

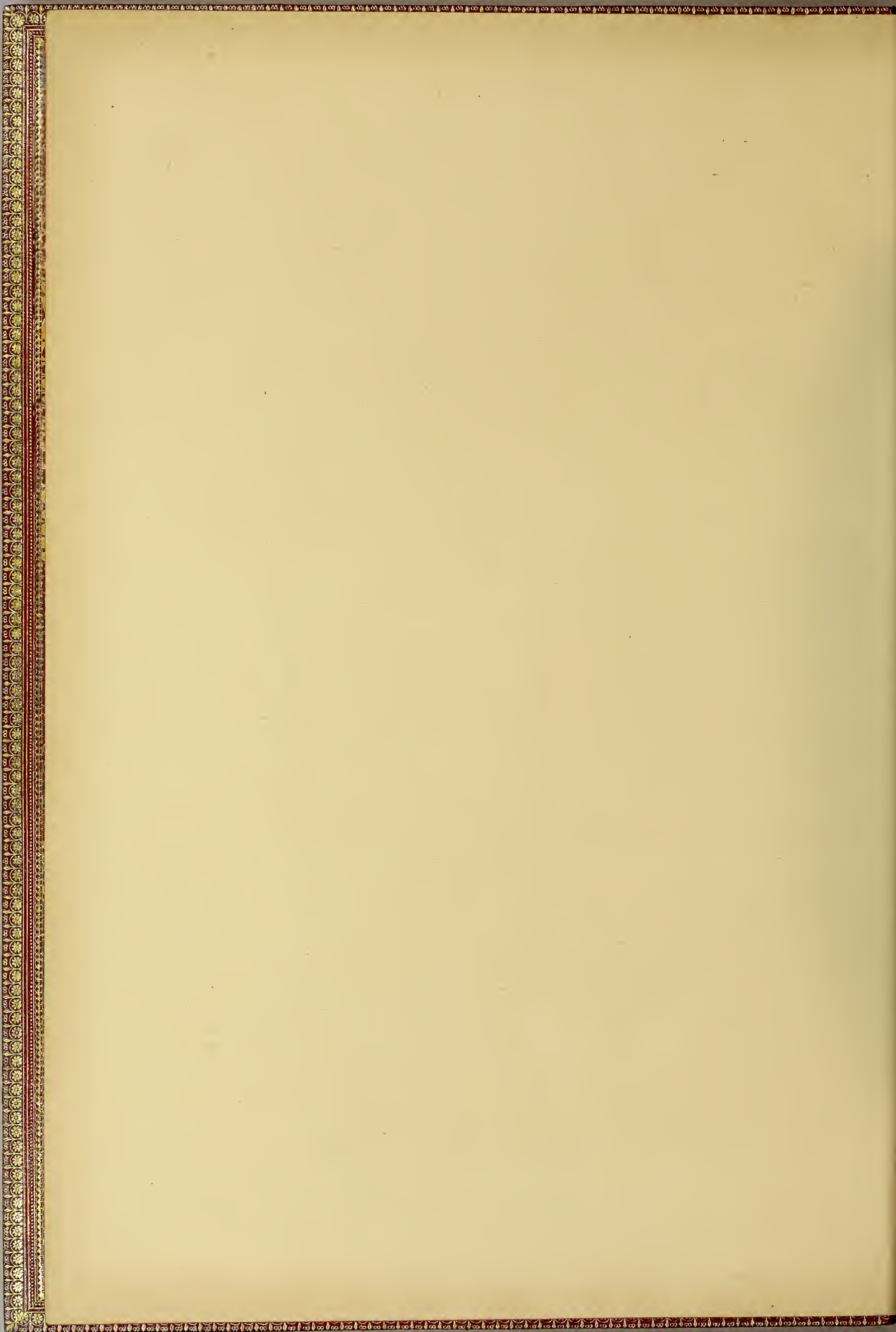
THE
BIBLIOPHILE

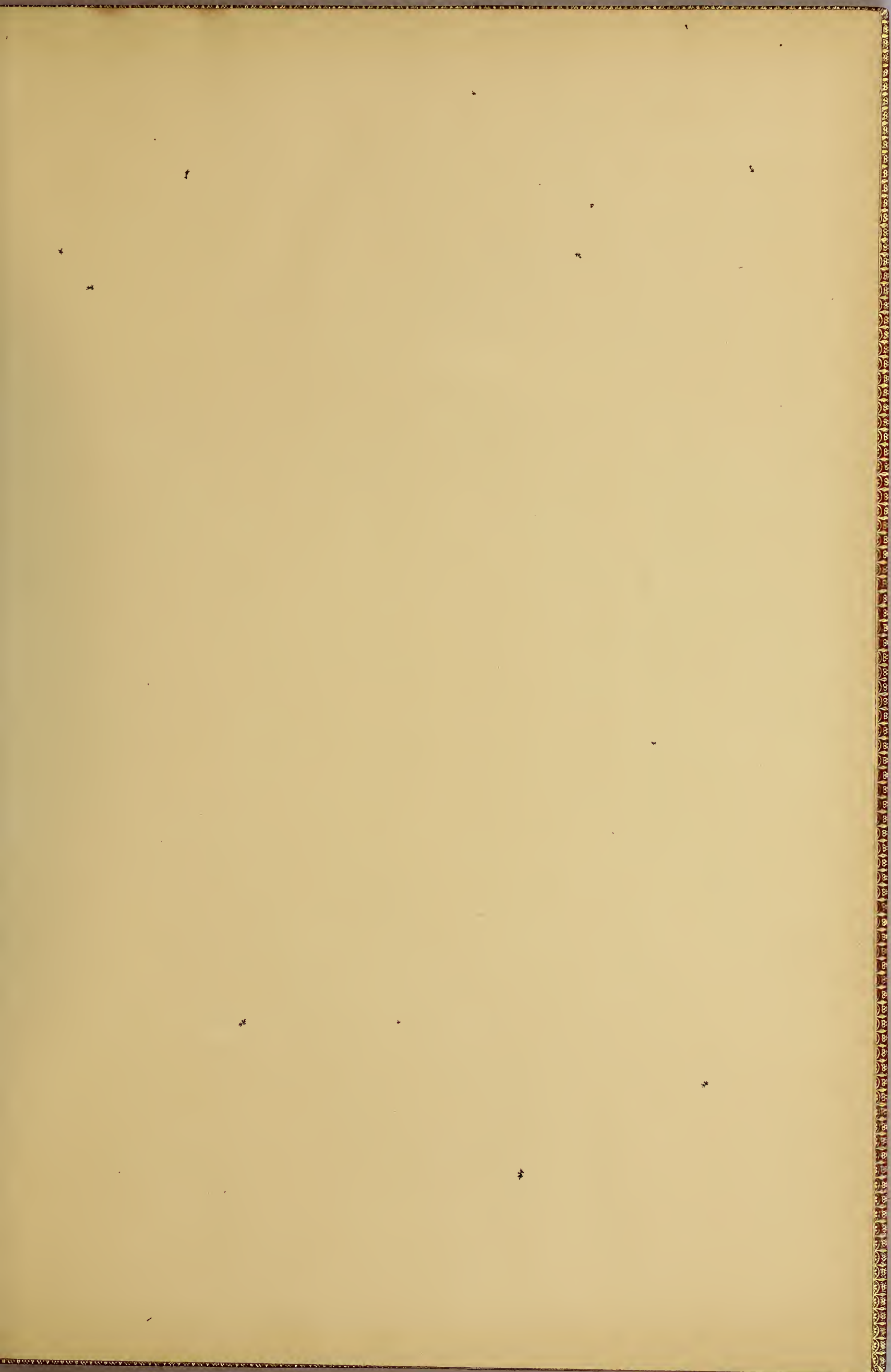
18c

John Carter Brown.

This issue is not mentioned by Church or Crawford.

The first four leaves of the regular edition are reprinted on 4 pages.

The title has the map used for the German edition of this part, + the 2^d Latin edition.

Pp. 70 + 3 have not the plates below text.

AMERICÆ PARS VIII.

Continens

**PRIMO, DESCRIPTIONEM
TRIVM ITINERVM NOBILISSIMI ET
FORTISSIMI EQVITIS FRANCISCI DRAKEN, QVI PERA-
GRATO PRIMVM VNIVERSO TERRARVM ORBE, POSTEA
cum nobilissimo Equite IOHANNÉ HAVCKENS, ad expugnandum ciui-
tatem PANAMA, in Indiam nauigauit, vbi vitam suam
ambo finierunt.**

SECVNDÓ, iter nobilissimi Equitis THOMÆ CANDISCH, qui duorum fere annorum spacio, 1300.
Anglicana miliaria in mari confecit, vbi describuntur quoque omnia quæ in hoc itinere ipsi acciderunt
& visa sunt.

TERTIO, duo itinera, nobilissimi & fortissimi Domini GVALTHERI RALEGH Equitis & desi-
gnati gubernatoris Regij in Anglia presidij, nec non fortissimi Capitanei LAVRENTII KEYMS.

QVIBVS ITINERIBVS DESCRIBITVR AVRIFERVM ET PO-
tentissimum Regnum GVIANA, ad Septentrionem fluminis ORENOQVE, alias OREGLIANA
dicti, situm, cum metropoli eius MANOA & MACVIEGVARAI, aliisque finitimis
regionibus & fluuiis, mercibus item præstantissimis, & mercatura,
quæ in regno hoc exercetur.

PRIMO QVIDEM ANGLICANA LINGVA PARTIM AB EQVITIBVS IPSIS, PAR-
tim ab aliis, qui hisce itineribus interfuerunt sparsim consignata: iam vero in vnum Corpus redacta,
& in Latinum Sermonem conuersa, auctore

M. GOTARDO ARTVS DANTISCANO.

Figuris & imaginibus artificiose illustrata & in lucem emissa, opera & sumptibus
THEODORICI DE BRY P. M. relictæ Viduæ & filiorum.

ANNO M. D. XCIX.

Propositor Anno 1577

DESCRIPTIO PRIMI ITINERIS SIVE NAVIGATIONIS ET EX- PEDITIOIS A FRANCISCO DRAKEN EQVITE AN- GLO SVSCEPTÆ, QVA IPSE A 13. NOVEMB. ANNI 1577. VS- que ad 3. Nouemb. Anni 1580. triennij nimirum spacio, totum terra- rum orbem per mensus, multa memoratu digna vidit, & ex- pertus est, cum breui rerum præclare ab ipso hoc iti- nere gestarum commemora- tione.

Anno
1577.
Nouemb.

A NNO 1577. die 13. Nouemb. Nobilissimus ille FRANCISCVS DRA-
CO Eques Anglus, cum laudis & gloriæ avidissimus iam dudum
fuisse, PLVMEIA cum 5. nauibus soluit, assumptis 164. armatis,
ALEXANDRIAM petiturus, sed vi ventorum quassatus & reiectus,
cogebatur altera die, non absque magno periculo PLVMEIAM
reuertere, parum enim aberat, quin cum vita classem & socios suos
perdidisset, sed Dei tamen beneficio factum est, vt malus ratum
primariæ suæ nauis, quam PELLICANVM vocabant, frangeretur,

& nauis quædam alia, quam vocabant FLOREM AVREVM, in littore concuteretur, re-
liquis rebus omnibus seruatis, & periculo exemptis.

Decemb.
Anno
1577.

Secundo igitur, cum damnum hoc aliquo modo reparasset, die 13. Decemb.
profectus, 25. eiusdem mensis Barbaricum litus legit, prope promontorium CAN-
TINVM. Ibi enim Insulam MAGADOR nomine aduectus, idoneam nauibus suis sta-
tionem, vnum fere miliare à terra, & portum omni tempestatum periculo vacuum
inuenit. Itaq; cum ex Anglia secum ad aliquot PINAS naues, materiam iam paratam
attulisset, hic vnã exædificare constituit.

Interim cum occupatus in ædificandis nauibus esset, incolæ ad littus conuo-
lant, signum pacis præ se ferentes. Misit igitur quosdam, qui ad primariam nauem v-
num atq; alterum ex incolis adducerent, ex quibus de suo erga nos animo aliquid
cognosceremus, cumq; obsidem etiam illis qui in littore erant dedisset, quidam ex
illis vltro ad nauem prædictam transfretarunt, & suis annuitionibus manifeste signi-
ficarunt, quod postero die redire & secum oues, capones, pullos gallinaceos, & id ge-
nus alia esculenta afferre vellent; Idcirco Dux noster DRACO linteaminibus, calceis
& lanceis quibusdam, eos donauit, quæ omnia læto animo & sereno vultu accipien-
tes discesserunt. Sequenti die iterum quidam ad littus reuersi sunt, ad quos similiter
DRACO quosdam, vt antea factum erat, emisit. Verum cum vnus ex nostris in terram
oculus è nauis posuisset, animo amice eos amplexandi atq; salutandi, animaduertit a-
nimum eorum plane immutatum, & longe alium esse, quam antea fuerat. Sic vt pri-
ma quaq; etiam minima offensa, tum confossi fuisse, sed cum ipse neminem læ-
deret, equo superimpositum eum secum abduxerunt.

Januar.
Anno 1578.

Hoc cum DRACO vidisset, non diutius ibi commorandum statuit, sed cum et-
iam PINAS siue nauicula ista perfecta esset, 30. & vltima Decembr. naues rursus con-
scendit, cumq; oras istius Insulæ præternavigare vellent, Piscatores aliquot Hispani-
cos animaduertit, & tribus ex illis captis vltius profectus est, vbi tres naues KERVI-
EL, adortus, secum auexit, & sic 17. die Ianuarij, ad promontorium DI BLANCO appu-
lit, ibiq; nauim in anchoris vna cum duobus nautis cepit. Cuius & milites suos ad

Handwritten note in red ink:
 G. W. ...

Tabula Geographica nova Omnium oculis exhibens et proponens venissimam descriptionem potentissimi et auriferi Regni GUIANA Sub linea aequinoctiali inter Brasiliam et Peru Situm per nauticum aliquem qui GUALTHERO RALEGH navigatione semper adfuit delineata

Nuwe Landtassfel. in welcher eigentlich und warhaftiglich sitzgestelt wird. das gewaltige und Goldreiche Kunigreich GUIANA. so da ligt vnder der Aequinoctial Limen. zwischen Brasilien vnd Peru. Observiert vnd abgerissen von einem schiffman so selbst mit her Ralegh der fahrt gewesen

AMADIA ist ein Ort so weitlich ist das man nicht mehr als ein halbes Tag von dem mitternachtlichen Polen wohnen
 IWARAWAKERI diese setzen sind meist alle Goldreich und bringt der Landt dieser Bacher des Ses CASZIPA sil Gold. Innt sich
 MANOA oder DORADO diese wirdt geacht für die grösste Stadt in der ganzen welt

In diesem Fluss MAGAWINI sind die Indianer so reich an Gold. das man sich nicht vorstellen kan
 Diese Völker so an dem Fluss ESSEREBE wohnen können in 20 Tagen von eingang dieses Flusses bis auff einen tagreiss nahe bey den grossen See PARIME schiffen von wahren si als dan zum ersten ihre Porzian und dar nach ihre Canoes vber Landt bis in obgenelien See dragen ihre handierung also zu drehen

LINEA ÆQUINOCTIALIS

Dieser See wirt vonden CANIBALES PARIME genant die IAOS. aber heissen in FOPONOWINI Er hat 200 meillen in der lenge ist ein salz wasser vnd hat fill Inseln in sich

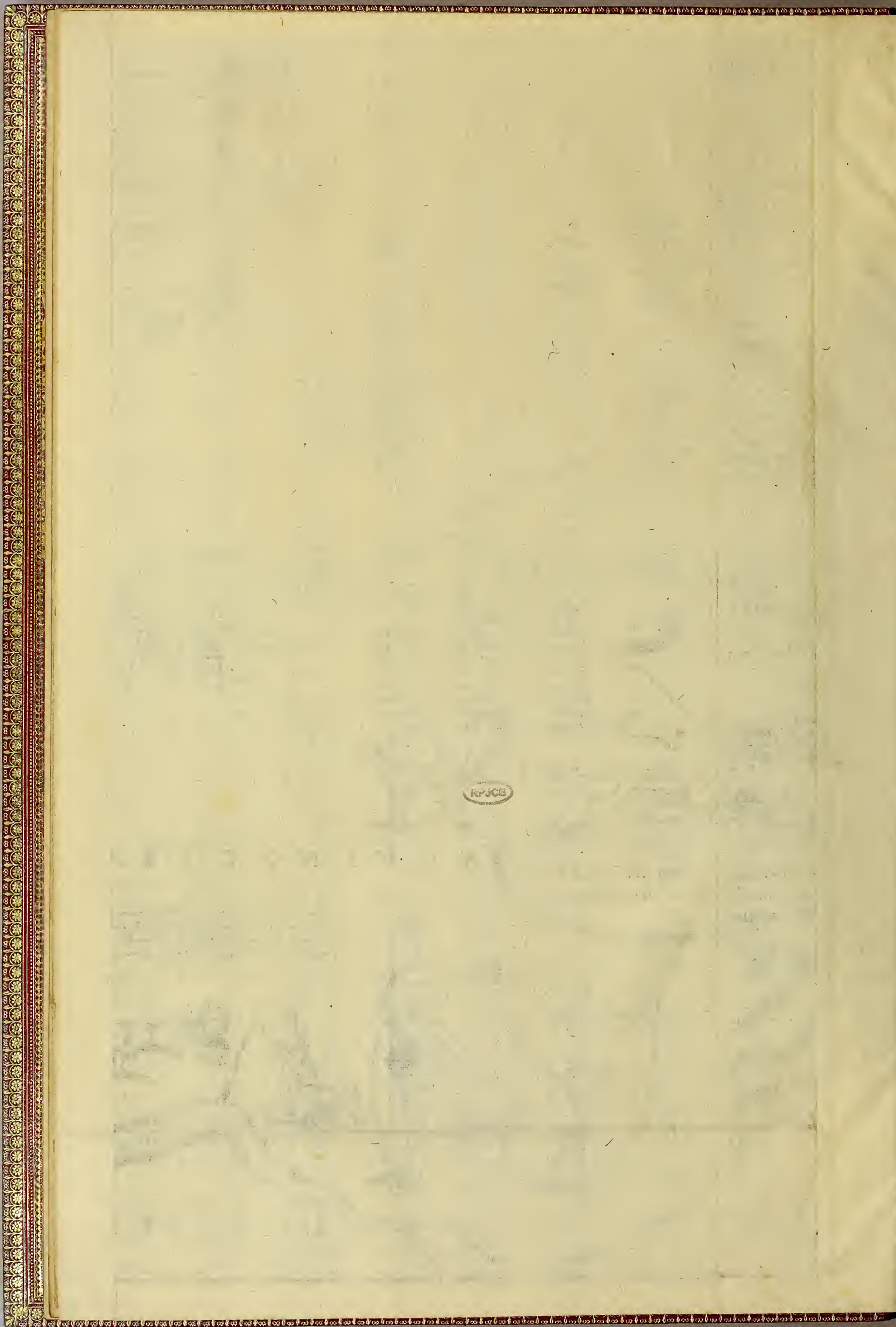
Dieses Vech so wier hic verzeichnet haben wir auch andre mehr findet man in GUIANA alle gutes geschmacks auch hat man hic Hunder Felthunders Regimenders Omnis Waielen Rejgers und sunst füllerley geflüchts

NOTA
 Der Winter in GUIANA, senget an im Meyen, und endet sich in Septembri, in welcher zeit kein schiff da verharren mag, wegen der grossen sturm winds döner blyem und aufauffing der wasser Den lich der Fluss ORENOQUE, um diese zeit, wol so sich erhebt, vnd alle inseln so im eingang dessen ligen bedeckt, also das die wanner darra genwungen sich, die zeit v den stüssen, und Baumen ihre wanner zu halten

AMAZONES daher dieser grosse Fluss den nahmen hat ist eine Nation so fuhrnömlich in Weibern besetzt, welche im Jahr nur einen Monat haben in welchem sich zu den manem gefeln als im Aprilen in diesem Monat sind si lustig und guter äng vndan einander mit Danken springen und banquetum als bald aber dieser Monat auß ist gehet ein jeder wider seinen weg wen nun diese Weiber einen Soen gebahnen schicken si den selben seinem Vatter heim ist es aber ein tochter behalten si dieselbe vnd schicken dem Vatter eine verrechnung darfuhr

BRASILIÆ PARS

ad omnem fortunæ aleam paratos & quam exercitatissimos esse vellet, hinc lustrationem aliquam instituit. Cumq; ex Piscatorum nauibus omnia, quæ vsui sibi suisq; essent futura accepisset, relicta nauis quam BENEDICTVM vocât, & alia ex illis quas paulo ante ceperat 20. vecturarum siue lastarum capaci, in eius locum assumpta, tandem 22. Ianuarij die, hinc rursus soluit, & non admodum longe progressus, Portugallensem KERVIEL nauiculam, quæ ex Insula quam VIRIDEM vocant Salasportare voluerat, comprehendit. Insula enim ista multum salis profert, & vt nauta siue gubernator nauis KERVIEL referebat, in vna istarum Insularum quam MAIO vocant, maximus numerus CABARITARVM siue Caprarum generatur, ex quibus incolæ, quorum tamen pauci ibi habitant, annuatim, necessaria quædã pro præternauigantibus nautis Regis Hispaniæ, cum BRASILIUM aut alias Regiones vltiores petunt, conficiunt.

Vigesima septima Ianuarii, ad dictam hanc Insulam appulit, sed Incolæ, cum ob interdictum Regis Hisp. mercaturam libere exercere nobiscum non auderent, nulli comparuerunt. Itaq; postero die, sub præfectis WINTERO & DOVETHIO 60. armatos emisit, vt inquirerent, si quid rerum necessariarum ad vitam humanam sustentandam reperirent. Hi cum primario huius Insulæ loco, iuxta institutionem siue informationem PILOTTÆ siue nautæ istius, qui cum nauis KERVIEL captus erat, approperebant, tandem post tres dies, superatis aliquot montibus, eo venerunt, offendentes incolas omnes in fuga. Verum ista pars, vtpote culta & lata, longe fertilior altera parte fuit, vbi etiam maturis dulcissimiq; visis suum genium oblectarunt. Quod quidem mirum alicui non immerito videri poterit, & minime credibile, quod tam maturos & generosos fructus ibi inuenierint, quò tẽpore solstitij brumalis aduenerunt. Sed sciendum est, eos non procul à Tropico Cancrî & æquinoctiali linea distitos esse, & Solem bis super verticem suum transeuntem habere præsertim cum lineæ torridæ sint quam proximi. Itaq; cum Solis æstus eos fere nunquam deserat, mirari nos amplius necesse non est, si tam cito maturos fructus ibi repertos fuisse dixerimus. Regio ista referta innumeris capris & syluestribus gallinis, profert ingentem salis copiam, quod (ponte hic nascitur, ab incolis vero diligenter colligitur, & venditur. In hac etiam regione fructus quidam quem Locos vocant, in arboribus, ramis & foliis prorsus carente, nascitur, idq; in cacumine arboris, in manipulis quibusdam, quorum vnusquisq; caput viri adæquat. Extremum eius putamen multis fibris & serraturis præditum est, tantæ magnitudinis, vt dimidiam & integram etiam mensuram capere possit. Eo autem perforato siue fracto, nucleus inuenitur solidus, dulcis & albus, imo amygdalis non absimilis, qui dulcorem non ingratis vescentibus præbet. Cum igitur hæc & similibus fructibus satis sese oblectassent, ad interiora istius regionis penetrantes, maximam copiam CABARITARVM siue Caprarum inueniunt, sed animalia hæc in fugam magna cum solertia pulsa erant, ne aduenæ & noui hospites earum, vel vsum, vel vtilitatẽ persentiscerent, in quem finem etiam aliquot annosas torrefactasq; CABARITAS hinc inde disperferunt, quas cum nostri inuenissent tenues, paruas & paucas, susq; deq; tulerunt & intactas reliquerunt. Atque ita tandem naues repetierunt.

Die 31. Ianuarij ad Insulam S. IAGO peruenimus, vbi tam prope ad terram appulimus, vt tamen bombardis nos & naues nostras assequi nemo posset, licet non parum in nos globorum emitteretur. Regio ista non modo pulchra & ampla, verum etiam diues & fertilissima esse, visa est. Habitat a Portugallensibus, exceptis montibus & locis altioribus, quæ ab Æthiopibus inhabitari quidam perhibent. Cum enim in seruitutem a Portugallensibus iam dudum redacti, & se in libertatem vindicare omnibus modis enixi fuissent, tandem rebus non ex animi sententia procedentibus, cum voti sui compotes fieri non possent, sese in deserta loca & editiores montes contulerunt, vbi in hunc vsq; diem vitam degunt. Non procul ab hac ora duas naues conspeximus, ex quibus vnã comprehendimus. Cumq; inde vina generosa, & merces alias preciosissimas accepissemus, solum magistrum nauis captiuum abduximus, reliquis omnibus, cum vno vase vini, & cibariis vestibusq; necessariis, rursus dimissis. Eadem illa nocte ad Insulam quandam accessimus, quam Portugallenses LA DEL FAGO, Insulam ardentem vocant. Versus septentrionem ignis est perpetuo ardens, quem

quem ex sulphure alii quidam arbitrantur, interim tamen terra fertilis est & fructifera, cum à Portugallensibus sedulo percolatur. Versus austrum adiacet huic Insula, alia, quæ aspicienti viridis semper apparet. Vnde etiam LADEL BRACCO, siue Insula pulchra vocatur, multa sese ex hac Insula in mare flumina aquæ dulcis exonerant, quæ quidem nauibus adiri facile possunt, sed propter nimiam profunditatem ei circumferendis & firmandis Anchoris minime idonea sunt, fundum enim nullum fere agnoscunt.

Hinc profecti optimam ventorum tranquillitatem, per tres integras septimanas experti sumus, postmodo procellis, fulgure & tonitribus obruti, in summisque angustiis constituti, hoc tandem delectationis habuimus, quod subinde Cete, Delphines & BONITÆ obuiam nobis fierent, vna cum piscibus, qui volitare per aera quidem solent, magna vero copia in naues sese præcipitant, in quibus, humore suo naturali aqua nimirum destituti, & volatu suo inde priuati, esca nauigantibus existunt. Posteaquam autem viridem Insulam deseruissimus, 54. continuos dies Oceanum magnum nauigauimus, ita vt terram interea nullam viderimus. Tandem nobis Brasilia visa est, hanc sub gradu 33. versus polum antarcticum sitam, 5. die Aprilis conspeximus, cumque de nostro aduentu incolæ aliquid cognouissent, multos continuo ignes extruxerunt, quibus dæmoniis suis sacrificarent, eum in finem, (quemadmodum postea cognouimus) vt suis incantationibus, arenas & alia innumera in fortuna, ad littus cumularent, quibus vel ad natifragium perducti vel aliis malis affecti, à sua terra prohiberentur. Vnde etiam diu multumque nobis desudandum fuit, quin & 7. huius mensis die, tam graues procellas, fulgura & tonitrua sustinuimus, vt etiam nauem, CHRISTOPHORVM nomine, 20. vecturarum siue lastarum, quam ab Hispanicis piscatoribus, vt dictum est, ceperamus, amisimus. Sed eam tamen rursus die 11. Aprilis, multo cum labore & periculosa reliquarum nauium dispersione, recuperauimus, circa promontorium LÆTITIÆ, quo in loco collectis & congregatis rursus nauibus nostris, vasa recentis & dulcis aqua repleuimus. Regio hæc humidum aëre rarior habitat, nullos enim homines offendimus, excepto quod tandem magis magisque regionem intrantes multifaria vestigia hominum, vt colligi licebat, magnæ cuiusdam staturæ conspeximus. Inde conscensis rursus nauibus & relaxatis anchoris paulo ulterius progressi sumus, & anchoras denuo firmuimus inter scopulum, & terram illius loci, vbi ratione scopuli naues in tuto fuerunt. Abundabat hic locus multis lupis marinis, itaq; magnam eorum copiam cepimus, & in futurum victum diligenter reseruauimus.

Hinc nauigatum est, ad 36. gradus, in magnum illum & spaciosum locum, PLATE dictum, 54. vel 53½. orgyias profundum. Aqua hic quidem erat dulcis & ad portandum apta, quare etiam vasa nostra, ea repleuimus, sed locum ad anchoras mittendas non inueniebamus. Quare 27. huius mensis die mare altum denuo ingressi sumus, fortuna non admodum bona, nauem enim VLIE dictam, cui nobilis quidam DOVGTVO vocatus, præerat amisimus. Postea cum iuxta littor rursus nauigauimus, inuenimus amœnam & pulcherrimam regionem creberrimis Insulis insignem & conspicuam, in quarum vna tot marini lupi inerant, vt pro alimentandis omnibus nauibus sufficerent. In altera tantus auium numerus conuolarat, vt visu mirabile & iucundissimum esset. Abundant hæc Insulæ omnis generis victualibus & aqua dulci. Interea cum Dux noster DRACO per vnum atque alterum diem hic moraretur, concurrebant ad eum incolæ cum magno applausu & lætitia, sua mercimonia nobiscum commutare volentes. Verum difficile admodum erat mercaturam cum ipsis exercere, cum non nisi ad terram expositis mercibus eam tractare solerent. Homines alioquin ferri vultus, & idiotæ erant, robusti tamen corpore, veloces pedibus, & quantum colligi licebat, satis sagaces.

Die 18. Maii omnem diligentiam adhibuimus, vt amissas naues recuperarem, atque post diligentem explorationem altero tandem die nauem illam Vlie dictam à longe vidimus, & naues quæ ad stationem commodiorem inquirendam emissæ fuerant, ad Ducem reuersæ, de commodiori statione

Aprilis Anno
1578.

statione spem ipsi fecerunt. Itaque Dux noster cum omnibus suis nauibus, colligendi necessaria alimenta, & aquas recentes hauriendi gratia se ad stationem inuentam recepit, vbi ducentes vel plures lupos marinos cepimus, & VLIE nauem exoneratam igne cremauimus, ferramentis solummodo & rebus necessariis aliis reseruat. Interea dum his rebus conficiendis occuparemur, per plures ad nos de regionis istius incolis venerunt, omnes nudi, excepta medietate corporis, pudenda enim pellibus quibusdam crudis tecta, & capita contextis rebus aliis exornata habebant. Faciem variis coloribus pingebant, & circa tempora aliquid corneum gestabant. Incedebant autem arcu vnam longo, & sagittis duabus instructi, videbanturque in re militari non parum exercitati. Quod attinet ad negotiationes ipsorum, nolebant primò quicquam de manibus nostris accipere. Verum postquam DRACO in terram paululum descendisset, vt choreas & saltus eorum aspiceret, vnus statim ex medio saltu accurrens, cum videret enim obuerso sibi tergo cum aliquo suorum sociorum loqui, pileum cum spira aurea capiti eius surripuit. Atque festinabundus ad suos sese recipiens pileum sibi reseruauit, spira ista alteri cuidam concessa. Hoc facto, naues rebus necessariis instrui iussit. Cumq; in altum rursus ascendisset, nauis illa Hispanica, secundo nos deseruit per dies ferè quatuor integros. Quare quamprimum eam recepissemus, exoneratam rebus omnibus nobis vsui futuris, circiter promontorium BONÆ SPEI dimisimus.

Postero die, qui 20. Iunij fuerat, peruenimus in portum S. IULIANI, cumque firmatis anchoris paululum egressi nauibus essemus, patibulum quoddam conspeximus, quod MAGELLANVM esse putauimus, fertur enim hic MAGELLANVS, de quibusdam rebellibus supplicium sumpsisse. Vigesima igitur secunda Iunii in terram descendit Dux noster, comitatus IOHANNE THOMA ROBERTO VVINTERGHIE, OLIVIERO armamentarij tribuno, IOHANNE BREVVER, THOMA HOOD & THOMA DRAXEN. Ibi vnum atque alterum ex regionis istius incolis obuiam habuit. Itaque ROBERTVS VVINTERGHIE arcum suum intendit, & lætitiæ signum populo isti premonstrare volens, neruum confregit. Quo viso, barbara gens ista autumans inimiciæ aut belli signum hoc esse, omnibus modis contra eos insurgunt, & tantis armorum copiis aggrediuntur, vt summis viribus, vix sese contra tantos impetus tueri potuerint. Hoc bello tandem dirempto, Dux noster ansam arripuit contra aliquot inter nauigandum perpetrata à suis facinora animaduertedi. Facta igitur seuerissima inquisitione, tandem vnanimi consensu nobilis quidam THOMAS DOVGTHVE, cuius iam aliquoties mentionem fecimus, ad mortem condemnatus est. Cum itaq; nobilis iste DOVGTHVE nullam elabendi spem superesse, & necessarium videret, vt pœnas corpore lueret, & animam suam Deo seruaret, pacem cum Deo & sociis suis composuit, & Synaxin sacram petiit. Vt igitur fieri hoc commodius posset, Dux DRACO generali communicandi die constituta, ipsemet cum sociis S. Synaxi etiam vsus est. Cum igitur DOVGTHVE animam suam spirituali viatico recreasset, ad DRA-

CONEM sese primò conuertit, & ipsum ex animo amplexus, deosculatus est, deinde vniuersis & singulis suis fociis valedixit, ac tandem precibus ad Deum habitis, in quibus quoque Reginæ Angliæ meminerat, ipsi prosperrima quæq; precatus, collum suum licitori pacificè præbuit, & pœnas meritas dedit. Quo interfecto Dux DRACO cum reliquis cœnam Dominicam celebravit, vti diximus, & suos ad pacem atque concordiam diligenter & paternè adhortatus est.

Augustus
Anno 1578.

Decima septima Augusti die, hoc portu relicto, vltèrius nauigauit, & 20. eiusdem mensis MAGELLANICVM fretum ingressus est, vbi mortuum quendam hominem inuenit, sequenti 21. die, cum iam fretum istud intrasset, animaduertit id admodum curuum & sinuosum esse, quare singulis ferè momentis ventos aduersarios habuimus, ita vt velis etiam vti vix possemus. Interim tamen commodissimos portus, & magnam copiam aquæ dulcis hic inuenimus, quanquam in ostio propter infinitam profunditatem anchoras emittere & firmare non potuerimus, sed in littoribus & scopulis ad quos procellæ nos compulerant, manere necessum fuerit. Terra ex vtraq; istius freti parte miræ est altitudinis, altissimis enim montibus abundat, sic vt à longè & externè aspicienti, videantur tres nubium ordines se inuicem contingere. Alpes perenni niue conteguntur. Austrum ortumq; versus fretum hoc multas Insulas habet, & sese hinc inde Oceano commiscet. In fine rerum montium, qui niue vt dixi semper rigent, regio ipsa amœnissimis viridissimisq; arboribus, suauissimisq; varii generis herbis floribusq; fertilescit. Freti huius latitudo quatuor, tres duæve & ad minimum vnâ leucam adæquat. Die 24. ad Insulam quandam peruenimus, in qua aues erant magnitudine suarum multum ab anseribus distantes, quarum vno die, cum volare à natura edoctæ non essent tria millia in alimentationem futuram cepimus.

Septemb.
Anno 1578.

Cum deinde his peractis 6. die Septemb. in mare australe inuicti essemus, septima eiusdem die, ingentibus procellis & tempestatibus, vltra 200. Leucas & gradum vnum in longitudinem versus Austrum ab ingressu freti reiecti sumus. Eodem tempore scilicet 15. Septemb. Eclipsis Lunæ ad horam diei sextam, in Occidente expectabatur. Reiecti igitur ad 55. gradus in Austrum, tandem Insulas quasdam inuenimus, vbi dulci aqua nobis rursus prospeximus, & præstantissimas herbas inuenimus. Paulò vltèrius progressi, sinum quendam intrauimus, vbi tam viri quam fœminæ nudi incedebant, & nauigantes in nauiculis CANOAS dictis, inde ad Insulam aliam alimentandi gratia proficiscebantur. Hi populi tam humani erant, vt quicquid haberent cum nouis hospitibus lubentissimè communicarent.

Octob. Anno
1578.

Illinc discedentes versus septentrionem profecti sumus, atq; 3. Octobr. die tres Insulas conspeximus, in quarum vna ingentem numerum auium inuenimus. Atq; in vltima earum animaduertimus, Solem ad minimum 8. gradibus à Capricorni tropico abesse, & noctem vltra duas horas non durare. Quin etiam ab incolis intelleximus nullam noctem, sed diem conti-

P A R S O C T A V A .

Continuum eos habere quando sol Tropicum attingeret. Die 8. Octobr. nauem vnam, cui VVINTER præerat amissimus, quam procella in fretum illud, cuius supra mentio facta est, reiecerunt. Dux autem noster vbi cum nauibus suis altitudinem freti priorem recuperasset, Aquilonē versus tendebat, autumans hoc sese cursu P E R V regnum feliciter ingressurum, præsertim cum & tabulæ Geographicæ neotericæ sic innuere viderentur, sed toto cœlo erratum est, deprehendimus enim situm huius Insulæ ab Aquilone versus ortum exporrectum esse, ita vt in tabulis istis, partēs regni P E R V aut mutilatim, aut minus fideliter descriptę fuerint. Error ad minimum 12. gradus excedebat, quod factum fortassis est, vt alii creduli homines, aut fallantur, aut in discrimen adducantur.

Institutum iter modo supra dicto perficere conantes, ad Insulam quamdam 29. Nouemb. appulimus, quam M O V C H A M vocant. Sita hæc est sub 28. gradu latitudinis. Ibi eiectis anchoris, in terram descendimus, & homines offendimus, qui tyrannide & immanitate Hispanorum, eò redacti erant, vt patria sua terra derelicta, sese hinc inde per Insulas absconderint. Hi ducem nostrum singulari honore prosequentes, aliquot B O T A T O I S radicibus, & ouibus pinguiissimis donarunt, qui his acceptis, recompensationis gratia eis res alias obtulit. Altera die mensis Dux noster D R A C O duos viros, cum aliquot vasibus, vt aquam dulcem haurirent, sed incolæ Hispanos eos esse rati, animo in ipsos admodum irato visi sunt, vt parum abesset quin eos aggrederentur, & nostri gratias agerent, quod ex manibus ipsorum sese eripuerant. Statim igitur C H I L E M versus nauigauimus, atque in itinere hominem barbarum Indianum, Hispano non absimilem, in nauicula, quam C A N O A vocant, comprehendimus. Hic significabat, propè S. I A G O Insulam nauem Hispanicam in anchoris morari alioquin ad regem Peruanum spectantem. Hoc cognito Dux noster virum illum partim largitionibus, partim precibus commouit, vt se in portum V A L P A R I Z O E N S E M deduceret, vbi nauis dicta commorabatur. Tandem igitur vir ille accepta conditione eum cum suis eò deduxit. Quò cum venissemus inuenimus nauem adhuc in anchoris, octo Hispanis & tribus Æthiopibus in præsidio existentibus munitam. Hi arbitrati populares suos aduenire, non modo amice suis cum tympanis nos salutarunt, verum etiam nauiculam vino onustam nobis obtulerunt. Verum cum in nauem Hispanicam Angli irruissent, confestim Anglus quidam T H O M A S M O E N E, Hispanum quendam percutiens dixit, A B A X O P E R R O, quod est, secedite vos canes. Dum igitur agnouissent Hispani, Anglos eos esse, mirantes sese crucis signo consignabant, Dux vero noster D R A C O impetu in eos factò intra tabulatum eos conglomerauit, excepto vno, qui ex nauis in mare sese præcipitans, natando in terram peruenit, incolis ad S. I A G O hæc narraturus, qui hoc audito sese in fugam statim dederunt. Postea D R A C O in pagum irruit, eum spoliaturus, atque in æde quadam argenteum calicem cum quibusdam Missalibus ac ad altaria spectantibus ornamentis inuenit, quem Concionatori suo Dn. F L E H E S dedit, in quadam domo vbi vasa & mercēs

*Nouemb.
Anno 1578.*

compinguntur, etiam vina quædam CHILICA & branca de Cedro offendit. Quod secum omne abripuit, & postquam Hispanos omnes, excepto nauclero qui Græcus natione erat, in terram deposuisset, LIMAM petiit. Cum in mari veheretur, nauem istam captam perferutatus, & bona omnia in suas naues assumpsit. In qua quidem multa vina cum 25000. PESOS auri puri, cuius precium erat 37000. coronatorum, reperit. Tandem autem COQUIMBO veniens, 14. cordatos viros aquatum misit, qui per exploratores Hispanis significati, in 300. Equites, & 200. pedites Hispanos inciderunt, sed vnus tamen tantum Sclopeto perfossus est, reliqui omnes ad naues sese statim receperunt. Hispanis abeuntibus emisit Dux noster quosdam qui mortuum sepelirent, verum cum in sepeliendo isti occuparentur, Hispani reuersi sunt, vexilla pacis præ se ferentes. Verum DRACO fidem eis habere recusauit, & nauigatione sua TAVROPASAM transmisit. Ibi Hispanum dormientem in littore offendit, qui argentum 4000 coronatis, non minus valens, secum habuit. Argento igitur accepto, Hispanum dormire iussit, & iter suum versus ARICAM direxit, vbi tres naues in anchoris offendit, & prædæ exposuit, reseruatis sibi tantum 1140. libris argenti. Cum autem in nauibus istis neminem inueniret, LIMAM statim nauibus suis aduectus est, & in itinere vnã adhuc nauem cepit, pretiosis linteis onustam, quæ secum abduxit.

Febr. Anno
1579.

Die 13. Februarij LIMAM venit, ibiq; in portu duodecim naues in anchoris inuenit. His omnibus direptis atq; spoliatis, inter alia cistam nactus est, Realibus onustam, item bombycina & linteamina multa. Deinde per exploratores suos intellexit, adhuc nauem quandam, cuius nomen erat CACAFVEGO, superesse, quæ multis bombardis PATA versus sese recepisset in portum. Itaque plenissimis, celerrimisq; velis eò nauigauit, ipsam persecuturus. Cumq; eò venisset, eognouit eam discessisse PANAMAM versus. Quo cognito, & ipse PANAMAM nauigauit, interim in itinere nauem cum multis instrumentis nauticis adortus est, quam cum expugnasset, præter instrumenta ista nautica, 81. libras auri, & aureum Crucis Domini signum, pretiosis vnionibus & gemmis, inprimis vero Smaragdus perpoliturum, in ea inuenit. Quæ quidem omnia in suam classem recepit, & celerrimo postmodum cursu nauem illam CACAFVEGO inuestigauit, donec eam tandem propè promontorium S. FRANCISCI, quod promontorium 150. Leucis à PANAMA distat, adortus est. In ea multos preciosissimos lapides & vniones, tredecim arcas Realibus refertas, optimi auri libras 80. & tredecim tonnas argenti inuenit. Cumq; Magister nauis duos argenteos & deauratos scyphos haberet, alterum Duci nostro, alterum Quæstori tradere coactus est. Cæterum postquam spoliata hac nauis abicum Dux noster pararet, mediastinus quidam Hispanici Naucleri, ad Ducem nostrum conuersus, dixit: Domine Capitaneæ, Nostra nauis imposterum non CACAFVEGO, id est, ignem vomens, sed CACA PLATA, id est, argentum spuens: Vestra autem CACAFVEGO nominabitur. Quod audire Duci & nobis omnibus valdè gratum fuit.

Inde

Inde Occidentem versus nauigauit, vbi nauis ipsi fit obuia onusta lin-
teaminibus, bombycinis, & pulchris CHINIENSIBVS patinis. Ex qua
quantum ipsi placuit, secum abstulit. Aderat hac in nauis nobilis quidam
Hispanus, qui Falconem aureum miro artificio exstructum cum pretiosis-
simo Smaragdo in pectore habebat: Hunc vbi & nauarchum sibi tradi
Draco petiit, & vtrumq; obtinuit. GVATVLCAM deinde petiit, quò cum
peruenisset, iudicem cum tribus officariis in foro inuenit, decedentes &
statuentes super delictis quorundam Æthiopum, qui pagum illum incen-
dio subuertere decreuerant. Quare iudicem, vnà cum reis in naues abdu-
xit, & ei serio mandauit, ad suos scribere, vt omnes pago exirent, donec a-
quam pro classe sufficientem sui hausissent. Hoc facto, Draco in terram
descendit, pagum exspoliaturus atque inter cetera vasculum refertum Rea-
libus, modium vnum adæquans nactus est. Thomas Moëne vero cum Hi-
spanum quendam fugientem videret, eum acerrime insecutus est, atq; eo
capto catenam ei auream ex collo detraxit, cum aliis rebus pretiosis. Hinc
profecti classe nostra, ad Insulam CANONA siue COCLEDEM perueni-
mus. Vbi nauibus omnibus collectis, eisq; rebus necessariis, omnibus rur-
sus instructis, cum classem pelago rursus committere vellemus nauem PH-
LIPPICAS Insulas nauigatur conspeximus, quam, cum paululum per-
secuti essemus, cepimus, atque demptis inde rebus & mercibus meliori-
bus, rursus dimisimus.

Peractis hisce omnibus reputabat secum Dux noster omnes iniurias &
damna tam sibi ipsi, quam suæ Reginae, & eius Regno ab Hispanis, illata;
se iam satis vltum esse, sperabat etiam Regnam suam his quoque rebus à
se gestis contentam fore. Itaque reditum in patriam meditabatur, & hoc
paulò diligētius, quam via redeundo, tutissimum iter ipsi esset futurum;
verum metuens Hispanos hinc inde ipsum obseruatos in reditu, simulq;
pericula illa in memoriã sibi reuocans, quæ prope fretum MAgELLANI-
CVM versus Austrum ipsi acciderant, tandem eò deuenit, quòd scilicet ad
MOLVCCAS Insulas nauigare vellet, tenendo cursum illum quem Portu-
gallenses veniendo domum per promontorium BONÆ SPEI tenerent.
Quare cum classem, vt instituerat, per MOLVCCAS traducere domum
vellet, interimq; maximam tranquillitatem ventorum persentisceret: co-
gebatur seruare cursum Hispanicum, vtpote Septentrionem versus: per-
mensusq; adhuc 600. leucas in longitudinem, vt vêtum idoneum assequi
posset. Protrahebatur hæc longa nauigatio à 16. Aprilis die, vsque ad ter-
tium Iunij.

Aprilis Annò
1579.

Quinta Iunij, cum esset sub 42. Gradu versus polum arcticum, eiusmo-
di frigus expertus est, vt focij ipsius tolerare id amplius non possent. Quare
terram aliquam inuestigare ibiq; appellere cogebatur. Prima ergo quam
conspexit regio ita niuibus obruta erat, vt nauibus egredi non luberet. Pro-
gressus igitur vltterius sub 38. gradum lineæ peruenit, ibi pulchrum & amœ-
nissimum sinum maris ingressus anchoras eiicit: Quo facto statim ad eum
accolæ illius regionis accelerarunt, ædes horum proxime ad littora extru-
ctæ e-

Iunius Annò
1579.

etæ erant. Hi Ducem suis muneribus afficiebant, & visis pulcherrimis atq; preciosissimis istis rebus, quas Draco & socij secum attulerant, vltra modum commirati sunt. Draco autem remuneravit eos eiusmodi quibusdam rebus, quibus nuditatem suam tegere possent. Itaque tam ipsum quam socios eius Deos existimabant. Aliter enim gens ista edocta tum non erat. Munera quæ offerebant, erant ornamenta pennacea siue cristæ, & vittæ in morem retis constructæ. Aedes eorum in circulum quasi conuallatæ & ab infimo loco vsque ad cacumen, in cuspidis modum acuminatæ erant, & in cuspidibus tam arcte vndiquaq; connexæ, vt propter nimiam coarctationem frigiditas ferè omnis excluderetur. Lecti eorum erant terra ipsa strata iuncea quadam tenuiori materia, decumbunt hinc inde per ædes: in medio domus ignem fouentes. Viri prorsus nudi incedunt. Mulieres vero carminatum iuncum, non absimilem cannabi carminata pro vestibibus pendulis habent, circi:er corporis medium alligatum, super humeris pellem ceruinam crudam gerunt: viris admodum obedientes & morigeræ. Hic Draco tabernaculum suum ad radices montium ponebat, quò se populus iste cum cristis & sacculis suis Tabaco refertis quotidie conferebat. Virum quendam miris modis exagitabant, vt more patrio orationem ad novos hospites haberet. Interea foeminae ab honestatis norma deflectentes seipsas excruciant carnes genarum siue malarum suarum terrè dilacerantes. Ex quibus colligi licebat, quod coniurationibus & decantationibus quibusdam effascinati essent. Fama per vniuersam regionem peruagata, multi ex incolis, imò Rex etiam ipse, Ducem nostrum salutadi gratia conuenerunt. Et ante quam Rex quidem ipse accessisset, missi fuerunt duo primarij viri, quos legatos nominamus, saluum conductum pro Rege exoraturi. Quo concesso ad regis placitum, in pompa Regia ingrediebatur, præmissis sceptro regio, duabus coronis & tribus artificiosissime contextis catenis ex ossea quadam materia insignito. Sceptrigerum Rex è vestigio sequebatur, cum sua *GUARDIA* siue custodia militari. Rex vestitus erat pellibus cuniculorum & aliis pelliceis. Ipsum sequebantur turba nudorum virorum, quorum facies diuersissimis coloribus illuminatæ erant: Quilibet eorum, etiam liberi munera *DRACONI* afferebant. His sic incedentibus, *DRACO* suos in ordinem redegit in cuniculis illis, ibidem extractis, in formam aciei cuiusdam, visu non iniucundæ. Postmodum sceptriger ille Regius orationem habuit, quæ per alium ad hoc instructum exposita fuit: Qua finita omnes astantes, suo suffragio per Amen eam approbant. Tandem Rex ipse cum suis optimatibus ad ipsum appropinquabat. Interea Sceptriger inchoabat cantum quendam, quasi saltaturus: quem Rex, cum vniuersa turba, lætus cantans & saltans imitabatur. Mulieres quidem in saltu sequebantur, verum canere nulla voluit. Quo peracto, tandem Rex ipse proceresq; cum populo Draconem Ducem nostrum in regem eligere voluerunt: inuenientes se titulum iuraq; omnia eius regni ipsi tradituros, etiam desuper cautionem præstituros. Et non longè post Rex cum comitatu suo ad *DRACONEM* cum singulari reuerentia properabant, læti saltantesq; coronam

capiti

capiti eius imposituri. Collum ornabant suis catenis, venerantes eum sub nomine Hioch: condecorabantq; eum quasi maximis plurimisq; triumphis. DRACO licet ignarus esset, quid commoditatis, diuitiarum aut amplitudinis regno Angliæ inde emerfurum esset, tamen in gratiam Reginae suæ hoc quicquid erat sceptrum, coronam & iurisdictionem huius regni, animo otanti in se suosq; transumebat: hoc vnicum in votis habens, vt sic omne in incrementum & laudem Regiæ ipsius Maiestatis redundaret, vt ante oculos magnas opes hic coram videret paratas. Interea quo DRACONI iste honos conferebatur, vulgus etiam sociis & ministris sua offerebant munera, cum eiulatu & dilaceratione miserabili malarum suarum. Verum Angli detestati eiusmodi lanienam cælum ipsis monstrabant inuenientes, ibi Deum viuum esse, quem omnes adorare & reuereri deberent.

Cum deinde populus omnis ab eo discessisset, DRACO cum sociis suis in terram longius exspaciatus, ferarum maximum numerum inuenit, imprimisq; ceruos quasi mille vbiq; congregatos. Tota vero regio cuniculis abundabat, qui ex vtraq; menti parte sacculum gestabant, quo cibum suum sibi colligebant. Pelles horum animalculorum apud ipsos sunt in maximo precio, ea de causa quod Regi vestes præbeant. Insulam hunc DRACO NOVAM ALBIONEM vocabat, ob scopulos albos, & quia aliquam cum Anglia, quæ olim ALBION dicta fuit, conformitatem habeat. Hoc in loco vix glebam aliquam attinges, quæ non aliquid auri aut argenti admixtum habeat. In eius autem rei memoriam, quod ibi fuisset, ipsiq; datum esset ius & titulus imperij nomine Reginae suæ, in portu quodam monumentum quoddam argenteum extruxit, cui nomen Reginae, diem aduentus, & voluntariam spontaneamq; illam oblationem huius regni insculpsit. In pede eius dimidium solidum siue assem Anglicanum, vna cum Reginae pictura & insigniis adfigebat. In basi suo nomine ascripto. Hispanos in hanc regionem vnquam penetrasse, verosimile non est.

His omnibus peractis, vela rursus ventis concessit. & 13. Octob. ad insulam quandam venit, quæ 8. gradus à linea versus Aquilonem sita est. Ex ea per plures enauigarunt homines in CANOIS suis, adferentes secum COCOS & id genus alios fructus. Populus iste inferiora aurium in rotundum circumuoluerunt, & carnes illas cum quibusdam rebus pendulis per genas nutriebant. Ungues digitorum, in pollicis longitudinem alunt, Dentes adeo nigri sunt, vt picem præ se ferant, ad id vero vt nigriores indies fiant, puluerem quendam ex quibusdam idoneis herbis confectum, secum circumferunt, quo crebrius vtuntur. Decima octaua Octobr. de nouo aggressus ad aliquot alias Insulas, vtputa TAGVLDAM, ZFLONA & ZEVARAM Portugallensium iurisdictioni subiacentes peruenit. Tandem ex longa nauigatione in fines MOLVCCARVM Insularum intrauit. Hinc TIDOREM, circum nauigando littus Insulæ MATIR, quæ Regis TERNATENSIS Imperio paret, petiit. Verum ibi Regis vicario in mari obuiam factus, admonetur amice, vt ante omnia TERNATEN contendat, quam TIDOREM perueniat. Secus enim si esset facturus, Regem saluum con-

October Anno
1579.

uum conductum aut nullum, aut difficilem concessurum: idq; ea de causa, quod Portugallenses, qui iam TIDORENÆ essent, loco hostium haberet. Quare DRACO persuasus TERNATEN classe sua iuit. Et in signum amicitiae & pacis Regi illius loci holosericum pallium dono misit, simulque significari mandat, se non ut hostem eius ad littora, sed uti mercaturam exercere volens peruenisse, cuius licentiam sibi concedi oraret. Rex hoc intellecto annuit, licentiamq; libere ubiuis negotiandi impertitur, insuper & hoc addit, uti pro Regina siue domina sua, cuius se ministrum profiteretur, omnibus iuribus & priuilegiis Regni sui utatur. In eius rei fidem signaculum quoddam mittebat: & se in propria persona, quamprimum naues suas in meliorem ordinem, quam tum erant, redegisset, venturum significabat. Cum itaque Rex veniret, quatuor CANOAS praemisit, in earum singula vnus ex eius optimatibus inerat, splendide albis CALECVTICIS pannis, quos IFFEL nominat, indutus. CANOÆ stratae erant desuper storeis odorem flagrantiss. & pretiosum spirantibus decumbebant super molli stramine arundineo. Ad classem Dracanam ubi appropinquassent, reuerenter admodum hoc clarissimis tecmiriis innuebant, quod missi essent à Rege suo, ut classem Dracanam in tutum portum deducerent. Hos Rex ipse sex viris senioribus comitatus sequebatur, viri isti musicali aliquo artificio ipsum oblectabant. Dracus omnes quibusdam pretiosis muneribus affectos à se dimittebat. Rex cum iam domum redire vellet, se altera die rediturum pollicebatur. Interim ea ipsa vespera pro classe alimentanda, saga, oryzam, pullos gallinaceos, & garyophylla sumittebat. In sequenti die Rex uti promiserat, non rediit, sed per fratrem se ipsum excusari curarat. Interim Dracum orare in regiam suam descendat, verum Dracus quod fidem datam Rex non seruaret, aliquid sinistri secum animo concipiens, etiam se excusare cepit, interim tamen aliquot nobilium suorum ablegat, ut fratri regis omne animi sui beneuolentiam significarent & quicquid grati possent, facerent. Vicerex interim loco obsidis apud Dracum praestolabatur. Nobiles à Draco emissi, ut regiam venerant, non modo à rege ipso, sed etiam sexaginta grandæuis viris, consiliariis & proceribus regiis, magnifice & laute excepti sunt. Rex ad talos è medio corporis demissa talari aurea indutus erat, poplites eius omnino nudi, pedes calceis ex optime praeparato corio confectis induti erant. Capite aureis catenis redimito à collo aurea catena magni precij pendebat. Digni multis pretiosissimis vnionibus ornabantur. A dextris sellæ regiae puer quidam cum ventilabro, in modum vanni cuiusdam constructo, & circumcirca multis sapphiris adornato stabat, quo Regi auram temperaret. Cum iam rem suam pro animi sui lubitu nobiles Anglici confecissent, & ad naues redire vellent, per aliquem ex proceribus regiis ad classem honorifice deducti sunt. Rex iste septuaginta & vni Insulis imperat. Ieiunia habent sub certis nouiluniis, ubi per integrum diem ab omni cibo & potu abstinent, noctu tandem famem sedant. Dracus ut suos ad classem recepit cum omnis generis vitæ & vsui suo necessariis, inde nauigauit, versusq; Austrum à latere Insulæ Selebes, aliam ad insulam peruenit,

uenit, in qua maximæ & crassissimæ arbores vndiquaque conspiciébantur, ramos nullos habebant, nisi in cacumine ipsarum. Noctu hinc inde volitabant vermes volantes & lucidæ. Magnitudine muscas non excedebant, verum tantos radios de se spargebant, vt earum quamlibet singulas ardentes, candelas dixisses. Ibidem farraginem vespertilionum inuenerunt, vix Gallinis minores. Item tantos caneros, vt famelici quatuor stomachi ab vno famem satis explere possent. Pisces isti caniculos agnat, non secus ac ipsi cuniculi terrestres. Conscensis hic iterum nauibus ad Moluccas quidem Insulas appellere volebat, verum tempestatibus reiectus vix summis cum laborib. in occidentem versus Aquilonem circa Selesbes Insulam constitit. Cum itaq; hic propter contrarium ventum cursum suum Occidentem versus non habere posset, verum in austrum tendere proram cogeretur, animaduertit, iter hoc valde periculosum propter tenuitatē aquarum, quæ Insulis vndique adiacebat. Vnde non modo paulò post de classe, verum etiam de vita & vniuersis suis rebus periclitaretur. In his angustiis sic constitutus, nona die Ianuarij Anno M. D. LXXX. tandem in scopulū quendam nauis ipsius illisit, & sic ab hora octaua illius diei pomeridiana, vsque ad vesperam sequentis diei circiter quartam horam, ibi inhæsit. Omni spe humanarum virium destitutus, tandem opera diligēti & sociorum & propria, non sine euidenti Dei auxilio, & cum summo periculo inde liberatus fuit, cum tria dolia garyophyllis referta, octo bombardas magnas, & aliquam partem farinæ & fabarum in mari, vt se alleuiarent, proiecerant. Ad quod cum etiam ventus adiuuisset, qui à puppi ad proram si conuertisset, vela sua rursus pandi curauit, sicq; pedetentim in altitudinem non absque maximo gaudio à scopulo secessit. Pro cuius auxiliij beneficio Deo optimo & maximo infinitas gratias perpetuo habuit.

*Ianuar.
Anno 1580.*

Octaua die Febr. in ostium Baralenæ Insulæ penetrauit, Gentes hæ licet barbaræ, tamen valde humanæ erant. Itaq; cum eis mercimonia commutare cœpit, viri nudi incedunt, exceptis capite & pudendis, quæ aliquo modo contegunt. Mulieres verò ab vmbilico versus talos indumentis quibusdam conuestitæ sunt, monilia sex, septem, interdum & octo, ex ossea, cornea, atque caprina quadam materia secum circumgerunt. Linteamina sunt hic in magno pretio. Regio hæc pollet auro, argento, cupro, sulphure, nucibus Muscatis, Zingibere, pipere longo. Ex hiscē omnib. Dracus tantum, quantum poterat, secum absportabat. Incolæ magnam experientiam metalla ex se inuicem discutiendi, & inde omnis generis mechanica extruendi opera habent. Hinc progressus Iauan maiorem venit, ad modum benigne ab incolis exceptus. Insulas hæc reges quinque regunt, Raiah omnes vocantur, scilicet Raiah Donavv, Raiah Mangban-Ge, Raiah Calnecapello, &c. Admodum concordēs & vnanimēs inuicem viuunt. Interdum duo interdum tres pluresve horum incolarum ad naues eius perueniebant, mire oblectabantur rubeis, viridibus & eius generis depictis pannis. Nudi incedunt versus superiora, excepto thorace, quem Turcica quadam vitta obuelant, ad talos pendato quodam bombycino, quod post se pendatum

*Febr. Anno
1580.*

in terra trahunt, quilibet eo colore, quo sibi complacet, circumuestiuntur. Armati sunt ensibus, scutis, & pugionibus, quos miro artificio conficiunt, sic ut Dracus iis oblectatus aliquot coemerit. In singulis pagis suis edes magnas habent, in quibus quotidie cōuenire solent, non modo viri, & mulieres, verum etiam pueri. Quilibet secum tales cibos eo sumit, quibus apprime afficiuntur, alius fructus, hic oryzam, ille assatas gallinas, hic sagu, alius alia. Mensæ eorum tres pedes à terra in altum positæ sunt, his ferculas imponunt, sic, ut omnis qui mensæ assidet, eas capere libere possit, & vnus alterum oblectet edendo. Oryzam ea ratione coquunt, ut alij apud nos panem Marci, siue Zuccharinum. Primo enim ollæ foraminosæ, apertæ eo in loco, vbi capacior & magis spaciota est, infundunt oryzam aridam. Deinde ollam hanc in aliam ollam aqua efferuescenti plenam imponunt. Vbi cum paulisper oryza ebullit prope ignem, intumescit, & ita foramina obserantur, & aqua omnis penitus excluditur, hinc ebullitione illa aquæ oryza indurescit, sic ut in panem optimum concresecat. Ex quo postmodum, cum oleo, butyro, zuccharo & aliis id genus aromatis, dulcissimas & suauissimas ferculas excoquunt. Lues gallica alibi dicta, hic valde frequens est. Hanc sic curare solent, à decima hora diei, vsq; ad secundam pomeridianam ardentissimo soli sese exponunt ægroti, sicq; peccantem & malignam qualitatem extirpant siccando. A Iaua maiore egressus ad promontorium Bonæ Spei peruenit. Geographicas tabulas Portugallenses in eo omnino falsas deprehendit, quod aiunt, hic omnium periculosissimum fretum, quod toto Oceano esse possit, reperiri. Siquidem tam suæ nauigationi hoc loco æquor aptum inuenit, ac per vniuersam suam expeditionem hucusque totum Oceanum permensus habuerit.

*Iunius Anno
1580.*

Decima octaua Iunij naues conscendit hic: & vigesima secunda Iulij Insulam Sierram Leonam dictam adnauigauit. Ibi que cornucopiam omnium rerum necessariarum nactus est. In primis hic magnas copias Elephantorum hic videre posses, & fructum quendam ostraceis non dissimilem, arboribus nascentem, in tanta copia ut folium vix cerni liceat.

*Iulius Anno
1580.*

Vigesima quarta Iulij Sierram Leonam reliquit, & post varios casus & tot discrimina rerum feliciter & laudabiliter à se gestarum. Tertia die

*Nouemb.
Anno 1580.*

Nouemb. Anno Domini 1580. in Angliam rediit. Cum integrum triennium in perficienda ista celeberrima expeditione nauali cōsumisset, quam tamen cum tanta laude & gloria ad portum deduxisset, ut inde non minus cum immensis diuitiis domum redierit, sed etiam immortale decus & sibi & patriæ suæ compararit.

F I N I S.

DESCRI.

DESCRIPTIO SECVNDI
ITINERIS SIVE NAVIGATIONIS ET EX-
PEDITIONIS, A FRANCISCO DRAKEN EQVITE ANGLO, IN

*Indiam Occidentalem suscepta: ubi simul exponitur quid in Insulis S. IACOBI, S. DO-
MINICI, S. AVGVSTINI, & CARTHAGENA acci-
derit, præstitumq; sit.*

FRANCISCVS Draco Eques Anglus, vt Reginae & patriæ ^{Anglia}
suae nomen, celebre apud omnes & clarum redderet, ite-
rum constituit iter, & expeditionem in Indiam occiden-
talem suscipere. Præparatis igitur 25. nauibus, assumpsit
2300. personas, milites partim probatos, partim nauitas &
nauium gubernatores, eosq; ex Anglia Anno 1585. die 12.

Septemb. ad portum, quem vulgo ^{Phleumontb.} P H L E V M O N T B nominant, adduxit. ^{12. Septemb.}
Inter eos multi præstantissimi centuriones siue Capitanei exercitatissimi,
& nobiles fuerunt, quorum nomina sunt, CHRISTOPHORVS CARLEIL,
supremus præfectus siue legatus, terra mariq; miles exercitatissimus, MAT-
THÆVS MORGAN, IOHANNES SAMPSON, ANTHONIVS PLOTT, IO-
HANNES MARCHANT, GEORGIVS BERTON, GVALTHERVS BYG-
GES, RICHARDVS STANTON, & IOHANNES HANNAM, qui terra po-
tissimum valebant. Mari vero præstantes, & qui munera quædam in nauibus
gesserunt, erant MARTINVS FROBIGER Admiralis siue Architha-
lassus, rei nauticæ peritissimus, qui aliquoties Ducem exercitus in pugna
nauali egerat. Item FRANCISCVS KNOL, THOMAS FRENAR, GVIL-
ELMVS CICEL, IAGOBVS CARLEIL, HENRICVS VVHYTE, THO-
MAS DRAKE, THOMAS SEELY, DVX RINERS, DVX CROSSE, DVX
FORTESCH, DVX CARLES, DVX HANVKINS, DVX ERITZO, DVX
MOONE, DVX VAGHAN, DVX VARNEY, & DVX GILMAN. Quibus
insuper multi adhuc nobiles adfuerunt, quorum nomina commemorare
nimis longum foret.

Principio igitur cum 18. Septemb. inde soluissemus ad VAIONAS Insu-
las Hispaniæ peruenimus, coacti nimirum aduerso vento & tempestate
maxima, quemadmodum etiam recentis & dulcis aquæ defectu. Quam-
primum autem anchoras ibi firmassemus, mandatum à Duce accepimus,
vt nauibus nostris populo & armis necessariis instructis, ad pugnam & o-
mnem fortunam nos pararemus. Quia & ipse suam GABOT (vt naues istæ
vocantur) siue triremem ingressus ciuitatē VAIONA petiit, eo fine vt eam
Dei beneficio & ope expugnaret. Sed cum vix ad dimidium miliare pro-
gressi essemus, venit nobis obuiam mercator quidam Anglus, quem præ-
ses vel Gubernator istius ciuitatis ablegauerat, vt nos interrogaret qui esse-

mus, & vnde veniremus. Cum hoc locutus Dux noster, accersitum Capitaneum SAMPSONEM, ad dictum istius ciuitatis VAIONA praesidem ablegauit, vt de duobus capitibus eum interrogaret, PRIMO, An pax vel apertum bellum inter Hispanos & Anglos esset. Deinde, cur mercatores nostri cum bonis suis ibi detinerentur. Hic Capitaneus SAMPSON vbi cum supradicto mercatore in ciuitatem venisset, animaduertit omnes ciues, quin & ipsum praesidem, non parum turbatos & sollicitos, propter subitam istam & insperatam impressionem. Interea autem Dux noster cessare noluit, sed de consilio CHRISTOPHORI CARLEIL supremi praefecti sui, decreuit propius ad ciuitatem accedere, vt si necessitas ita postularet, post reditum dicti capitanei SAMPSONIS, antequam vespera facta esset, ex improviso ciuitatem vel expugnare, vel ad minimum cohercere posset, paulò post ex ciuitate reuersus SAMPSON, hoc responsi attulit, primò quod pacem vel bellum inter Anglos & Hispanos concerneret, non posse praesidem aliquid certi respondere, propterea quod subditus esset Regis sui, bellum autem gerere suum non esset sed Regis, cuius ciuitas ista esset. Secundò, quod mercatores Anglos concerneret, hos quidem ex mandato & iusso Regis, cum bonis suis ibi detentos aliquantisper, sed non hoc fine vt ex ea detentione damnum aliquod sentirent, praesertim cum etiam ante octiduum, Regis nomine mandatum tale publicatum esset, vt mercatoribus Anglicis liceret, cum bonis suis discedere, proficisci & nauigare sine vllò metu, quocunque vellent. Hoc vt confirmaretur ita esse, misit statim praeses istius ciuitatis, aliquot nostratium mercatorum, qui tum temporis in ciuitate VAIONA erant & mercaturam ibi exercebant, vt eius rei testimonium perhiberent. His ita commemoratis atque expositis, deliberatum est, quid factu optimum videretur, nam circa vesperam primum ex nauibus egressi eramus, ad locum quendam qui tutissimus ad pernoctandum & commodissimus visus erat.

29. Septemb.

Sequenti verò die misit nobis praeses ciuitatis istius, panes, vinum, oleum, poma, botros, MARMALD (qui cibus ex melle praeparatus erat) & id genus alia, in recreationem nostri, sed circa medium noctis accidit mutatio aëris, quam postea magna tempestas secuta est, ita vt consilium mutarem, optimum & maxime consultum fore putantes, si ad naues rursus primo quoque tempore properarem. Nam tempestas quidem ea ita inualuerat, vt antequam naues contingere possemus, solutis & couulsis anchoris, quasdam in mari oberrare videremus. Quin imò venti tam vehementes fuerant, vt nautæ quidam etiam inuiti non sine summo periculo soluere, & ventis cedere cogerentur. Et ventis quidem sese commiserant, nauis TALLEBOT, nauis HAVKINS, & alia SPEEDVEL dicta, quæ sola mirabiliter in Angliam reuersa est, reliquæ autem nos rursus affecutæ sunt, & hæc quidem fortuna siue tempestas tres dies integros durauit. Vt cessauit autem, misit Dux noster praefectum CARLEIL cum sua GALBOTTA, & nauis altera, tribus item aliis, & aliquot minoribus nauigiis, ad ciuitatem VIGON, vt videret, an ibi vel in vicinia aliquid acquirere, & spoliū referre

Vigon.

referre posset. Quod ipsum non caruit suo fructu. Nam in itinere aliquot naues, comprehendit, omnis generis vasis domesticis onustas, ex quibus non parum lucratus est. Inter alias autem vna omnis generis sacra & muna ad Ecclesiam Parochialem ciuitatis VIGON pertinentia, vasa item argentea, & crucem ingentis magnitudinis artificiosissime calatam atque elaboratam, quæ magni æstimabatur, vehebat. Itaque (vt postea narratum nobis est) incolæ vrbs VIGON conquesti sunt, se tum tēporis vltra 40000. coronatos amisisse.

Postero die Dux noster ex hisce Insulis soluens, ciuitatem VIGON reliquit, & portum sibi aliquem elegit, qui commodissimus videbatur, tam nauibus suis ordinandis & quietandis, quam vasis nostris aqua recenti rursus implendis. Dum autem ibi effemus, venit ecce gubernator ex GALLICIA, (quo loci olim GALLAICI, iuxta quorundam sententiam, habitabant) afferens secum exercitum quantum colligere subito potuerat, cuius numerus dicebatur fuisse 2000. peditum, & 300. equitum, cumq; non procul à nobis abesset, & locum quendam occupasset, ex quo classem nostram intueri optimè poterat, misit quosdam qui cum nostro Duce loquerentur, qui accedentes colloquium impetrarūt, hac conditione, vt celoce vel alia nauicula accederent, datis ab vtraque parte suis obsidibus. Hac conditione accepta, ingressus est Gubernator ipse cum tribus aliis, in Admiralis nostri nauem, quæ in eum finem ad littus perducta fuerat. Eadem ratione & Dux noster nauem suam ingressus, ei obuiam processit. Congressi igitur cum multa locuti essent, concluderunt, licitum esse debere populo nostro, tantum recentis & dulcis aquæ haurire, quantum vellent, quin & omnia alia quæ ad recreationem nostram pertinerent, integrum nobis esse debere, pecunia nostra ab incolis redimere.

Inde progressi sumus, ad Insulas CANARIAS eò consilio, vt Insulam PALMAM occuparemus, & de rebus omnibus nobis abundè prospicere-
 mus, quas ex Insula ista habere potuissemus. Cum autem eam non nisi vno in loco aggredi possemus, qui locus multis propugnaculis munitus erat, ex quibus aperte nos tormentis & sclopis peterè hostes possent, quemadmodum etiam non pauca in nos tormenta emissa sunt, coacti sumus mutato consilio, inde discedere, præsertim cum etiam maris incommoditas & vortices innumeri, nos auocarent, qui nobis non parum incommodare potuissent. Relicta igitur ista Insula, aliam petimus, vulgò DEL FERRO
 dictam, (quæ ante hæc tempora, vt quidam volunt, PLVITALIA vocata est) si fortassis res ibi melius succederent. Cum igitur ibi appuissemus, mille milites qui ex naui nostra descenderant, in valle quadã ad radices montis alicuius, tribus vel quatuor horis commorati sunt, & aciem instruxerunt, interea venerunt ad nos Incolæ, adducentes puerum quendam ex Anglia oriundum, qui in ista Insula diu vixerat. Hic indicabat nobis, paupertatē & inopia maxima eam laborare, ita vt incolæ vix famem pellere possent, & tantū non morerentur. His igitur auditis iussit nos Dux noster quam primum naues nostras repetere, vt eadem adhuc nocte regionem Africa con-

13. Nouemb. terminam, secundo vento peteremus. Itaq; die Saturni qui erat 13. No-
 Capo Bianco. uembris in regionem quandam delati sumus, vulgò CAPO BIANCO di-
 ctam, quæ vasta & admodum depressa humilisq; erat, quin & mare eo in
 loco tam humile fuit, vt multos pisces ibi ceperimus. Postea peruenimus
 in locum quendam, qui portus vel statio nauium fuisse videbatur, ibi of-
 fendimus quasdam naues Gallicas. Cumq; Nauarchus & reliqui nauæ
 humaniter exciperentur, populus noster, qui capiendis piscibus operam
 dabat & variè dissipatus erat, post acceptum prandium rursus congrega-
 tus est, & inde soluentes ad Insulas DEL CAPO VERDE dictas peruenimus.

Capo Verde.

16. Nouemb.

S. Iacob.

Play.

Decimosexto eiusdem mensis Nouemb. cum nobis summo mane In-
 sula S. IACOBI visa esset, firmauimus ad vesperam anchoras nostras, inter
 ciuitatem PLAY siue PRAY dictam, & aream S. IACOBI, vnde tota Insu-
 la nomen suum obtinet. Descenderunt igitur ibi ex nauibus mille armati,
 quos CHRISTOPHORVS CARLEIL supremus præfectus siue legatus,
 Ducis deduxit, qui tum temporis sicut etiam antea semper rem omnem
 prudentissimè & fortissimè gessit. Iter quo eundum fuit, admodum ar-
 duum & incommodum erat, vallibus & saxis infestum, vnde sæpe nobis
 accidit, vt dum Saxa ista circumiremus, acies & ordo instructus distrahe-
 retur, nec tamen cessare vel subsistere nobis licebat priusquam ista via su-
 perata in apertum campum venissemus, vbi ordinem & aciem de nouo
 instruxit.

Cum igitur in plano & patenti campo essemus, processimus in nostro
 ordine eo vsque donec tantum dimidio miliari à ciuitate abessemus, vbi
 subsistere iussi sumus, nec quicquam ante diem alteram moliri, cum ne-
 minem haberemus, qui viam nobis ad urbem monstraret, & locus nobis
 planè incognitus esset.

Sequenti autem die dimidia ante lucem hora, populum in tres Legatus
 ducis nostri ordines distribuit, ita vt exoriète sole in ordinem iam essemus
 collocati, vbi licet propius ad urbem accederemus, neminem tamen con-
 speximus, qui nobis hostiliter resisteret. Itaq; Dux noster duos Capitane-
 os, SAMPSONEM & BARTONEM ablegauit, adiunctis vniciq; 30. sclopeta-
 riis, qui quamprimum in ciuitatem (quæ quidem in valle sita erat, ita vt
 nos in vertice montis constituti, facile eam contemplari possemus) de-
 scenderent. Eodem tempore vexillum etiam maius quod cruce rubra,
 Anglico more, distinctum erat, ereximus, vt qui in classe erant signum no-
 strum regium propugnaculo hostium iam affixum viderent, postea man-
 datum est, vt omnia tormenta ænea, quorum vltra 30. in mœnibus ciuita-
 tis erant, emitterentur, in memoriam regis dedicationis, quemadmodum
 17. Nouemb. hoc quotannis in tota Anglia die 17. Nouembris solet, idq; ex vna parte.
 Idem vero etiam ex altera parte ab illis qui in classe adhuc erant, factum est,
 tanto fragore, sono & stridore vt aër vndiq; repletus aures nostras maximè
 ferret.

Interea Legatus Ducis, maximam partem militum in monte retinuit,
 donec in vrbe de diuersoriis nobis prospiceretur, & quilibet sciret in què
 locum

locum diuertere deberet, cuilibet enim Capitaneo certus locus datus est, ubi cum suis sese contineret, & excubias ageret, ne periculum ab hoste timere cogeremur.

Commorati sumus igitur ibi 14. diebus, & spolia accepimus, quæ ex terra prouenerant, vinum, oleum, acetum & alia, merces etiam quæ inde ad alia loca transmittuntur. Auri autem & argenti nihil accepimus, nec quicquam aliud alicuius precii. Eodem tempore cum adhuc ibi versaremur acciderunt quædam non indigna relatu. Venit ad nos Caduceator quidam signum induciarum præ se ferens, ad quem duo centuriones SAMPSON & GEORGIUS missi sunt, quos ipse primo interrogauit, vnde venissent & qui essent, cumq; respondissent nos Anglose esse, quæsiuit porrò, an inter Anglos & Hispanos bellum intercederet. Cui dixerunt nostri, sibi ad hoc respondere, licitum & permissum non esse, debere autem eum Ducem interrogare, si aliquid certi ea de re cognoscere vellet, se autem fidem daturos, quod sine vllò periculo & detrimento saluum ad Ducem nostrum ducere & reducere vellent, verum ipse propius accedere recusabat, propterea quod in mandatis id non haberet. Dicebant igitur eum non populo tantum, sed & toti patriæ profuturum, si Ducem nostrum accederet, & gratiam eius imploraret. Decretum enim à nostris iam ante tres dies erat, omnia igne iniecto vastare. Ipse autem his auditis discessit, promittens, se sequenti die reuersurum, atqui à nobis visus amplius non est.

Vicesimo quarto Nouemb. Cum sexcentis armatis in pagum quendam ^{24. Nouemb.} peruenimus, è regione S. DOMINICI situm, qui 12. miliaribus à mari aberat, sed neminem ibi inuenimus, Incolæ enim eo relicto in montes sese receperant, itaque paululum ibi substitimus, expectantes, an aliquis nos fortasse accessurus esset, sed cum nemo nos conueniret, iussi sumus reuerti ad locum vnde veneramus. In itinere autem ostenderunt sese hostes nostri: sed non tanta copia, vt nos aggredi auderent, itaq; dum eos expectauimus, vespera facta est, vt nos vix ante noctem, ciuitatem S. IACOBI assequi poterimus.

Die Lunæ, qui erat 26. Nouemb. conuocatis nauibus, iussit Dux noster ^{26. Nouemb.} omnes milites ex iis descendere, sed supremus Legatus CARLEIL, misit centurionem GORINGE, cum suo præfecto TYCKSO, & centum armatis, vt forum ciuitatis tueretur, donec milites naues essent ingressi, quas naues ADMIRALIS in littore cum aliquibus expositoriis nauigiis expectabat, vt populum ad maiores naues transfueheret. Præterea iusserat etiã Dux noster, vt centuriones BERTON & BYGGES cum suo populo GABERAM (ita enim id genus nauium hodiè vocatur) ingrederentur, at cum duabus expositoriis nauibus sub imperium dicti SAMPSONIS in ciuitatem PLAY ^{Play.} concederent ad instrumenta tormentaq; bellica inquirenda, de quibus ex quodam captiuo pridie eius diei cognoueramus, qui promiserat etiam, se locum nobis monstraturum, vbi essent occultata.

Cum igitur eò venissent, centurio SAMPSON, captiuum sibi locum monstrare iussit, vbi tormenta essent occultata, quod quidem facere non poterat,

poterat, vel potius nolebat, sed nihilo tamen secius in secretis locis duo ingentia tormenta inuenta sunt, quorum vnum ferreum, alterum aeneum erat. A meridie præcepit Dux noster, vt cum reliquis nauibus ad urbem istam accedentes eam quam primum igne succenderemus, & postea naues rursus ascenderemus, quod etiam statim ita factum est, & eadem adhuc vespere inde rursus soluimus. Sed antequam progrediamur, dicendum aliquid est de acie quam in hac Insula S. IACOBI instruximus, & rebus quibusdam aliis relatu dignissimis.

Quilibet centurio ibi populum suum explorauit & descripsit, qui coactus est iurare, quod Reginae Angliæ fidem seruare vsque ad mortem vellet, & mandata Ducis obseruare semper atque perficere. In primis autem mirati sumus quod toto eo tempore, quo ibi commorati sumus nemo ad nos neque à Governatore & præside istius Insule Regis nomine, neque ab Episcopo istius ciuitatis, qui in magna erat autoritate, missus esset, neque etiam ex ciuibus & incolis quispiam ad nos venisset, cum tamen eos quotidie expectaremus, existimantes aliquem venturum qui repeteret, quod ibi abstuleramus, vel ad minimum peteret, ne omnia ipsis eriperemus, quibus ad sustentationem vitæ suæ ipsimet indigerent, vel saltem ciuitati parcere-mus, ne ea iniecto igne vastaretur. Nam quamuis ad 12. miliaria Anglica à nauibus nostris discesseramus, vbi cognoueramus Governator & Episcopum sese occultasse, qui nos aduenientes fugerant, quamuis etiam cum reuerteremur, sese nobis ostenderant, & nos subsistentes eorum aduentum expectaueramus, tamen propius accedere noluerunt, etiamsi non multos miserimus qui cum ipsis loquerentur. Quod autem nos accedere ausi non sunt, existimo hac de causa factum esse, quod adhuc memoria tenuerint, quanta ante tres annos iniuria G VILELMVM HAVKINS non procul à PLYMOUTH affecerant, qui tum temporis ibi etiam cum suis præsens erat, cui quidem fidem datam non seruarant, quod ipsis dictante conscientia ipsorum notum adhuc erat, ego vero eius in commemoratione hoc in loco superfedere potius volui, ne cum odio & tædio recenserem, quod omnibus iam pridem innotuit.

4. Decemb.

Cum igitur male admodum nos haberet, quod suo alloquio nos non dignarentur, sed insuper in puerum quendam qui ad nos pertinebat crudelissimè sæuissent (inuenimus enim eum in itinere, amputato capite, & intestinis ex ventre inhumanissimè protractis) omnia ædificia eorum tam in ciuitate quam extra ciuitatem igne subuertimus. Postquam autem inde soluissimus, cursu nostro ad Indiam Occidentale directo, inusitatus quidam morbus populum inuasit, quo breui tempore vltra trecenti sublati sunt, & morbum istum non animaduertimus donec octiduum iam in nauibus fuissimus, eo enim tempore nihil morbi sensimus, postea vero ardenti feбри laborare quidam cœperunt, & quibus pauci vitam cōseruarunt, qui tamen vires animi & corporis omnes ferè per morbi vehementiam amiserunt. Quinetiam in mortuorum corporibus maculæ siue stigmata apparuerunt, qualia tempore pestis conspiciuntur.

Cæterum

Cærerum 18. diebus ex Insula S. IACOBI, ad Insulam S. DOMINICI peruenimus, quæ in India Occidentali prima est, sed permansimus tamen aliquot diebus in Insula S. CHRISTOPHORI, versus Occasum sita, vsque ad natalem Christi, vt ægrotis melius prospiceremus, & purgatas naues aëri ^{26. Decemb.} salubriori exponeremus. Reparatis autem viribus, decreuerunt Ducēs & centuriones nostri in Insulam HISPANIOLAM nauigare, inuitati nimirū amœnitate S. DOMINICI, quæ eius loci celeberrima & antiquissima quondam ciuitas fuerat.

In itinere nauem quandam quæ nobis obuiã venit, comprehendimus, atque ex illis qui in ea erant, omnia quæ ad nauigationem hanc necessaria videbantur quæsiuimus, vbi inuentus est aliquis, qui dicebat portum eo in loco admodum arenosum, & regionem vndiq; rotundam ac probè munitam esse, quin & propugnaculum multis tormentis formidabile habere, ita vt terram contingere non possemus, nisi præsentissimo nos periculo exponere vellemus, excepto quodam loco qui decem millia passuum à ciuitate abesset, promisit igitur se nos tutissima via ad istum locum ducturum.

His igitur auditis iussi sumus expositorias naues ingredi, & Dux noster nauem conscendit, quam PHASELV M Galli nominant, atq; ita per totam noctem nauigauimus, quamuis non magnum iter confecerimus, adueniente autem die locus nobis apparere cœpit, quem petiimus.

Atque ita primo Ianuarij Anno 1586. ad terram appulimus in loco no. ^{i. Ianuarij.} uem vel decem millia passuum à pulcherrima ciuitate S. DOMINICI versus Occasum distante, propterea quod nemini locus aliquis hucusque cognitus esset, vbi minora nauigia tutò collocari possent, & minus à tempestatibus periculi metuendum esset, cumq; Dux noster videret omnes iam nauibus egressos esse, reuersus est ad classem suam, nosq; Dei & Legati sui CARLEIL patrocínio commendans, progredi iussit. Itaque postea circiter horam octauam, ante meridiem progressi circa meridiem ad ciuitatē peruenimus, vbi aliquot nobiles & præfecti ciuitatis cum 150. pulcherrimis equis, nobis occurrerunt, qui tamen nobis nocere nihil potuerunt, sed à nostris sclopetariis & fulminatoribus militibus multis glandibus & globis excepti atque petiti sunt, ita vt portis nos prohibere & arcere non possent, ad quas in bono ordine & probe instructa acie, parati semper ad pugnam properauimus, licet insuper duæ portæ quæ mare respiciebant militibus probè munitæ, & non procul ab illis aliquot sclopetarij milites in insidias collocati essent.

Ac noster quidem exercitus, (qui militum 1000. vel 1200. fere erat) in duas partes siue ordines diuisus fuit, in hunc finem vt simul & semel ad vtramq; portam irruptionem faceremus, nō cessantes, donec omnes ad forum ciuitatis congregaremur. Cumq; in nos tormenta sua emisissent, alta voce exclamans præpositus noster, ad constantiam nos adhortatus est, & magna vi ciuitatem inuasit, sed primus tamen fuit, qui ab vna parte ciuitatis globo ex tormento æneo ictus occubuit, itaque nos ne rursus tormenta sua puluere implere possent, summo studio & cura prohibentes, postha-

bitis illis qui in insidiis erant, (qui quidem etiam nos impedire non poterant) summa vi in portas irruimus, & ciuitatem vnà cum aduersariis militibus ingressi sumus, qui postea fuga sibi consulentes vitam suam conseruare potius, quam vires colligere & milites hinc inde dissipatos congregare rursus voluerunt.

Hoc modo urbem ingressi, ad forum quamprimum properauimus, & postea occupata magna ista quæ ad templum sita erat area, loca vicina quæ nobis commodissima videbantur, omnia armatis repleta, propugnaculis muniuimus, cum enim ciuitas magna, & numerus militum nostrorum exiguus esset, non potuimus statim omnia loca militibus nostris occupare.

2. Ianuarij.

Sequenti die aliquantò longius progressi, alia adhuc loca quæ nostro proposito accommodata videbantur, occupauimus, eaquæ fossis & aggeribus in quibus tormenta nostra collocarentur, probè firmauimus, atque ita ciuitatem istam integrum mensem possedimus.

Interea ciues & incolæ ciuitatis nobiscum egerunt, vt ciuitatem suam pecunia redimerent, sed nos petitionem ipsorum reculantes, quodiè nihil aliud egimus, quam vt ædificia ante ciuitatem in suburbio, igne accenderemus, & non parum profecto laboris insumpsimus, in ædificiis quæ ex quadratis lapidibus magnificè extructa erant, diruendis & solo æquandis & quamuis mandatum erat, vt singulis diebus vsque ad horam ante meridianam nonam, nauarum & remigum ducenti, nihil aliud agerēt, quam vt ædificia quæ extra castra nostra sita erant, igne accenderent, tamen vix quartam ciuitatis partem demoliri potuimus. Tandem tamē cum nobis summa pecuniæ 25000. coronatorum ab incolis offerretur, acquieuimus, & ciuitatem ipsis restituimus, præsertim cum ibi subsistere & permanere propositum nobis non esset.

Inter alia memoratu digna, quæ in ista ciuitate visa sunt, fuit memorabile quoddam Hispanicæ insolentiæ documentum. Cum enim aulam regiam in qua Gubernator & præfectus vrbis regius residebat, ingrederemur, inuenimus pulcherrimè & artificiosissimè exornatam scalam, qua ad superiores ædium partes ascensus fieri solet. Ascendentes igitur inuenimus locum vndiq; patentem instar porticus alicuius, vbi ab vna parte oculis aduenientium insigne Regium obiicitur, & sub eo ingens globus maria & terram repræsentans, cui generosus equus posterioribus pedibus insistit, pectore nonnihil eleuato, & prioribus pedibus ad saltum in cælum quasi faciendū paratis, hoc in ore symbolum gestans; NON SVFFICIT ORBIS. Cuius dicti sententiam cum à primoribus ciuitatis, qui ad nos pro redimenda ciuitate sua venerant, inquireremus, ipsi quidem nihil responderunt, sed partim aliò respexerunt, partim pudore suffusi, & abiectis in terram oculis obticuerunt, ita vt quidam ex nostris cum viderent eos turbatos & confusos esse, dixerint: Si Regi vestro cum nostra Regina aperto Marte congregiendum esset, breui ab insolentia sua remissurus, & in eo totus futurus esset, vt nos ab incurfu & direptione suarum regionum & prouinciarum prohiberet, ne sudditis suis tantum damni inferremus,

ferremus, quantum vobis iam illatum videtis. Mirati sunt multi, quod in tam magna pulchra & populosa vrbe, in qua omnia quæ ad necessitatem & recreationem nostram pertinebant abunde inuenimus, vel parum vel nihil auri & argenti repertum sit, sed si causam scrutari, & rem aliquanto propius intueri velimus, hoc non admodum mirum videbitur. Hispani enim ex hac Insula, quæ quoad magnitudinē cum Anglia comparari cōmode potest. Indianos veteres nimirum colonos misere exturbarunt, cum omnibus qui rei metallicæ periti, sciuerunt quo in loco aurum & argentum reperiretur. His igitur omnibus eiectis, postmodo moneta ænea siue cuprina uti cœperunt, cuius magnam copiam inuenimus.

Merces quæ inde trāsportantur, sunt Saccarum, Gingiber, quod ibi crescit, & coria bouina. Multi enim boues ista in Insula tanquam fertilissima nutriuntur, eam solum ob causam, ut coria accipiant atque diuendant. Inuenimus vero etiam multa generosa vina, oleum, acetum, item farinam optimi generis, pannum item linteum, sericum villosum, &c. quæ nuper ex Hispania eò delata erant; vasa vero argentea non multa ibi reperta sunt. Nam in calidis istis locis utuntur potius vasis fictilibus ex terra vel argilla paratis, & colore vario pulcherrime illustratis, (quæ vocantur PORCELLINA, & eò ex Insulis Orientalibus perferuntur) quin etiā vitrorum ibi magnus vsus est, quæ pulcherrima ibi cōficiuntur & præparantur. Sed tamen quædam etiam vasa argentea ibi inuenta sunt, quæ magnis sumptibus acquisuerant.

Ex hac Insula in continentem terram progressi, ciuitatem **CARTHAGE** *Carthagenæ.* NAM tandem aspeximus, quæ tam breui interuallo à littore maris abfuit, ut illi qui in expositoriis nauibus erant, tormentis vulgaribus eam assequi facile potuerint.

Appulimus autem ad portum quendam qui quinque miliaribus Britanicis à ciuitate aberat, vbi neminem inuenimus qui nobis resisteret, nullum etiam propugnaculum, vallum vel aggerem conspeximus, itaq; cum circiter horam quartam pomeridianam nauibus egressi essemus, ordinum ductor & legatus Ducis nostri **CARLEIL**, aciem statim instruxit, ut si fortassis in itinere quidam aggredi nos voluissent, ad pugnam & conflictum parati essemus, quo facto postea pedetentim ea nocte in arenoso littore progressi sumus. *Ianuarius.*

Cumq; dimidio saltem adhuc miliari à ciuitate abessemus, ecce centum equites nobis obuiam processerunt, quos sclopetarij nostri ita exceperunt, ut in fugam statim coniecti, eadem qua venerant via reuersi sint, præsertim cum etiam in palustri & ipsis admodum inconuenienti loco nos aggressi fuissent.

Eodem tempore ingentem fragorem tormentorum audiuius, propterea Dux noster signum dedit Admirali & centurionibus **FRENAR**, **VVHYTE**, **CROSSE** & aliis, ut cum suis expositoriis & aliis minoribus nauigiis propugnaculum ciuitati proximum expugnarent, quod ipsum quidem tentarunt, sed res successu suo caruit, cum locus iste probe munitus

introitum haberet admodum angustum, imò ferreis etiam catenis in latitudine obductum.

Itaque ea vice nihil effectum est, nisi quod qui ab altera parte istius portus integro miliari à nobis aberant, ad arma sese statim receperint, ita enim erat populus noster diuisus, & via qua proficiscebamur dimidio miliari à ciuitate, tam angusta erat, ut in latitudine non ultra passus quinque haberet, & ab vno quidem latere mare, ab altero portus quidam erat, qui locus fuit fossa & muro lapideo probe cinctus, ita ut etiam tormenta ei imponi commodè potuerint, & meo quidem iudicio locus iste talis fuit, ut commodiorem inuenire vix potuissent. Præsertim, cum vix equum vel currum vnum tempore necessitatis transmitteret, & gerris terra repletis plurimis munitus esset, quæ aggeris & propugnaculi instar esse poterant.

Eo in loco erant sex tormenta ænea, ad acies nostras optimè directæ, erant etiam in portu isto GALERÆ siue triremes duæ, II. tormentis æneis, & trecentis vel quadringentis sclopetariis repletæ, qui nos quoque ab isto latere aggressi sunt, propugnaculum autem ipsum trecentis fortissimis militibus firmatum erat, qui nostrum aduentum summo desiderio expectantes, tormenta & sclopetæ sua semel atque iterum emiserunt. Verum nos antequam dies illucesceret, commoditate tenebrarum rectissime vsi sumus, atque de mandato legati Ducis nostri, tacite & quietè per arenam in littore maris ad ciuitatem perreximus, ut ita vniuersum ipsorum conatum eludentes, omnes ictus quibus nos petere studuerunt euitauerimus. Prohibuerat enim Legatus Ducis nostri, ne quis ex nostris sclopū aliquem emitteret & fulminaret, antequam ad murum venissemus.

Quò ut peruentum est, omni vi, tam sclopetarij quam hastati & lancearij, aggeres, propugnacula & gerras siue corbes terra refertos ascendimus, (is enim locus commodissimus videbatur quo hostem aggredieremur, atq; omnia subuertimus, quamuis is locus rectissime & optime munitus esset, & postquam sclopetarij sclopetæ sua emisissent, hosti nos immiscuimus, qui cum hastæ & lanceæ nostræ ipsorum longiores essent, quin & armis melioribus induti essemus, nobis diu resistere non potuerunt, sed fugam dare statim coacti sunt.

Legatus vero etiam Ducis nostri, primo statim impetu signiferum Hispanum, qui ad mortem vsq; strenue sese defendit, propria manu trucidauit, cumq; fugere cœpissent, e vestigio eos insecuti sumus, semper ipsis imminentes ita ut ne respirare quidem ipsis permitteremus, donec tandem ad forum ciuitatis peruenerimus, quod licet ab ipsis primo quidem occupatum esset, tandem tamen nobis concedere coacti sunt. Quemadmodum etiam paulo post totam nobis ciuitatem concesserunt, extra eam toto quo ibi commorati sumus tempore, sese sustinentes. Omnes viarum exitus introitusq; vallis & fossis suis artificiosissime muniti erāt, sed excubitores viarum, qui ibi constituti erant facile à nostris superati & in fugam coniecti sunt, paucis vulneratis & interfectis, sed & Indiani sagittarij, magno numero quibusdam in locis quæ ipsis aptissima viderentur constituti erant, qui

qui summa vi & virtute sagittas suas venenatas in nos emiserunt, quarum quidem venenum tam fuit exquisitum, ut qui eo læderentur, præsentissima morte perirent. His igitur sagittis multi ex nostris vulnerati & interfecti sunt. Quin etiam acutissimis lignis, quorum multa in via qua ingrediendum erat, veneno infecta absconderant, multos ex nostris ad mortem usque vulnerarunt, & nisi in littore maris progressi fuisset, maximo nos periculo incauti & imprudenter exposuisset.

Cæterum multa etiam alia ibi acciderunt, quorum tamen commemoratione hoc tempore lubens superfedeo, ex quibus fortasse non indignum annotatione fuerit, quod centurio *SAMPSON*, qui militibus primi ordinis præerat, multa vulnera gladiis percussa, in prima irruptione accepit. Item quomodo Gubernator ciuitatis *ALFONSUS BRAVVS*, à centurione *GORINGE*, qui sclopetariis præerat, post acceptum aliquod vulnus, comprehensus fuerit.

Februarius.

unimars.

In primo ordine erant etiam centurio *VVINTER* & Ducis nostri legatus, centurio *POVEL SERGANT MAIOR* medium obtinebat; *MORGAN* autem, qui in expugnatione *S. DOMINICI* primo ordini additus fuerat, hic postremum obtinebat. Omnibus autem eadē mens & voluntas erat, & hostem tanta virtute & alacritate aggressi sunt, ut sese rueri diutius non potuerit. Mansimus autem ibi sex septimanas, quo quidem tempore morbus iste, cuius supra mentionem fecimus non cessauit nostros affligere, quamuis aliquanto tamen remissius, ex illis autem, qui eo corripiebantur, pauci mortē effugerunt, vires enim amissas recuperare non potuerunt, quin tandem in furorē acti, eo rursus liberari vix ac ne vix quidem potuerunt, ut prouerbum etiam inde nasceretur, quo de parum consideratē & prudenter loquētibus dicebatur, eos *CALENTVRA* (sic enim Hispani febrem eiusmodi ardentem nominant) comprehensum esse. Fuit enim, ut supra quoque dictum, ardens, continua & pestilens febris, quæ originem suam, iuxta quorundam opinionem traxerat, ex impuro aëre vespertino, quem *SERENAM* nominant. Dicebant enim, omnes qui ibi circa vesperam in aëre versarentur (exceptis Indianis aut aliis eius loci incolis) infectos, pestilentiali postmodum febre corripri solere. Nostri autem plerunque sub ditto, in impuro isto aëre, dum in Insula *S. IACOBI* essemus, excubias nocturnas egerunt. Hoc itaq; morbo cum numerus militum nostrorum admodum minueretur, factum est, ut nauigationem in Insulam *NOMBRE DE DIOS*, vnde iter terra facere constitueramus in *POMANIAM*, cuius nauigationis iam initium factum erat, absoluerē & perficere non possemus, in quo quidem loco multum auri & argenti, ad recompensationem laborum & molestiarum nostrarum lucrari potuisset.

Decreuimus igitur *CARTHAGENA* domum rursus reuerti, postquam Hispani nos ibi liberalissimè tractassent, quemadmodum itidem in ciuitate *S. DOMINICI* factum fuerat, vbi ipsi nos, & nos vicissim ipsos conuiuio satis lauto excepimus, ita ut ipsemet Gubernator vr̄bis cum Episcopo & multis nobilibus primoribusq; ciuitatis honoris ergo, nos conuenē-

rit, in ciuitate autem CARTHAGENA, quemadmodum & extra eam, multa ædificia subuertimus, & iniecto igne vastauimus, propterea quod de precio quo ciuitatem redimere volebant, conuenire inter nos non poterat, tandem tamen conuenit, vt pro residua ciuitatis parte quæ nondum demolita erat, nobis 110000. florenos numerarent. Ac ciuitas quidem ista licet vix mediam ciuitatis S. DOMINICI magnitudinem attingeret, tamen multò plus pecuniæ numerare coacta est, quam ciuitas S. DOMINICI. Pluribus enim hæc ciuitas opibus & diuitiis abundabat, propter portum loco commodissimo situm, vnde nullo negotio merces in Insulam NOMBRE DE DIOS, & alia loca transmitti poterant, quemadmodum etiam ditissimis potentissimisque habitabatur mercatoribus.

Februarius.

In ciuitate autem S. DOMINICI maxima ex parte, nobiles, iurisperiti & Senatores habitabant, cum aula Regia ibi constituta esset, ad quam incolæ omnium vicinarum Insularum appellabant. Præterea etiam ante viginti dies nuncium acceperant, quod ciuitas S. DOMINICI à nobis expugnata spoliata atque direpta esset, vt interea ciuitatem suam munire, armis sese instruere, & aurum argentumque cum omnibus preciosis suis rebus aliò traducere, commodè potuerint.

Sed (ad propositum vt reuertar) postquam sex septimanas ibi commorati essemus, naues rursus conscendimus, cum vero vix biduum vel triduum progressi essemus, ecce nauis quædam quam in Insula S. DOMINICI acceperamus, tormentis æneis, & multis bonis spoliisque onusta (vnde etiam strenam eam vocauimus) accepta rima vel foramine, aquam recipere & haurire cœpit, ita vt tandem etiam deperdita fuerit. Quare Dux noster cum eam inter alias hinc inde dissipatas naues, non videret, diligenter inquisiuit, donec eam reperit multis in locis perforatam, & nautas militesque in ea aquam effundendo admodum debilitatos, itaque iussit vt nauis quædam alia, cui nomen erat TALLEBOT nauem istam à tergo sequeretur, quo si forte eam mergi contingeret, populus beneficio alterius nauis seruaretur. Ipse autem Dux noster, cum tota classe CARTHAGENAM iterum est reuersus.

27. April.

Postea, cum decem dies exponendis bonis & populo ex fracta ista nauis in aliam transferendo consumpsissemus, soluimus rursus, & versus occasum in CVBA ad cacumen siue CAPO S. ANTONII iter nostrum direximus, eoque peruenimus die 27. Aprilis, sed cum aquam ibi recentem habere non possemus, coacti sumus aliò nos conferre, itaque vltimus progressi spe bona ad MATAMAR regionem versus occasum solis sitam, & HANAUA dictam secundo vento appulimus, qui ventus tamen statim commutatus & nobis contrarius factus est, vt ita mutato cursu ad cacumen siue caput S. ANTONII nobis rursus redeundum fuerit, vbi tandem necessitate edocti ex fontibus & locis palustribus, quæ trecentos passus à mari distabant, copiosam dulcem aquam accepimus.

Capo S. Antonij.

Non possum hic silentio præterire quam sese diligentem & sollicitum Dux noster in his & omnibus necessitatibus præbuerit. Nam non solum

suo

ſuo exemplo alios inuitauit, & ipſemet benè longo tempore aquam hauit, ac ſi vnus ex vulgaribus ſeu infimis quibusq; fuiſſet, ſed etiam ſummo ſtudio non ſine maximo ſæpe vitæ periculo, nauium ſuarum curam egit, eisq; de rebus neceſſariis omnibus abundè proſpexit, veſtitu incedès tam vulgari ac ſi ex ſubditis vnus fuiſſet. Quin imò omnia ſumma cum laudè & gloria peregit. Nec vero etiam in minima eius laudis parte habendum iudico, quod legatum habuerit tam ſtrenuum fortemq; virum vt conſilio eius in omnibus vti rectiſſimè potuerit, quemadmodum etiam conſilia ipſorum irrita nunquam fuerunt, ſed ſemper felicem exitum habuerunt. Et hæc quidem vtriq; cõmunis laus erat, quod vnumquemq; iuxta ſuum meritum vel præmiis vel pœnis afficiebant.

Die 13. Maii relicto rurfus CAPOS. ANTONII, ad CAPO DE LA FLORIDA (locus enim hic ſiue angulus in mariſita vocabatur) 28. eiufdem menſis die peruenimus, ſed nullibi tamen appulimus, donec ex longinquo (regione nimirum florida ad latus verſus ſeptentrionem relicta) ſpeculam ex ligno, ſiue ſignum quoddam eleuatum & quatuor in locis alligatum, conſpeximus, ad ſummitatem 30. gradibus aſcendere neceſſe erat. Ad hunc locum noſtris expoſitoriis nauibus delati, paululum in parte iſta fluminis proceſſimus, ſperâtes locum aliquem inuenire vbi hoſtes abſconditi laterent, neminem enim habebamus qui nobis iter monſtraret vel locorum etiam iſtorum cognitionem aliquam haberet. Et Dux quidem noſter legatum iuſſerat primo ordini præeſſe. Progreſſi autem vnico ſaltem miliari, conſpeximus propugnaculum ex altera parte fluminis ab Hiſpanis extructum. Hinc progreſſi ad dimidium adhuc miliare, inuenimus locum quendam patentem nullo muro cinctum, in quo ædificia ex ligno erant extructa. Ibi tormenta noſtra collocauimus ad propugnaculum iſtud deiiciendum, & globus quidem primus à legato Ducis noſtri eiectus per medium hoſtis vexillum tranſiit, quemadmodum poſtea ex Gallo quodam qui ab ipſis captiuus ibi detinebatur cognouimus, reliqua tormenta direximus ad partem propugnaculi inferiorem trabibus & lignis obductam.

Eadem nocte Ducis noſtri Legatus, cum 4. vexillis, fluuium iſtum traiecit, & ibi ad locum quendam foſſis ſuis vndique cinctum ſuos expoſuit, qui quidem locus prope propugnaculum ſitus erat, ita vt ſclopetarii facile aſſequi quemlibet poſſent, qui exerto ex fenestra capite, nos reſpècturus eſſet. Decreuerat etiam tormenta ſua ænea ſtatim eò transferre & ad propugnaculum dirigere, ſed cum nauarum & foſſores qui foueas facerent, nondum adeſſent, rem eam in ſequentem noctem diſtulit. Eadem etiam nocte Ducis noſtri Legatus cum ſex aliis armatis centurionibus, qui erant, MORGAN, SAMPSON & quatuor alii, nauiculam, quæ remis propelleretur ingreſſus eſt, vt exploraret, quomodo excubias ſuas hoſtes conſtituiſſent, & qua occasione populus traduci & promoueri commodiſſimè poſſet. Cum autem hoſtes, dictos hoſce centuriones è longinquo vidiffent, quamuis ipſi ſe probè contexerant & occultarant, exiſtimarunt,

vnuer-

S. Augustin.

vniuersas nostras copias iam iam sibi imminere & adesse, itaq; primo quidem ad arma properantes, aliquot tormenta emiserunt, sed fuga sibi consuluerunt. Interim Ducis nostri Legatus ad nos reuersus est, ignoras tamen an propugnaculum desertum esset nec ne, donec Gallicus quidã tubicen, tuba sua cantilenam de principe ab ORANGE canens, à nostris, qui ad partem fluminis alteram in excubiis erant, visus est, qui se, cum interrogaretur, nostrum amicum declarans, propugnaculum ab Hispanis desertum esse dixit, in cuius rei confirmationem ipse sese nobis dedens, promisit, quod vellet nobiscum reuerti & in propugnaculum nos perducere.

Huic igitur fidem habens, Dux noster, cum legato suo & quibusdam aliis centurionibus, expositoriam ingressus est nauem, assumpto secum Admirali & militibus quibusdam aliis, qui duabus vel tribus nauiculis eum sequebantur. Atque ita ad propugnaculum profectus est, quibus appropinquantibus aliqui, qui ibi manserant, duo tormenta amice in nostram gratiam emiserunt, sed postea cum in propugnaculum venissemus, reperti ibi non sunt.

Muri huius propugnaculi, ex trabibus & conglutinatis asseribus facti erant, eum in modum, quo PALISADEN (sic enim hodie istiusmodi propugnacula vocantur) fieri solent. Fossæ autem quibus cingeretur, nondum erant perfectæ, vix enim quatuor ante nostrum aduentum mensibus, propugnaculum istud ædificari cœptum erat, vnde etiam sese seruare & à nobis defendere diu nõ potuerint, quin & hac de causa desertio facta est, quod non solum facilè expugnari, sed etiam iniecto igne subuerti atque deuastari posset. In hoc propugnaculo, 14. tormenta ænea, quæ lignis transversim collocatis & terra vndiq; firmatis, ne cedere possent, imposita erant, & arcam, qua pecuniæ regiæ inter milites distribuendæ, continebantur, adhuc clausam atque obseratam inuenimus, in qua duo talenta eius monetæ quam STERLING vocamus, reperta sunt.

Expugnato igitur hoc propugnaculo, cui nomen erat S. IOHANNIS, vt urbem quoque expugnaremus supererat, ad quam cum ab isto loco propter aquarum intermediarum multitudinem pertingere non possemus, per aliam statim viam ad naues nostras reuersi, postea fluuium magnũ qui ab vrbe, S. AVGVSTINVS nominabatur ingressi sumus, atque ad urbem appulimus, vbi quidam milites nos expectarunt, qui tamen simul ac sclopetum in nos sua emisissent, fugam dederunt.

Postquam autem nauibus egressi essemus, statim SERGANT MAIOR, hoc est, supremus ordinum ductor, equo quem ibi ad equitandum per omnia paratum inuenit insidens, eos qui aufugerant infecutus est, si fortè aliquem ex iis comprehendere posset. Huic, cum solus esset, aliquis qui post carecta latebat, globum per medium caput traiecit, & postea antequam nos adueniremus tot vulnera pugione & gladio infixit, vt mori coactus fuerit, cuius nos mortem admodum ægre tulimus, cum strenuus & cordatus miles esset, & dignus qui diutius viuere debuisset.

In hac ciuitate S. AVGVSTINI, præsidium erat 150. armatorum, quem-
admo-

admodum etiam aliud in ciuitate S. HELENÆ, 12. miliaribus inde versus septentrionem sita, eiusdem multitudinis, ab Hispaniarum Rege constitutum erat eo fine, vt omnes exteri & peregrini (Angli videlicet & Galli) ab istis locis prohiberentur. Horum præsidiariorum Gubernator vel Dux, erat PETRVS MELENDEZ Marchio & nepos ADMIRALIS MELENDEZ qui ante annos 15. vel 16. Classem nostram, cuius Dux IOHAN HAVKINS fuerat, in littore MEXICO, contra datam fidem impugnauerat. Hic PETRVS MELENDEZ vtriusq; præsidii Dux, cum nos adueniremus in ciuitate fuerat, sed statim aliò sese recipiens eam deseruerat. Itaque cum Capitanei & Centuriones omnes conuenissent, decretum fuit, vt quamprimum expugnato S. HELENÆ propugnaculo aditum nobis & accessum pararemus ad regionem quæ ab Anglis inhabitata, à virgine Regina nostra, LA VIRGINEA vocatur, qui quidem locus versus septentrionem, sex gradibus (vt hodie loqui solemus) à ciuitate S. HELENÆ aberat. Sed ad ciuitatem S. HELENÆ venientes, non appulimus, neque etiam nauibus egressi sumus, propterea quod tractus iste arenosis & periculosis aquis formidabilis videbatur, & nemo ex nautis nostris via tuta nos perducere ad ciuitatem poterat. Quamuis autem Archichalassus noster præcedenti nocte quatuor miliaribus à terra, profunditatem maris explorasset, reperissetq; eam tatum trium cum dimidia vlnarum esse, tamen reperti sunt quidam, qui affirmarent nos etiam maioribus nauibus quam nostræ essent ad littus appellere facile posse, modo nauta quidam esset, qui transitus & vias cognitatas aliquo modo & exploratas haberet. Itaque in humili isto mari, in quo ad duo miliaria variæ Insulæ cernebantur, oberrauimus.

S. Helenæ.

Tandem igitur cum 11. Iunij ignem aliquem eminus videremus, qualis 11. Iunij. quidem omnibus istis in locis accendi solet, ablegauit Dux noster nauiculam suam cum aliquot nautis, vt cum hominib. qui ignem istum extruxissent loquerentur, qui aliquot Anglos ibi inuenerunt, & aliquem ad nos adduxerunt, qui viam nobis ad portum monstraret. Cum autem portus iste recipiendis nauibus nostris nõ sufficeret, quarundam nauium ancoras extra portum firmauimus, verum sequenti die ingens tempestas & ventus 12. Iunij. extitit, quo naues solute, & hinc inde distractæ sunt, ex quibus tamen quædam postmodo ad classem nostram, quædam in ipsam Angliam reuersæ sunt.

Eo in loco Dux noster, RODOLPHO LA VE generali Anglorum qui in La Virginea. VIRGINIA erant, gubernatori promisit, quod vellet populo suo de omnibus rebus necessariis prospicere, & vnã ex maioribus suis nauibus cum expositoria quadã nauicula ibi relinquere, qua nisi intra menstruum tempus, numerus militum, quorum tum tantum 150. erant, rursus compleretur, in Angliam reuerterentur. Verum cum videremus eos qui in VIRGINIA adhuc supererant, non solum rerum omnium inopia laborare, sed & variis cum morbis & miseriis conflictari, vt nihil magis in votis haberent, quam primo quoque tempore in patriam suam reuerti, statim eos in naues nostras recepimus, & nobiscum abduximus.

EE

Tandem

27. Iulij.

Tandem igitur 27. Iulij, Anno 1586. domum reuersi, in PORTISMOUTH Angliæ, vnde superiori anno solueramus, appulimus. Deo sit laus & gratiarum actio, qui nobis suam gratiam largitus est, vt hoc iter tam feliciter, non sine magna Reginae, patriæ & nostrum omniû gloria, absoluerimus. Spolia quæ in itinere lucrati sumus, æstimabantur 60000. librarum STERLINGIS nostratis monetae, quarum 20000. inter milites & nautas distributæ sunt.

Ex numero autem eorum, qui hoc iter primò ingressi fuerant, ferè 750. morbis partim sublatis, partim ab hostibus interfecti perierunt, quorum qui præ aliis præstantes & celebres fuerunt, nomina hæc sunt:

Centurio P O VVEL, centurio BIGGES, centurio V ARNO Y, centurio C I C E L, centurio M O O N E, centurio H A M A N, centurio F O R T E S C V E centurio G R E E V E F I E L D, Legatus T H O M A S T E V C K E R, Legatus A L E X A N D E R S A R I C K E, Legatus E S C O T, Legatus V I N C E N T I V S, Legatus V V A T E R H O V S E. Item N I C O L A V S V V I N T E R, A L E X A N D E R C A R B E I L, R O B E R T A L E X A N D E R, S C R O V P, I A C O B D I E R, P E T E R D V Q V E, & alii, quorum nomina iam non succurrunt. Accepimus vero etiam 242. tormenta, tam fusa, quam ex ferro fabrefacta. Item 200. ex ære Caldario, in Insula quidem S. I A C O B I, quinquaginta duo vel tria. In S. D O M I N I C O, octuaginta, quorum ingētia pleraq; fuerunt, veluti C A N O N E S, & medii C A N O N E S, serpentes, & medii serpentes, &c. Prætereain ciuitate C A R T H A G E N A sexaginta, pleraque magni generis. Et in propugnaculo S. I O H A N N I S, quatuordecim. Nam de ferreis tormentis quæ ex ciuitate S. D O M I N I C I, & ex C A R T H A G E N A abduximus,

verba hoc in loco facere nihil attinet.

Finis secundi itineris.

DESCRI-

DESCRIPTIO TERTII

ITINERIS FRANCISCI DRAKEN ET IO-

HANNIS HAVKEN, EQVITVM ANGLORVM, QVI VI RE-

*giis, & 21. aliis nauibus, in quibus 2500. armati fuerunt, ad expugnandam ciuitatem**PANAMA, in Indiam occidentalem profecti sunt,**Anno 1595.*

Nomina sex regiarum nauium.

DEFIANCE, GARLAND, AVENTVR, DELIGT, VORSICHT, HOPE.

Recusatio, Sertulum, Audacia, Voluptas, Prouidentia, Spes.

ANNO 1595. die 20. Augusti, veteris Styli, soluimus cum 27. nauibus, ex portu PLEYMOUTH, sed reuersi sumus rursus in portum COVZON, & ibi vsque ad meridiem alterius diei quieuimus. Sequenti die allisa est nauis HOPE, cuius præpositus vel Gubernator erat FRANCISCVS BASKERFIELDE Eques, ad scopulum EDDISTRIN, qui vt sibi subueniretur, tormentum æneum emisit, sed illæta, vna cum aliis littus Hispanicum petiit.

Die 8. Septembris, comprehendimus duas celoces, quæ in BARBARIAM ire volebant, eas nobiscum retinimus, donec perueniremus vsque ad Insulas CANARIAS, vbi eas illætas dimisimus, hactamen lege, ne hosti de aduentu nostro quicquam dicerent, & 26. Septembris, FORTE VENTURA vnam ex CANARIIS Insulis aspeximus.

27. Septembris deliberato consilio constituimus metropolim harum Insularum oppugnare, in qua duæ vel tres arces erant. Cumq; eam ex vna parte præteruecti essemus, reuersi sumus ab altera parte vsque ad propugnaculum quod versus Ortum situm erat, conantes cum 1400. armatis in arenoso portu qui inter ciuitatem & propugnaculum erat appellere, sed propter moram quam traximus, hostes in arena ista aggerem & vallum fecerant, & in eo aliquot tormenta reposuerant, vt sine periculo nauibus egredi non possemus, quod quidem periculum duces & centuriones nostri subire recusabant. Nam in littore erant pedites equitesq; Hispani fere 900. qui multis globis nos indefesso studio petebant. Dux tamen supremus iussit vt ancoras nauium SALOMON, BONAVENTVR, CONSTANCE, & 9. vel 10. aliarum, firmaremus, donec alii, locum fortasse commodiorem inuenirent, vbi descendere in terram possent, sed cum viderent consultum id non esse, vertimus nos ad plagam Insularum Occidentalem, & vasa nostra aqua dulci repleuimus, vbi centurio GRIMSTON vna cum 6. vel 7. aliis, in montem ascendit, & ab incolis oppressus, cum chirurgo nauis SALOMON, ca-

ptius abductus est, tribus vel quatuor interfectis. Hi captiui nostrum propositum manifestarunt, feceruntq; vt à Prorege eius loci quidam ablegarentur, qui omnes eius loci ciuitates de nostro aduentu edocerent, ad quas appellere in Anglia iam pridem constitueramus.

*Cabo Verde
nominatur
in tabulis
promontoriū
Viride.*

Die 28. Septembris soluimus rursus & iter nostrum direximus versus promontorium CABO VERDE. Et postea præteruecti Insulam TENERIFFA, quæ eius loci altissima est, quemadmodum etiam Insulam S. ANTONIA siue S. LVCAR dictam, cursum direximus versus PORTO RICCO, prope S. BERNARDO, aspicientes 27. Octob. Insulam MATELYNT, vnde progressi sumus ad Insulam DOMINICO. Ibi venit nobis obuiam CANOA quædam seu nauis Indica, TABACCA, SACCARO, VANNANAS, & alijs frugibus onusta, quas nobiscum permutare pro securibus, cultris, coralliis, & alijs eiusmodi rebus volebant. Homines erāt ANTHROPOPHAGI, procero corpore, & rubro colore picti. Hæc CANOA appulit ad nauem Ducis nostri DRACONIS, cum non procul ab Insula MAREGALLANTE aberat, qui ipsis thoracem ex aluta factam & strophium pro frugibus suis dedit.

Sequenti die solutis ancoris, nauigauimus per TODOS SANTOS, quæ erant 4. vel 5. Insulæ paruæ inter DOMINICO & GVADALVXO, sitæ, nihil præter arbores habentes, & in plaga Orientali non procul à GVADALVXO ancoras firmauimus, in plaga Occidentali huius Insulæ, aqua profunda est, & firmandis ancoris conueniens. Hic reuersus est ad nos Dn. IOHANNES HAVKEN per plagam australem à S. DOMINGO. Hic etiam naues nostras purgauimus, & celoces quasdam extruximus, vasa item recenti & dulci aqua repleuimus, & milites quodammodo recreauimus, Insula GVADALVXO nullis hominibus sed feris tantum bestiis quales sunt lupi, falcones, pellicani, &c. habitatur, DRACO Dux noster aprum hoc in loco, sclopo suo confecit.

30. Septemb. nauis DON FRANCOIS ingentis capacitatis, quæ optima erat ex omnibus IOHANNIS HAVKEN nauibus, & Capitaneo VVIGNAL commissa, à 5. FREGATTIS persecutionem passa est, quibus vehebantur 550. armati, qui 15. Septemb. ex Hispania, sub imperio DON PEDRO TELLO, missi erant, vt ex PORTO RICCO argentum, quod à PHILIPPINIS eò delatum fuerat, afferrent, dicta nauis nostra sese illis adiunxerat, existimans eas ad naues IOHANNIS HAVKEN pertinere, & tandem videntibus illis qui in celoce nostra erant, comprehensa, & spoliata est, cumq; qui in ea erant in vincula coniecti essent, dimiserunt nauem istã cum 4. vel 5. ægro- tis & vulneratis. Hæc nobis postea à captiuis, quos in Insula S. IOHANNIS comprehendimus commemorata sunt.

Quarto Octobris cœpimus nauem BVT SACK dictam, quæ commeatum & res ad bellum necessarias vehebat, exonerare, propterea quod sequi nos non posset. Atque inde cursum nostrum versus septentrionem direximus. Versus ortum vero Insulas MONTSERATA, ROTONDA, ESTAZIA, S. CHRISTOVEL, & SABA vidimus, quarum maxima, non excedit octo miliaria in longitudine, aquam habet arenosam, quæ ancoras ad 7. vel

vel 5. fila admittere potest. Porrò ad 7. vel 8. miliaria versus austrum progressi, peruenimus 8. Octobris ad Insulas quasdam, quæ VIRGINES vocantur, & vulgò periculosa habentur, sed nos ibi portum 14. 12. & 8. filorum inuenimus, vel 1000. nauibus recipiendis aptum. Insulae sunt altissimæ, aqua recenti & dulci destitutæ, piscibus tamen, psittacis, & pellicanis abundantes. Eo in loco facta est exploratio & distributio populi in 12. ordines. Atque ita per Insulas illas proficiscentes, per quas antea pauci profecti fuerant, 100. ferè miliaria lucrati sumus. Sed & Dn. IOHANNES HAVKENS, ibi morbum contraxit ex solitudine & dolore, quod in Insulis CANARIIS non modo nihil profecisset, sed & nauem DON FRANCOIS amisisset, & conatus eius omnis hostibus iam manifestatus esset. Soluimus tamen rursus 10. Octobris, & confecto versus ortum vno miliari, in exiguum portum peruenimus, vbi aquam ad 13. fila inuenimus ab vtroq; latere altissimis montibus cinctam.

Duodecimo Octob. ante meridiem per angustias quasdam, periculo tamen vacuas, versus occasum ad Insulam S. IOHANNIS perreximus, in qua PORTO RICCO sita erat, circa vesperam relictis versus meridiem tribus Insulis, quæ dicebantur LOS PASSAGES, delati sumus ad eam S. IOHANNIS plagam, quæ ortum respicit, & ita consequentur ad PORTO RICCO.

Hic obiit Dn. IOHANNES HAVKEN Dux noster generalis, post cuius mortem D. THOMAS BASKERFIELD ipsi succedens, nauem GARLAND dictam, ingressus est. Circa vesperam antequam ancoras firmassemus, 18. tormenta in nos emissa sunt, ita vt globus per mediam nauis DEFIANCE malum transmissus, conclauē in quo cœnam DRACŌ capiebat, petierit, & sellam in qua ipse sedebat, fregerit, qui eodem momento poculum vino repletum in manu habens ebibit. Ipse quidem Dux noster læsus non est, sed NICOLAUS CLIFFORDE eques Anglus, qui & ipse mensæ assidebat, in sura vulneratus, statim mortuus est, quemadmodum etiam Capitaneus STRATFORD & BRVVER, vulnerati vero & alii sunt quamuis non lethaliter. Postea versus ortum progressi, ancoras in angulo extra ciuitatem non procul à tribus istis Insulis firmauimus. PORTO RICCO multa propugnacula habet, ita vt neminem facile admittat.

Decimotertio Octobr. decretum est, vt 30. armati sub quolibet vexillò eligerentur, qui cum 25. celocibus versus occasum in portum proficiscerentur, & ignem Hispanis nauibus iniicerent, potissimum autem quinque illas perderent, quæ 15. Septembr. sub DON PEDRO TELLO ex Hispania soluentes, die 28. Octobris in Insulis CANARIIS, & 27. Nouemb. in DESSEADA sub arce ancoras suas firmauerant. Quod ipsum quidem cautè & circumspectè à nostris effectum est, qui in dictas quinque FREGATTAS ignem proiecerunt, quo maxima quæ ADMIRALIS erat funditus consumpta, reliquæ vero omnes similiter accensæ & læsæ sunt. Nec potuerunt illi, qui in arce erant nostros prohibere, quin hoc propositum in actum producerent, quamuis 190. globis Hispani nos petierint, atque ita non parum damni in nauibus nostris dederint, 50. nimirum armatis interfectis, & multis aliis

aliis vulneratis. Præterea multi etiam Hispani ibi occubuerunt igne partim, partim aqua extincti, ut taceam eos qui in vincula sunt coniecti.

Quin etiam naues quasdam in ostio maris malis mirabiliter contactas submerferunt. Ex hisce FREGATTIS quælibet 20. ænea tormenta & 100. tonnas pulveris habebat, merces earum, sericum erat, oleum & vinum, Argentum vero quod afferre debebant, ad munitissimum propugnaculum delatū erat, & ut mihi captiuus quidā postea confitebatur 3800000. coronatorum siue 350. tonnarum auri æstimatum est. Omnes ex ciuitate vxores & liberos in syluas deduxerant, ita ut tantum milites in ea superessent.

Decimoquarto Octobris eramus adhuc sub tormentis extremi propugnaculi, sed ipsi metuebant ne proxima nocte rursus ingrederemur, itaque cum 4. FREGATTIS egressi sunt, & ADMIRALIS data opera siue per infortunium submersa est, idem etiam, ut nobis videbatur cum cæteris fecerunt, vel ad Castellum eas saltem propius adduxerunt 15. Octobr. cum ibi adhuc essemus, vidimus CARAVEL siue celocem, ex angulo Castellum aduenire, sed antequam celoce nostra eam assequi possemus, ad terram appulit, ubi eam sequi amplius non potuimus, præsertim cum etiam eos, qui in littore erant, ei subuenire videremus.

16. & 17. Octob. ab armis cessatum est.

18. Octob. ad Austrum paululum ex occasu Insule declinauimus, & anchoras firmauimus ad 4. 5. & 6. fila in pulchro & arenoso fundo, egressi etiam ibi nauibus sumus, easq; purgauimus, præparantes simul 4. celoces. Quin etiam celocem quandam comprehendimus, quæ litteras ex HAYTI siue HISPANIO LA attulerat, ex quibus cognouimus duos piratas Anglos multum damni circa istam Insulam dedisse.

20. Octobr. præcepit Dux noster, ut cum tribus nauibus quæ erant, PHOENIX, DELIGHT & CARAVEL in ostio fluminis cuiusdam ad duo fila aquæ, ferè miliari vno à nauibus nostris aliis, anchoras firmaremus. Ipse enim ad 3. vel 4. miliaria in flumine progressus, quæsiuit oppidulum S. SEMANA, expugnans arcem aliquam in itinere, & quosdam qui in ea erant captiuos abducens. Venit etiam in B A S E R V I L D E & ibi per noctem mansit.

23. Octobr. exoneratam nauem quæ vocatur D V L P I T, igne consumpsimus, propterea quod nos sequi per omnia non posset. Post meridiem cum naues rursus conscendere vellemus, confugit Hispanus quidam cum vxore sua in Admiralis nauem, metuens ne puniretur, quod mandato neglecto ciuitatem P O R T O R I C C O ingressus esset, postea progressi sumus versus occasum & Septentionem propter copiam saxorum, quæ sub aqua ad 4. vel 5. miliaria à C A B O siue promontorio Insule istius reperiatur.

25. Octob. præteruecti sumus C A B O R O S S O, quod promontorium versus austrum situm erat, & conspeximus M O N A, paruam & planam Insulam inter Espangola & S. Iohannem sitam. Eo die rupta est suprema puppis in naui T H E E X C H A N G E, h. e. collybus, cui præerat Dn. V V I N-

TER, & sequi amplius non potuit, itaque PHOENIX remissa est, ut eam quæreret, cumq; eam Dei beneficio inuenisset, mansit apud eam usque ad diem alteram, qua Gubernator rudente eam naui suæ alligauit, verum circa horam nonam frangebatur malus magna & prima, vnà cum rudente quo PHOENICI alligata erat. Itaque eam populo & bonis exoneratam, mergi permiserunt. Et PHOENIX ante 28. huius ad classem nostram reuersus non est.

29. Octob. vidimus Insulam CVRICOA, & firmauimus ancoras nostras, in latere Occidentali, quod 8. miliaribus à continente aberat, vbi aqua profunda satis & periculi omnis expers erat, sed paulò post soluentes, progressi sumus, versus occasum ad continentem, & vidimus ARVBA Insulam minorem CVRICOA, quam ad tria miliaria versus austrum reliquimus.

Vltimo Nouemb. vidimus 3. vel 4. scopulos, instar Insularum, MONEAS dictos, inter ARVBA & proximum promontorium septentrionale continentis, sitos, & versus meridiem vidimus terram continentem, vbi amnem rapidissimum inuenimus, cuius aqua alba erat.

PHOENIX cum nostra Carauel & alia quadam nauicula, huic amnem ingressæ, venerunt circa noctis medium, sub promontorium DEL LA VELA, quo postmodum vniuersa classis, cum ei signum ignis datum esset, secuta, ancoras sub promontorium firmavit. Bona est ibi statio, & fundus bonus, ac non procul à terra, aqua habetur ad 14. 12. & 10. fila. Hoc CABO, terra est plana, quæ 8. vel 10. miliaria versus Austrum & Occasum excurrit, & Insulam habet paruam non procul à vertice sitam.

1. Decemb. direximus classem nostram ad fluuium RIO DE LA HACHA, in cuius littore 20. miliaria versus occasum procedendo, sita erat ciuitas, quæ vna ex antiquissimis, inter omnes eas, quæ in continente conspiciantur, erat. Hæc licet non admodum magna sit, terram tamen habet bonam atque fœcundam, & facilè à nobis expugnata est, populo in fugam coniecto. Naues in aqua ad 6. fila firmatæ erant, paræ autem ad duo cum dimidio. Atque versus ortum ciuitatis copiosam arenam inuenimus.

Fluuius aquæ dulcis ibi non procul ab vrbe reperitur, sed ostium tam copiosa arena erat repletum, ut minores etiam nauiculæ eam superare vix possent. Superato autem ostio ad 6. vel 8. miliaria ascendendo nauigari potest. Itaque Dux noster DRACO cum 150. armatis, noctu ad 6. miliaria versus ortum progressus est, & oppidulum quoddam piscatorum LA HANCHERIA dictum, occupauit, vbi margaritas piscari solent. Incolæ omnes fugam dederant, exceptis 16. vel 20. militibus, qui paululum resistebant, sed multi tamen ex illis vna cum aliquot Negris comprehæsi sunt. Inuenimus ibi margaritas quasdam, & res alias in ædibus, cumq; vires aliquo modo recollegissemus, Dn. THOMAS BASKERFIELDE vltèrius progressus est.

Sexto Decemb. venerunt quidam Hispani, offerentes pecuniam pro redimenda ciuitate LA HACHA, sed non poterat inter nos conuenire, cumq; parati essemus ad recedendum vidimus Carauel, quam etiam post horam, vnà cum duabus BARKEN, siue paruis nauiculis comprehendimus, quæ frumento

mento Arabico quod *MAYS* nominant, argento item atque margaritis, quamuis non magni precii, onustæ erant.

Die 7. Decembris mortuus est *IARKE*, Gubernator nauis *THE HOPE*, in cuius locum successit *THOMAS DRACO* Ducis nostri frater, *IONAS BODERHAM* vero factus est Gubernator nauis *BONAVENTURE*, & Dominus *CÆSAR*, Gubernator nauis *AMITIE*.

Die 10. huius decreuerunt Hispani 24000. coronatos in redemptionem ciuitatis numerare, & captiuus quidam promisit 4000. coronatos pro sua persona.

Die 14. attulerunt incolæ ciuitatis aliquot margaritas, sed eas tanti æstimabant, vt Dux noster eos remitteret, & terminum 4. tantum horarum ipsis constitueret, quo tempore precium ciuitatis afferrent.

Die 16. Decemb. ipsemet Gubernator ciuitatis ad prandium venit, & inter alia quæ cum Duce nostro habita sunt colloquia, dicebat apertè, se ciuitatem istam nihil curare, nec velle etiam eam redimere, quin & margaritas præter voluntatem suam missas fuisse. Quicquid autem de redemptione propositum fuisset, id eò tantum factum esse, vt tempore isto intermedio quo de redimenda ciuitate ageretur, cæteræ vrbes, quæ non ita munitæ erant admonerentur, vt bona, pecudes & populum, ex manibus nostris in sylvas traducerent, sed nihilo tamen secius *DRACO* noster duas istas horas, quibus ei commeatus promissus erat, lubens ipsi concessit, vt de ista re melius deliberaret.

Die 17. Decemb. *BASKERFIELDE* cum nauibus *ELISABETH*, *CONSTANTIE*, *PHOENIX*, *CARAVEL*, & 4. vel 5. celocibus, ad aliquot miliaria progressus est versus occasum, & postmodò egressus, terra profectus est ad ciuitatem *TAPPA*, quam expugnatam igne combussit. Nec quenquam qui sibi resisteret, inuenit, tam in discessu quàm in accessu, præterquàm, quod cum arnem quendam traiceret, feruus quidam eius vulneratus est, quem tamen adhuc viuum ad naues nostras perduximus. Hinc ad miliare adhuc progressi, pagum *SALAMBA*, igne perdidimus, & postea cum aliquot captiuis & non exiguo lucro, ad naues nostras reuersi sumus.

Die 18. Decemb. ciuitates *RANGERICA*, & *LA HACHA*, iniecto igne funditus deletæ sunt, excepto saltem templo & monasterio Monialium, pro quibus apud Ducem intercessionem factæ fuerant. Eodem postea die carbasa ventis dedimus, vt ad cæteras naues reuerteremur, quæ *Dñ. THOMAM BASKERFIELDE* secutæ fuerant.

Die 19. conuersi sumus ad promontorium *GVCAS*, illudq; 20. Decemb. aspeximus. Hoc promontorium est *CABO* tempestatibus variis & ventis plurimis propter summam altitudinem expositum. Ibi Insula quædam in ipso ostio sita est, signo albo versus occasum conspicua. Terra eo in loco admodum salebrofa est, & in saxo quodam domus excubiis dicata. In medio istius scopuli, parua quædam Insula conspicitur, ad quam inter Insulam *DIBOTTE* & continentem, ingressus patet. Ibi etiam portus & ciuitas *S. MARTHA* est, quam circa horam vndecimam expugnauius. In-

colæ

P A R S O C T A V A .

39

colæ eius loci omnes fugam dederant, exceptis quibusdam Hispanis, N E-
GRIS, SIMEROVIS, & Indianis, qui 30. vel 40. tormentis prius emissis, post-
ea ipsi quoque aufugerunt. Eadem nocte legatus & qui Gubernatoris vicē
gerebat, captus est, quin & spoliū non exiguū in syluis accepimus. Nam
in ciuitate nihil relictum erat, quamuis vix locus aliquis in tota ea regione
ditior reperiretur, præsertim cum etiam arena auro intermixta videretur.
S. M A R T H A, inter altissimos montes sita, 26. miliarib. à R I O D E L A H A-
C H A abest. In hoc portu, non admodum commoda nauium statio est,
propter tempestates, quæ à luna parua ibi excitantur.

Die 21. Decemb. mandatum accepimus vt succensa ciuitate, naues ascen-
deremus, quamuis ventorum maxima vis esset, quamplurimi milites vita-
re volentes in littore sese paruis nauiculis saluarunt. Amisimus autem hæc
noctē ex conspectu nostro P H O E N I C E M, Capitaneum A V G V S T I N V M,
P E T R V M L E M M O N D, & T H E G A R L A N D, cum P I N A S S E siue celoce.
Qui in littore erant, ex C A R T H A G I N E persecutionem passi sunt, sed ad
nostras tamen tandem reuersi sunt, excepto P E T R O L E M M O N D, qui cum
nouem aliis captiuus abductus est.

Die 26. Decemb. vidimus Insulas N O M B R E D E D I O S, aliquot milia-
ribus à nobis versus ortum distantes.

Die 27. peruenimus ad ostium siue ingressum in N O M B R E D E D I O S,
& circa horam primam, ciuitatem eam occupauimus, ex qua populus, o-
mnis aufugerat, exceptis 100. Hispanis qui castellum occuparant. Hi tri-
bus vel quatuor tormentis nos petierunt, quorum vnum inter eiaculan-
dum, fractum est. Quin etiam sclopetis nos petierunt, sed postea videntes
fortissimum nostrum impetum, in syluis sese absconderunt.

Vrbs hæc mediocris erat magnitudinis, latissimis plateis, ædificiisq; al-
tissimis, vt & templo ex durissimo ligno pulcherrimè extructo exornata,
in cacumine montis cuiusdam qui in ciuitate erat inuenimus domuncu-
lam excubitoribus destinata, in qua 20. frustra argenti rudis, & duo auri
puri, argentum ibidem signatum plurimum, & spolia alia accepimus.

Sita est vrbs in loco palustri, perpetuis pluuiis obnoxio, & aërem tam
habet malum, qualis in nulla Indiæ ciuitate reperitur. Maximus ibi pro-
uentus est malorum punicorum, V A N N A N A S, radicem C A S S A V E, & po-
morum id genus aliorum, sed radices tamen non sine periculo comedun-
tur. Ad plagam ciuitatis Orientalem prope portum, amnis quidam a-
quæ recentis & dulcis mare ingreditur, ciuitas ædificiis & areis pulcherri-
mis refertissima est. Ab ea vnico tatum miliari aberat oppidum quoddam
Indicum, ad quod cum 100. armatis profecti sumus, sed incolæ fracto qui
per fluuium nos ducere potuisset ponte, sese in arbutis & arundinetis cum
20. vel 30. sagittariis absconderant, qui ex improviso nos aggressi, Legatū
Ducis I O N A M interfecerunt, & tribus vel quatuor præterea vulneratis, op-
pidum ingressi sunt, quod tamen postea igne accensum deseruerunt. Nos
autem, cum eos in syluas aufugisse sciremus, dedimus operam, vt funditus
oppidum istud deleteretur, præsertim cum Dux noster non procul ab isto

loco vasa nostra recenti aqua impleret. Portus ciuitatis NOMBRE DE DIOS elegans est, & qui ibi appellere volunt, hi rupes & saxa ab utroq; latere plurima inueniunt, quæ tamen periculo omni carent, cum videri possint, & ita disposita sint, vt ad tria vel 4. fila in medio ipsorû ancoræ firmari commodè possint, extra vero scopulos istos ad 8. vel 10. fila damnum nauibus dare nemo queat. Hoc in loco atrii Magister obiit.

Die 24. Decemb. assumpsit Dn. THOMAS BASKERFIELD 700. vel 750. armatos, ad ciuitatem PANAMA proficisci volens, vbi quidem ipsis itinere angusto & malo, 30. miliaria conficienda erant, nam iter illud ex montibus & arbutis exsectum, perpetuis aquis & paludibus deforme erat, ita vt itinere priori milites profecti nunquam fuerint. Quin & Hispani in cacumine montis, qui meo quidem iudicio in medio itinere situs erat, propugnaculum fecerant, iam pridem scilicet de aduentu nostro admoniti, in quo præsidium erat 90. vel 100. Hispanorum. Et huiusmodi quidem præsidia adhuc duo nobis superanda erant, antequam ad ciuitatem PANAMA veniremus. Qui in præsidio erant, nos scopulis suis petebant, antequam eos animaduertimus, & vltra 20. ex nostris interficiebant, quorum in numero erant, Capitaneus MARCHAN supremus ordinum ductor, signifer SAMPSON, MAVRITIVS VVILLIANVS, vnus ex præsidariis Regiæ in Anglia Maiestatis. Vulnerati sunt autem Legatus Ducis HVNTLEY, ita vt postea moreretur. Præterea in sura læsus est ipsemet Dux noster BASKERFIELD, vnà cum aliis 40. ferè armatis. Quare populus cum iam defessus & lassus esset, videretq; comæatum & cibum iam fermè consumptum esse, nec quicquam isto itinere rursus acquiri posse, effecerunt & obtinuerunt apud D. BASKERFIELD vt mutato consilio suo, de reditu ad naues cogitaret. Itaque cum ad Ducem DRAKENEA de re scripsisset, reuersus est ad ciuitatem NOMBRE DE DIOS, die 4. Ianuar. Anno 1596.

Die 5. Ianuarii cum DRACO ciuitatem NOMBRE DE DIOS vna cum templo omnibus FREGATIS, BARRIS, & GALBOTTIS, iniecto igne vastassent, carbasa & vela nostra versus Occidentem direximus.

Die 10. Ianuarii conspeximus Insulam quandam 30. miliaribus versus Occidentem ab hoc loco distantem, nomine SONDA, ibi ancoras firmauimus ad 12. fila in arena & fundo bono, vbi cum ad angulum versus ortum peruenitur, magna scopulorum series metuenda est, quæ conspicitur vbi ad finem Insulæ peruentum est. Hic vidimus nauem quandam celocem nostram insequi, quam statim comprehendimus, erat enim onusta frumento quod MAYS vocant, cumq; populus examinaretur, cognouimus eos missos fuisse, vt de nostro aduentu omnes portus & stationes versus occasum admonerent. Insulæ hæc 9. vel 10. miliaribus à continente abest, multis syluis formidabilis est, & ad 2. miliaria nullis hominibus habitatur. Hic purgauimus naues nostras, & celoces adhuc superstites rursus instruximus, ad 22. vsque Ianuarii ibi commorantes, quo die rursus ad ciuitatem NOMBRE DE DIOS reuersi sumus. Accidit enim vt supremus

PILOTTA ibi moreretur, & Dux etiam noster DRACO Dysentria laborare inciperet.

23. Huius direximus vela nostra ad PORTA BELLA, quæ tribus tantum miliaribus versus occasum, à NOMBRE DE DIOS aberat.

Die 28. Ianuarii ante meridiem obiit Generalis noster Dux DRACO, qui aliquandiu Dysentria laborauerat, quæ tamen ea nocte cessare visa fuerat. Dicebat ipse nobis paulò ante obitum suum, se certò scire, Hispanos post mortem suam multa molituros, debere igitur nos curam agere nauium omnium, in primis verò regiarum. Hæc & multa alia cum dixisset, surrexit vestimenta induere volens, sed statim lecto rursus impositus est, & eadem hora in Christo obdormiuit. Testamenti sui executores fecit fratrem suum THOMAM DRAKEN & IONAM BODERHAM, Heredes verò bonorum suorum omnium filios fratris sui instituit, excepto agro quodam quem dicto BODERHAM legauit. Eodem tempore obiit etiam OZIAS præfectus nauis THE DELIGHT. Nos autem eo die anchoras firmauimus in portu qui PORTA BELLA vocatur, quo quidem præstantiorem & commodiorem nondum habueramus. Offerebantur etiam nobis hinc inde in litore stationes, tam maioribus quàm minoribus nauibus recipiendis accommodatæ, vnum solummodo tormentum in angulo terræ istius qua ortum respicit, plantatum erat. Inter insulam verò & continentem semper ad 5. vel 6. fila, aqua reperitur, sed optimus ingressus est in ostio aperto, inter hanc & aliam insulam, quæ versus occidentem longa saxorum serie excurrit.

In PORTA BELLA vix octo vel 10. ædes erant, præter domum regiam, quam pro gubernatore ædificabant, qui eò mittendus erat. Erat etiam ibi propugnaculum siue castellum in littore maris ex integris arboribus factum & multa terra oppletum. Ac nisi nostro aduentu propositum & conatus ipsorum fuisset impeditus, ipsi quidem castellum firmissimum ibi fecissent, ita vt firmissimum in ea regione nullum inueniri potuisset, nam & ciuitatem ibi condere decreuerant. Erant ibi tria Orichalci frustra mari immerisa, quæ extraximus, populus cum omnibus bonis suis aufugerat. In portu isto erat pagus quidam apertus, & nullo munimento cinctus, penes quem reperiebatur annis recentis & dulcis aquæ, quem ingressi quidam ex nostris, inuenerunt vinum, oleum & ferrum.

Hoc in loco postquam ancoras firmassemus, peracto funere DN. FRANCISCI DRAKEN, ingressus est THOMAS BASKERFIELD cum omnibus centurionibus aliis, nauem regiam THE DEFIANCE, in qua DN. BRYDE, qui nobis à sacris concionibus erat, concionem pro tempore isto habuit, magno cum applausu populi. Finita verò concione iussit THOMAS BASKERFIELD omnes centuriones & capitaneos in nauis THE GARLAND, conuenire, vt cum illis de rebus necessariis deliberaret. Cumque eò venissent, productas literas commissorias eis monstrauit, quibus lectis, è vestigio Dux generalis habitus & declaratus est, & BODERHAM nauis DE FIANCE gubernator factus est, DN. SAUEL, nauis AVENTURE.

Præter dictum OZIAM, præfectum nauis THE DELIGHT, obiit etiam EGERTON, nobilis quidam in nauis VORSICHT, & Ia. VVood præcipuus classis nostræ Chirurgus in nauis GARLAND, nec non & ABRAHAMVS KONDAL, in nauis SACKER dicta.

Hoc in loco recenti aqua vasa nostra repleuimus, naues purgauimus, & vela reparauimus. Conuenerat enim inter Ducem & Centuriones omnes, vt si iter aliquod ad S. MARTHAM, inueniri posset, illud ingrederemur, sin minus, rectà Angliam repeteremus.

Sexto Februarii exoneratam nauem ELISABETH, quæ DN. VVATZEN senatoris cuiusdam Londinensis erat, submersimus. Cumq; aliqui ex nauis, cui nomen erat PEGASVS, in terrâ egressi, recentem afferre aquam velent, ab Hispanis ex improviso oppressi sunt, qui duobus interfectis, nec non duobus etiam vel tribus captis, sese rursus subdixerunt.

Die 7. Februarii nauis DELIGHT & FREGATA Capitanei EDNES, exoneratæ, cum admodum corruptæ essent, submersæ sunt. Naues verò Regiæ velis indigebant.

Eodem die explorato populo nostro, inuenimus in vniuersum 2000. viros, connumeratis omnibus tã ægrotis quàm saluis. Et sequenti die omnes nostros captiuos in terrâ exposuimus, tam Hispanos, quàm alios. Duos autē captiuos ablegauerat Dux noster THOMAS in ciuitates NOMBRE DE DIOS & PANAMA, vt *λύτρον* pro quibusdam præcipuis captiuis afferrent, qui tamen reuersi non sunt. Cæterum cum iam discessuri essemus, venerunt ad nos quidam vexillum album præ se ferentes, quod pacis signum erat, & Duci nostro significarunt, se 10. Anglos captiuos habere, conditione tamē non iniqua, & velle se eos nobis ex PANAMA transmittere, si 8. vel 10. adhuc dies ibi commorari vellemus. Verum nos dolum subesse verebamur, & cogitare aliud non poteramus, quàm quod nos detinere & remorari velent, donec classis regia adueniret.

Die 8. huius, cursum nostrum ad S. MARTHAM direximus, & 14. huius vidimus Insulam BARV, quæ versus occasum sita 14. miliaribus à CARTHAGENA abest. Circa noctem præcepit nobis Dux noster, vt ad portum ciuitatis BARV nauigaremus, sed ingens ea nocte tempestas orta est, & vēros integra lunę quarta tantos experti sumus, vt aliquot naues amiserimus. Ea enim nocte nauem VORSICHT amiserimus, sequenti vero die naues SVSANNAM, PANEL, HOPE, & PEGASVM. Itaq; tertio die intermisso hoc ad S. MARTHAM cursu, iter versus promontorium S. ANTONII ingressi sumus.

Die 25. Februarii aspeximus Insulam GRAN CAMAINAS, 30. miliaribus à IAMAICO distantem, quæ humilis & arenosa Insula est, multis testudinibus abundans.

26. huius vidimus eleuatam regionem CVBA, versus ortum à fractis Insulis sitam, & delati eramus ex plaga orientali Insula PINOS in periculosissimum tractum IORDINAS, quod cum vidissemus, versus austrum nauem direximus, & ad septentionem PINOS progressi sumus, quam Insulam

lam 1. die Martii vidimus. Terra humilis est, arboribus repleta, & limpidissimis fontibus in plaga septentrionali scatens, in medio 8. vel 9. rotundi colles assurgunt, & in plaga occidentali tres continui.

Cum in plaga occidentali essemus, & vasa nostra recēti aqua replere vellemus, vidimus circa horam primam pomeridianam 20. naues, tertiā nimirum partem classis regiæ, quæ ablegata erat ad Insulas HONDEROS, & in vniuersum 60. nauibus constabat. Habebat autem mandatum de nobis exterminandis, vbicunq; nos inuenirent. Hæ naues 20. quæ nobis obuiam fiebant, sese in HAVANA recrearāt, & CABO CORIENTOS petere volebant, qui locus à superiori 50. miliaribus abest. Cum autem nos vidisēt, studebant vento nos anteuertere, sed nos ventum ipsis præripuimus quo facto Archithalassus vexillum Regium naui præfixit, atq; ita vento secundo eos aggressi sumus. Præceperat autem dux noster, ne illi qui naui DEFIANCE erant tormenta sua emitterent, priusquam propè ad hostes venissent.

Hispanorū VICE-ADMIRALIS, quæ magnitudine sua omnes nostras naues superabat, primò progressa, emisit duo anteriora & maxima tormenta in nauē nostrā CONCORDE, quæ tamen ipsi nihil concessit, quod pugnae istius naualis initium erat. Nauis BONAVENTURA admodum studiose VICEADMIRALI adhærens, tormentis & bombardis artificiosissime eam petiit, ita vt latus vnum perruptū sit. Archithalassus in ADMIRALI nostra naui globis & pulueri suo nihil minus pepercit, sed DEFIANCE, quæ in medio hostium fulminabat, tam vehementer pugnabat, vt Hispanorum VICEADMIRALIS, vnā cum tribus vel quatuor aliis nauibus, cogereturfugam dare & ADMIRALEM, classēq; reliquam deserere.

Post occasum solis, conuertit sese vniuersa classis versus ortum, & nos similiter iter versus ortum ingressi sumus ad CABO CORIENTOS, eo fine vt cum reliqua Hispanorum classe congredieremur. In hac pugna amisit nauis DEFIANCE 5. viros, tres Anglos, vnum Græcum, & vnum NEGRO, in aliis verò nauibus, capitanei quidam militesq; gregarii vulnerati sunt. Sed vespere vidimus ingentem Hispanorum nauem igne succensam ardere, quod fortassis à puluere tormentario per incuriam factum fuerat.

2. Martii, cū dies oriretur, non procul à CABO CORIENTOS aberamus, quod humile est promontorium, multis arboribus obsitum, quæ altitudine sua omnes alias vincunt, & toto ferè miliari à CABO distant in plaga orientali, nam in australi ferè tota CVBA syluis & arboribus repleta est.

Classis Hispanica quæ tum 14. tantum nauibus constabat, nobis à tergo cū secundo vento imminebat, non audebat tamen propius accedere, quāuis ADMIRALIS siue Archithalassus noster eam expectaret. Itaq; nauigādo promontoriū istud facile superauimus, excepta naui SALOMON, quæ littori adhærens nos sequi non poterat, sed vento versus ortū à nobis auulsa & abrepta est. Quod cum Hispani viderent, 3. vel 4. nauibus ad eā properarūt. Nos autem DEFIANCE nauem emisimus, quæ ei suppetias ferret, itaq; Hispani rursus ad classē suam concesserunt. Interea quieuimus & nauem SALOMON expectauimus. Qua adueniente iter nostrū ad CABO S. ANTONIO

direximus, quæ Insula circiter horam secundam pomeridianam nobis visa est. Regio itidem humilis est, & versus meridiem sinum in mari habet alba arena conspicuum. Statio est bona contra ventos Septentrionales & Subsolanos. Ea nocte horam vnam atq; alteram inter Septentrionem & occasum quieuiimus. Cumq; dies rursus apparere inciperet, aspeximus Insulam CVBA & plagam orientalem ORGANES, qui periculosissimi scopuli sunt, & 8. ferè miliaribus à CVBA distant, initium fumentes quamprimum quis CABO S. ANTONIO præteruectus est.

Die 5. Martii, venti admodum remissi & lenes fuerunt.

Die 7. vidimus eleuatam quandam regionem, instar coronæ, quæ sese aperuit versus occasum, 13. vel 14. miliaribus ab HAVANA, cum alio quodam loco in CVBA, TABLES dicto, qui 8. miliaribus versus ortum à dicta corona aberat. Regio vltra iusulam HAVANA exiguos duos tumulos nobis exhibebat videndos, referentes formam vberum muliebrum.

Die 10. aspeximus CABO siue promotoriū FLORIDA, quod & ipsū depressū humileq; est & nō procul ab hoc CABO versus austrū aliquot fractæ & submersæ Insulæ cernuntur. Hora secunda pomeridiana ex oculis nostris terrā istā amissimus, cum 12. miliaribus versus ortum à CABO abessemus. Postea versus ortū vsq; ad mediam noctem progressi sumus, & inde cū vento subfolano versus Septentrionem, quo vento vsi sumus vsq; ad 13. Martii, ita vt ad 31. gradus ascenderemus. Postmodo ingēs tempestas & ventorum commotio facta est, qua naues BONAVENTURAM & IOHANNEM MINOREM amissimus, cursum inter ortum & austrum tenentes.

19. Martii, hærebamus in 29. gradu, & cursum inter ortum & Septentrionem tenebamus. Die verò 21. Martii maximam tempestatem experti sumus, sed ventos tamen habuimus bonos. Multæ autem naues ex classe nostra substiterunt, excepta THE HOPE quæ procedebat. Apud Admiralem verò manserunt DEFIANCE, ADVENTUR, & PHOENIX.

Die 28. Martii eramus in 39. gradu, & iter ad FLORES direximus, quem locum 8. Aprilis conspeximus, nono huius, in plaga Insulæ australi ancoras firmantes, vbi aquas recetes hausimus, quibus DEFIANCE ferè destituebatur. Hic in terram expositi sunt DRACONIS duo PILOTTÆ.

Die 10. Aprilis vela nostra ventis rursus dedimus, & die quidem Paschatos pluuias ventosq; experti sumus maximos, sed tandem Dei

beneficio salui & incolumes, cum illis, quæ adhuc
supererant, nauibus, domum
rediimus.

Finis omnium itinerum Draconis.

VERISSIMA DESCRIPTIO

NAVIGATIONIS A THOMA CANDISCH,

NOBILI ANGLO, SVSCEPTÆ, QVA IPSE AB ANNO M. D. LXXXVI.

vsque ad annum 1588. vniuersum terrarum orbem explorauit, & perlustrauit, per Dn. FRAN-

CISCVM BRETTIE, qui ipsemet huic itineri & nauigationi cum aliis ad-

fuit, fidelissimè consignata.

ANNO 1586. die 21. Iulij veteris styli, soluimus ex PLY-

MOVTH, portu Angliæ, cum tribus nauibus, ADMIRA-

LI nimirum, cui nomen erat THE DESIRE, hoc est, cu-

piditas siue desiderium, capacitas vero 120. vecturarum

siue lastarum: THE CONTENT, hoc est, sufficientia;

cuius capacitas erat 60. lastarum, & HVG GALLANT,

hoc est, Hugo Expeditus, cuius capacitas 40. lastarum fuit. Quæ naues

123. armatis, & omnibus rebus necessariis ad 2. annos, munitæ atque in-

structæ erant, sumptibus Dn. THOMÆ CANDISCH, Nobilis Angli, qui

etiam Admiralis vel Dux generalis habitus est.

Die Martis qui erat 26. Iulij, adhuc 45. miliaribus à promontorio FINIS

TERRÆ, abfuimus, vbi nobis 5. naues Hispanicæ ex BYSCAIA occurre-

runt, venientes nostro quidem iudicio ex magno maris sinu in TERRA

NOVA. Admiralis noster eas aggressus, tribus horis oppugnauit, sed no-

cte præuentus capere nullam potuit.

Die 1. Augusti. circa horam 10. antemeridianam, vidimus Insulam FOR-

TE VENTVRA, quæ ex Canariis vna est.

7. Die Augusti tam prope iam ad littus BARBARIÆ perueneramus,

quam RIO DEL ORO, hoc est, fluuius aureus.

19. Augusti peruenimus ad promontorium CABO BLANCO, hoc est,

promontorium album, sed ventus tam vehemens erat, vt non possemus

eousque ascendere, vbi piscatores piscationibus operam dare solent; itaq;

6. horas quieuimus in loco versus occasum, præsertim cum copiosa arena

ante promontorium istud in plaga australi inueniretur.

15. Augusti eramus in vertice CABO VERDE, hoc est, promontorii vi-

ridis, & nostro quidem iudicio 50. miliaribus ab eo versus mare.

Die 18. huius promontorium SIERRA LEONA, versus ortum à nobis

aberat, & eodem die Zephyrus spirare cœpit, qui cursum nostrum adeo

promouit, vt 20. Augusti tantum 6. & dimidio gradibus, à linea æquino-

ctiali abessemus.

Die 23. Augusti strenuè à SIERRA LEONA progressi, ad plagam eius

australem, die 25. Augusti peruenimus, vbi portus seu statio nauium erat;

quam H. BREVVER, vice-Admiralis in naui THE CONTENT ingressus est.

Die

Die 26. Augusti, portum ingressi sumus, & in ingressu circa scopulum in plaga australi, aquam inuenimus 5. fath. profundam, vltius autem progressi superato nimirum scopulo isto non minor 10. fath. profunditas reperta est, donec in ipsam stationem veniremus, quæ vnico tantum miliari, à promontorio aberat, & versus austrum excurrebat, sed danda omnino erat opera vt quis naui sua in medium sinum ingrederetur, erat enim ibi refluxus admodum vehemens, & in stationes sese magna vi effundens. Ex Anglia vsq; ad hunc locum numerantur 950. miliaria, quod quidem iter à 21. Iulii vsque ad 26. Augusti emensi sumus.

Die 27. Augusti venerunt duo NEGROS siue Æthiopes ad naues nostras, ab Admirali Londinensi ad nos missi, hi nutu significabant, nauem quandam Portugallensem non procul à nobis in portu isto quiescere, itaque minima nostra naui THE GALLANT ad tria vel quatuor miliaria ascendit, sed cum PILOTTA siue gubernatore destitueretur, vltius progredi non audebat, sinus enim ad tria vel quatuor miliaria ibi in terram excurrit, & periculosa est profunditatis, vt ex quodâ Portugallense postmodum cognouimus.

Die 28. Augusti, missi sunt quidam, qui medium diem saltando & voluptates alias exercendo sese cum NEGROS siue Æthiopibus oblectarent, & de naui hac Portugallensi aliquid expiscarentur. Hi cum rursus naues conscendere vellent, repperunt Portugallensem aliquem, post carecta latentem. Qui cum captiuus ad nos adduceretur, referebat, nos non sine ingenti periculo posse ad pagum istum nauigando peruenire, & nauem de qua nobis dictum fuerat, inuestigare, itaque diligenti habita examinatione & tortura etiam præmissa, cum animaduertemus ipsum vera profectum, ab inuestigatione & persecutione nauis istius abstinimus. Inter alia affirmabat hic captiuus etiam, quod nauem suam iisdem in locis per maris intemperiem amisisset, & quod in numero istorum qui captiui erant NEGROS siue Æthiopum duo adhuc superessent sui socii siue comites itineris. Nomen ipsi Emanuel fuit, patria Portuensis ex Portugallia erat, munere CALFATER.

Die Augusti 29. naui egressus Dux noster CANDISCH, vnà cum 70. viris, pagum quendam ingressus est, ex quo, post conflagrationem aliquot ædium spolia abduximus, quæ tamen exigua erant, propterea quod populus cum bonis suis ad alia sese contulerat loca. Hinc discedentes, peruenimus ad pagum quendam apertum, multis tamen arbutis cinctum, NEGROS vero vel Æthiopes aduentantes nos sagittis suis pro virili exceperunt, sed non plures quam tres ex toto nostro numero vulnerarunt, qui licet veneno à sagittis istis infecti fuerint, Dei tamen beneficio in viuis conseruati sunt. Pagi ipsorum, pro loci istius qualitate vel potius rusticitate muro luteo cincti sunt, aream capacitatis satis magne habent iudibus cinctam atque munitam. In plateis, ædibusq; foridum nihil colligitur. Homines siue NEGROS isti, subiectissimi sunt suo Regi, cui multum etiam honoris exhibent, sic enim ex quibusdam accepimus, qui obsides in locum

PARS OCTAVA.

47

locum duorum NEGROS, de quibus supra dictum, ipsis dati erat. In hoc pago ultra ædes 100. numerari non poterant.

Primo Septembris, multi ex nostris nauibus egressi, indusia sua per totum diem nullo prohibente lauerunt. Sequenti verò die, cum faber quidam lignarius ad arbuſta eius loci secessisset, opus naturæ perfecturus, cõspexit forte fortuna NEGROS ibidem latitantes, qui postquam animaduenterent se visos & exploratos esse, subitanea & forti impressione impetû in nostros fecerunt, ita vt fugam arripere nostri cogerentur, in qua tamen fuga non pauci vulnerati sunt. In primis vero miles quidam, GUILHELMVS PICKMAN, in partem pedis superiorẽ, seu femur, sagitta percussus est, qui cum eam extrahere niteretur, fracta est, cuspide in carne permanente, per noctem autem à veneno isto totus venter ita intumuit, vt colorem atramenti referret, vnde sequenti die mortuus est, & venenata cuspis postmodum extracta. Verum illud ex herba quadam exprimitur.

Die Septemb. 3. multi ex nostris suis nauiculis ad 4. miliaria ascenderunt, & multos pisces ceperunt, multa itidem poma citria, ab arboribus decerpta, nobis attulerunt, & in reditu duos bubalos conspexerunt.

Die 6. Septembris. ex portu egressi, à SIERRA LEONA rursus soluimus.

Die sequenti seu 7. septemb. discessimus ab Insulis CABO VERDE, siue promontorii viridis, quæ alias Insulæ à MADRABUMBA dicuntur, & 10. miliaribus à promontorio SIERRA LEONA distant. Vesperi circa horam quintam ancoras emisimus ad duo miliaria ab Insula quadã, quam postmodum ingressi, nihil inuenimus præter arbores VANNANAS. Habitabatur autem meris NEGROS. Die 8. Septemb. circa insulam istam, quadam nauicula nostri profunditatem aquæ explorantes deprehenderunt eam in circuitu istius loci esse 5. filorum, quibusdam vero in locis duotantum, item 6. & plura inuenerunt fila. In plaga Insulæ istius orientali, pagus erat, in quo NEGROS habitauerant, vt ex victualibus ibi repertis colligere erat. In plaga australi aquam recentem nullam inuenimus, sed in plaga Septentrionali eam tribus vel 4. in locis accepimus.

Insula ista continuam spectatoribus exhibet syluam, excepto quodam tantum loco, vbi ædificia ipsorum extructa sunt, qui locus vndiq; arboribus VANNANAS cinctus est, quæ fructum bonum & salutarem ferunt. Tractus sic perpetua tonitrua, fulgura & pluuias hoc mense habet, cuius quidem rei causam esse iudico quod sol lineæ æquinoctiali proximus est.

Die Septemb. 10. soluimus ab Insula MADRABUMBA, Brasiliam siue Americam petitori.

Vltimo Octobris delati sumus ad montem quendam, 24. ferè miliaribus à CABO FRIO seu promontorio frigido, in Brasilia distantem, cuius vertex formam rotundæ ciuitatis habebat, iuxta autem montem istam duæ adhuc Insulæ sitæ erant.

Primo Nouemb. nauigauimus inter Insulam S. SEBASTIANI, & continentem terram terra, mad quam deinde etiam appulimus & instrumenta nostra

nostra nautica reparauimus. Hoc in loco etiam celocem extruximus ex materia quam nobiscum in naui nostra habebamus. Fratres etiam vasa & dolia nostra repararunt quæ aqua recenti impleuimus. Commorati sumus autem istic loci ad 23. vsq; Nouembris, prospiciētes nobis de omnibus rebus necessariis. Interea dum hæc ageremus, conspeximus fortè fortuna CANOA quandam, peculiaris cuiusdam generis, quæ ex flumine IERONERO veniens, Insulam S. VINCENTII petebat, in ea sex mancipia cum Hispano quodam erant, qui Archithalasso nauis nostræ, quæ ADMIRALIS vocatur, CHRISTOPHORO nimirum HARE, notus & familiaris fuit. Hic enim Christophorus Anno 1581. cum naui quadam in Insula S. VINCENTII fuerat. Itaque cum speraremus alium quendam Anglum in Insula S. VINCENTII habitantem, (quæ quidem non vltra 20. miliaria ab isto loco vbi tunc eramus, aberat) cum cibariis quibusdam affequi, dimisimus hunc Hispanum cum literis ad conterraneum nostrum in Insula S. VINCENTII habitantem exaratis. Qui quidem promittebat, quod intra decem dies responsum nobis referre vellet. Non enim milites, sed mercatores nos esse tum profitebamur, qui propter mercimonia nostra, istis in locis versaremur. Sed responsum tamen nullum accepimus, itaque cum tempus à nobis deputatum præterisset, nosq; spe nostra frustratos esse videremus, paratis rebus omnibus, ex hac Insula S. SEBASTIANI 23. Nouemb. rursus soluimus.

Decembris.

Die 16. Decembr. peruenimus in oram Americæ ad 47. & dimidium gradum, Terra à nobis 6. miliaribus versus occasum aberat, & nos ita in littore vsque ad 48. gradum ascendimus.

Die 17. Decembr. portum quendam ingressi sumus, quem Admiralis noster qui primus eum ingrediebatur, PORTO OF DESIRE, hoc est, portum desiderii vel desideratum & exoptatum nominabat. Intra portum istum vna atque altera Insula conspicitur, circa quam magna copia canum marinarum, ingentis & formidabilis magnitudinis inuenitur, qui quoad anteriorem corporis partem, Leoni haud immerito comparatur, caput enim collum & tota anterior pars longissimis densissimisq; pilis formidabilis est, pedes ipsorum formam manuum humanarum repræsentant, catulos singulis mensibus progenerant, & lacte nutriunt, in mari cibum quærunt pisces nimirum omnis generis. Catuli eorum cibum nobis optimum præbent, carnem enim habent quam quoad saporem discernere à carne ouilla non facile possis, siue assam siue elixam eam comedas, canes ipsi tanti sunt roboris, vt vix quatuor viri aliquem superare & interficere possint, quin etiam gladio vel hasta transfixi ad mare properant, nec moriuntur donec capita ipsorum probè conterantur. Auium præterea magnus ibi prouentus est, quæ terram instar cuniculorum perfodiunt, atq; in istis foraminibus oua sua excludunt, volare enim nequeunt, cum alas habeant pennis destitutas, vescuntur piscibus marinis, & nobis dictæ sunt aues PINGVINS.

In hoc portu elegans est & periculi expers nauium statio. itaque naues nostras in terram subductas ibi purgauimus & reparauimus.

Die 24. Decembr. quæ natalem Christi proxime præcedit progressus est fortè fortuna vir quidam cum puero vnicum miliare à nauibus in vallem pulcherrimam ad radices montis sitam, vbi ante duos vel tres dies puteum nostri fecerant, propter aquæ dulcis & recentis isto in loco defectum, circa hunc puteum cum indusia sua lauarent, oppressi sunt ab Indianis, qui in montes aufugerant, & sagittis vulnerati. Cum autem Dux noster cum 16. vel 20. armatis eos aggredereur, facile in fugam versi sunt, licet 50. vel 60. eorum essent. Vir quidem ille nomine GARGE, in genu, puer vero in humero vulneratus erat. Sagittæ erant ex tenui arundine acutissimo filice in extremitatibus armatæ. Homines ferè sunt, qui Christianorum aspectum sedulo fugiunt, & brutorum instar animalium viuunt. Quando defunctos suos sepelire volunt, moris est apud ipsos, vt eos ad scopulos, qui in littore maris sunt, perducant, atq; in cacumine eorum vnà cum arcubus, sagittis, aliisq; rebus preciosioribus, quas in vita sua charas habuerunt, eos sepeliat. In primis vero quibusdã glebis delectatur, quas in littore maris repertas, artificiosè præparant & secant, ita vt quadratæ appareant, & postea capitibus defunctorum supponunt. Sepulchra eorum ex magnis & oblongis præparata lapidibus, vndiq; sagittis defunctorum cinguntur, rubro colore tinctis, quo viui etiam seipfos pingere consueuerant.

Die 28. Decembr. soluimus rursus ex portu THE DESIRE, Insulam quandam petitori, quæ versus austrum tribus miliaribus à portu abest. Cumq; quod supererat nobis de auibus nostris PINGVINS, sale conditum esset, progressi sumus paulatim in littore versus austrum.

Die 30. Decemb. præteruecti sumus scopulos, 5. ferè miliaribus à terra distantes. Hi scopuli ad 48. gradus versus austrum à linea æquinoctiali excurrunt.

Anno 1587. die 2. Ianuarii, offendimus pulchrum CABO siue promontorium, 51. gradibus à linea æquinoctiali, & aquæ profunditas ibi erat 7. fathomorum, vno miliari à terra. Anno 1587.
Ianuar.

Die 3. Ianuar. aliud CABO seu promontorium offendimus, quod 52. gradibus & 45. minutis a linea abest, & excurrit vsque ad ostium periculossimi tractus ESTRECHO DE MAGALLANES, qui tractus quibusdam in locis 5. vel 6. miliaria in latitudine habet, quibusdam vero in locis est arctissimus. Sub hoc promontorio cum aliquandiu quiesceremus, ancoram quandam per procellas & tempestates nimias amisimus triduum integrum durantes.

Die 6. Ianuarii fretum MAGALLANES, viam angustissimam ingressi sumus.

Die 7. huius arctam hanc viam ingressi, Hispanum quendam in littore cepimus, qui vnà cum 23. Hispanis ibi commorabatur. Superstites hi nimirum erant ex 400. qui ante tres annos in præsidium ad hæc angustias positi fuerant. Omnes autem exceptis hisce 24. fame & siti interierunt. Super-

rauimus autem eodem adhuc die fretum siue angustias eas, ad quas ab ostio numerantur 14. miliaria, quod ostium ab angustias istis ad 52. gradus ascendit. Ab hoc loco vsq; ad Insulam istam, in qua aues PINGVYNS cepimus, numerantur 10. miliaria versus occasum vel austrum potius.

Die 8. Ianuar. emissis anchoris nostris, plurimas aues PINGVYNS cepimus, & in futuram necessitatem sale condiuimus.

Die 9. Ianuarii, soluimus ex ista Insula versus austrum, ad regiam ciuitatem PHILIPS, ab Hispanis ibi extructam. Hæc ciuitas quatuor propugnacula habebat, quodlibet vno tormento æneo formidabile. tormenta autem ista omnia propter aduentum nostrum in terram defossa erant, exceptis rotis, quæ in locum suum erant dispositæ. inquisiuimus igitur tormenta ista, & terra eruta, nobiscum abduximus. Ciuitas cõuenienti loco extructa, omnibus syluarum & aquarum commoditatibus gaudet, templo pulcherrimè exornato & in peculiari loco seorsim posito. Ex patibulo etiam, in quo miserimè aliquem ex suis suspenderant, colligere licebat, eos iustitiæ cultores acerrimos esse. Nostro quidem iudicio ante hæc tempora cibum alium non habuerunt præter ostreas & testudines, rara enim ibi animalia cernebantur, & ex syluis vix feram vnã atq; alteram potum ad aquam prodire videbamus. Hispani hi eum solummodo in finem istum in locum missi erant, vt transitu alios prohiberent, & neminem in Oceanum australem præter suos dimitterent, verum testante id experientia, Deus huic eorum instituto manifestè repugnauit. Licet enim iam biennium ibi essent, serere tamen nihil poterant vnde fructum aliquem perciperet, quo sese sustentarent, præterea etiam impetus & insultus Indianorum sustinere quotidie cogebantur, vnde factum vt absumptis omnibus quæ ad sustentationem eorum facere poterant, ipsi tandem fame in propriis ædificiis, imò & in vestimentis suis perierint, quemadmodum multos adhuc in vestimentis suis fame ita confectos & mortuos inuenimus. Cum igitur vna pars ciuitatis fœtore defunctorum cadauerum admodum inficeretur, coacti sunt reliqui, qui in viuis adhuc erant, ciuitatem deserere. Hoc autem antequam facerent, omnia arma & instrumenta bellica in terram defoderunt, & postea progressi, in littore maris victum suum quæsuerunt, vbi vltra annum integrum foliis arborum, pomis, radicibus, aibusq; si quas accipere poterant, sese sustentarunt. Tandem decreuerunt ad RIO DE PLATA hoc est, fontem argenteum commigrare, cum de 400. tantum 23. in viuis essent, inter quos duæ mulieres erant. Hoc in loco recreauimus nos, bona pace fruentes & lignis aquaq; recenti nobis abunde prospicientes. Dux noster oram hanc, PORTO HAMBRIENTE hoc est, portum famelicum vocauit, distat autem à linea æquinoctiali 53. gradus versus austrum.

Die 14. Ianuarii, relicta hac ora, nauigauimus versus austrum, & paulo post declinauimus ad occasum, petentes promontorium, quod vocatur CABO FROVWARD, cuius promontorii angustia versus austrum ad 54. gradus excurrunt. Ab hoc promontorio progressi sumus 5. miliaria versus

Septen-

Septentrionem, ingredientes riuum quendam maris in plaga australi, quæ concharum riuum, à conchis, quæ ibi magna copia reperiuntur, nominauimus. Commorati sumus ibi 6. diebus vento vtentes Zephyro.

Die 21. Ianuarii soluimus ab hoc concharum riuo, versus occasum 10. miliaria progredientes, vbi in plaga Septentrionali pulcherrimum similiter & arenosum riuum inuenimus, quem Dux noster ELISABETHÆ riuum vocauit. Interea autem dum ibi anchoras emitteremus, mortuus est quidam ex nostris faber lignarius, ad nauem HVGOGALLANT pertinēs, qui etiam ibi sepultus est.

Die 22. Ianuarii, post meridiem ab hoc ELISABETHÆ riuo, ad duo saltem miliaria progressi sumus, vbi iucundissimum fluuium inuenimus, quem ingressus nauicula sua Dux noster, ad tria miliaria perlustrauit, videns inter cætera terram fertilem & planam, qualem alibi locorum nondum huc vsque conspexerat, erant enim salebæ in ista vicinia quamplurimæ. In hoc flumine conspeximus multos barbaros & feros homines, quos etiam assecuti sumus. Erant autem Anthropophagi, & carnibus crudis etiam semper vescabantur. Hi populi in Hispanos aliquoties impetum fecerant. Habebant enim gladios fractos, cultros item, & id genus alia, vnde sagittas suas parare & exacuare poterant. Studebant ipsi quidem & nitebantur vnicè, vt nos ad sese in flumine isto inuitarent. Sed Admiralis noster cum hoc animaduerneret, tormēta in eos aliquotemitti curauit, vnde plurimi eorum trucidati sunt. Postea ex flumine isto soluentes, peruenimus ad canalem S. HIERONYMI, 2. miliaribus à priori loco distantem. ab hoc canali tribus vel quatuor miliaribus progressi, ad promontorium quoddam in plaga Septentrionali situm, peruenimus, à quo promontorio vsq; ad fretum MAGALLANES, ferè semper versus occasum est procedendum. In vniuerso hoc tractu, propter ventorum & procellarum multitudinem subinde portum repetere coacti sumus, vento & tempestatibus variis vsq; ad 23. Februarii iactati, tot enim in nos procellæ à mōtibus irruerant, vt nisi funes habuissemus solidos & probè compactos, pereūdum nobis necessariò fuisset. Quin integro etiam mense, quo hic commorati sumus, cibum præter ostreas & aues nullum habuimus, vt ita famis etiam periculum non exiguum fuerit, coactiq; fuerimus instar auium victum nostrum in agris quærere.

Ab vtraque parte fluminis istius, ad duo miliaria portus & stationes nauium conuenientes sunt. Et nostro quidem iudicio à Canali S. Hieronymi, vsque ad ostium freti supradicti, in Oceano australi, 34. miliaria numerantur, vt ita fretum istud in longitudine 90. miliaria habeat, & ostium freti eiusdem est cum ingressu ex mari septentrionali altitudinis siue elevationis, 52. nimirum graduum cum duobus tertiis, versus austrum à linea æquinoctiali.

Die 24. Februarii, Oceanum australem ingressi sumus, & in plaga australi cum ex freto solueremus pulcherrimum situm est promontorium, pyramidem habens satis longam. In plaga septentrionali 4. vel 5. Insulæ

non procul à continenti conspiciuntur. Præterea etiã multa loca depressa quasi, & submersa ista in regione apparēt, quæ LAS ISLAS ANEGADAS Hispani, hoc est, Insulas submersas nominant. Circa meridiem remisimus post nos Insulas istas ad 5. miliaria versus ortum, vento vtentes australi.

Martius. Die 1. Martii, procellæ nos & tēpestates ex Septentrione oppresserunt, ita vt ea nocte nauis HVGOGALLANT socios ex conspectu suo amitteret, cum à terra abessemus miliaribus 49. cum dimidio, vel ad minimum 45. Tempesta hæc triduum integrum durauit, quo tempore nos, qui in nauis HVGOGALLANTERAMUS, reliquis ex conspectu nostro amissis, in maximo vitæ necisq; versati sumus periculo, propter rimam vel fissuram nostræ nauis. Coacti sumus igitur strenuè totum hoc triduum laborare & aquam effundere, ita vt somnum etiam nullum videremus.

Die 15. Martii, peruenimus cum nauis nostra HVGOGALLANT, inter insulam S. MARIE, & continentem regionem, vbi reliquas nostras naues rursus offendimus, quæ biduum nos expectarant apud Insulam LA MOCHA, quæ in latitudinē 38. gradus habet, & versus austrum sita est. Hoc in loco quidam ex nostris cum nauis egrederentur, ab Indianis, sagittis vulnerati sunt, qui tamen cum bombardas nostras, admodum formidarent, facile in fugam coniecti sunt. Indianis hisce perpetuum cum Hispanis odium & bellum intercedit, pertinentq; ad magnam prouinciam ARECCA.

Dieta hæc prouincia ARECCA, regio est auri argentiq; ditissima, nec vnquam ab Hispanis superata, quos viriliter aliquoties sustinuerunt & fortissimè repulerunt. populus enim est audax atq; cordatus, qui libertatem suam vnicè tuetur.

Die 15. Martii solutis nauibus, in plagam occidentalem Insulæ S. MARIE progressi sumus, aquæ profunditatem 6. filorum habentes.

Die 16. Martii, Dux noster vnà cum 70. vel 80. armatis in terram appulit. ibi venerunt ad nos aliqui Indiani, cum duobus primoribus istius loci, qui cum nos Hispanos esse putarent, amice salutarunt, duxeruntq; ad locum quendam, vbi Hispani pulcherrimum templum altaribus crucifq; imaginibus ornatum extruxerant, circa templum istud horrea erant 50. vel 60. hordeo triticoq; referta tantæ præstantiæ, quantæ in Anglia reperiri vix potest. Inuenimus etiam multos manipulos radicum POTATE, boni cibi, quæ omnia parata erant ad censum & tributum Hispanis debitum exsoluendum. Insula hæc multis etiam pomis, suis & gallinis abundat. Populus tanto seruitutis iugo ab Hispanis premitur, vt ne gallina vel porco vesci ipsis liceat, omnes Christiani facti sunt, sed more Ecclesiæ Romanæ, hoc est, didicerunt AVE MARIA, PATER NOSTER, & alias precatiunculas latine proferre.

Hac occasione nobis de frumento & carnibus suis prospeximus. quin etiam gallinarum & radicum POTATE magnam copiam assumimus, additis ferè 500. canibus marinis, & copioso frumento ex GVI NEA, quod MAYS nominant. Quanquam autem de rebus omnibus abundè nobis
pro-

prospiceremus, satis tamen adhuc ibi reliquimus, & Dux quidē noster duos istos populi primores semper secū in naui retinuit, liberaliter tractavit, & vino optimo recreavit. Vnde cum intelligerent Hispanos nos non esse, nutu & signis quibusdam nobis significarunt, nos si ad continentem ARENÆ regionem proficisci vellemus, satis auri argentique aliarumque preciosissimarum rerum accepturos esse. Sed cum Dux noster mentē ipsorum percipere non rectē posset, & aliō etiam properaret, paratis rebus omnibus post aliquot dies inde discessimus.

Die 18. Martii, relicta hac ora, 10. miliaria versus Septentrionem progressi sumus, noctu in littore sub velo acquiescentes.

Die 19. dicti mensis, nauigauimus in littore versus ortum, ad Insulam LA CONCEPTION, id est, conceptionis, nocte autem ancoras firmauimus circa aliam quandam Insulam, vbi tamen egressi nauibus non sumus.

Die 20. sequenti, relicta Insula CONCEPTION, ingressi sumus riuum quendam, qui fundum arenosum habebat, vbi licet pecudes & aquam recentem videremus, subsistere tamen nolimus.

Die 30. Martii peruenimus in riuum quendam nomine QVINTERO, cuius eleuatio est 32. graduum & 50. minutarum. Eodem die cum ancoras nostras emissemus, accidit vt pastor quidam pecuarius in cacumine montis dormiret, hic cum expergisceretur, & naues nostras aduentantes videret, supra modum stupefactus, antequam nos ad littus appellere possemus, conscenso equo quantum potuit auolauit. Paulo post cum Dux noster assumptis 30. sclopetariis naui egressus esset, venerunt ad ipsum tres equites, strictos præ sese gladios ferentes, cumque interuallo quo sagitta assequi eos possemus, abessent, substiterunt, & propius accedere recusarunt. Dux igitur noster duos sclopetarios cum FERDINANDO, ad eos ablegauit, (qui FERDINANDVS vnus erat ex 400. istis Hispanis, de quibus supra dictum, quem in ostio freti MAGALLANES acceperamus) ipsi autem eos admittere cum bombardis nolebant, certo quodam signo indicantes, vnum tantum eos accedere debere, consensimus igitur vt FERDINANDVS solus ad eos iret, nobis non procul subsistentibus. Hic FERDINANDVS postquam diu multumque cum ipsis locutus fuisset, reuersus tandem, retulit, se cum ipsis de cibariis & ad victum pertinentibus locutum fuisse, & eos promississe, quod expectationi nostræ abundè satisfacere vellent. Postea Dux noster hunc FERDINANDVM cum vno sclopetario ad eos rursus misit, sed ipsi vnum tantum ad colloquium admittere volebant, cumque consentiente sclopetario FERDINANDVS eos solus accessisset, ipse subito equo insidens, cum equis discessit, posthabito sanctissimo iuramento quo sese Duci & vniuerso populo non semel obligauerat, quod nos deserere nollet, sed ad mortem vsque nobis adhærere. Cum igitur Dux noster audiret eum contra datam fidem discessisse, vasa recenti aqua repleti iussit, & nauem ingressus, constituit sequenti die speculatores emittere, qui ædificia ipsorum inquirerent, spoliarent, & igne penitus euerterent.

Vltimo Martii, capitaneus HAVERS, cum 50. vel 60. sclopetariis, ad tria vel quatuor miliaria progressus, gregem boum & vaccarum syluestrium copiosissimum inuenit, similiter equorum etiam & equarum indomitarum, innumeram multitudinem, aderant etiam lepores, cuniculi, perdices & id genus alia volucres. Terra ferax est & frugifera, nec vllus recentis aquae in ea defectus.

Cum eousque progressi essemus, vt pergere propter montium altitudinē non possemus, quieuius apud limpidiſſimum fontem, inter elegantes salices ex monte promanantem. Cumque nos aqua ista recreassemus, ad naues iterum reuerſi ſumus per eiusmodi vias & loca, vbi sperabamus homines inuenire, sed totū diem progressi neminē offendimus, praeter canes syluestres. Hostes autem interea, cum ex tribus equitibus illis, & FERDINANDO nostro fugituo cognouissent, nos paucos numero esse, ducentos equos emiserant, qui nos oppugnarent, verum cum nos vidissent, & fortiores esse, quam reuera eramus, putarent, appropinquare ausi nō sunt, causa autē erroris ipsorum erat, instructa naus & optimus ordo, quo processimus donec vesperi ad naues & custodiam nostram veniremus.

Die 1. Aprilis, nauibus egressi, ad fontem quendam non procul à nauibus nostris, ad hauriendam recentem aquam processimus, cumque in opere essemus & vasa nostra impleremus, irruerūt in nos ducenti ferē equites, qui antequā scopulum istum, in quo aliqui ex nostris armati, constituti erāt, assequi possemus, 12. ex nostris apprehenderunt, eosq; partim trucidarūt, partim in vincula coniecerūt, reliqui ab illis qui in rupe vel scopulo erāt ex periculo erepti sunt. Ac licet quindecim saltem ex nostris essent armis suis instructi, integram tamen ferē horam eos pugnando sustinuius, donec 24. ex ipsorum numero interfectis, reliqui fugam dederint.

Quinto huius, ex sinu QVINTERO soluimus. Ab isto loco non plus vnico miliari Insula quaedā sita est, in qua plurimas volucres, quas supra PINGVINS vocari diximus, accepimus, & versus occasū nauigādo processimus.

Die 15. Aprilis, peruenimus ad regionem MARAMORENA, gradibus 23. eleuatam, quae portum habet bonum propter Insulam quandam non procul inde distantē, quaelibet enim naus ab vtroq; latere appellere potest, Itaque ADMIRALIS cum 30. viris ad terram appulit, quod cum Indiani vidissent, statim ex scopulis, in quibus sese occultarant, nobis in occursum venerunt, aquam & ligna secum ferentes, admodum enim sibi ab Hispanis metuebant, populus erat simplex, vitam agens feris brutisque non abſimilem. Ducebant autem nos secum ad tabernacula & aedificia sua, quae miliari ferē integro à nauibus nostris distabant, vbi vxores quoque ipsorum vidimus. Et aedificia quidem in hanc formam extructa erant: Humi cernebantur stratae pelles quaedam, & circum eas erectae paludes siue stipites, quibus ligna quaedam alia transuersim imposita erant ramulis arborum coniecta atque munita. Cibus ipsorum sunt carnes crudae & grauelentes. Si quis ipsorum moriatur, eum vnā cum arcu & sagittis, rebusque aliis quae ei gratae fuerunt, sepeliunt, aperuimus enim sepulchrum quoddam

vt mores & consuetudines eorum probè perdisceremus. CANOÆ siue cymbæ ipsorum pulcherrimè & artificiosissimè extractæ sunt, ex duobus coriis siue pellibus ita inuicem aptatis atque dispositis, ac si vesicæ essent. Quin etiam duas habent in CANOIS suis vesicas, quas spiritu oris impletas CANOIS alligant, atq; ita aquam ingressi ingentem piscium multitudinem capiunt, quibus censum vel tributum sibi ab Hispanis impositum exsoluunt, sed pisces admodum sordidè præparant.

Die 23. Aprilis, cepimus nauiculam quandam ex ARECCA venientem, eamq; retinentes GEORGIVM nominauimus, populus cum nos videret, relicta nauis discesserat, & quam nostri eos insequerentur, apprehendere tamen eos non poterant, postea portum ciuitatis ARECCA ingressi nauem offenderunt satis magnam, capientem nimirum 100. vecturas siue lastas, sed cum ea iam exonerata esset, præter solam istam nauem nihil acceperunt. Ciues in ARECCA tribus vel quatuor tormentis, PINASSAM siue celoce nostram petierunt, nec multum aberat, quin eam ex arce siue propugnaculo suo subuertissent, itaq; nos cum ADMIRALI & altera nauis HUGO GALLANT portum ipsu ingressi sumus. Dux enim noster decreuerat, in arce siue propugnaculo istud impetu facere, antequam numerus eorum augetur. Causa autem, cur nauis THE CONTENT post nos remaserit, erat, quod in loco quodam 14. miliaribus versus austrum ab ARECCA distante, ipsi nauem quandam Hispanicam BOTTISIS siue vrceis vino Hispanico plenis, onusta, offendant. Itaq; cum tantum inde accepissent quantum capere & vehere poterant, ad nos postmodum reuersi sunt. Ciues autem ex ARECCA cum de aduertu nostro certiores facti essent, bona sua omnia partim aliò transtulerant, partim in terram defoderant, & vicinos in auxiliu excitauerant, ita vt Dux noster nauibus nos egredi prohiberet. Interea dum ibi comoraremur, ipsi suis nos tormentis petierunt, nosq; satis fortiter ipsis respondimus. Qui in celoce nostra erant ad littus progressi, nauiculam quandam comprehenderunt, nihil morantes tormenta, quibus siue intermissione, sed frustra tamen petebatur. Posthac misit Dux noster nauiculam quandam cum signo pacis, quæ interrogaret an nauem istam magnæ capacitatis, cuius supra meminimus, redimere vellent, sed ipsi hoc recusarunt, propterea quod sub pœna capitis à VICEROY siue gubernatore Regio in Lima, ipsis iniunctum erat, ne quam nauem aut captiuos etiam pecunia redimerent. Sed Dux noster hoc eum in fine fecerat, vt captiuos qui in QVINTERO comprehensi fuerant liberaret, non vt cum ipsis multum loqueretur & conferret.

Die 25. huius cum adhuc ibi moraremur, cospeximus nauem quandam ex plaga australi ad ARECCA ciuitatem pergentem. Itaq; Dux noster missa celoce & nauicula alia, eam persecutus est, sed qui in propugnaculo & altissimis montibus erant, multis signis nauem istam moncbant, vt antequam nos eam assequi possemus ad terram appelleret, quo facto nihil cunctantes qui in ea erant, fuga sibi consuluerunt, in quorum numero Monachi etiam quidam fuerunt, quod ex vestimentis ipsorum perspicere potuimus. Nos autem eos persequi, consultum non iudicauimus, cum videremus multos ex ci-

uitate equites, ad eos properare. Rectè igitur nauē istā derelictā petiimus, in qua tamen nihil ferè inuenimus, quod laborem nostrum recompenfare potuisset, postea ad nauēs nostras reuersi, magnam istam nauem igne concremauimus, & vnam ex nauiculis *BARKEN* submersimus, reliquis seruatis. Ac tandem ab *ARECCA* soluimus, iter versus occasum dirigentes.

Die 27. Aprilis, comprehendimus rursus aliam *BARK* nauiculam, quæ venerat ex *S. IAGO*, Insula quadam, non procul à *QVINTERO*, vbi aliquot ex nostris amiseramus, sita. In hac nauicula Græcū quendam inuenimus, nomine *GEORGIVM* qui peritissimus *PILOTTA* siue nauclerus erat, & habebat cognitionē omnium portuum & totius littoris in *CHILI*. Homines isti missi erant vt de aduentu nostro, & amissione populi nostri eos qui in *LIMA* erant certiores facerent, præter Græcum istum, Belga etiam & tres Hispani in nauicula ista erant, qui omnes iureiurando sese obligare & Sacramento cœnæ Dominicæ à Monachis quibusdā accepto, cōfirmare coacti fuerant, quod si forte caperentur, literas omnes in mare abiicere vellent, quemadmodū etiam ab ipsis factum cum celocem nostram sibi imminem viderent. Hæc & alia Hispani confessi sunt, cum à Duce nostro criminaliter per torturam interrogarentur, Belga verò ille nihil confiteri, sed potius mori quàm periurus fieri volebat. Itaq; supplicium strangulationis ipsi Dux noster minatus est, nec prius tamen quicquā confessus est, quàm ligato iā collo à terra eleuaretur, quo facto eadem prolocutus est, quæ Hispanos quoq; confessos fuisse diximus. Itaq; nauicula cremata, homines istos captiuos nobiscum abduximus.

Maius.

Die 3. Maii, ad portum quendam peruenimus, tribus pagis conspicuū, quorum nomina erant *DARACCA*, *CHINGA*, & *PISCA*. Ad vltimum hunc appulerunt quidam ex nostris, atq; in ædes ingressi, panem, vinum, ficus, gallinas & id genus alia acceperunt, sed ad pagum ex tribus hisce optimū, propter tempestates & procellas maris maximas appellere non potuimus. Ora hæc 13. gradib. cum duobus tertiis versus austrum à linea æquinoctiali abest.

Die 5. Maii, ex hoc portu rursus egressi sumus, & nauem nostram *THE CONTENT* vice Admiralem nimirum, in quadam Insula *ZEADES* dicta, reliquimus, vbi etiam antea eam amiseramus.

Die 9. Maii, nauem quandam conspeximus, quam nauēs nostræ *ADMIRAL*, cum *HVGO GALLANT* & *GEORGIO* insecutæ sunt, vbi *GEORGIVM* quidem nauem, quam in portu ciuitatis *ARECCÆ* acceperamus, amisimus, nauem vero quam persequebamur, apprehendere non potuimus, postea *GEORGIVM* rursus quæsiuimus, sed frustra.

Die 10. Maii, amisit nauis *HVGO GALLANT*, in qua ego & *FRANCISCVS PRETTIE*, erant, ex conspectu suo, nauem *ADMIRAL*.

Die 11. nos qui in nauis *HVGO GALLANTERAMUS*, portum quendam ingressi sumus, ad 12. gradus eleuatum, vbi circa vesperam hora nimirum octaua, fontem quendam recentis aquæ inuenimus, itaque in terram ad hauriendam aquam egressi sumus, licet nostrum 18. tantum numero es-

sent

ferunt. Vasis nostris repletis, cum ad naues rursus iremus, manserunt duo vel tres ex nostris in littore, qui cum paululum progredierentur, venerunt ad locum quendam, ibi ferè 500. saccos præstantis farinae inuenerunt, ramis arborum contectos, itaq; huius farinae accepimus quantum nobis sufficere videbatur. Postero die cum primum aurora oriretur nauem nostram rursus ingressi sumus, ibiq; ad meridiem vsq; firmatis anchoris quieuius. Interea qui in pago erant nobis insidias struentes, pecudes suas ad littus miserunt, vt nos allicerent atq; ex nauis prouocarent, atqui nos dolum præsertim, fidere nolimus, sed solutis anchoris die 12. Maii, inde discessimus.

Die 13. Maii, portum quendam ingressi sumus, sub eleuatione 9. graduum situm, ibi cum centurio noster M. BRVER, ARTHUR VVARFORD, IOANNES VVAY, diaconus noster IOANNE SNEVVIRAN, ANDREAS VVICHT, GVILELMVS GARGEFRED, & HENRICVS HILLIARD, mecum nauis egressi, in littore ad quartam miliaris partem procederent, inuenerunt nauiculam quandam, 5. vel 6. lastarum ad littus protracta. Hanc summo cum labore in aqua rursus detrusimus, & ego cum centurione postmodum ingressi sumus, reliquis bombardas suas afferentibus. Sed vix ingressi aqua ad genua habuimus ascendentem, ita vt clypeis nostris effundere eam non possemus, & parum abesset, quin submergeremur. Cum autem tandem ex nauicula ista egressi essemus, nouum ecce periculum nobis metuendum fuit, propriam enim nostram nauiculam cernere amplius non poteramus, tandem autem cum eam rursus videremus, nec tamen ea propter maris intemperiam ad littus appropinquare, & nos recipere posset, coacti sumus tranando eam assequi, vbi aliquoties ad humeros vsq; in mari stetimus progressiq; sumus, donec tandem Dei beneficio, bini ad nauem nostram pertingeremus, & 14. huius mensis die, inde rursus solueremus.

Die Maii 16. nostrum 16. qui in nauis HVGO GALLANT eramus, magna nauem cepimus, in qua 24. personae erant, quae ex GVAIAVIL veniens LVDOVICVS dicebatur, & 300. lastarum siue vecturarum capax erat. Pugnauius cum illis ferè dimidiam horam, Pilotta siue Nauclerus eius dicebatur CONSALVVS DE DVBAS, hunc vnà cum NEGRO siue Aethiope quodam nobiscum sumus. Nauis nihil præter trabes & quae ad victum necessaria erant habebat. Itaq; cum ad 7. miliaria discessum ab isto loco fuisset, eam aqua submersimus. Haec omnia facta sunt in loco 7. gradibus versus austrum à linea distante. Submersimus etiã cymbam seu nauiculam ipsi adhærentem, & nihil ex ea accepimus præter velum anterius & comestum seu victum necessarium.

Die 17. Maii, inuenimus rursus ADMIRALEM & naues nostras ceteras, socii autem nostri interea duas dirissimas naues acceperant, Saccaro, syrupo, MAYS, aluta, abdomine, saccis PINTADOS refertis, frumento Indico, aliquibus MARMELADIS, & 1000. gallinis, onustas.

Altera nauis maxima ex parte farina triticea siue similagine, & MARMELADIS onusta erat. Altera vero aestimabatur 20000. librarum STERLINGS hoc est, nostratis monetæ 200000. coronatorum. Nos nauibus nostris repletis, populum qui in viuis adhuc erat existis nauibus in terram deposuimus.

Die 20. Maii ingressi sumus portum ciuitatis *PAITA*, vbi cum anchoras nostras emissemus, Dux noster vnà cum 60. vel 70. armatis nauibus egressus, præliatus est cum incolis ciuitatis, eosque in fugam versos persecutus est vsque ad verticem montis ab altera parte ciuitatis siti. Mancipia tamen quædam, & cum his pauci alii, mandatum acceperant à Gubernatore suo, vt manerent in eo ciuitatis loco, vbi nouum propugnaculum & castellum extruere cœperant. Horum 100. ferè numero erat, & signum sanguineum præ se ferebant. Præfectus rei bombardicæ multa in eos tormenta ænea emisit, fecitque vt locum istum deserere & in montem quendam sese recipere cogerentur, ex quo bombardis nos suis petere conabantur. Nauibus igitur egressi, post occupatam & expugnatam ciuitatem *PAITA*, in montes perreximus, & facile omnes in fugam conuertimus. Cum autem in montes venissemus, inuenimus occultam istam viam qua ex ciuitate in montem iuerant. Inuenimus etiam 25. libras argenti & supellectilem domesticam omnis generis, ædificia ipsorum variis bonis abundabant, sed Dux noster consultum non putabat nos prædæ & spoliis inhiare, quæ nobis impedimento esse poterant, cum nesciremus qualibus nos armis hostes aggredi vellent, & vero certo sciremus eorum multo plures quam nostrum esse, præterea etiam dimidio prope miliari à nauibus aberamus. Itaque reuersi sumus in ciuitatem *PAITA*, quæ pulchrè extructa erat ita vt plateæ etiã omni sterquilinio destituerentur. Ædificia ad minimum 200. & curiam habebat splendidè exornatam, verum nos iniecto igne totam ciuitatem cum omnibus suis bonis funditus deleuimus, quæ bona ad minimum 18000. coronatorum æstimabantur. Quin etiam *BARK* nauiculam quam in portu inuenimus, accendimus, ac tandem discedentes cursum nostrum ad Insulam *PVNA* direximus.

Die 25. Maii peruenimus ad Insulam *PVNA*, in qua conueniens nauium statio est, ibi inuenimus ingentem nauem 250. lastarum, qua submersa, ad terram appulimus, vbi Dominus Insulæ istius habitabat. Habitatio eius in littore splendidissime extructa erat, multis contignationibus exornata, ita vt vndique tam in mare quam in terram prospectus inde pateret. In inferiori parte istius domus cœnaculum erat pulcherrimum, & in eo locus ad conuasa bona separatus atq; distinctus, in quo loco *BOTTISIOS*, hoc est, lagenas inuenimus pice, resina & lino, vnde restes & funes parantur, repletas, nam in hac Insula optimi funes quorum in mari australi vsus est, conficiuntur. Hic *CASSIOVE* siue Dominus, omnes istius Insulæ incolas ad suos labores adhibet. Ipsemet Indianus erat, uxorem vero pulcherrimam ex Hispania fœminam habebat, quæ eum propter splendidam istam habitationem & bona quibus affluebat plurima in matrimonium admiserat. Fœmina hæc instar Reginae ab incolis colebatur, pedibus terram nõ attingebat, (hoc enim contemptus signum apud eos habetur) sed si quando animi recreandi & aeris mutandi gratia portam egredi volebat, in lectica quasi à quatuor viris siue baiulis efferebatur. Linteo siue munimento quodam aduersus solem & vœtum vitur, & pedissequas habet quamplurimas, quem

quemadmodum etiam famulos in seruitium suum ex præstantissimis totius Insulæ iuuenibus selectos. Verum cum propter tranquillitatem maris & ventorū nō statim appellere ad littus possemus, fœmina hæc cū suo Domino & omnibus Indianis & Insula aufugerāt atq; in continentē sese receperant, acceptis secum ultra 100000. coronatis, quod ex capitaneo quodam cognouimus, qui cum quibusdam aliis in Insula relictus, & à nobis comprehensus erat, cum nauicula sua ad nos appelleret exploraturus qui & quales essemus.

Die 27. Maii, Dux noster cum quibusdā sclopetariis aliisque militibus in continentē terram profectus est, vbi hunc CASSIQVE siue Dominum cū vniuerso suo thesauro cōmorari capitaneus dictus affirmauerat. Cū autē ad terram istam veniremus, inuenimus 4. vel 5. naues, VANNANAS, funibus, farina, alioq; cōmeatu onustas. Dux igitur noster capitaneū istum captiuum seuerè interrogabat, proposito etiam mortis periculo, quidnam hæc naues sibi vellēt, sed ipse se ignorare affirmabat, & cuius essent, & in quē finem eo adductæ, nemo enim gentiū ibi cōspiciebatur. His igitur emissis progressi sumus, affirmauerat enim nos CASSIQVE siue Dominum istū cum vniuerso thesauro suo facile posse inuenire & capere, cum in loco isto, in quē confugisset, non plura quam 3. vel 4. ædificia extructa essent, & ipse nobis resistere nullo modo posset. Sed cum huic relationi non responderet euentus, cœpimus ipsum vrgerè, vt quid naues istę sibi vellēt, sine cūctatione diceret. Respōdit igitur se ignorare vnde venisēt, nisi fortasse pro 60. militibus cōmeatum veherent, qui, vt audiuisset, in ciuitatem GVIAQVIL profecturi erant, quæ ciuitas 6. miliaribus ab ista Insula aberat; vbi 3. vel 4. naues Regi Hispanorum tum extruebantur. Ea in ciuitate plerunq; 100. militum præsidium esse solebat, sed quia de nostro aduentu audierant, adhuc 60. sibi adiungi petierant, in nauium & ciuitatis tutelam.

His auditis capitaneum istum quidem Dux noster nondum dimisit, sed populum ad cōstantiam admonens, noctu ignotam quandam syluam ingressus est, venitq; ad istum locum vbi præcedenti nocte in excubiis fuerant, & paulo ante nostrum aduētum tanta cum festinatione discesserant, vt cibum etiam ad ignem expositum deseruisent. Bona vero sua vel secum abstulerant, vel in terram absconderant, ita vt nihil eorum inuenire possemus. Acceptis igitur aliquot gallinis, & aliis quæ palato nostro conueniebant cibis, inde discessimus.

Die 29. Maii, Dux noster paruam quandam Insulam ingressus est, non procul à PVNA insula distantem, in quam Dominus Insulæ PVNA, omnia sua peristromata, quibus cœnacula domus suæ exornare consueuerat, ex corio inaurato artificiose facta, vasa item domestica, & vniuersam supellectilem, cum nauium etiam munionibus, deduxerat, de quibus omnibus quicquid maxime arridebat accepimus.

Insula ista pulcherrima, & rebus omnibus affluentissima est, sed nec auri nec argenti fodinas habet. Circa arcem istius CASSIQVE adhuc 200. ædificia extructa erant, & totidē in pago vno atq; altero eiusdem Insule, quæ quoad

magnitudinem cum Insula VVIGT siue VEETIS prope Angliam sita, comparari commode potest. Ab vno domus istius latere pulcherrimus hortus conspicitur, variis floribus ornatus, in cuius extremitate puteus reperitur aquæ dulcis atq; recentis, cinctus vero hortus iste arboribus quibusdã est, in quibus Gossypiũ nascitur, hac ratione. In summitate arboris fructus quidã instar pomi crescit, ex quo postmodò gossypiũ prorumpit, semine in medio instar fabæ vel pisi alicuius incluso. Quodlibet autem pomum 7. vel 8. eiusmodi grana seminis continet. Gossypio igitur maturo si non pomum istud aperiatur, grana ista sua sponte erumpunt.

In horto hoc etiam ficus per totum annum fructus suos ferentes, POMPONES, itidem, MELONES, Cucumeres, Raphani & alii fructus iucundissimi, herbæq; suauissimæ reperiuntur. Ab altera domus istius parte pomariũ sitũ est, Chrysomelis, pomis citrinis, pomis punicis, & aliis id genus fructibus ornatum. Cæterũ prata & pascua habentur ibi optima, vnde equis, bobus, vaccis, vitulis, ouibus, caprisque quamplurimis abundat, magna præterea etiam columbarũ, gallinarum, anatum, auiumq; id genus aliarum ibi reperitur copia. Præterea etiam templum non procul ab ædibus istius CASSIQVE extructũ erat, in quo missæ populo præcinebantur, nam cũ foeminam istam Hispanicam in vxorẽ duceret, Christianam simul fidem & religionẽ Hispanicam amplexus est. In templo altare erat crucis imagine conspicuum, & 5. campanæ, quas nobiscum abduximus, templo igne succenso.

Interea temporis focii nostri nauem ADMIRALEM purgarunt, refecerunt atq; in aquam rursus deduxerunt. Nos autem die nocteque circa domum istam in excubiis fuimus.

Iunius.

Secundo Iunii cum excubitores nostri exiuisent ad cibum inquirendũ, ex improviso 100. Hispani impetum in nos suis bombardis sclopetisq; fecerunt, qui præcedente nocte ad alteram partem istius Insulæ appulerant. His sese coniunxerant omnes qui in Insula ista erant, armis suis probè armati & instructi, cuius quidem coniurationis autor NEGRE siue Æthiops EMANVEL erat, cuius supra quoq; mētio facta est, qui à nobis aufugerat, cum primo ad Insulam istam venissemus, ibi non exiguo in periculo fuimus, omnes enim dissipati, & vix 16. vel 20. vno in loco congregati erant, itaq; etiam duo ex nostris trucidati sunt, priusquam ædificia assequi possemus. Quamuis autem sesquihoram eos pugnando sustinuerimus, tandem tamen multitudini eorum cedentes ad littus vsque progressi sumus, vbi fortiter etiam cum istis dimicauimus, donec ZACHARIAS SAXIE, qui lancea sua viam, qua ex monte descensus patebat, præcluserat, & duos Hispanos trucidauerat, globo per mediũ pectus trãsmisso, lethaliter vulneratus in vera Dei inuocatione honestissima morte occuberet, postea n. hostes à littore fortissime abegim⁹, & subinde quosdã cymba vel nauicula aliqua ad naues nostras remisimus. Interea ROBERTO MALDOCK hoc accidit, vt ppria sua bõbarda sese interficeret, globo per caput suũ transmisso. Quia aut̃ ego FRANCISCVS PRETTIE cũ THOMA ANDRES, STEPHANO GOMIER, & RICHARDO ROSA in littore cõstituti eramus vt hostes aliquo modo reprimeremus,

ne

PARS OCTAVA.

61

ne transitu ad mare socios prohiberent, tormenta nostra in rupem collocauimus, vnde hostes ferire optime poteramus. Tandem autem & nos nauiculę insidentes ad socios reuersi sumus. In hoc conflictu ex hostibus 46. interępti sunt, quos ab ipsis in arbuſta & domos veteres protractos postea inuenimus. Ex nostris autem nouę trucidati, & tres captiui abducti sunt.

Eodem adhuc die, qui erat 2. Iunii, iterum ad terram cum 70. armatis appulimus, & hostes nostros aggressi in fugam vertimus, quamuis Hispanorum quidem 100. sclopetis & bombardis, Indianorum verò 200. arcibus & sagittis probè armati & instructi essent. Postea igne in ciuitatem iniecto, eam funditus deleuimus. Quin & hortos extirpauimus, & quatuor ingentes naues, quę quidem nondum perfectę erant, igne exussimus.

Die 3. Iunii nauis nostra THE CONTENT in terram subducta & sordibus expurgata fuit in omnium nostrum pręsentia, PINASSA etiam nostra, quam Hispani igne accenderant, rursus reparata est.

Die 5. Iunii, relicta Insula PVNA, in qua vndecim diebus commorati eramus, peruenimus ad locũ quendã RIO DOLCE hoc est, flumen dulce dictũ, vbi recentem aquam hausimus, & nauem nostram HVGOGALLANT submersimus, propter defectum populi, capacitas eius erat 40. lastarum.

Die 10. Iunii, Indianos quos cum nauicula quadam acceperamus, cũ primũ Insulam PVNA ingressi essemus, in terram rursus deposuimus.

Die 11. soluimus ex portu RIO DOLCE.

Die 12. Iunii lineam æquinoctialem transgredientes, toto huius mensis residuo tempore versus Septentrionem nauigauimus.

Die 1. Iulii, cępit nobis apparere portus NOVÆ HISPANIÆ, & mansimus in loco quodam 4. miliaribus à terra, ad 10. autem gradus à linea æquinoctiali versus septentrionem sito.

Die 9. Iulii cepimus nouam nauem 120. lastarum, in qua prouincialis quidam ex MARSILIA oriundus erat, nomine MICHAEL SANCIVS. Hic primus erat qui nobis aliquid diceret de nauis S. ANNA, quam postea cepimus cũ ex Insulis, quas PHILIPPINAS nominant egrederetur. In hac nauis 6. personę erant, quas nobiscum retinuimus, quemadmodum etiam vela, funes & ligna pro igne faciendo, nauem vero igne concremauimus.

Die 10. Iulii, accepimus rursus BARK siue nauiculam quandã aliam, quę missa erat, vt AVISO siue nuncium de nostro aduentu hinc inde in littore habitantibus afferret, vt ex MICHAEL SANCIO percepimus, sed omnes ex ea discesserāt. Nulla harum nauium bonis quibusdam onusta erat, sed venerāt tātũ ex SANSONATO in prouincia GVATIMALA de nostro aduētũ alios admonēdi gratia. Itaq; igne hanc etiã cremauimus, & ad portũ ACAPULCO perreximus, in quo naues quiescere solēt, quę Insulas PHILIPPINAS petunt.

Die 26. Iulii, ancoras emisimus in fluuio quodam non procul à CAPOLITA, vt ibi vasa nostra recenti aqua impleremus, nocte vero cum 30. viris ad ciuitatē AGVATVICA perreximus, quę duobus tantum miliaribus à fluuio isto, ab æquinoctiali vero linea 15. gradibus & 40. minutis abest.

Die

Die 27. peruenimus in portum ciuitatis AGVATVLC A, offendentes ibi BARK siue nauiculam ex SANSONATO, onustam CANOIS, & ANILE, capientem vero lastas 50. Homines autem ex eo omnes discesserāt. Appulimus igitur ibi & ciuitatem vna cum templo atq; telonio igne perdidimus. Telonium magnum erat & pulchre exornatum, in quo etiam 60. sacci ANILE repleti, quo pictores vtuntur, tum temporis fuerant, quorum quilibet 40. coronatorum æstimabatur, præterea etiam 400. sacci. CACAO sibi erant, quorum quilibet 10. coronatos valebat. Hi CACAOs populo æquè ac pecunia accepti sunt, & pro argenteo REALI dantur 150. æquè ac si moneta optima essent, saporem amygdalarum ferè habent. Homines ibi eis non tantum vescuntur, sed & potum inde præparare solent. In ciuitate inuenimus corbem multis capsulis, in quibus oleum absynthei erat, refertum. Postquam autem ciuitatem ipsam igne perdidimus, in qua 100. ferè ædificia fuerant, venit ad nos is cuius nauis ea fuerat, signum pacis præ se ferens. Hic quamuis principio cum omni populo ad montes confugisset, tandem tamen ad promissionem & fidem capitanei HAVERS celocem nostram ingressus est, atq; ad Admiralem in CAPOLITA perductus. Cumq; inuicem hi duo locuti fuissent, ad terram depositus rursus est, quemadmodum capitaneus ei noster promiserat.

Die 28. Iulii, ex CAPOLITA soluimus, cum propter maris intemperiem aquam ibi haurire non possemus, & portum ciuitatis AGVATVLC A rursus ingressi sumus.

Die 29. Iulii, Dux noster ad terram appulit, vna cum 30. armatis, atq; toto miliari in syluam progressus est, vbi MESTIZO quendam, nomine MICHAELM DE TRAXILLO, qui telonio præfectus erat, offendimus. Hic copiosam secum supellectilem habebat, quam vnà cum eo in nauem nostram traduximus. MESTIZO autem lingua Hispanica idem est, ac filius Hispani ex Indica muliere tanquam ex mixto semine prognatus.

Augustus. Die 2. Augusti, cum vasa nostra recenti aqua impleuissemus, & hunc MESTIZO examinasset, eum rursus in terram deposuimus, atq; circa vesperam ex AGVATVLC A soluimus, quæ ciuitas, vt dixi 15. gradibus & 40. minutis versus occasum à linea æquinoctiali abest.

Die 24. Augusti, Dux noster assumptis 30. armatis, cum celoce nostra portum quendam ingressus est, quem vocant PORTO DENATIVIDAD, in quo vt ex relatione MICHAELIS SANCTI percepimus, PINASSA requiescebat, sed PINASSA hæc antequam nos eò perueniremus ad 12. miliaria ascenderat, ad inquirendas vniones & margaritas. Hic cepimus quendam MVLLATO, hoc est medium Æthiopem in lecto decumbentem, qui cum literis quibus de nostro aduentu scriptum erat, missus erat, vt omnes de nostro aduentu, vsque ad ciuitatem MEXICO admoneret. Nos equo ipsius interfecto, & literis ablatis, eum rursus dimisimus. Ædificia vero igne exussimus, quemadmodum etiam duas naues non ita pridem extractas, quarum capacitas erat 200. lastarum, postea ad socios reuersi sumus.

Die

PARS OCTAVA.

63

Die 26. Augusti, delati sumus in portum ciuitatis S. IAGO, siue Iacobi, vbi vasa nostra rursus recenti aqua repleuimus, in cuius littore plurimæ VANNANAS arbores nascebantur, aqua autem ipsa piscibus refertissima erat. Quidam ex nostris etiam margaritis inhiarunt, piscari eas volentes, sed raras admodum inuenerunt.

Die 2. Septemb. vesperi circa horam nonam ex portu S. IAGO discessimus, qui portus, 19. gradibus & 18. minutis à linea æquinoctiali versus Septentrionem abest. *September.*

Die 3. Septemb. anchoras emisimus in exiguo quodam portu MALACCA dicto, qui portus vnico tantum miliari versus occasum à portu LANALVIDAD abest, stationemque nauibus optimam præbet. Circa meridiem, Dux noster vna cum 30. viris, nauibus egressus in pagum quendam Indianorum, duobus miliaribus à portu distantem, nomine ACATLAM profectus est, ibi inuenimus 30. ædes & templum aliquod, populus vero omnis aufugerat, quemadmodum adhuc quosdam fugientes vidimus. Itaque igne iniecto pagum istum euertimus, atque ad naues eadem nocte reuerfi sumus.

Die 4. Septemb. relicto portu MALACCA, cursum in littore tenuimus.

Die 8. huius peruenimus in portum CHRACALLA, vbi in littore duas ædes conspeximus, atque portus hic 18. ferè miliaribus à CABO siue promontorio CORRIENTES abest.

Die 9. Septemb. emisit Dux noster capitaneum HAVERS, cum 40. armatis, & comitem itineris nobis MICHAELEM SANTIVM addit. Itaque ad duo miliaria in tramite per sylvas ducente pgressi, ad locum quendam peruenimus, vbi tres domos cum quibusdam Indianis, vno Hispano, qui erat faber lignarius, & vno Portugalesio inuenimus, quos omnes comprehensos victosque coegimus vt nobiscum ad littus procederent, quo cum venissemus, iussit Dux noster, vxores & mulieres eorum multa poma punica, mala aurea, citrina, VANNANAS & id genus alia afferre, quorum maximus ibi est prouetus quæ cum fecisset restituit ipsis viros suos, retento saltè SEMBRANO, fabro lignario Hispanico, & DIEGO Portugalesio. Sequenti die ex hoc portu discessimus.

Die 12. Septemb. delati sumus in paruum quandam Insulam S. ANDREAS dictam, vbi multas volucres, & plurimum salis inuenimus, itaque captas volucres partim sole durauimus, partim sale condiimus, interfecimus etiam multos SEALES seu canes marinos, & iguanes, quod genus serpentum est, quatuor pedes & acutam caudam habens, carne dulcissima præditum. In hac Insula vsque ad 17. huius comorati sumus, & postea discessimus.

Die 24. peruenimus in portum ciuitatis MASATLAN, ad 23. gradus cum vna secunda, directè sub TROPICO CANCRI situm. In ipso portu fluuius erat vndique conclusus, ita vt per canalem tantum inde effluat, in plaga Septentrionali extra canalem, aqua dulcis reperitur, sed propter loci incommoditatem vasa nostra vix replere ibi potuimus. In fluuio isto ad dimidium miliare à terra multi pisces, & in terra præstantissimi fructus omnis generis reperiuntur, quos collegimus, quamuis non sine periculo.

Die 27. Septemb. soluimus rursus ex portu ciuitatis MASATLAN, iter nostrum

strū ad Insulam quandam dirigentes, vno miliari versus Septentrionē ab hoc portu distantē. In hac Insula naues nostras reparauimus, & nauem celocē extruximus. Non procul autē alia quoq; Insula sita est, canibus marinis plurimis abundans.

Hoc in loco aufugit captiuus quidam Hispanus, DOMINGO siue DOMINICVS nomine, qui cum suo custode ad fontem ierat indusia lauandi gratia. Aquam enim ingressus integrum miliare tranando confecit, venitq; in continentem terram, vbi postmodum 30. vel 40. Hispanos cū aliquot Indianis in praesidio conspeximus, qui ex ciuitate quadā, nomine SC HAMETLAN, II. ferē miliaribus ab isto loco sita, venerant, vt ex relatione MICHAELIS SANCII percepimus. In Insula ista, vbi naues nostras reparauimus aquā recentē non inuenimus, sed Dei beneficio, cum vix ad 3. vel 4. pedes arenā perfoderemus, satis copiosā eā inuenimus. Et pfecto in magno tū tēporis, ppter aquā defectū versabamur periculo, ac nisi aquam inuenissemus, 20. vel 30. miliaribus regrediendū sanē nobis fuisset. Sed Deus excitauit cor Hispani cuiusdā, cui nomine erat FLORIS, hic nobis id dedit cōsiliū vt arenā effoderemus, cuius quidē rei cū quidā ex nostris periti essent, inuenimus ibi aquā recentis & dulcis quantū satis erat. Hoc in loco commorati sumus vsq; ad 9. Octobris, cumq; vasa nostra dulci & recenti aqua impleuissemus, profecti sumus circa vesperam, ad CABO siue promōtorium S. LVCAR quod in plaga occidentali promontorii CALIFORMA situm est.

October.

Die 14. Octob. aduecti sumus ad promontorium S. LVCAR q; ferē cum extremitate Insulae VVIGT siue VECTIS cōparari potest. Intra promontorium istud ingens sinus est, quē Hispani AGVADA SEGVRA nominant, hūc sinū iucundissimus fons illabitur, & ad habitatur multis Indianis. Nos in isto flumine vel fonte aquam hausimus, & consumsimus circa hoc promontorium, recedendo reuertendoq; dies aliquot, vsq; ad 4. Nouembris.

November.

Die 4. Nouemb. cum residuis nostris duabus nauibus THE DESIRE & THE CONTENT, promontorium CALIFORNIA circumnauigauimus, quod ad 23. gradus cum duabus tertiis versus Septentrionem situm est.

Tubicen vel Symphoniacus nauis nostrae ADMIRALIS, ascendens in corbē qui est in summitate mali, vidit nauim ad p̄montorium properantem, altaq; voce nauē istam inclamans, nos non parū exhilarauit, itaq; etiā Dux noster & alii in locum istum ascenderūt, cumq; rē ita habere deprehenderent, ad ADMIRALEM detulerunt, qui nobis imperauit vt ad pugnam nos pararemus, postea nauē istā insequētes dedimus operam, vt secundo vento eam aggredi possemus, emissisq; ab vna nauium nostrarum parte tormētis omnibus eam oppugnauimus. Quae quidē ad regem Hispaniae pertinebat, eratq; ADMIRALIS in oceano australi, nomine S. ANNA, capacitate 700. lastarum. Cum ab vna parte impressionē facere cōpissimus, essentq; nostrum vix 50. vel 60. animaduertimus capitaneum istius nauis se ad defensionem ab vtraq; parte praeparasse, velis enim primum medium vltimumq; contexerat castellū, ita vt neminem conspiceremus, intērea ipsi sese armis suis probē instruētes multis lapidibus nauē nostram obruebāt, tāta celeritate & multitudine, vt duobus ex nostris interfectis & quatuor

tuor vel quinq; vulneratis, recedere paululum cogeremur. Sed nihilominus tamen denuo nauem istam aggressi, tormentis nostris eam perripimus multis vulneratis & plane occisis. Capitaneus sese dedere nolens fortiter cum suis pugnabat. Itaq; Dux noster terriò eam irruens tanta tormentis suis tonitrua excitabat vt naui admodum perforata multisq; in ea interemptis, abiicere tandem animum inciperent, præsertim cum etiam in periculo submersionis essent, propter nauem multis ictibus perfossam. Postquã igitur 5. vel 6. horis nobiscum pugnassent, signum pacis naui suæ præfigentes, quærebant nobiscum pro impetranda pace & gratia consequenda agere, & simul suam bonorumq; suorum salutē exorare. Itaq; Dux noster depositis velis capitaneum nauicula quadam ad se venire iussit.

His auditis gauisi sunt admodum feceruntq; quod iusserant. Paulo post venit ad nos præcipuus ex mercatoribus qui in naui ista erant, procidensq; ad genua Ducis nostri, gratiam exorabat, qui etiã omnia ipsis condonauit, remisitq; q̄ hæcenus facta erant, hac tamen lege, vt nobiscum cãdide agerent, & omnes opes diuitiasq; nauis suæ fideliter indicarent, q̄ mercator se facturum promisit, iussitq; statim capitaneum & PILOTTAM siue Nauarchum vocari, qui cum aduenissent & parē Duci nostro reuerentiã honoremq; declarassent, pacem ipsis Dux noster pmisit, quo facto, Capitaneus & PILOTTA Duci nostro bona indicarunt, quæ in naui ista uerberentur nimirum 122000. PEZOS auri, PEZO autem 4. solidos Anglicanæ monetæ, nostratis autem, florenum valet. Deinde pannos ex serico, utpote Damascenos & alios preciosissimos, muschi etiam & aromatum bonã copiam, præter omnis generis cibaria & vinum præstantissimum. His itaque commemoratis & consignatis, iussi sunt in naui ADMIRALI vltiorem resolutionem & responsionem expectare.

Die 6. Nouemb. ingressi sumus portum AGVADA SEGVRA vel PORTO SEGVRO, id quod portũ securum sonat. Atq; ibi vniuersum nauis Hispanicæ populum, tam fœminas quam viros numero 190. personas in terrã deposuimus, cum non procul abessent à fonte dulcis & recentis aquæ, locus iste piscibus, auibus, lignisq; leporibus item cuniculisque abundabat plurimis. Cumq; Dux noster omnis generis cibos & vinum ipsis concessisset, ipsiq; ex velis & asseribus tabernacula sibi figere & nauiculam BARK extruere facile possent, nauem istam bonis exonerauimus quæ inter socios distributa sunt, ita vt quilibet suam inde partem acciperet. Licet autẽ murmurare quidam die 8. Nouemb. aduersus Ducem cœpissent & cum hac distributione non acquiescere vellent, illi potissimum qui in VICE-ADMIRALI, naui THECONTENT erant, tamen omnia statim sopita sunt atq; transacta.

Die 17. Nouemb. qui solennis est coronationi Regiæ maiestatis in Anglia, emisit Dux noster omnia tormenta ænea tam maiora quam minora, & sub noctem ignis lætitiæ accenso ea rursus vt & antea emisit, magna cū admiratione Hispanorum, qui tale quid antea nunquam viderant. Sequenti die Dux noster, Capitaneum Hispanum in libertatem asseruit, & planè dimisit, addito ipsi honorifico munere, relictis etiam armis quibus

fese contra Indianos tueri atq; defendere possent. Antequam autem Dux noster inde discederet, accepit ex naui ista S. ANNA duos pueros ex IAPAN oriundos, qui patriam suam linguam legere scribereq; poterant, vnus vocabatur CHRISTOPHORVS, eratque annorum 20. alter COSMVS annos natus erat 17. ambo ingenii præstantissimi. His adhuc tres adiunxit, ex Insula MANILLA oriundos, quorum primus dicebatur ALPHONSVS, eratque annorum 15, alter ANTONIVS DE DASI 13, tertius 9. tantum annorum erat. Hos verò in Angliam aduectos, postmodum Comiti ab ESSEX obtulit. Præterea assumpsit adhuc vnum nomine NICOLAUS RODVGO Portugallensem, qui non tantum in CANTON aliisq; locis in CHINA, sed & in Insula IAPAN, quæ Insula argenti aurique ditissima est, & in Insulis PHILIPPINIS fuerat. His adiunxit præterea & Hispanum quendam, qui PILOTTA erat, habebatque cognitionem locorum AGAPVCO & totius littoris inter NOVAM HISPANIAM, & Insulas LADRONES, vbi Hispani plerunque appellere solent, quando inter AGAPVCO & Insulas PHILIPPINAS iter faciunt. Insulæ LADRONES non tantum aquam habent recentem, sed & VANNANAS, & radice POTATE, quamuis meris ethnicis, impiisque hominibus habitentur.

Die 19. Nouembr. Dux noster circa quintam pomeridianam, nauem Hispanicam S. ANNA iniecto igne perdidit, quamuis 500. adhuc lastis variarum mercium onusta esset. Postea emisso ingenti tormento, summa cum lætitia explicatis rursus velis nostris domum repetiimus, nimirum versus Angliam vento bono & secundo nauigantes. Circa vesperam reliquimus post nos vice Admiralem THECONTENT, quæ ex portu quidem nondum egressa erat, cumq; putarem eam nos sequi, eam prorsus amisimus, ita vt nunquam postea domum reuerfa sit.

Ab hoc portu AGVADA SEGVRA in CALIFORNIA, versus Insulas LADRONES nauigauimus, & isto itinere omnes huius mensis residuos dies, quemadmodum totum etiam sequentem mensem Decembrem, vsque ad primum Ianuarii, Anno 1588. dies nimirum 45. consumsimus, miliaria interea temporis circiter 1800. nostro quidem iudicio conficientes.

Anno 1588. Ianuarii.

Anno 1588. die 3. Ianuarii, hora matutina sexta cœpit nobis vna ex Insulis LADRONES, GVANA nimirum apparere, quæ sita est ad 13. gradus cum duabus tertiis versus Septentrionem, & quia vento utebamur secundo, peruenimus circa noctis medium ad locum 2. tatum miliaribus inde distantem, vbi nobis 60. vel 70. CANOES hominibus barbaris plene, obuiam venerunt, afferentes radices POTATE, VANNANAS, COCOS, & recetes pisces, quos in mari ceperant. Hæc & similia nobiscum permutare volebant. Cû igitur ipsorum mentem animaduertemus, alligata quædam ad funem ferramenta, in ipsorum CANOAS transmisiimus, contra vero ipsi aliquot POTATE radices, & fasciculos VANNANAS funi alligatas nobis remiserunt. Hac igitur ratione merces cum ipsis mutauimus. Sed tandem vix ipsis nos eripere potuimus, tanta enim nauem nostram cinxerunt multitudine vt

etiam

etiam inuicem sese læderent, & nauiculas siue Canoas quasdam frægerent, populo vitam suam natando conseruante. In qualibet CANOA 4. 6. vel 8. personæ erant, vestibus nullis vtentes, natate peritissimi, colore nigricantes siue fusci, statura & proportione nostros aliquo modo superantes. Capillos habent oblongos, nodo in fronte colligatos, non absimiles imaginibus, quas in CANOIS suis sculptas habent, speciem seu formam Cæcodæmonis referentes. CANOES ipsorum tam artificiose factæ erant, vt similes non viderimus. Parantur enim & extruuntur sine vlllo vel cultro, vel alio, quod ad secandum adhibetur, instrumento. In latitudine vltra duos pedes non habent, cum tamen 20. vel 30. pedes longæ sint, eiusdem in prora & puppi formæ, vimine vel aliis id genus funibus colligatæ. Habent etiam malos, & vela, quæ ex SEGGOS parata quadrata vel triangularia ad ventum excipiendum aptissima sunt.

Cum igitur hi barbari à nobis recedere nollent, coactus est Dux noster aliquot tormenta in ipsos emittere, verum ipsi summa agilitate & dexteritate sese supinos in aquam præcipitarunt, vt animaduertere non possemus, an aliquis ex ipsis interiisset nec ne, præsertim cum sub aqua natantes effugissent.

Die 14. sub vnico saltem velo in nostra naui quieuius vsque ad horam matutinam 4. vel 5. tunc enim vnà cum aurora ad vnã ex insulis PHILIPPINIS appulimus, quæ vocatur SPIRITVS SANCTVS. Quæ Insula oblonga est, promontorium habens quod versus ortum & occasum porrigitur, & versus occasum quidem longo tractu in mare excurrit. Abest autem hæc Insula à GVANA & Insulis LADRONES, 310. miliaribus, quod quidem iter II. diebus exiguo cum vento emensi sumus, ita vt 3. vel 4. noctibus vela non explicauerimus. Insula hæc 13. gradibus à linea abest, copiosis habitatur hominibus, sed barbaris atque immanibus. Syluis perpetuis horret, & à præcipua Philippinarum Insula MANILLA, 60. ferè miliaribus abest. MANILLA Hispanis inhabitatur plurimis, numero 500. Habitant autem Hispani isti in aperto quodam pago, tribus vel quatuor tamen propugnaculis partim ligneis, partim lapideis munito. Triremes habent vnã atque alteram, quæ tamen ad ciuitatem pertinent. Locus est auri ditissimus, aliisque commoditatibus gaudens, mercaturam exercent cum ACAPULCO in NOVA ESPANGA, & subinde 20. vel 30. nauibus ex CHINA & SANGVELOs, omnis generis merces ipsis aduehuntur. Mercatores ex CHINA & SANGVELOs magna ex parte Æthiopes sunt & Mahometistæ, multum auri secum afferunt, quod cum argento eiusdem ponderis permutant. SANGVELOs supra modum prudentes sunt, & in omni artificio excellunt, ita quidem vt inueniendi subtilitate, & elaborandi res inuentas dexteritate, vt & nendi & acupingendi artificio longe etiam Christianos superent, si nimirum imagines & typos spectes variorum animalium, auium, piscium, vermiumque serico, auro argentoq; neto & margaritis ornatos atque effectos.

Eodem die circa vesperam, fretum maris siue angustias inter Insulas duas Lucon & Cambaya ingressi sumus.

Die 15. Ianuarii, peruenimus ad Insulam CAPVL, vbi inter hanc & aliam Insulam angustum erat fretum, & fortissimus fluxus atque refluxus maris, mixtis subinde tumulis quibusdam arenariis, qui in cacumine dictæ Insulæ CAPVL conspuebantur, sed sine tamen omni periculo, cum profunditas & latitudo maris vbiq; satis magna esset, circa horam decimam ante-meridianam cum anchoras nostras emissemus, appropinquarunt ad nauem nostram duæ nauiculæ CANOES, in quibus erant duæ ex præcipuis istius Insulæ CASSIQVE siue Domini, quorum numero septem erant, hi nos Hispanos esse putantes, attulerunt radices POTATE, quas CAMOTAS nominant, & virides COCOS siue nuces Indicas, contra vero nos ipsis lintres quartam illam partem pro 4. COCIS & tantundem etiam pro Corbe POTATOS vnico ipsis restituentes, radices autem POTATOS boni sunt admodum & dulcissimi saporis siue assis siue elixis quis vtatur.

Huic CASSIQVE, cutis erat per totum corpus variis secturis & lineamentis secta & fissa. Nos autem omnes alios dimisimus hisce duobus CASSIQVE tantum retentis, iussimusque reliquos quinque etiam aduocari, sed hoc populo vix abeunte, ecce statim alii aderant, COCOS & POTATE radices quamplurimas. Quin & cæteri CASSIQVE siue principes cum aduenerunt, attulerunt sues siue porcos & gallinas secum plurimas, in quibus permutandis eandem obseruarunt consuetudinem, quam cum Hispanis, pro qualibet enim sue, quæ BALBOYE vocant, octo argenteos REALES accipiunt, pro gallo autem siue gallina, vnum REALEM. Itaque totum istum diem in anchora hærentes, consumpsimus redimendo POTATOS, COCOS, capones, gallos, gallinas, suesque, & quicquid præterea afferebatur, quibus nos satis recreare atque reficere potuimus.

Die 15. Ianuarii circa vesperam petebat NICOLAUS RODRIGO (Portugalesius ille siue PILOTTA siue Nauarchus, quem ex magna nauis S. ANNA non procul à promontorio CALIFORNIA acceperamus) vt solus ad Ducem nostrum admitteretur, habere se enim quod ipsi soli esset concedendum, cumq; admitteretur ad colloquium, dicebat: se quanquam ante hæc tempora hostis eius fuisset, scire quod fidem iam ipsi dedisset, & in omnibus seruitium fidele promississet, itaque intermittere non posse, quin de quodam nefario ausu & proditione ipsum certiores faceret, quæ quidem aduersus eum & populum eius iam decreta & deliberata esset. Hispanicum enim PILOTTAM seu Nauclerum, quem ex eadem nauis S. ANNA acceperamus) literas scripsisse, & obsignatas, capsulæ vel cistæ suæ inclusisse, quarum hæc esset summa, Quod duæ naues in oris CHILI, PERU, NOVA ESPANGA, & NOVA GALLICIA fuissent, quæ multas naues, omnis generis præstantissimis thesauris, preciosissimisq; mercibus onustas cepissent, multas vrbes & pagos igne deleuissent, & dâna plurima istis regionibus intulissent, in primis vero quod regiam nauem S. ANNA, quæ ex MANILLA, CALIFORNIAM versus profecta fuerat, thesauris & bonis omnibus spoliata igne cõcremassent, & populum quidẽ omnem in terrâ deposuisset, se vero per vim secum retinuissent, itaq; velle sese gubernatorem & præsidem ciuitatis

uitatis MANILLA, monitum, vt ppugnacula & triemes quibus possent modis muneret, & de rebus ad bellum necessariis sibi probe prospicerent. Præterea certiore se quoq; Gubernatorem facere, quod dicti isti prædones & piratæ in anchoris prope CAPVL Insulam, vnica tantum naui hæreret, & q; Gubernator siquidẽ vellet, facile eos iam superare posset, cum pauci eorum essent, & locus etiã tantum 50. miliaribus à MANILLA abesset. Quod si aut hanc occasionem piratas istos opprimendi negligeret, nihil cogitandum & expectandum, ipsis aliud esse, quam sequenti anno ciuitatem suam expugnatam, spoliatam & funditus deletum iri. Postquam igitur Dux noster Candisch, hæc audiuisset, cõuocato ad sese Hispanico isto PITOTTA, de hac re eum interrogauit, qui principio quidem id acriter negabat, postea tamen cum per testes fide dignos & infallibilia indicia conuictus esset, iussit cum Dux noster suspendi, quod ita etiam 16. Ianuarii factum est.

Circa hanc Insulam CAPVL 9. dies commorati sumus, vbi omnis generis voluptatibus nos recreauimus, sat lignorum & aque recētis semper habentes. Incolæ huius loci fusci & nigricātis coloris magna ex parte nudi incedunt, Viri supparo partē corporis mediam tegunt, q; ex foliis VANNANAS contextum, instar subligaculi per pedes trāsmittunt, & circa vmbilicū connectunt, pudenda saltem eo tegentes. Mirum hoc est & inauditum, quod pueri horum locorum, clauum ex plumbo candido, per glandē membri virilis trāsmissum gestent, qui clauus in extremitate dissectus in duas partes diuiditur & incuruatur, caput vero instar alicuius coronulæ exornatum est, vulnus vero vel foramen illud in iuuentute sanatur atq; excrefcit, sine aliquo doloris sensu: Et hunc clauum inferere in foramen illud & exferere vel deponere pro libitu & nature necessitate possunt. Nos vt hoc eò cōfidentius affirmare & referre melius possemus, acceptum CASSIQVES siue Dñi istius filiolum annos 10. natum, probe cõtemplati sumus, extracto aliquoties clauo isto & iterum immisso. Consuetudo hæc in gratiam mulierum & fœminarum istius loci introducta est, q̄ cum animaduertunt viros suos ad Sodomiam & fornicationes nimis propensos esse, consilium ceperunt quomodo huic lasciuie virili occurrerent, & propterea apud magistratum suum hanc legem exorarunt. Populus hic Diabolum ipsum precibus suis veneratur, & persæpe cum ipso colloquitur, præsertim quando ipsis in forma & specie abominanda & horrenda apparet.

Die 23. Ianuarii, Dux noster Candisch, conuocatis omnibus CASSIQVE & gubernatoribus huius & ferè centum aliarum Insularum, qui tributum suum, porcos nimirum siue sues, capones & gallinas, POTATOS & COCOS, dedissent, aperuit eis, se & locios suos minime Hispanos, sed Anglos & abiuratos Hispanorum hostes esse. Et statim erecto & explicato vexillo tympanum pulsare iussit. Quo viso omnes mirati sunt, & promiserunt, quod non ipsi tantum, sed & omnes finitimæ Insulæ contra Hispanos pugnare, & ipsi aliquando reuerso, auxilio venire vellēt. Hanc promissionē Dux noster promptissime acceptauit, & vt ipsi de suo affectu & animo erga se nihil mali suspicari possēt, dedit ipsis pecuniã, p̄ omnibus q̄ ipsi tributi loco antea
 ei ob-

ei obtulerant, quam quidem pecuniâ grato animo accipiētes circa nauem nostram magna alacritate & mira celeritate nauigabant, vt nos aliquo modo spectaculo hoc oblectarēt. Tandem cum Dux noster magnū tormentū emisisset, admodū mirati sunt, & pacificè amiceq; à nobis dimissi abierunt.

Die 24. Ianuarii, primo diluculo explicatis velis nostris, in littore Insulæ MANILLA progressi sumus, cursum nostrum versus occasum inter Insulam MANILLA & Insulam M A S B A T tenentes.

Die 28. Ianuarii, cum circa horam 7. matutinam in ancoris hæreremus inter duas insulas, vidimus FREGATTEM aliquam, inter duas Insulas progredientem, itaq; hanc insequētes, cū ei iam immineremus, & ancoras emitte-re vellemus, euasit ea ex manibus nostris, summa cū celeritate, itaq; lēbum vel nauiculā nostrā sex sclopetariis militibus instruximus, q̄ eam strenue insequerentur, sed ea amnē quendā ingressa, euaserat, vt reperiri amplius nō posset. Cum aut in littore nauigaremus, inuenimus loca q̄dam in mari periculofissima, venerunt etiā 2. vel 3. CANOES ex ostio fluminis alicuius, quæ licet à nobis in clamata propius accedere nolebant, nec vero nimis longe à nauibus discedere ausi sumus. Itaq; dum hinc inde respiceremus, vidimus tandē aliam quandam BALSII siue CANOA, & homines qui in ea erant erecti sedebant sicut nos. Erant in hac CANOA 5. vel 6. Indiani, cum vno Hispano. Hanc cū ferè affecuti essemus, in fundum cōsedimus, itaq; quidā ex nostra nauicula in aquam p̄silientes, eam liberarunt, & postea BALSII siue CANOA istā apprehendimus. Qua apprehensa Indiani ad aquā p̄silientes euaserunt, Hispanus vero solus captus est. Capta hac BALSII, aperuit sese cohors quādā Hispanorum militum in terra, habentiū vexillum rubra cruce insignitum, instar vexillorū quibus in Anglia vtimur. Numerus eorū 50. vel 60 erat, & nuper ex MANILLA in quadam BARK nauicula ad hunc locū RAGAM dictum, delati erant, vt nauē quandam regiā nuperrime extructā, & in portu ferramenta tantum pro remis necessaria expectantem, deducerent. Permutatis igitur inuicem globis nostris, ipsi FREGATTA nauiculā instruebant, q̄ nos caperet, sed nos discessimus, & cū videremus, eos nō posse nobis nocere, nisi tormētis sese nostris exponere vellet, ad terrā appulimus, sed Fregatta illa circa p̄montoriū nauigauit, vt eā amplius cernere non possemus.

Atq; ita cum captiuo hoc nostro Hispano ad nauem nostram peruenimus, qui quidem nec nauta, nec miles aliquis erat, sed vna cum aliis ex MANILLA venerat, vbi bene lōgo tempore in Xenodochio vel Nosocomio venerat, homo simplex & imperitus, qui ad interrogata nostra minus nihilo respondere poterat. Cum igitur tota ista nocte in anchoris hæreremus, animaduertimus Hispanos sese in 2. & 3. partes separatas excubias summa diligentia agere, & sepe etiam sub noctem fulminare. Tractus hic terra plana, arbores habet proceras & altas, ex quibus mali pro nauibus fieri optime possent. Fodinas etiam habet auri tenuissimi & purissimi, ad quarum præsidium Indiani collocati sunt. Versus austrum adhuc alia magna Insula cōspicitur, quæ Hispanis aut aliis peregrinis nationibus subiecta non est. Incolæ omnes NEGROS siue Æthiopes sunt, vnde etiam Insula ipsa NEGROS vocatur, magnitudine Angliam ferè superat, & ad 9. gradus ascēdit, terra ferè omnis humilis, depressa & frugifera apparet.

Die

Die 29. Ianuarij, hora 6. matutina velis nostris denuo explicatis, lembum siue nauiculam nostram, ad meridiem vsque, semper præmisimus, & toto eo tempore tanquam in angusto aliquo freto intra Insulas PANVA & NEGROS nauigauimus, conspeximusq; ad 16. miliaria egressum quendam ex hisce faucibus versus austrum, vbi nauicula ad nos reuerfa iterum est. Hispanus vero, quem paulo ante ceperamus, in terram expositus, imposito ei, vt salutem nostro nomine Capitaneo Hispano diceret, iuberetq; eum interea multum auri & argenti colligere, vt esset, quod reuerfi paulo post abduceremus. Hoc autem tempore quod eum ipsimet salutare non potuerimus hanc ipsi causam indicari iussimus, quod magna aliqua naui expositoria destituti, nostros socios in terram exponere non potuerimus, alias non intermissuros fuisse, quin eum ipsimet salutassemus, rogare igitur nos vt hac vice nos excusatos habere velit.

Die 8. Februarij, hora octaua matutina vidimus Insulam BATA-^{Februarius.} CHINA dictam, quæ versus septentrionem vno tantum gradu à linea abest.

Die 14. Februar. peruenimus ad 11. vel 12. exiguas Insulas, admodum humiles & depressas, prætervecti multos arenarios tumulos, quæ eminus Insulæ videbantur. Exiguæ hæ Insulæ Moluccæ dicuntur, & tribus gradibus, cum decem minutis à linea æquinoctiali versus austrum absunt.

Die 17. Februarij, mortuus quidam est ex naui nostra, nomine IOHANNES GANEFORD, victor, qui cum diuturno morbo hæctenus conflictatus fuerat.

Die 20. Februarij, ad Insulas quasdam delati sumus, circa quas minores etiam insulæ non pauca, 4. gradibus à linea æquinoctiali distantes versus septentrionem cernebantur.

Die 21. Februarij, mortuus est Capitaneus HAVER qui ante 7. vel 8. dies ardentissima & pestilentiali febri correptus fuerat. Hunc lintheo inuolutum, cum duo tormenta magna & omnes bombardas nostras emissemus, preces item ad Deum ardentissimas habuissimus, in mare abiecimus, summa cum mœstitia & consternatione Ducis nostri & totius collegij. Paulo post egomet ipse FRANCISCUS PRETTIC, & mecum alij plures, in morbum incidimus, & ita tres vel 4. septimanas magna in miseria & dolore egimus, propter æstum & ardorem nimium, & Climatis etiam temperaturam nõ admodum bonam atque salutarem.

Die 1. Martij, freto maris apud Insulam IAVA minorem superato, anchors emisimus in plaga occidentali Insulæ IAVA maioris. Ibi non procul à nobis aliquot piscatores conspeximus, qui sub insula ista in loco vbi fluuius mare ingreditur, piscabantur. Dux igitur noster cum aliquibus aliis nauiculam ingressus, NEGRO seu Æthiopem istum secum sumpsit, qui in naui S. ANNÆ fuerat, & linguam Æ-

thiopicam loqui poterat, atque ita piscatores istos accessit, ipsi autem visa nauicula nostra, in terram aufugerunt, inter arbuſta & fruticeta sese ex metu abscondentes, sed Dux noster præcepit, vt NEGRO ipsos in clamaret, quo facto, ipsorum aliquis qui vocem agnouerat, ad littus processit, itaque Dux noster eum interrogabat de recenti aqua & lignis, cumque is locum vbi hæc inuenirentur, ipsis mōstrasset, iussit Dux noster vt Regem suum accedens, diceret, peregrinā quandam nauem ibi aduenisse, que cum ipso merces suas vniones nimirum & alias, pro auro & argento bono permutare cuperet. Piscator ille respondebat nobis, quod ad cibum & cōmeatum attineret, non debere nos sollicitos esse, accepturos enim esse quantum desiderare & requirere possemus. Reuersis igitur fociis nostris vasa nostra aqua dulci & recenti repleuimus, lignaque satis multa accepimus.

Die 8. Martij venerunt ad nos ex ciuitate duæ vel tres CANOES, ouis recentioribus, gallinis, piscibus, malis aureis, citrinisq; onustæ, dicebant autem, quod plus nobis missum fuisset, nisi nauis nostra tam longè à terra abfuisset. Itaque solutis anchoris propius ad vrbem accessimus, cumque adhuc in itinere essemus, venit nobis obuiam vna ex CANOIS Regiis. In hac secretarius regius erat, qui capiti impositum linteum variè pictum habebat, inuolutum instar turcici TVLIPAN siue pilei. Homo planè nudus incedebat & discalceatus, excepta parte corporis media subligaculo contacta, pectus habebat sagittis in varios ductus scissum atq; laceratum: Interpretem habebat MESTIZO, hoc est, Indianum partim, partim portugalesium, qui lingua portugallensi dicebat, secretarium hunc attulisse secum aprum, gallinas, oua, pisces recentes, saccarum, & vinum, tantæ præstantiæ ac si destillatum fuisset. Porro significari nostro Duci secretarius iste iusserat, se intra quatuor dies, nobis tantum cibi allaturum, quantum exoptare possemus. Itaque Dux eum liberaliter habuit, & variis saccari confectionibus viniq; generibus, addita dulcissima musica, exhilarauit. Postea indicari ipsi iussit, se Anglum esse, & ex insula CHINA venire, vbi mercaturam exercuisset. Ad hæc autem loca propter solam mercaturam appulisse, vt animaduerteret, quibus mercibus ipsi delectarentur, decreuisse vero etiam MALACCAM proficisci.

Ad hæc respondebat interpres aliquot portugalesios in regione sua esse, qui locum istum ad habitationem sibi delegissent, & mercaturam cum ipsis subinde exercerent, redimentes ab ipsis NEGROS, Caryophylla, piper, saccarum, & id genus alia.

Secretarius hic cum suo interprete per noctem in nostra nauis dormiuit. Itaque Dux noster præcepit, vt quilibet bombardis sese armaret, emisimusque bombardas 70. vel 80. intermixtis subinde tormētis maioribus, summa cum admiratione huius gētis barbaræ,

cui

cui eiusmodi naues nō multę antehac visę fuerāt, sequenti die, Dux noster secretarium hunc cum suo interprete amice dimisit,

Die 12. Martij, venerunt ad nos, vti promiserant, Regiæ C A N O E S, sed propter ventum aliquo modo aduersum, non poterant ea vespera ad nos pertingere, sed cogebantur expectare vsq; ad diem sequentem, quo & alię 9. vel 10. C A N O E S, has insecutę sunt, quę similiter, vt priores ad Regem etiam pertinebāt, onustę duobus tauris adhuc viuentibus, decem suibus probę faginatıs, innumeris caponibus, gallinis, anatibus, anseribus, V A N N A N A S, faccario placentis, C O C O S, chrysomelis dulcibus & aliquo modo austeris, pomis citrinis, vino naturali & destillato, & sale insuper plurimo ad cibos hoscę condiendos necessario. Aderant in hisce C A N O I S duo etiam Capitanei Regij, & duo portugallenses, mediocris staturę, sed formę admodum pręstantis. Horum quilibet indusio, thorace & caligis oblongis honestę vestitus erat, pręterquam quod discalceatis & nudis pedibus incedebant. Cum his portugallensibus magna cum lætitia locuti sumus, integro enim sesquianno Christianum nullum videramus. Itaque Dux noster eos liberalissimę excepit. & ipsi non parum etiam nostra pręsentia delectati sunt. Quęrebant autem ex nobis, quid de Rege suo, D O N A N T O N I O, cognitum haberemus, vtrum adhuc viueret vel mortuus esset, affirmabant enim se longe iam tempore in Portugallia non fuisse, ab Hispanis autem subinde audiuisse, eum rebus humanis iam pridem exemptum, occubuisse. Dux igitur noster respondens, sanctę affirmabat, eum adhuc in viuis esse, & quidem in Anglia degere, vbi honestę à Regina nostra haberetur & sustentaretur. Cuius quidem rei argumentum illud esset, quod sub eodem Rege Portugallię, oceanum australem ingressi essemus, ad bellum Hispanis inferendum, quorum quidem naues non pauca à nobis expugnata, spoliata, aqua submersa, & igne concremata hætenus fuerint. Huic relationi acquiescentes, exponebant nobis contra statum & conditionem Insulę I A V A, & primo quidem eius fertilitatem & omnis cibi abundantiam, de qua etiam supra, pauca diximus. Deinde thesaurum, opes, diuitias, merces & bona alia quibus affluebat. Tertio naturam & ingenium etiam populi istius loci, & nomen Regis in ista Insula nobis exponebant, cui nomen erat R A I A B O L A M B O A N, vir magnę & singularis propè apud subditos suos auctoritatis. Et populo quidem sub capitis pœna prohibitę erant omnes vëditiones, mercationes & permutationes cum peregrinis, & aduenis, sine expressa Regis permissione, & cõsensu. Rex ipse multorũ annorum vir erat, 100. vxores habens, filius vero eius habebat vxores 50. Moris est apud ipsos, vt si quando Rex ipsorum moriatur, ipsi corpus comburant, & cinerem diligentissimę collectum reseruent. Quinto die post Regis obitum, vxores regię omnes de cõsuetudine istius re-

gionis, in certum quendam locū sese conferunt. Quarum quæ præcipua fuit, globum quendam, quum in manu tenet à sese proiicit, obseruatq; quò globus iste sese voluat, eò enim postea ipsa cū omnibus aliis procedūt, & facie semper versus ortū cōuersa, atq; inter eundem pugione nouaculæ instar acutissimo, quem CRISE vocant, petus sibi perfodiunt, & in faciem prolapsæ occumbunt. Hoc tam verum est, quam auditu mirū & inusitatum. Viri ingeniosi sunt, prudentes, robusti, & quamuis nudi incedant, ad omne tamē opus perficiendum aptissimi. Regi suo subiectissimi, & ad omne mandatum exequendum paratissimi sunt. Et sanè nihil etiam quod à Rege ipsis impositum atq; præceptum est, recusare audent, etiamsi summū etiam vitæ necisq; subire periculum deberent, præsertim cum sciant, Regem ipsis non parcere, sed statim vbi re infecta ad eum accedant, interfici eos iubere. Hinc fit vt populus iste fortissimus & confidentissimus sit omnium, qui in plaga oceani meridionalis reperiuntur. Nam & mortē non metunt, & si quando sese vulneratos sentiant, vel proprio sese gladio interimunt, vel sponte sua armis hostium sese obiciunt & exponunt, vt eò citius moriantur. Viri quidem coloris sunt nigrioris quam scemine, quæ etiam vestibus vtuntur amplioribus maioribus, quàm viri. His commemoratis, dicebant, se certos esse, Regē suum DON ANTONIO, si ea in loca venire vellet, statim nullo negotio, omnes infulas MOLVCCAS, CHINA, etiam SANGLES, & PHILIPPINAS, sibi subiecturum, quin & omnes in vniuersum Indianos à partibus suis habiturum esse. Cum igitur & hisce Portugallensibus & Indianis aliis partim ad interrogata respōdendo, partim pro allatis obsoniis & mercibus pecuniam debitam numerando, abundè satisfactū esset, amice à nobis discesserunt, promittentes omnem nobis beneuolentiam sub reditum nostrum declarare. Abeuntibus autem ipsis, tria ingentia tormenta in significationem nostræ beneuolentiæ emissa sunt, atq; ita ipsis valedictum.

Die 16. Martij velis iterum explicatis, iter versus CABO de BVONA ESPERANÇA, direximus, quod caput siue promontorium, magna ex parte versus austrum in Africa situm est.

Aprilis. Reliquos Martij & Aprilis dies in oceano magno, iter IAVA Insulam & continentem Africæ regionem siue terram nauigauimus, & diligētem cœli syderumq; rationem habuimus. Quin etiam auium volatus non negleximus, ex quibus nauæ de tempestate futura, siue bona siue mala iudicium facere solent. Præterea etiam ventorum, procellarū, pluuiarū, tonitruumq; ratio exquisitissima habēda erat.

Maius. Die 10. Maij procellas ex occasu habuimus, tanta vehementia, vt nauem etiam vix retinere, atq; in ventum dirigere potuerimus, quæ quidem procellæ diem noctemq; durarunt.

Die 11, Maij quidem in corbem mali medij ascendens, terrā quandam animaduertit versus occasum à nobis distantem, cumq; nos de ea in-

ea inclamaret, vidimus eam versus occasum à nobis in meridie constitutis distantem, & aliter quidē iudicare nō potuimus, quam promontorium illud esse, quod vocatur BVONA ESPERANÇA. Aberat autem à nobis adhuc 40. vel 50. miliaribus, cum ventum ferè nullum haberemus, expectauimus & cōmorati sumus in loco versus ortum excurrente, vsq; ad noctis medium, quo tēpore cum ventus iterū secundus aspirare cōpisset, iter nostrum versus occasum direximus.

Die 12. & 13. Maij ventū nullum animaduertimus, aere vsq; ad 14. Maij nebuloso & turbulento existente. Quo rursus purgato & nebulis omnibus remotis, terrā rursus conspeximus, quæ erat CABO FALSO, locus nimirum 40. aduc vel 50. miliaribus à promontorio BVONA ESPERANÇA distans. Hoc promontorium facile præ aliis cognosci potest. Nam è regione tres montes nō procul ab inuicem distantes conspiciuntur, quorum medius altissimus est, & terra in littore, maris altior est quam alibi. Promontorium vero BVONO ESPERANÇA versus occasum à CABO FALSO situm est.

Die 16. Maij, circa quartam matutinam, ventus ex ortu prorumpens magna vehementia vsq; ad diem alterum flauit, quo promontorium BVONA ESPERANÇA siue bonæ spei aspeximus. Terra erat aliquo modo eleuata, & versus occasum in cacumine, nō procul à continēte, apparebāt nobis duo colles, alter alteri impositus, & præterea adhuc tres in mari cernebantur, terra tamen interiecta depressiori, quæ vsq; ad littus maris excurrerat. Promontorium autem bonæ spei, secundum Portugallensium supputationem, 2000. miliaribus ab Insula IAVA distat, sed error commissus est quoad 150. miliaria, id quod ex cursu & velocitate nauis nostræ depræhendimus. Nouem enim septimanas hisce 1860. miliaribus conficiendis in sumpsimus.

Die 8. Iunij cæpit nobis apparere insula S. Helenæ, à qua quidem 7. ^{Iuniū.} vel 8. miliaribus adhuc abfuimus, sed cum vento ferè omni destitueremur, ea nocte eam non potuimus.

Die 9. Iunij, cum ventus nobis iterum aspirare cōpisset, ad terram appellare studentes lembum siue nauiculam nostram præmisimus, vt portū istum exploraret, & post meridiem anchoras emisimus ad 12. fila, in amoeno quodam & tranquillo portu, duobus vel tribus rudentibus à terra distante, in plaga Insulæ septentionali. Hæc Insula terram habet admodū eleuatam, & medio maris sita est, inter continentem AFRICÆ & AMERICÆ, siue BRASILIÆ & litrus GVINÆ. Distat à linea æquinoctiali 15. gradibus & 48. minutis versus austrum, & à promontorio BONÆ SPEI 600. miliaribus.

Eo die in terram nauibus egressi, vallem intuenimus pulcherrimam, multis ædibus artificiosissimè extructis conspicuam, in primis vero templo tegulis siue lateribus cōtectō, & pulchrè dealbato, porta extrinsecus pulcherrima & altissima exornato, admirabilem. In templo hoc altare erat, tabella, quæ Saluatoris nostri & sanctissi-

mæ eius matris Mariæ artificiosissimè pictas imagines & historias alias spectantibus exhibebat, mirabile parietes ædis istius sacræ connectæ & obductæ erant pictis & variegatis pannis. Iuxta templum hoc ab vtrâque parte domus extructæ erant, vna ad coquendos cibos, altera ad negotia alia peragenda, destinata. Hæ ædes tectum habebant planum, in quo vineta erant pulcherrima, & circa ædificia ista aquæ dulcis salutarisque fontem inuenimus iucundissimum. E regione templi istius latissima & lapidibus strata platea, in vallem vsque ad littus maris excurrit, quod littus pulcherrimo horto conspicuum est, in quo cucumeres & melones magna copia reperiuntur. In platea ista ædificium ligneum extructum est, pro campanis, quibus ad abominationem Missæ homines inuitantur. Iuxta hoc ædificium crux lapidea cernebatur, quæ in anno 1571. ibi erecta fuerat, qui annorum numerus lapidi insculptus erat. Vallis hæc pulcherrima est & amplissima totius Insulæ, vndique pomis aliisque frugiferis arboribus, vt & herbis ad culinam maximè idoneis referta. Reperiuntur ibi ficus, perpetuos fructus ferentes, ita quidem vt toto anno vel flores, vel virides vel maturas in eis cernere ficus possis, propter solis in insula ista vicinitatem nimiam. Multas præterea habet arbores alias, fructus dulcissimos & iucundissimos, vtpote Chrysomela, poma punica, aurea, & citri ferentes, quæ quidem omnes optimo ordine collocatæ sunt, vt locum ambulationibus vmbra sua præbeant gratissimum. Intermediis in areis Petroselinum, Basilicum, Fœniculum, Anisum, Sinapi, Raphani, & id genus herbæ salutare alia reperiuntur, præterea pomarium etiam hoc multis in locis aqua recenti irrigatur, quam quidem perducere ad quamlibet arborem, vt omnes inde humectarentur, facillimum videbatur.

Aqua ista ex monte profiliens, per saxum quoddam, magno cum strepitu, impetuque in vallem descendit, & in multas sese venulas diuidit, per quas tota deinde vallis irrigatur. Insula aliàs montosa est, profundis vallibus formidabilis, atque plurimi fructus in collibus montium nascuntur, vnde eos afferre periculosissimum est.

Reperiuntur præterea in hac insula multæ perdices tam cicures, vt non facile auolent etiam si sibi appropinquant homines videant, celerrimè enim vt periculum euitent, montes ascendunt. Nos quasdam bombardis nostris assecuti sumus, & colore & magnitudine alias ab his quas in Anglia habemus, magnitudine enim gallinam exæquant, & coloris sunt cinerei. Magna frequentia in foueis victitant, ita vt duodecim, sedecim, imo viginti, super in vna fouea reperiuntur, & foueæ eiusmodi plurimæ reperiuntur.

Phasiani etiam plurimi ibi cernuntur, sed & ipsi dissimiles his, qui in nostris regionibus inueniuntur, imò à perdicibus parum differunt.

Plurimas etiam gallinas Indicas siue Italicas, nigri & albi coloris & ruffis capitibus inuenimus, quæ oua ponunt eiusdem magnitudinis & coloris cum iis quæ à nostris ponuntur.

Capras præterea vidimus innumeras, quas Hispani CABRE-TAS vocant. Animal est ferocissimum, & nunquam solum sed maxima copia apparet, ita vt aliquando etiam ducenta numerare capita possis. Quorum quædam asinos magnitudine exæquant, & iubam equorum instar, barbamq; in terram vsq; pendentem habent. Ex his quasdam interfecimus, quamuis celerrimo cursu altissimos etiam transcendere montes possent, in quibus quidem montibus mille numerari simul & semel solent.

Taceo apros ingentis magnitudinis admodum pingues, qui in montibus istis commorantes, capi vix possunt nisi dormiant.

Cum ad Insulam istam appulsemus, inuenimus in ædibus istis tria mancipia, NEGROS nimirum siue Æthiopes, quorū vnus ex Insula IAVA oriundus erat, qui nobis indicabat, classē ex India orientali, quinque nauium, quarū minima 900. lastarum capax esset, multis aromatibus calecuticis pannis, preciosissimisq; margaritis & v-nionibus onustam, viginti diebus ante nostrum ad Insulam istam aduentum, Hispaniam petiisse.

Insulam hanc portugallenses diu possederunt, sementemq; in ea fecerunt, vt ex India occidentali venientes, ibi sese recreare atq; reficere omnibus rebus necessariis possint. Atq; ne fructus absumatur, neminem ibi habitare sinunt, præter quosdam, qui propter morbos & ægritudinem in nauī & itinere contractam diutius peruenire nequeunt. Hos enim ibi relinquunt, vt vires aliquo modo recolligant, quibus restitutis, domum postea repetere commodius possint. Ad hæc vero etiam Insulam non facile appellere solent, qui iter in Indiam orientalem ingrediuntur, sed qui inde reuertuntur. Quando enim loca ista petunt, frumento & rebus necessariis aliis adhuc instructi sunt, sed reuertentes plerunque frumenti & aliarum rerum inopia laborant, quarum rarissimus est in India proventus.

Die 20. Iunij, postquam cibis quos ibi inuenimus, nos satis recreassemus, lignis etiam & aqua menti rebusq; necessariis aliis nobis abundè prospexissemus, circa vesperam, hora nimirum octaua, explicatis velis inde discessimus, cursu rectissimo Angliam petentes, & vento quidem vsi sumus Euro, versus occasum nos propellente, qualis plerunq; apud istam Insulam inuenitur.

Die 3. Iulij, nauigauimus versus occasum, ventum habentes ex *Iulius* Euro & Austro cōmixtum, animaduertimusq; nos vnico gradu & 48. minutis à linea æquinoctiali versus Austrum abesse.

Die 12.

78 OCCID. IND. PARS OCTAVA.

Die 12. Iulij, ventus ferè nullus sentiebatur, quæ quidem tranquillitas, ad 15. vsq; huius mensis duravit.

Die 17. Iulij, lenissimum Zephyrum sensimus, cumq; ad 3. vel 4. gradus, versus septentrionem procederemus, Eurum accepimus & ventum alium ex Euro & aquilone mixtum, qui quidem mutatus non est, donec inter tricesimum & quadragesimum gradum versus septentrionem versaremur.

Augustus.

Die 21. Augusti vento in Zephyrum rursus mutato, versus austrum 38. gradibus à latitudine septentrionali discessimus.

Die 23. ex occasu versus austrum perreximus, Insulas AÇORES captantes.

Die 24. Augusti, tempore matutino cõspeximus duas hæc Insulas, FLORES & CORVO, quæ ad 39. gradus ascendunt, & versus ortum nauigauimus.

September.

Die 3. Septembr. occurrit nobis nauis quædam Belgica, quam HVLCK vocant ex Lyfabona proueniens. Hæc referebat nobis euerfionem & expugnationem classis Hispanicæ, non procul ab Anglia factam, quod nobis auditu iucundissimum gratissimumq; erat.

Die 9. Septembris, superatis horribilibus procellis & tempestatibus, quibus vela nostra ferè omnia lacerata & rupta fuerant, tandem per misericordiam gratiamq; omnipotentis Dei, ad diu desideratum portum PLEYMOUTH in Anglia appulimus, ex quo 21. Iulij Anno 1586. solueramus.

Post aliquot annos idem hic THOMAS CANDISCH, aliud iter ingressus est, sed non absoluit, propter aduersam fortunam atque valetudinem, cum qua in medio itinere conflictari incipiens, cursum vertere cogebatur. Domum tamen repetere amplius non potuit, sed in ipso mari fusus ad Christum precibus, mortuus est.

FINIS.

PRÆFATIO DOMINI
GVALTHERI RALEGH, DE
AVRIFERO REGNO GVIANA.

*V*M varia sententia fuerint, & rumores di-
uersi, de auro, quod ex GVIANA allatum est,
sparsi sint, adeo ut senator etiam quidam Lon-
dinensis, qui rebus monetariis præest, affir-
mare non dubitauerit, aurum hoc nullius esse
precij, operæ precium me facturum putavi, si
probationes & explorationes aliquot huius
auri hic exponerem, ut & calumniatori huic
os obduraretur, & aliis sinistris opinionibus tempestiuè occurreretur.
Verum quidem est, mihi, cū in Insula TRINIDAD essemus, à quo-
dam Indiano significatum esse, nō procul à portu, in quo anchoram fir-
maueramus, mineralia quadam & lapides scintillantes reperiri, in
quibus, ut ipse quidem arbitrabatur, aurū absconditum lateret, præ-
sertim cum quidam ex Anglia & Gallia ibi magnum eorum nume-
rum colligere, & nauibus secum auēhere visi essent, meq; missis 40 vi-
ris, iussisse singulum singulos afferre lapides: sed cum eos explorarem,
& probarem, deprehendi manifestè, quod tantum MARCASITA ef-
sent, nihilominus tamen aliqui mihi fidem habere nolentes, acceptos a-
liquot lapides secum huc attulerunt, & post reditum nostrum variis
in locis probari & explorari, petierunt.

In GVIANA nulla ego MARCASITA vidi, omnia enim saxa &
lapides, tam in terra quam in aqua, pellucidi sunt, & scintillantes. E-
go autem expertus sum, quod non sint MARCASITA, verum mine-
ralia aurum habentia, imò nihil sunt aliud, quam LAMACHÈ DEL
ORO, ut Hispani nominant, hoc est, mater auri, alij etiam auri spu-
mam vocant. Horum auri mineraliū, populus meus aliquam etiam
secum in Angliam aduexit copiam, pulcherrima quæq; preciosissima
esse existimans, quod quidem aliàs vsitatum non est, sed ego hic nemi-
nem prohibere volui, quin voluntati & cupiditati suæ morem gere-
ret. Ego tamen probè sciebam aurum ibi non nisi exiguis granulis re-

Aa

periri,

periri, quæ ex lapidibus illis iam essent separata, qualia subinde in flu-
 uio *GVIANA* cernebantur, vel certè in forma minutorum silicum,
 quorum ego non exiguum numerum passim in montibus conspexe-
 ram, sed deficiebant nos, tempus populus, & instrumenta ad eam rem
 idonea, quo minus eiusmodi silices colligeremus. Huiusmodi silices
 multos etiam in littore & ripa fluminis vidi, sed cum saxa, in quibus
 hærebant, essent admodum dura, vix unum atque alterum nostris ef-
 fodere pugionibus poteramus. Hos quidam *VVESTVOD* in pla-
 tea lignorum habitans, primo explorauit, & deerant 12000 vel 13000
 libra *STERLINGS*, in *THONNA*. Alterius generis lapillos duo a-
 lij, *BVLMAR* & *DIMMOCK* explorârunt, & animaduertent
 deesse 23000 libras in *THONNA*. Cum autem (ut reliquas explora-
 tiones taceam) semper malũ bono admixtum sit, & fortasse, (ut qui-
 dem videtur) hic senator de optimo & præstantissimo non acceperit,
 arripuit inde occasionem omne illud aurum extenuãdi, & criminan-
 di, ut ita nauigatio mea passim in suspicionem & contemptum addu-
 ceretur.

Fuerunt autem etiam qui dicerent, me, si quidem aurum in *GVI-
 ANA* reperissem, illud maiori copia, proculdubio aduecturum fuisse:
 Qui quidem si vidissent, quàm duris optimum quodq, saxis obrutum
 esset, & quasi sepultum, quàmq, tempore, populo & instrumentis ido-
 neis caruerimus, non aperuissent tam faciliè cogitationes cordis sui.
 Neque tamen ego teneor ad rationem cuique reddendam, de eo quod
 ego mecum attulerim, sed & hoc latere neminem debet, totis quatuor
 mensibus Iunio nimirum, Iulio, Augusto & Septembri, flumina istius
 loci nauigari non posse, propter maximam aquarum copiã, quæ tan-
 ta est, ut omnes arbores transcendat, ut si quis eo tempore ab aqua ap-
 prehendatur, nulla ratione mortis periculum euitare possit. Nos ve-
 ro tantum aliquot scaphulas nobiscum habebamus, quas in Insula
TRINIDAD, parari iusseram, ad censum atque tributum colligen-
 dum. Præterea totum etiã mensẽ à nauibus nostris aberamus, quas
 populo non admodum instructas reliqueramus, promittentes nos in-
 tra 15 dies ad summum ipsis rursus affuturos.

Alij reperti sunt qui dicerent, aurum hoc ex *BARBARIA* à no-
 bis in *GVIANA* transportatum esse; Quæ quidem sententia adeo
 est absurda, ut refutatione vix indigeat. Quod enim meam personam
 attinet, non equidem delector tam longis & periculosissimis nauiga-
 tionibus me ipsum decipere. Quorsum enim attinet somno & cibis lau-
 tioribus abstinere, ardorem solis maximum sustinere, variis miseris

P R Æ F A T I O.

morbis & periculis sese exponere, labores curas & molestias ingentes pati, & fructum inde nullum referre vel expectare alium, quam ut *MARCASITA* ad nos, & aurum ex *BARBARIA* in *GVIANAM* perferantur. Confido autem omnes honestos & cordatos facile vel me tacente intellecturos, parum laudis ex mendacio provenire, & dolis neminem honestam apud alios famam, & admirationem sibi comparare posse. Ego sanè non parum temporis perdididi in his itineribus, neque sumptibus ullis peperci, saltem ut Maiestati Regiæ gratificarer & patriæ prodessem. Illud enim per omnem meam vitam operam dedi, ut bona consilia, in actum producerentur, & insolentes Hispanorum negotiationes aliquo modo impedirentur, & possem quidem facile ex hoc imperio & provinciis eò spectantibus, quas nuper inueni, Reginam nostram longè potentissimam ditissimamq; facere, modo tempestinè & maturè mihi de rebus necessariis prospiceretur, antequàm Hispani suo hoc Regnum seruitutis iugo subiiciant. Quin imò non fauore tantum Regiæ Maiestatis, sed & vita me ipsa indignum iudicabo, nisi re ipsa probauero (modo Regia Maiestas clementer annuat, suppetiasq; mihi ferat) omnia quæ à me scripta sunt, minora esse quam ut dignitas & loci prestantia requirat. Jam lectorem ad sequentem narrationem & commentationem vberiore remitto.

GVALTHERVS RALEGH.

Aa 2 VERISSI-

VERISSIMA DESCRIPTIO

AVRIFERI ET PRÆSTANTISSIMI REGNI

GVIANA, QVOD HISCE TEMPORIBVS, A VETE-

ribus regni PERV incolis habitatur, & à posteris GVIANA-CAPA, potentissimi quon-

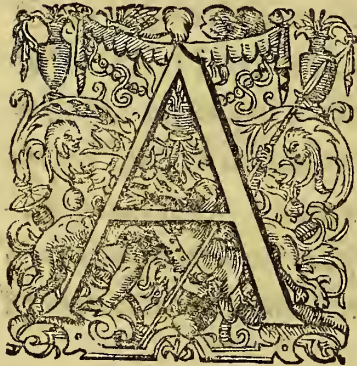
dam in PERV Regis, possidetur, unà cum descriptione ditissimarum Regionum & prouincia-

rum EMERIA, AROMAIA, & AMAPAIA, anno 1595, per nobilissimum &

fortissimum GVALTHERVM RALEGH, equitem An-

glum inuentarum.

Solutio ex
Anglia.

NNO 1595, die Iouis 6. Februarij, ex Anglia
soluimus, & sequenti die solis septentriona-
lis Hispaniæ alpes aspeximus, cumq; secun-
do ferè semper vento vteremur, breui tem-
pore BARLINGES, & scopulis à tergo reli-
ctis, ad insulas CANARIAS peruenimus, ap-
pellentes, 17. eiusdem mensis die ad Insulam
FORTE VENTURA, vbi duos vel tres dies
quieuimus, inde ad littus maioris CANA-

RIÆ, & consequenter ad TENERIFFE peruenimus, vbi nauem ex-
pectauimus; quam iuuenem lænam appellant, in qua Capitaneus
AMYS PRESTORES, cum sociis suis vehebatur, sed cum nauis illa
septem vel octo diebus non adueniret, nec quicquam de ea percipe-

Nauigatio in
Insulam Tri-
midad.

remus, soluimus inde & Insulã TRINIDAD petimus, ego quidem
solus cum nauis mea, & parua BARCKEN, nauicula scilicet ad Capi-
taneum CROSSEN pertinente, amiseramus enim ex cõspectu no-
stro in littore Hispanico, GALLIASSE nauem, quæ nobiscum ex
PLEGMOUTH solueret. Aduenimus autẽ ad Insulam TRINIDAD,

Curiapan vel
Punte de Gal-
lo.

die 22 Martij, & anchorã firmauimus ad cuspidem siue verticẽ C V-
RIAPAN, quam Hispani PVNTE de GALLO nominant, & ad 8 fe-
rè gradus pertingit. Ibi 4 vel 5 dies commorati, nullum neque Hispan-
num neque Indianum offendimus. In littore quidem cum ex cacu-
mine CARAO, versus CVRIAPAN nauigaremus; ignem conspe-
ximus, sed metu Hispanorum, nullus Indianus nobiscum loqui au-
debat, itaque ego interdum ad littus egressus sum, vt terram & regio-
nem istam aliquo modo perlustrarẽ. Post dies aliquot à septentrione
ad ortum paulo, à CVRIAPAN nos vertimus, vt istum assequere-
mur locum, quem Hispani PVNTO DE LOS ESPANNOLES, in-
colæ vero CONQVORABIA nominant. Sed interim tamen littus
ego subinde legere non destiti, omnem occasionem captans, cum
Indianis colloquendi, & fluminum, totiusque istius regionis quali-
tatem

OCCIDENT. INDIAE PARS VIII.

tatem aliquo modo pernoscendi. Ex CVRIAPAN ad portum quemdam venimus, quem Indiani PARICO nominant, vbi flumen recentis & dulcis aquæ animaduertimus, homines autem nullos inuenimus.

Hinc progressi sumus ad portum alium, quem Indiani PICHE, Hispani vero TIERRA de BREA vocant. Inter hunc & portum præcedentem, multa ego flumina recentis & dulcis aquæ reperi, & inter ea, vnum aquæ falsæ, in cuius littore multa ostrea in ramis arborum crescebant, falsa & boni saporis. Et quidem ostrea illa in arboribus & non in terra crescunt, quod in India occidentali & aliis locis frequentissimum est. Hæc arbor ab ANDREA THEVET in sua GALLICA ANTARCTICA cap. 26. describitur, addita figura vel imagine peregrini cuiusdam fruticis. Describitur etiam à Plinio in 13 lib. cap. 25. In GVIANA non pauca etiam huiusmodi arbores reperiuntur.

Descriptio arboris cuiusdam.

Circa hunc portum TIERRA de BREA siue PICHE tot reperiuntur Resinacei lapides, vt omnes totius mundi naues istis implere possis, nos probauimus resinam istam in nostris nauibus, & inuenimus illam admodum bonam, non enim liquefcit ardore solis, vt solet pix vel resina illa, quæ ex Noruegia huc aduehitur, itaque nauibus admodum est conueniens. Hinc peruenimus in ANNA PERIMA, & circa fluuium CARONE, vbi ciuitas Hispanorum sita est, nauigantes, tandem appulimus ad PUNTO DE LOS ESPANNOLES vel CONQVORABIA.

Lapides resinacei.

Insula TRINIDAD formam pedi siue baculi pastoralis refert, angusta est, & versus septentrionem montosa. Terra admodum bona est, quæ faccarum, gingiber, & aromata Indica alia proferre optimè possit; abundat feris syluestribus, oloribus, piscibus, & frugibus aliis, quin & MAYS & CASSAVS habet, vnde panis conficitur, & radices alias omnes quæ in occidentali India reperiuntur. Hispani fatebantur ibi reperiri grana auri in fluuiis, sed quia decreuerant ad regnum GVIANA tanquam Gazophylacium & repertorium omnis thesauri se conferre, parum solliciti erant de auro diligentius ibi inuestigando & quærendo. Hæc Insula ab incolis CAIRI vocatur, habitatur autem variis populis. Qui enim in PARICO habitant, IAIO, qui in PUNTO CARAO, ARVVACAS vocantur, inter CAREOS & CARIADAN; SALVAIOR, inter CARAO & PUNTA GALLERA, NEPOIOS habitant, qui vero circa ciuitatem Hispanorum habitant, seipfos CARINEPAGOTOS nominant. De cæteris populis fluminibusque nihil in præsentia dicam, mentionem eorum in loco commodiori factururus.

Nomina populorum in Trinidad.

Cum in PUNTO DE LOS ESPANNOLES ex naui egredere mur, inuenimus ibi multos Hispanos in excubiis constitutos, cumque signum pacis darent, nisi Capitaneum VVHIDDON qui cum eis loqueretur, virum honestum & singulari prudentia præditum,

Hispani in Puncto de los Espannoles inducias expectant.

quem postea in Insula illa sepelire non sine magno dolore coactus sum, cum ex GVIANA reuersus essem. Videbantur tum Hispani illi nobiscum pacem facere velle, idque magis ex desperatione suæ potentia, quam aliis honestis de causis. Circa vesperam istius diei effugerunt ipsis duo Indiani, & in parua CANOA ad nos venerunt, quorum vnus erat CASSIQVE siue Dominus terræ CANTIMAM, qui superiori etiam anno cum Capiteo VVHIDDON conuersatus fuerat. Ex eo veram accipiebamus relationem de Hispanorum viribus, de ciuitate ipsorum, & de præfecto ciuitatis DON ANTHONIO de BERREO, qui dicebatur in GVIANA occubuisse, sed res aliter habebat.

*Commercia
Hispanorum
cum Anglis.*

Dum in PUNTO DE LOS ESPANNOLES commoraremur, accedebat quidam Hispanorum militum lintea & pannos à nostris empturi, & nostras simul etiã naues inspecturi, quos pro more nostro liberaliter excepimus, vnde totam regni GVIANA cõditionem & commoditatem, quæ ipsis quidem nota erat, ego cognoui. Vno enim exhilaratos hosce milites, qui iam aliquot annis vinum non viderant, eò perduximus, vt Regnum hoc GVIANA laudare, & opes diuitiasque eius celebrare per incogitantiam inciperent, cumq; ego simularem me eam saltẽ ob causam eò venisse, vt Anglos, quos in VIRGINIA reliquissim, visitare, nullo negotio viam ad hoc Regnum ab illis expiscatus sum.

Causa moræ in hoc loco nostræ duplex erat, vna quod cogitabam in BERREO me vlscisci, qui anno superiori 8 viros, qui sub Capiteo VVHIDDON erant, prodiderat, dum ille profectus esset ad inuestigandum E. BONAVENTURE. Altera vt indies plura ex Hispanis cognoscerem & inuestigarem de regno GVIANA, fluminibus, itineribus, & aliis commoditatibus eius, itemq; de irrito conatu dicti BERREI, in actum rursus producendo.

*Conuersationes
Indianorũ
& Anglorum
sub pœna capi-
pitis prohibi-
ta.*

Interea dum tempus ita falleremus, accidit vt cum alio quodam CASSIQVE in portu versus septentrionem habitante, amicitiam & familiaritatem contraherem, qui mihi referebat, dictum BERREO, in MARGARITAM & CVMANAM misisse, vt exercitum euocaret, quo nos sub discessum nostrum inuaderet opprimeretque. In tota enim Insula sub capitis pœna cauerat, ne quis Indianorum nobiscum loqueretur aut quicquam contraheret, quin & duos, qui hoc mandatum transgressi erant, supplicio affecerat, vt postmodò mihi relatum. Nihilominus tamen singulis noctibus quidam nos accedebant, qui de crudelitate & intolerabili eius tyrannide supra modum querebantur, quod nimirum terram istam pro libitu partiretur & militibus suis distribueret, veteribus CASSIQVEN & terræ Dominis in seruitutem redactis, quos etiam in vincula coniectos ardenti lardo aspergere, & variis modis torquere non vereretur. Et hoc quidem ita esse, ipsemet postmodum depre-

*Seuitia & cru-
delitas Berrei.*

deprehendi, cum enim in ciuitatem eorum venissem, inueni 5 Dominos siue Duces, quos in India occidentali CASSIQVE vocant, in vincula coniectos, fame & cruciatibus variis ferè consumptos. Hi Domini sua lingua vocantur ACARVVANA, sed ab eo tempore, quo Angli Galli & Hispani ad hæc loca venerunt, nomē Gubernatorum vsurpant, cum audierint supremum nāuis Rectorem, Capitaneum siue Gubernatorem vocari. Horum igitur 5 Gubernatorum, quos in vinculis inueni, nomina erant, VVANNAVVANNARE, CARROA-
Nomina 5 dū- cum in vincu- la à Berreo cō- iectorum.

ORI, MARQVARIMA, IARROOPANAMA, & ALTERIMA. Cæ-
 terum cum omnem occasionem obseruāsssem, oppressi circa vespe-
 ram EL CVMPO de GUARDIA, & præmissis Capitaneo CALFIELD
 cum 60 armatis, ipse cum 40 insecutus sum, ad ciuitatem istam no-
 uam quam S. IOSEPH vocabant expugnandum. Quam etiam nul-
Ciuitas s. io- seph expugna- ta & igne de- leta.

lo negotio expugnaui, omnibus qui in ea erant liberè dimissis, excepto BERREO & sociis eius, quos captiuos mecū in nauem ab-
 duxi, ciuitate ista S. IOSEPH, videntibus omnibus Indianis, iniecto igne funditus deleta.

Eodem die aduenit Capitaneus GEORGIUS GIFFORD cum nauī Regiæ in Angliā Maiestatis, nec non & Capitaneus KNYMIS, quos ego postea in littore Hispanico amisi, vnā cum GALLIASSE, & quibusdam aliis nobilibus, qui classi nostræ magno adiumento fuerant.

Postea conuocatis omnibus istius Insulæ Ducibus, qui Hispa-
Quid conuoca- tis istius Insu- læ incolis pro- positum & si- gnificatū sit.

norum iurati hostes erant, inter quos BERREO etiam quosdam ex aliis regionibus adductos, in perniciem incolarum ibi constituerat, significauī eis per interpretem, quem mecū ex Angliā adduxeram; Me esse ministrum cuiusdam Regiæ, quæ adhuc virgo, & potentis-
 sima CASSIQVE in occidente esset, cui plures CASSIQVE subie-
 cti essent, quam arbores in tota ista Insula reperirentur. Præterea huic Regiæ inimicitias esse cum CASTILIANIS, propter immanem i-
 psorum crudelitatem & sæuitiam, & eam omnes circumiacētes po-
 pulos à seruitute & tyrannide Hispanica solere liberare, quemadmo-
 dum etiam me nullam aliam ob causam in istam Insulam iam mi-
 sisset, quam vt incolas à iugo Hispanorum liberarem, & Regnum
 GVIANA, contra eorum impressionem defenderem tutumq; red-
 derem. Monstrabam eis etiam effigiem Regiæ Maiestatis, quam tan-
 ta cum admiratione venerationeq; intuebantur, vt ad idololatriam
 adduci facile potuissent. Hæc eadem etiam in finitimis Regionibus,
 cum Regnum GVIANA peterem, populo passim proponi curauī,
 vnde nomen Maiestatis Regiæ apud exterās istas nationes adeo in-
 notuit & celebre factum est, vt hodiè Regina nostra in remotissimis
 istis locis EZRABETHA CASSIPVNA AQVEREVVANA voce-
Celebritas no- minis Regiæ Anglicæ.

tur, hoc est, Elizabetha, suprema principissa, & potentissima Do-
 mina.

Postea

Postea relicto PUNTO DE LOS ESPANNOLES, reuersi rursus fumus in CVRIAPAN, cumq; BERREO meus captiuus esset, inquirebam ex eo quantum poteram & ipsi notum erat, de statu & commoditatibus Regni GVIANÆ.

*Berrei familia
& origo.*

Hic BERREO, nobilis erat magnæ & illustris familiæ, qui Regi Hispaniarum, in NEAPOLI, Meylandia, & Belgia fidelissimè, summa cum prudentia seruierat, & quidem bellicosissimus erat, & animi minimè abiecti. A me seruatus & habitus est ita, vt dignitas eius poscere videbatur, & tempus istud permittebat.

*Status & conditio Regni
Guiana.*

Superiori anno emiseram Capitaneum VVHIDDON, vt omnem statum & commoditatem huius Regni GVIANA exploraret, statueram enim iam tum, hanc Regionem patefacere, & imperio Reginae nostræ subiicere. Sed longè alienam à veritate acceperam relationem. Regio enim ista vltra 600 miliaria Anglica à mari abest, quod ex BERREO perceptum, ego populum meum summo studio celauit, qui aliàs ad propositum hoc meum perficiendum ægrè consensisset. Ex his autem 600 miliaribus, iam superata erant 400. Naues enim nostras tot post nos miliaribus in mari reliqueramus, vt eò felicius & facilius propositum finem assequi possemus, itaque 400 ista miliaria, exiguis & vilissimis confeceramus nauigiis. Nam ex carina veteris cuiusdam GALEASSEN, paraueram nouam triremem, & in quadam expositoria naui, duabus cymbis, & scapha alia, nauis illius, quam iuuenem lænulam vocant, nostrum 100 armati cum cibo & com meatu ad mensem vnum sufficiente, iter illud ingressi fumus, vbi quidem cogebamur sub dio, pernoctare & omnibus cœli iniuriis subiecti atq; expositi esse, in duris asseribus somnū capientes. Et cibo (quod pessimum erat) vescentes, qui æstu solis ita infectus atque corruptus erat, vt odore tam graui & foetido nares lederet, quo nullus carcer toto Anglia afficere captiuos potest.

*Conatus nos-
ter cur impe-
ditus.*

Si Capitaneus PRESTON aliquanto citius ad Insulam TRINIDAD venisset, (iam enim mensis ille elapsus erat quo nos sibi māsuros ipsi polliciti eramus, donec ex portu Hispanico veniret) si inquam ipse diebus 10 aduenisset, priusquam aquæ crescerent, proculdubio vsque ad magnam ciuitatem MANOA delati fuisset, vel ad alias ciuitates pagosq; vt ita ditiori reditu nostri in patria fuissent exhilarati, sed voluntas Dei non erat hac quidem vice suam nobis gratiam largiri. Si autē fortuna & vocatio mea me rursus ad ea loca mittere vellet, libenter ego vitam meam huiusmodi itineribus consumerem. Quod si vero alius quispiam ad hanc rem eligeretur, ego ipsi spōdere & certissimè polliceri possum, eum plus effecturum, quam vnquā in MEXICO à CORTESIO, vel in PERV à PIZAREO, effectum est, quorum ille quidem CORTESIUS, principatum MVTEZVMA, hic vero PIZARRO, regnum GVASCAR & ATTABALLIPA deuicit & superauit. Et quicumque, hoc regnum acquisuerit, ille

*Dixitia regni
Guiana.*

P A R S O C T A V A .

ille princeps & Dominus futurus est maioris auri, ciuitatum etiam & populorum plurium, quam vel Hispanorum Rex, vel Turcicus etiam Imperator.

Quia autem fortasse aliquis dubitare possit & interrogare, quomodo factum, quod regnum hoc GVIANA, tot ciuitatibus, pagis, templis, atque thesauris ornatum sit, operæ precium me facturum putauit, si breuiter indicarem, quomodo modernus Imperator, suam à principibus in PERV originem traxerit, de cuius regionibus, ciuitatibus, variis consuetudinibus, diuitiis, & victoriis, PEDRO DE CIEZA, FRANCISCO LOPEZ, & alij ingentia volumina scripserunt. Nam cum FRANCISCVS PIZARRVS, DIEGO ALMAGRO & alij, qui Regnum PERV deuicerunt, ATTABALIPA, qui filius fuit GVASCAR interfecerant, qui quidem ATTABALIPA fratrem suum natu maiorem GVASCAR antea etiam trucidarat, fuga sibi consulens iunior GVIANACAPA filius, multa millia militum secum ex Regno OREIONES abduxit, & in istam Americæ partem contulit, quæ inter fluuium istum magnum AMAZONES, & BARAQUAN, sita est, quæ etiam ORENOQUE vocatur.

Regnum GVIANA situm est versus mare à PERV ad ortum, sub linea Æquinoctiali, & plus auri habet, quam vlla alia regio in PERV plures etiam ciuitates, quam PERV, vnquam habuit, cum adhuc in flore esset, vtitur etiam iuribus & statutis, quin & religione regni PERV. Relatum etiam mihi à quibusdam Hispanis est, qui ciuitatem regiam MANOA, quam Hispani EL DORADO nominant, viderunt, ciuitatem istam magnitudine & diuitiis, omnes ciuitates totius mundi, quæ quidem Hispanis hæcenus visæ sunt, longè superare. Adiacet ciuitas ista mari aquæ salis, longo 200 LEGVAS, instar maris Caspij vel Hyrcani, de cuius magnitudine, præstantia & imperio, quemadmodum etiam de GVIANACAPA, qui auus fuit moderni Imperatoris in GVIANA, ita scribit FRANCISCVS LOPEZ, in vniuersali sua historia: *Todo el seruicio de su casa, mesa, y cozina era de oro, y de plata, y quando menos, de plata y cobre, por mas vezio. Tenia en su recamera estatuas buccas de oro, que parecían gigantes, y las figuras al proprio, y tama no de quantos animales, aues, arboles, y yeruas produzé la tierra, y de quantos pesces cria la mar y aguas de sus reynos. Tenia assi sogas, costales, cestas, y troxes de oro y plata, vimeros de palos de oro que pareciesen lenna vaiada para que mar. En fin, no auia cosa en su tierra, que no la tuuiesse de oro contra hecha. y aun diz, en que tenian los Ingas vn venges en vna Isla cerca la Puna, donde se yuan à holgar en la mar, que tenia la Ortaliza, las flores, y arboles, de oro y plata, in-*

Situs, statuta, religio, & opes regni Guiana.

Opes Regis Guianacapa. inuencion y grandez a hasta entonces nunca vista. Allendo de todo, esto, tenia infinitissima quantidad de plata y oro para labrar en el Cuzco, que se perdio despues la muerte de Guascar, y los Indios lo escondieron; viendo que los Espannoles lo tomauan y Embiauan en Espagna, hoc est, Omnia vasa domus, mensæ & culinæ suæ, erant ex auro & argento, & vilissima quæque erant ex argento & ære maioris firmitatis gratia. In aula sua constitutæ erant imagines instar gigantum, quæ fusæ & excuatæ intrinsecus erant, varia etiam animalia, aues, arbores & frutices, naturali sua magnitudine qua in terra conspiciuntur, pisces item omnis generis, quales aquæ in suo regno producunt. Omnes cistæ eius auro & argento repletæ erant, & segmenta auri instar ligni fissi quod igni imponitur, plurima habebat.

Horti imaginarij ex auro & argento exstructi. Deniquè nihil erat in toto suo regno, cuius formam & imaginem ipse non ex auro factam in ædibus suis haberet. Dicitur autem vulgo quod INGAS hortos imaginarios in Insula PVNA habuerit, ad quos aërem mutandi gratia, mari ire solitus sit, omnis generis floribus, & fruticibus, arboribus ex argēto & auro factis exornatos, tãta arte, vt nihil tam preciosum pulchrumque antea sit inuentum, visumue. Maximam præterea vim auri & argenti rudis habebat, quod à GVASCAR post mortem suam relictum, Indiani occultarant, cum viderent Hispanos omnia rapere & ex regno suo in Hispaniam mittere. Sequitur in cap. 17. FRANCISCVS PIZARRVS omne aurum & argentum ATTABALIPÆ ponderauit, postquam in manus suas illud venisset, pondus vero auri talibus verbis ibi exprimitur: *Hallaron cinquenta y dos mil marcas de buena plata y vn millon, y trecientos y veinte y seys mil, y quinientos pesos de oro*, hoc est, Inuenerunt 52000 marcas argenti puri, & 1326500 PESOS auri, qui sunt Castiliani coronati.

Potentia Regis Hispanici vnde. Quamuis autem hæc fidem fere omnem superare videantur, facile tamē apparebit, nihil hic fictum vel excogitatum esse, si velimus tot millia considerare, quæ quotidie ex PERV in HISPANIAM mittuntur, ipso enim facto deprehendimus, Regem Hispanum, propter diuitias & opes regni PERV omnib. totius Europæ Monarchis principibusque longè superiorem esse.

In portu ORENOQUE commorati sumus 20 diebus, & postea naues nostras reliquimus in CVRIAPAN. IOHANNES MARTINES seniorum in ORDAEO princeps, aperuerat primo ciuitatem MANOA, iter & nauigatio eius consignata erat in Grammatophylacio IUAN de PVERTORISO, cuius copiam habebat BERREO, sperans se suum quoque propositum ad felicem finem, iuxta hanc descriptionem

nem perducturum. Nam & AVRELIANO ad aperiendam regionem GVIANA instructus, cum veniret per fluuium AMAZONES, decreuerat ciuitatem MANOA expugnare, sed ipso in mari submerso, & PLATA tempestatibus euersa, nihil ea vice tentatum fuit. Post hunc alius quidam DIEGO HORCADO hoc fine ex Hispania, cū 600 militibus & 30 equis soluit, sed & hic cum ad littus GVIANÆ appulisset, cum omnibus suis interfectus est, omnibus ferè ipsius nauibus submersis atque euersis. Quin imò longo tempore ignoratum fuit, quò ipse deuenisset, donec BERREO anchoram nauis eius in flumine ORENOQVE reperit, vnde multi cogitârunt, eum in mari submersum & extinctum fuisse. Quod autem dictus MARTINES eo vique progressus est, vt in ciuitatem Regis INGA venerit, hac ratione factum est. Cum HORCADE in portu MOREQVITO moraretur, & per incuriam castra ipsorum igne accenderentur, dictus iste MARTINES, qui supremus eorum gubernator erat, ad mortē condemnatus est, sed milites, qui ipsi admodum fauebant, sua intercessione effecerunt, vt in CANOA nauiculam aliquam solus cum armis suis, sine omni cibo, poneretur, & ita in flumine isto dimitteretur. Quo factò accidit, vt CANOA vel nauicula ista recto cursu ad quosdam GVAIANOS occasum versus habitantes, laberetur. Qui cum nullum vnquam Christianum siue hominem albi coloris vidissent, videntes eum admodum mirati sunt, & assumptum hunc MARTINES pro miraculo in regione sua hinc inde deduxerunt, donec tandem etiam in ciuitatem Manoa veniret, vbi Rex INGA sedem suam habebat. Rex autem cum hominem vidisset, statim animaduertit, eum Christianum esse, (nō multum enim temporis adhuc præterierat, quo fratres sui GVASCAR & ATTABALIPA interfecti erant) itaque assumptum eum in Regiam suam satis honorificè & liberaliter tractauit. Ita vixit hic MARTINES in ciuitate MANOA, 7 mensibus, vt portam non egrederetur, quin etiam si quando eum secum isti Indiani ducerent, oculos ei obligârunt, vt videre nihil posset. Post septem menses, cum linguam istam iam mediocriter intelligere cœpisset, interrogauit eum Rex, vtrum domum redire, vel in suo regno secum manere mallet, & cum MARTINES maiori suorum desiderio teneretur, veniam ipsi dedit, domum rursus abeundi, adiunctisque ei aliquot GVIANIS, qui eum ad fluuium ORENOQVE comitarentur, dimisit eum bona cum gratia, tanta insuper auri copia donatum, quanta à comitibus ferri potuit.

Diego Horcado ciuitatem Manoa expugnaturus.

Quomodo Martines in Manoaam peruenit.

Martines in regione Guiana hinc inde deducitur.

Martines obligatis oculis per Guianam ducitur.

Martines dimittitur.

Cum autem ad fluuium venisset, spoliârunt eum GVIANI & ORENOQVEPONI, qui in vicinia habitabant, omni suo thesauro, exceptis duabus lagunculis, quas auro puro impletas, ipsi potu repletas esse autumabant. Postea nauicula CANOA, ad Insulam TRINIDAD in flumine ORENOQVE, nauigauit, & inde, ad S. IVAN

de PVERTO RICO, vbi postquam longo tempore vixisset, constituit tandem in Hispaniam redire, sed morbo correptus periit, cumq; in agone esset, & de vita desperaret, vocato ad se sacerdote, qui ipsi S. Synaxin communicaret, post commemorationem totius historiæ & curriculi sui, produxit aurum suum, illudque Ecclesiæ eius loci testamento legauit, vt pro salute sua vota faceret & supplicaret.

Martines moritur.

Manoa ciuitas cur El Dorado vocata & à quo.

Hic MARTINES primus fuit, qui ciuitatem MANOA, EL DORADO vocauit, vt à BERREO mihi significatum. Incolæ huius regionis GVIANA omnes sunt strenui potatores, & potando omnes nationes populosque longè superant. Quando autem Rex vel Imperator conuiuium facit, Duces & Gubernatores qui ad conuiuium inuitati cum Rege bibere debent, primo omnes nudato corpore illinuntur balsamo albo, C V R C A ab ipsis vocato, postea à quibusdam Regiis ministris ad hoc officium deputatis, tenuissimus ex auro puluis exilibus calamis aspiratur vniuerso eorū corpori, vt inaurati per totum corpus appareant.

Cum ita sunt præparati, accumbunt, & continuis 6 vel 7 diebus strenuè potāt. Hanc ob causam, quemadmodum etiam propter incredibilem auri copiam, quam ibi vidit, ciuitatem istam EL DORADO vocauit, cum & omnes in templis statuæ, & vniuersa, quibus in bellis vtuntur, arma ex puro auro facta sint.

Pedro de Osua conatur regionem Guiana inquirere.

Post hæc omnia conatus est quidam PEDRO de OSUA eques Nauarræus, Regionem hanc GVIANA rursus inquirere, qui ex regno PERV egressus, nauem suam in fluuio OIÀ fabricauit. Fluuius hic versus Austrum labitur in QUIETO, vbi multa aqua in fluuium AMAZONES descendit circa locum istum, quo OSUA cum vniuerso suo populo ex terra MVTILONES est egressus. Ego sanè mihi omnino persuasi, hoc imperium siue regnum, Reginæ Angliæ referuari, siquidem nemini, qui suas vires in eo experiri hæctenus voluerunt, res feliciter & ex animi sententia cessit. Quod quidem hic aliquanto prolixius persequi & demonstrare libet.

Osua à sedizioso signifero interfectus.

Hic PEDRO de OSUA, habebat in populo suo quendam BISCAGNER humili natum familia, qui vocabatur LOPE SAGVIERRETZ, eratq; ALFEREZ siue signifer. Hic post aliquot septimanas, cum milites multo itinere & cōmeatus defectu ferè defecissent, nec propter fluuium AMAZONES quicquam in itinere consequi possent, excitato in populo tumultu, seipsum Ducem fecit, cumque interfecto OSUA & omnibus qui à partibus eius fuerant, palmam obtinisset, omne sibi in populum imperium sumpsit, volēs non tantum regnum GVIANA, sed & vniuersam PERV regionem, & totam occidentalem Indiam in suam potestatem redigere. Habebat à partibus suis 700 milites, qui plures ad sese allicere, numerumq; suū quotidie augere & operam dare se velle promiserant, vt omnes ciuitates in PERV potestati suæ subiicerentur. Sed viam in flumine inueni-

inuenire non potuit, qua in GVIANAM perduceretur, neque etiam suum cursum ad Regionem PERV vertere, propter rapidissimum fluminis AMAZONES deflexū, & cogebatur circa ostium aliquod fluminis, aquam istam traicere, quod ostium ad minimum 1000 leguas ab eo loco abest, vbi nauem primo conscenderant, quod iter in littore confecerat, donec venisset in MARGVERITAM, septentrionem versus à MONPATER sitam; qui locus hodiè PVERTO DEL TYRANNO vocatur, propterea, quod DON IVAN DE VILLA ANDREDA ibi interfectus est, qui erat Gubernator in MARGVERITA, & pater illius DON IVAN SARMIENTO, qui & ipse ibi Gubernator fuerat. Hic cum ipse & IOHANNES BVRG venissent, expugnata & superata Insula, omnes gladio interfecit, qui sibi resistebant. Inde in CVMANAM progressus, eadem in incolas crudelitate sauiit, qua vsus erat in MARGVERITA, & breuiter dicendo, vastauit ipse vniuersum littus in CARACAS, vnà cum prouinciis & Regionibus ad fluuiū VENSVALLO & RIO de BACCHE sitis. Hæc si rectè memini facta sunt eo anno, quo Dominus IOHANNES HAVKIVS cum alio, qui dicebatur IESVS LVBECENSIS, ad S. IVAN de LEVA, nauigauit. Retulit enim ipse mihi se aliquem in littore isto animaduertisse, qui magnas turbas in flumine AMAZONES dedisset.

Dictus AGVIERRETZ pergens in suo proposito, venit ad S. MARTHA, quo pago superato omnes sibi resistētes trucidauit, constituitque postea NVEVO REYNO de GRANADA aggredi. Itemq; PAMPELONE, MERIDA, LAGERITA, IVNIA, & omnes alias ciuitates NVEVO REYNO expugnare atque ita in Regionem PERV per-rumpere, sed in pugna quadam in NVEVO REYNO superatus & victus est, cumq; rationem nullam elabendi videret, gladio propriam suam filiam interfecit, dixitque se, quandoquidem eam ad principatum euehere non posset, nolle etiam committere, vt mācipium Hispanorum facta, Tyranni & proditoris filiam se esse subinde audire cogeretur. Atque hi exitus fuerunt illorum, de quibus hactenus dictum, AVRELIANO, nimirū, HORTADO, MARTINES, OSVA, & AGVIERRETZ.

Aguierretz
captus.

Aguierretz
filiam suam
enecat.

NOTA. Nobilissimus & clarissimus Dn. CAROLVS CLVSIVS, suis literis nuper ad duos fratres de Bry, Lugduno exaratis, commemorat se anno 1565, SIVILLAE, in Hispania, integrum tractatum duos digitos crassum, lingua Hispanica de crudelitate & Tyrannide huius AGVIERRETZ vidisse, cōcessum sibi ab amico quodam suo SENOR PEDRO, qui super argentum, quod ex PERV pro-uenit, inspector constitutus erat, vt illud exploraret & monetariis postmodum distribueret. Hunc tractatum scribit dictus Dn. CLVSIVS se libenter describere voluisse, & postmodum cum aliis commu-nicare, tanquam lectione dignissimum, propter varias huius AGVI-

ERRETZ machinationes, sed vix potuisse se eum legendo percurrere, siquidem non diutius quam unam noctem eum retinere potuerit. Commemorat autem se inter alia hac quoque legisse, quae ad confirmationem huius historiae facere possunt, nempe: Quod dictus **LOPES AGVIERRETZ**, cum se undique cinctum videret, & nullam elabendi viam rationemque excogitare posset, ad unigenitam suam filiam, quam ex **DON. N. de MENDOZA** uxore susceperat, conuersus, dixerit: Et tu quidem filia, mea iam manu trucidabere, ne quam ego filiam post mortem meam relinquam, quae proditoris & Tyranni filia audiat. Filia perterrefacta crudeli hac voce & sententia, petiit à patre, ut sibi parceret, donec fuis ad Deum precibus, animam suam in manus Domini commendaret, quod quidem ea conditione ab eo impetrauit, ut preces non protraheret, sed quam citissime absolueret. Cum vero in genua prolapsa, orare ad Deum cepisset, pater mora impatiens, sclopeto corpus eius traiecit, cumque videret, eam adhuc viuere, nec prostratam esse isto ictu, arrepto pugione cor ipsius & pectus transfixit. Quo facta filia, **BASTA PADRE**, hoc est, sufficit mi pater, dixit, & extincta est, post cuius mortem, ipse quoque statim captus & misere trucidatus est, qui finis fuit & exitus huius Tragediae.

Jeronymo Ortall.

Post hoc secutus, est **IERONYMO ORTALL** de **SARRAGOSA**. Hic venit cum 130 armatis & circa mare impressionem fecit, sed fluctibus maris ad littus in **PARIA** propulsus est, propè **S. MIGUEL de NIVIRI**. Eodem tempore suam quoque fortunam expertus est, **DON PEDRO de SYLVA** Portugallensis, ex familia **RVIGOMES de SYLVA**, qui propter fauorem & gratiam in qua **RVIGOMES** apud Regem erat, ablegatus est, sed & ipse ad scopum collimare non potuit, postquam enim ex Hispania soluisset, & venisset in fluuium **MARAGNON** siue **AMAZONES**, ita ab incolis istius loci exceptus est, ut tantum septem remanerent, ex quibus vero duo tantum domum reuersi sunt.

Don Pedro de Sylua.

Pedro Hernandez de Serpa.

Post hunc venit **PEDRO HERNANDEZ de SERPA**, qui cum in **CVMANA** Occidentalis Indiae appulisset, perrexit ad **ORENOQUE** in terra, 120 **LEGVAS** à **CVMANA** distantem, sed in itinere ab Indianis, qui vocantur **VIKIRI**, oppressus est, ita quidem ut de 300 militibus ne 18 quidem euaserint. Cum **Dux PRESTON**, **S. IAGO de LEON**, ciuitatem magnam, & procul in terra ista sitam, cepisset, habebat in naui sua nobilem quendam captiuum, qui vnus ex illis 18 fuit, qui de militibus **PEDRO HERNANDEZ de SERPA**, remanserant. Hic exponebat nobis, qualem opinionem & sententiam Hispani de hoc Regno **GVIANA** & **EL DORADO**, metropoli Regis Inga, concepissent. Et alius quidam Hispanus, qui captiuus ad nauem nostram delatus erat, commemorabat, quod apud **BERREVM**, cum ex finibus regni **GVIANA** discederet, vidisset circiter 40 patinas ex puro auro, & gladios ex **GV-**

IANA auro distinctos, cristas etiam & calamos ex auro quam artificiosissimè extractos, quæ omnia ipse ad Regē Hispanum misisset.

Postea ad hoc negotium electus est à VICEROY ADELANTADO, DON GONZALO CEMENES de CASADA, qui ex præcipuis vnus fuit, qui terram EL NVEVO REYNO de GRANADA, expugnārant, cuius vnica filia DON ANTHONIO de BERREO, matrimonio iuncta erat. Hic GONZALO transitum quærebat in fluuio PAMPAMENE, qui ex QUITO in PERVA 200 LEGVAS prolabitur, in fluuium AMAZONES sese exonerans. Sed cum nullum ingressum reperire posset, coactus est non sine maxima iactura suorum militum reuerti. Dictus GONZALES filiam suam BERREO in matrimonium dederat, accepto ab eo iuramento, quod negotium hoc continuare & ad finem perducere, omni etiam vitæ suæ discrimine atque periculo posthabito, vellet. Nam & iuramento mihi postea à BERREO cōfirmatum est, dictum GONZALES vltra 300000 coronatos in hoc itinere insumpsisse, & tamen eo vsque peruenire nunquam potuisse, quò ego cum exiguis meis copiis, quæ vix 100 virorum erant, iam perueneram. Nec vero quisquam ante hæc tempora BERREO hanc regionem monstrare & aperire potuit, nisi quòd ante paucos annos ex relatione Regis CARAPANA, aliquid perceperat. Et BERREO quidem 1500 Anglica miliaria confecerat, antequam vllum accessum ad regnum istud sciret, nec potuit etiam ad illud pertingere. Secutus est enim fluuium CASANAR, qui sese exonerat in fluuium maiorem PATO dictum, PATO autem, labitur in META, META in BARAQUAN, quem & ORENOQUE vocant.

BERREO iter ingressus est, ex NVEVO REYNO de GRANADA, vbi habitauerat, & hereditatem ab GONZALO, socero suo acceperat. Habebat secum 700 equos, & magnam copiam Indicarum mulierū atque mancipiorum. Cæterum quis sit fluuiorum omnium ductus, quis situs huius regionis respectu finitimarum, quem introitū CEMENES quæserit. Et quem ego cum BERREO accessum inuenerim, Regiæ Maieſtati, ex tabula quadam, quam quidē nondum ad finem perduxi, clarissime patebit. Quam quidem tabulā, in gratiam Regiæ Maieſtatis confecta, ego vnice & submissè peto cum aliis non communicari, sed probè aſſeruari, ne mihi consilia aliarum quoq; nationum nōceant. Exploratū enim habeo, Gallos hoc anno aliquid molituros, sed ipsi eiusmodi cursum habēt, vt mihi parum ab eis sit metuendum. Significatum mihi quidē est à viris fide dignis, antequam ex Anglia soluerem, quòd Gallorum ADMIRAL VILLIERS, aliquot naues ad fluuium AMAZONES adornaret, ad quem fluuium Galli sæpissimè excurrunt, & multo auro onusti reuertuntur, quod ipsum quidem confirmabat Dux quidam siue Gubernator nauis alicuius Gallicanæ, quæ ab isto flumine AMAZONES reuertebatur, cum ex VIRGINIA ego domum redirem. Quin & hoc ipso

Don Gonzalo
Cemenes, de
Casada.

Descriptio itineris & navigationis Berreco.

ipso anno quidam in HELFORD fuit, qui inde venerat, & 14 mensibus in flumine AMAZONES hæserat.

Quomodo aurum ex Guiana ad fluum AMAZONES perducatur.

Quamquam autem GVIANA hoc itinere & ductu non possit aperiri, tamen aurum ex GVIANA in minoribus fluuiis qui ex GVIANA in fluum AMAZONES labuntur, eò defertur. Nam & Indiani in TRINIDAD aureas accipiunt patinas ex GVIANA, & CANIBALES ex DOMINICA, qui in Insulis illis habitant, quas quotannis nostræ naues Indiam occidentalem petentes præteruehuntur. Quemadmodum etiam Indiani ex PARIA, TVRCARIS, CHOCHI, APOTHOMIOS, CVMANAGOTOS. Et omnes incolæ montium PARIA, in regionibus VENESVELA, MARICAPANA, præterea etiam CANIBALES vel Anthopophagi ex GVANIPA, ASSAVVAI, COACA, AIAI, vna cum omnibus finitimis nationibus, quas in supra dicta tabula designavi: Omnes inquam hæ nationes, aurum suum ex GVIANA accipiunt. Gallicus quidam scriptor THEVET scribit, incolas regionis, circa fluum AMAZONES, aureas gestare planulas, & à DOMINICA vsque ad populum AMAZONES, quæ loca distant inuicem vltra 250 LEGVAS, potentissimos quosque aureas patinas gestare, quas ex GVIANA habeant. Qui in fluuio AMAZONES mercaturam exercent, semper nauibus auro onustis domum reuertuntur, quod aurum per flumina alia ex GVIANA in fluum AMAZONES labentia, eò transfertur, ex quibus fluminibus vnum circa regionem TISNADOS vel CAREPVNA fluit.

De bellicosis mulieribus AMAZONES.

Ego sanè diligentissimè ex senibus & illis qui multum experti erant, quæsiui de omnibus aquis fluminibusque, quæ circa ORENOQUE & AMAZONES reperiuntur, & admodum cupidus eram veritatem de hisce bellicosis mulieribus AMAZONES cognoscendi, cum quæ de illis dicuntur, à quibusdam credantur, ab aliis vero pro figmentis habeantur. Et obiter quidem hic, licet à proposito paulatim discedam, commemorare volui, quid mihi pro certo & vero de hisce mulieribus narratum sit, à CASSIQVI siue Duce aliquo istius regionis, mulieres hæ in australi plaga prouinciæ siue regionis TOPAGO habitant, & dominium suum habent in Insulis australibus, 60 miliaribus ab ostio fluminis distantibus. In anno semel tantum viros suos admittunt, & per vnum saltem mensem cum illis viuunt, idque vt ex narratione eius colligere potui, in Aprili.

Continuatio itineris Berrei.

Vt autem ad BERREI propositum reuertamur: Ipse iter suum ingressus in NVEVO REYNO cum 700 equis, & com meatu necessario, in latere fluuij CASSANAR vectus est, qui in NVEVO REYNO ex montibus apud ciuitatem TENVIA oritur. Ex hisce montibus oritur etiam fluuius PATA, qui ambo, in fluum META sese exonerant, qui prouenit ex illis montibus, qui circa ciuitatem PAMPELONE in NVEVO REYNO de GRANADA cõspiciuntur. Hi omnes quemadmodum etiam fluuius GVIARE, qui ex montibus TIMAVA descendit,

dit, congregiuntur atque miscentur in fluuio B A R A Q V A N, vbi etiam nomina sua amittunt. Fluuius B A R A Q V A N, vbi paulatim descendit, vocatur O R E N O Q V E. Ex altero latere montis T I M A V A profilit fluuius R I O G R A N D E, qui sese ad S. M A R T H A M in mare exonerat. B E R R E O itaque superato flumine C A S S A N A R, venit in fluuium M E T A, equis tamen in littore semper sequentibus, nisi quando eos transvehere necesse erat, ad quem vsu ipse peculiare naues parauerat. Itaque & M E T A fluuium cum superassent, consequenter in B A R A Q V A N fluuium venerunt. Sed cum in hunc fluuium rapidissimum essent ingressi, incepit numerus tam populi quam equorum indies decrefcere, velocissimus enim iste fluuius est, & multis tumulis arenariis, saxi item & scopulis admodum infestus. In hoc fluuio superando totum iam annum confecerat, & tamen de nullo adhuc ingressu in G V I A N A M audierat, donec ad vltimos terminos regionis A M A P A I A veniret, quam regionem cum populo suo peragrauerat. Inde ad fluuium C A R O L I supererat adhuc iter octo dierum, sed vltius quidem ipse non est progressus.

Apud incolas regionis A M A P A I A admodum celebris est G V I A N A regio, sed incolæ isti totis tribus mensibus (ex illis sex mensibus, quibus B E R R E O apud eos commoratus est,) cum eo commercia nulla exercebant. Hæc regio A M A P A I A etiam aurifera est, vt ex B E R R E I, & aliorum ex G V I A N A, cum quibus mihi commercia erant, relatione percepi, & adiacet fluuio O R E N O Q V E. In hac regione amisit B E R R E O, 60 præstantissimos milites, & maximam partem suorum equorum, qui ipsi adhuc superfuerant. Tandem autem mutuis congressibus populorum, pax inter eos firmata est, in cuius confirmationem ipsi B E R R E O, 5 imagines ex auro puro factas, & clinodia alia afferebant, quæ, vt ipse iuramento mihi confirmauit tam artificiosè & eleganter facta fuerunt, vt simile quid in Gallia, Hispania & Belgio non viderit, imò vt Rex Hispaniæ eas videns non posset non mirari, ab istiusmodi barbaris hominibus, qui omnibus idoneis instrumentis, qualibus quidem nostri aurifabri vti solent, carent, tam pulchrum quid & artificiosum potuisse produci. Populi in A M A P A I A, qui ipsum hisce muneribus donant, vocantur A N A B E S, & fluuius quidem O R E N O Q V E ab illis abest 12 miliaribus Anglicis, sed ad istum locum vbi sese fluuius iste in mare exonerat, 800 miliaria Anglica adhuc numerantur.

Regio A M A P A I A admodum est humilis & depressa, & propter aquarum copiam valdè palustris, & propterea multi ibi passim riuuli conspiciuntur rubei coloris, qui venenatis vermibus serpentibusque admodum scatent, vnde Hispani, qui hac de re nō erant admoniti, variis morbis correpti sunt, & equi plurimi extincti, ita vt

Regio Amapaiana.

Amapiiani Berreo munera largiuntur.

Riuuli venenati in Amapiia.

post spacium 6 mensium, quos ibi BERREO commoratus est ex Hispanis tantum 120 milites superstites remanserint, pecoribus quæ habuerant, omnibus extinctis.

Nam BERREO, constituerat longè minori via in GVIANAM peruenire, & ad minimum 1000 Anglicorum miliarium itinere superfedere, sed incidebat cum suis in hoc itinere, in pericula nō minima, ita vt inopia, fame, morbis & aliis molestiis quæ plurimis affligerentur. Ego ex omnibus, qui per AMAPAIAM, in GVIANAM proficiscebatur, quærebāt, quomodo ista aqua rubicunda vterentur, qui respondebant, se circa meridiem lagenas & vasa sua, ista aqua replere cū Sol in medio cœlo esset, reliquò vero, ante vel post meridiem tempore aquas istas pestiferas admodum & noxias esse, circa medium autem noctis, in merum venenum mutari, intelligebam etiam ex ipsorum relatione, multas ibi aquas natura sua venenatas & noxias esse.

Ex hac regione dictus BERREO primo vere ingruente discessit, & conatus est ab australi fluminis ORENOQVE latere ingressum patefacere, sed nullā id ratione perficere potuit. Nam in isto latere summæ altitudinis montes, ab ortu fluminis ORENOQVE ad QVITO vsq; in PERV continua serie pertingebant, vt nec commeatum nec arma secum per montes istos portare possent, quin & syluis densissimis montes isti adeo obscurati erant atque circumdati, vt eos perreptare superare & transcendere impossibile prorsus esset. Præterea nullam amicitiam contraxerat cum incolis regionis AMAPAIÆ, nec vllum interpretem secum habebat, qui cum illis loqui posset, quin & CASIQVI siue Duces regionis AMAPAIÆ, GVIANIS propositum & mentem BERREI iam exposuerant, quòd nimirum regnum GVIANA insidiaretur, & illud in suam potestatem redigere, propter maximam vim auri conaretur, vnde ipsi non exigua obiiciebantur pericula & damna, ita vt cogeret per exundationes multorum fluminum, iter rursus ad ORENOQVE fluuium recipere, quæ quidē flumina omnia hic persequi & describere, nimis longum foret. Dicebat enim mihi BERREO vel 100 flumina in ORENOQVE fluuium tam ex australi quam septentrionali parte influere, quorum quæ minima essent, RIOGRANDE fluuium sua magnitudine & velocitate æquare, qui RIOGRANDE, inter POPAYAN & NVEVO REYNO de GRANADA labitur, & vnus ex maximis mundi fluuiis habetur. Sed BERREO horum fluminum nullum nominare poterat, excepto vnico CAROLI, ignorabat etiam ex quibus regionibus ortū suum haberent, & quòd haberentur, propterea quòd nullā habuisset occasionē cum Incolis ea de re conferendi, neq; etiā multū de hac re sollicitus erat, vtpote homo rudis, qui vix inter ortū atq; occasum discernere poterat. Sed ego tamē de his fluminibus nō parum, diligētī inuestigatione & inquisitione cognoui, quòd enim ex vno percipere nō poterā; id ex altero discebam, cum etiam interpretem

tem mecum haberem, qui ex G V I A N A oriundus, & ferè omnium istarum linguarum peritus erat.

Ego accersitis senioribus, & iis qui vnquam peregrinati fuerant, diligenter quæsiui de omnibus, vt cõditionem omnium fluuiorum & regionum, à mari orientali, vsque ad fines P E R V, & à flumine O R E N O Q V E austrum versus, vsque ad fluuium A M A Z O N E S & M A R A G N O N cum regione M A R I A T A M B A L, probè perdiscerem, perscrutabar etiam omnia quæ de Regibus & gubernatoribus, itemque de ciuitatibus & pagis scitu necessaria erant, quæ esset vel pacis vel bellorum tempore forma rerum publicarũ, & maximè qualia in ista terra bella intestina essent, sine quibus ego quidem hanc regionem insuperabilem & inexpugnabilem fore iudicabam. Nam & P I Z A R R V S per discordiam fratrum G V A S C A R & A T T A B A L I P A regno P E R V potitus est, & propter inimicitias T L A X C A L L A N O R V M cum M O T E Z V M A, C O R T E Z E regnum M E X I C O sibi subiecit, quorum vterque ab intestinis bellis si fuisset, à proposito suo recedere tandem coactus fuisset.

*Gualtherus
Raleigh senior
interrogat
de omnib. re-
bus.*

*Causa civi-
tatis & Cor-
1. 2. victor &
obtinuerunt.*

Cæterum cum ista omnia B E R R E O accidissent, ipse omnem ferè spem abiiciens, expectare aliud vix poterat, quam quod suis quoque antecessoribus acciderat, donec tandem in regionem E M E R I A veniret, quæ circa ostium fluminis istius sita est, vbi populum admodum humanum & benignum reperit. Rex istius loci vocatur C A R A P A N A, vir prudens & probè exercitatus, ætatis suæ ferè 100 annorum. Hic in iuuentute sua, à parente in Insulam T R I N I D A D missus erat, propter bellum quod tum temporis cum ipsis gerebatur, & initium suum ex Insula P A I R C O traxerat. Ibi in iuuentute multos Christianos, Hispanos & Gallos viderat, & cum incolis istius Insulæ T R I N I D A D sæpe M A R G A R I T A M & C V M A N A M prouincias occidentalis Indiæ profectus fuerat, ex qua exercitatione sibi insignem prudentiam & experientiam comparauerat. Hic igitur peritus erat regionem vnã ab alia discernere, vires & potentiam suam ad vires Christianorum examinare, inter discordes pacem & concordiam suadere & conciliare, pacem in terra sua conseruare, per quam regnum suum tutum fore, & cõmercia cum vicinis regionibus exerceri posse, nouerat.

Regio Emeria.

*Rex Carapa-
na.*

Ætas.

Educatio.

*Forma Reipub-
licæ iulian-
rũ.*

Cum igitur B E R R E O ad ciuitatem Regis C A R A P A N A appulisset, cõmoratus est ibi cum populo suo, qui itineris molestia fermè iam confectus erat totis, 6 septimanis, explorans omnes ingressus regni G V I A N A, de cuius opibus diuitiisque indies plura audiebat. Verum cū huic negotio sese iam imparè videret, cogitabat expectare annũ sequentẽ, & sese interea omnibus rebus necessariis instruere, sperabat enim auxiliũ ex Hispania, & Capitaneũ suũ D O N A N T H O N I O X I M E N E S, cū hoc mandato, in N E V O R E Y N O reliquerat, vt è vestigio sese sequeretur, cū nuncium acciperet, ingressum aliquẽ & transitum in

regnum GVIANA à sese esse repertum. Itaque rursus per riuulos fluminis ORENOQUE in Insulam TRINIDAD reuersus est, vnde ad fines regionis PARIA & ita cōsequenter in MARGARITAM rediit, vbi, cum vicario regio DON IVAN SARMIENTO, propositum suum aperuisset, & de amplissimis regni GVIANA diuitiis dixisset, impetrauit ab eo 50 milites, vt sese quamprimum rursus ad Regem CARAPANA reciperet, & rectā in GVIANAM proficisceretur. Sed BERREO tum temporis nihil minus quam GVIANAM occupare cogitabat, quòd imparem sese sciret tantis rebus. Itaque rursus ex MARGARITA in TRINIDAD reuersus, præfectum suorum militum emisit ad ambiendum amicitiam finitimorum populorum, sine quorū auxilio ipsi vel fame pereundum fuisset. Hos BERREI legatos remisit dictus Rex CARAPANA, ad regem alium MOREQVITO vocatum, pro certo affirmās, neminem esse ex quo plus de regno GVIANA cognoscere possent, cum etiam ciuitas dicti Regis tantum quinque dierum itinere abesset, à MACVREGVARI prima ciuitate regni GVIANA.

Legati Berrei ad Regem Morequito remittuntur.

Quis Morequito fuerit.

Vides, gubernator ciuitatis Cumana.

Capitales inimicitia inter Videm & Berreo. Morequito comitatur legatos Berrei.

Legati à Morequito cruci-dati.

Hic notandum est, hunc MOREQVITO vnum ex potentissimis Regibus, qui in finibus GVIANÆ habitabant, fuisse, qui ante tres annos in occidentalis Indiæ CVMANA & MARGARITA ciuitatibus, cum multis patinis auri fuerat, vt iis permutatis res alias quibus indigeret sibi compareret, vbi, cum à gubernatoribus quotidie ad prandium & cœnam vocaretur, duos menses cōmoratus fuerat. Et eo quidem tempore Gubernator ciuitatis CVMANA, VIDES dictus, aliquem à MOREQVITO impetrauerat, qui secum in regnum GVIANA iret, inuitatus preciosissimis & artificiosissimis aureis statuis, & aliis clindis, quæ dictus MOREQVITO secum attulerat, quemadmodum etiam assiduis laudibus regni GVIANA & EL DORADO. Hic igitur VIDES statim in Hispaniam pro populo aliquo impetrando scripsit, vt regnum hoc GVIANA in suam potestatem redigeret, ignorās tamen propositum & mentem BERREI, qui hoc prior à Rege impetrauerat. Cum autem VIDES à BERREO hoc intelligeret, audiretq; eum etiam transitum aditumve in istud regnum reperisse, conatus est propositum BERREI, quātum in ipso erat, impedire, prohibebat enim ipsum transitu per territorium suum, & com meatum resque necessarias omnes ei denegabat. Vnde capitales postmodū inter ipsos extiterunt inimicitia, præsertim cum BERREO etiam Insulam TRINIDAD in suam potestatem rede gisset. Ceterum MOREQVITO se admodum humanū exhibebat, legatos BERREI facile admittebat, Monachum, qui missus erat vt regionem Guiana exploraret, per regnum suum ire non prohibuit, quin etiam legatos BERREI comitabatur vsque ad ciuitatem GVIANA MACVREGVARI. Vnde postmodum spacio II dierum ad regiam ciuitatem MANOA peruenerunt.

Sed postea Monachus ille, cum assumptis preciosissimis rebus ex ciuitate MANOA & regno GVIANA reuersus esset, & iam regionem

ñem AROMAIA transire rursus vellet, à populo huius MOREQVITO oppressus, & cum omnibus suis sociis, quorum 10 erant, interfectus est, ad vnum vsque, qui natando aquam superauit, atque ita vitam suam conseruauit. Spolia vero quæ ab ipsis tum acceperant excedebant ferè 40000 PESOS auri.

Cum BERREO hoc audiuiisset, supra modum iratus, misit exercitum suum in regionem AROMAIA, qui hoc facinus in MORQVITO & suis ciuibus vlciscerentur, quod MOREQVITO animaduertēs, fugit trans fluuium ORENOQVE, & per regionem SAYMA & VVIKIRI venit in ciuitatem CVMANA ad gubernatorē VIDES, vbi sese planè tutum fore putabat, sed cum BERREO eum nomine Regis Hispanorum postularet, & ipse etiam in ædibus alicuius FASHARDO, à ministris BERREI visus esset, non audebat eum VIDES detinere, præsertim cum etiam ex Clericis vnus in legatione ista trucidatus fuisset, MOREQVITO promittebat FASHARDO ingentē auri summam, vt se dimitteret, sed miser effugere non poterat, quin tandem Capitaneo BERREI traderetur, à quo capite mulctatus est.

Berreo necens legatorum vlciscitur.

Morequito capitis supplicio affectus.

Post mortem MOREQVITO, diripiebant milites BERREI totum eius regnum, & multos comprehenderunt, inter quos etiam TOPIA VVARI huius MOREQVITO cognatus erat, cuius ego filium mecum in Angliam abduxi; Hic TOPIA VVARI, iam Rex est in AROMAIA, vir & prudentia & consiliis multum valens, qui centesimum ætatis annum iam egressus, bona adhuc vtitur valetudine. Hispani eū 13 diebus catenis vinctum circumduxerunt, vt ipsis iter monstraret in sua & dicti CARAPANA regione, sed redemptus postea est 100 patinis aureis & quibusdam gemmis seu lapidibus preciosis, quos PIEDRAS HYADAS vocant. Verùm BERREO propter interfectum hunc MOREQVITO, & crudelitatem quam in AROMAIA exercuit, omnem fauorem & gratiam populorum ORENOQVEPONI, & finitimarum nationum amisit, ita vt iam nō amplius audeat milites suos in CARAPANAM mittere, quæ quidem portus regni GVIANA habetur. Hispani tum temporis nepotem MOREQVITO cum aliis comprehenderunt eumq; baptizatum DON IVAN vocârunt, de quo magnam spem conceperunt, & admodum laborant, vt in regnum aui sui rursus introducatur. Hispani in vicinia solent CANOIS flumina, BAREMIA, PAVVROMA, & DISSEQVEBO, traicere, quæ ad austrum fluminis ORENOQVE labuntur, vbi mulieres & infantes à CANIBALIBVS siue Anthropophagis redimūt, tanta est enim ibi hominum frequentia, vt etiam tribus vel quatuor securibus, fratrum & sororum, imò proprios suos liberos vendāt, ex quibus Hispani multum luçantur, siquidem eos in India occidentali postmodum aliquot coronatis rursus diuendunt.

Topia VVari pater Morequito.

Nepos Morequito baptizatus.

Supremus in naui mea nauclerus IOANNES DOUGLAS comprehendit in flumine, vnam nauiculam CANOA, quæ repleta erat ho-

Comercia Hispanorum.

minibus ad vendendum destinatis, quorum maxima tamen pars euasit. Sed in eorum quos secum adducebat numero, erat foemina quaedam formæ tam præstantis & elegantis, vt pulchriorem tota Anglia ego non viderim. Aderant etiam aliæ, quæ si non nigricantes fuissent, vel cum totius Europæ mulieribus, quoad constitutionem & habitum corporis, certare potuissent. Hispani etiam mercaturam panum ex CASSAVI in littoribus exercent, vbi 100 libras vnico cultello redimunt; & postmodum in ciuitate MARGARITA multis PERSOS auri reuendunt. Magnam etiam mercaturam, gossypio, ligno Presiliensi, & lectis, quos HAMACAS, hoc est, lectos Presilienses vocant exercent, quibus Hispani in istis calidis locis noctu vtuntur, vt etiam nos, dum ibi viueremus.

100. Libra panis pro vno cultello.

Berreo Capitaneum in Hispaniam mittit.

BERREO igitur cum hisce mercimoniis, ingentem thesaurum & auri copiam acquisiuisset, misit suum Capitaneum cum hisce opibus in Hispaniam, vt exercitum conscriberet, & monstratis hisce thesauris omnium animos inflammaret, ad expeditionem istam eò libentius & auidius suscipiendam. Miserat autem etiam Regi Hispano multas pulcherrimas imagines hominum, ferarum, piscium, auium aliarumq; rerum summa arte elaboratas, nec quicquam dubitabat, quin Rex hisce thesauris incitatus cōmeatum & populum missurus esset satis multum, præsertim cum hæc regio hæctenus à nullo cognita vel direpta esset, aurum vero quod ex India occidentali in Hispaniam perfertur, ex aurifodinis multo labore & sumptibus erui necesse esset. Præterea etiam ad filium suum in NVEVO REYNNO scribens, iussit eum exercitum conscribere quantum maximè posset, & per fluuium ORENOQUE in EMERIAM regionis CARAPANA ad se venire. Quin etiam quosdam ad S. IAGO de LEON, & ad littus CARACAS emiserat, qui equos & mulos ad hanc rem necessarios ibi emerent.

Berreo consur propositum nostrum dissuadere.

Postquam iam satis ex BERREO audiuissem, qua ratione ipse cœptam rem ad finem perducere constituisset exponebam ego ipsi meam quoque mentem, nempe quod & ego mihi proposuissem regnum GVIANA videre, & quod eam ob causam præcipuè in Insulam TRINIDAD venissem, quemadmodum etiam aliud cōsiliuntum nō habebam, nam in hunc finem ablegaueram præcedenti anno Capitaneum meum IACOBVM VVHIDDON, vt terram istam exploraret, cum quo tum temporis BERREO etiam locutus fuerat. Hoc audiens, dici non potest, quam perterrefactus sit & sedulo laborauerit mihi hoc propositum dissuadere, persuadebat etiam populo & maximè nobilibus meis, quod multū laboris & miseriarum ipsis immineret, si in suo proposito perseueraturi essent. Et principio quidem verè affirmabat, me nauibus quas habebam, aquas istas percurrere non posse, propter arenarum in eis copiam, siquidem ipse suis CANOIS quæ tamen vix ad 12 digitos aquis inhærebāt, semper arenas at-

nas attigisset. Deinde etiam incolas meo aduentu perterrefactos, fugam statim duros, & si eos persequeremur, ciuitates suas igne deleturos, præterea longum nobis adhuc iter conficiendum, instare vero iam hyemem, & in fluminibus per inundationem effusis, impossibile esse verum iter tenere, cæterum etiam victu & rebus aliis necessariis non esse nos ad dimidium saltem tempus satis instructos. Tandem vero, quod omnium maximè nos mouebat, addidit, reges & principes in vicinis regionibus initis foederibus, decreuisse, nullo modo cum Christianis amplius cõuerfari, siquidem istæ conuersationes extremum ipsis attrahere exitium possent, vt à Christianis tandem auri desiderio vel in seruitutem redigerentur, vel ex terra planè exturbarentur.

Animaduertebam quidem ego quæ à BERREO prolata erant, à veritate aliena non esse, sed tamen vt expertus ipsemet etiam de his rebus loqui possem, mittebam primo Capitaneum GEORGIVM GIFFORD, VICEADMIRALIVM meum, cum naui quæ erat gubernatoris CALFILDES, versus ortum, ad ostium fluminis CAPVRI inquirendum, ad cuius ortum explorandum antea quoque Capitaneum VVHIDDON & IOHANNEM DOVVGLAS ablegaueram. Ipsi igitur inuenerunt profunditatem istius fluminis cum fluxu maris, 9 pedum, cum refluxu vero tantum 5 pedum esse, præceperam ipsis quidè, vt in littore anchoram emitterent, & viderent quousque cum fluxu maris pertingere possent, sed frustra laboratum ab ipsis est. Nam aqua iam deflexerat, antequam tumulum arenarium superare possent, quod ipsum quidem nobis semel atque iterum accidit, vt cogere mur consilium mutare, & nisi à proposito planè desistere vellemus, relictis ibi nauibus nostris, cymba celoce, & nauiculis duabus aliis, populum com meatumque nostrum ad 400 Anglicana miliaria transportare, sed hoc quidem non libenter faciebam, cum BERREI filius eo tempore cum vniuerso suo populo eò venturus esset. Emisi igitur adhuc vnum nomine KINGH, Gubernatorem nimirum nauis, quam iuniorem leñulam vocat, vt cymba sua alium fluuium in portu GVANIPA (qui etiam AMANA dicitur) exploraret, & videret an possibile esset nostris nauibus fluuium istum percurrere. Qui cum ad ostium fluminis AMANA venisset, reperit hunc fluuium reliquis omnibus similem, nec vero audebat vltius progredi, cum ipsi ab Indiano itineris comite diceretur, CANIBALES ex GVANIPA cum multis CANOIS ipsum aggressuros, qui venenatis iaculari sagittis solēt, & periculum esse, ne omnes ibi opprimeremur.

Interea cum pessima quæq; timerem, iussi statim nauem GALLIAS siue triremem parari, humilem eam quidem quæ tantum quinque pedibus fluuium ingrederetur, iuxta profunditatem fluminis CAPVRI, transtris ab vtraque parte alligatis. Cumq; dubitarem de
 istius

Fluxus & refluxus maris est, cum mare omnibus horis crescit, & decrescit.

istius *KINGS* reditu, nisi ego *IOANNEM DOVVG LAS* cum cymba quadam, ut ipsi opem ferret, & profunditatem aquarum magis exploraret. Communis enim erat opinio, nauem, quæ fluuium istum semel ingressa esset, non posse propter rapidissimum eius fluxum, ex eo rursus emergere, præsertim cum *Eurus* etiam sua vehementia cursum non parum promoueret. Et hoc quidem *IOHANNES HAMPTON* primus ante *PLEYMOVTH* animaduertit, qui plurimū inter Anglos expertus est, & in hac opinione multi sunt, qui isto itinere in Insulam *TRINIDAD* profecti fuerunt. Itaque ego *IOHANNI DOVVG LAS* senem quendam, qui *CASSIQVI* ex *TRINIDAD* erat, adiunxi, qui nos etiam antea monuerat, ne reuerteremur per alueum istius fluuij, & nouerat riuum quendam alium, versus ortum labentem, quo, ut arbitrabatur, redire rursus in fluuium *CAPVRI* possemus. *IOHANNES DOVVG LAS*, aquas istas explorās, inuenit quatuor aptissima ostia, quorum minimum eius erat magnitudinis, qua *THAMESIS* est (fluuius nimirum qui *Londini* sese in mare exonerat) in *VVOLVVICH*, sed tractus, qui ad initium eius ducit, sex tantum pedes profundus erat, ut ita omnem ferè spem abiiceremus, cū nauibus nostris istum fluuium traiciendi, & propterea constitueremus cum nostra *GALLIASSE*, qua uehebantur 60 personæ, cymba nauis lænulae, & expositoria quadam naui, quæ duæ 20 viros caperent, cymba item Capitanei *CALFIELDS*, & mea cymba, quæ similiter 20 caperent, flumini nos committere, quod etiam fecimus, quamuis nostrum tantum 100 personæ essent, & com meatum pro mēse saltem vno nobiscum haberemus.

Et à *BERREO* quidem aliam cognoscere viam non potuimus, quam quæ ducit per influentes aquas, quæ quidem tam procul à nobis aberant, ut impossibile esset eas assequi, tātus enim maris tractus nobis erat conficiendus, qualis est inter *CALES* & *DOVER*, in super & ventum & fluctus adeo nobis contrarios habebamus, ut nostris nauiculis in sinum maris ad *GVANIPA* pelleremur. Aderat nobis tum temporis Indianus quidam *PILOT*, ex finibus *BAREMIA*, versus austrum à flumine *ORENOQVE*, inter *ORENOQVE* & *AMAZONES*, oriundus, cui paulo ante *CANOAS* eripueramus, quas panibus ex *CASSAVI* in *BAROMA* onustas, *MARGARITAM* perducere voluerant. Hic *ARVVACAN* promittebat mihi, quod vellet me in magnum fluuium *ORENOQVE* perducere, sed, ut verū fatear, ipsemet ignorabat, quo in loco tunc versaremur, abfuerat enim 12 annis ab istis finibus, & iuuenis adhuc imperitus erat. Itaque nisi Deus nobis alia ratione opem tulisset, vel totum annū in hoc labyrintho aquarum hærendum nobis fuisset, antequā vlla via nos inde explicare potuissemus, præsertim cum eò vsque progressi essemus, ut fluxus & refluxus maris non amplius sentiremus. Et ego quidem mihi planè persuadeo, in toto orbe terrarum nullum reperiri fluuium, quem tot aquarum

riui

riui & ductus ingrediatur, tot enim & tam varij nobis occurrebant riui, vt incerti essemus quem potissimum eligere & sequi deberemus.

Cum iter nostrum ad cursum solis vel astrolabiū dirigeremus, ad copiosas peruenimus Insulas, quarum quaelibet tam proceris erat arboribus cincta, vt intueri eam non liceret. Huc delati eramus cum fluuium quendam essemus ingressi, cuius nomen inquirere nō poteramus, itaq; eum nominauimus *there ad Croffe*, hoc est, Crux rubra, propterea, quod nulli haecenus Christiani eō peruenissent. Die 22 Maij, in itinere isto animaduertimus è lōginquo, exiguā CANOA Canoa cū tribus Indianis. cum tribus Indianis, quam celoce nostra, in qua octo remiges erant, statim apprehendimus, antequam fluuium superare posset. Omnis vero populus, qui in ripa fluminis sub arboribus stabat, cupidus erat videndi, quid futurum esset, cumque viderent, ipsis nullam fieri iniuriam, neminem etiam ex nostris in CANOA istam descendere, aut aliquid inde eripere, accurrebant omnes ad ripam, nobiscum contrahere & conferre volentes, cumque viderent nos magis magisque appropinquare, subsistebant. Nos vero per riuulum quendam, qui ex ciuitate eorum in fluuium istum labitur, ad terram appulimus.

Cumque ibi paululum moraremur, abiit noster Indicus PILOTTA Pilotta Ferdinando pagano ingreditur. FERDINANDO in pagum quendam, vt poma afferret & de vino ipsorum biberet, simul vero etiam, vt terram istam contempleretur, & de Domino quæreretur, habebat autem fratrem suum secum, sed cum pagum ingressus esset, volebat Dominus istius loci eum cum fratre in carcerem coniecere, propterea, quod peregrinam nationem secum adduxissent in perniciem suæ terræ. Sed hic PILOTTA sua dexteritate & agilitate ex manibus eorum euasit, & ad nos perueniens, dixit fratrem suum ab Indianis istis esse interfectum. Itaque nos quendam senem, qui nobis proximus erat, comprehendimus, mortem ei minantes, nisi noster PILOTTA nobis restitueretur.

Hic senex promptus erat damnum & amissionem prioris PILOTTÆ compensare, cumque videret PILOTTAM ad naues nostras properare, alta voce clamans ab incolis petiit, vt ei parcerent, sed incolæ tamen nihilominus ipsum insequentes, tantum strepitum & clamorem canibus suis excitauerunt, vt syluæ inde resonarent, tandem tamen apprehensis nauibus nostris, semimortuus ad nos reuersus est. Sed nos bono nostro fato senem istum Indianum acceperamus, quia enim ibi natus & educatus fuerat, melius nos de fluminem & itineris istius conditionibus edocere quam peregrinus aliquis poterat. Et sanè si sine hoc fuisset regnum GVIANA, nunquam ingredi potuissemus, neque ad naues nostras reuerti.

Nam post paucos dies, ignorabat FERDINANDO quo in loco versaremur, quin imò ipse etiam senex sæpè dubitabat quod flumen ingrediendū esset. Populū qui in hisce fractis & quodammodo sub-

merfis Insulis habitat, communiter TINITIVAS nominant, atque in duas partes distinguunt, quidam enim vocatur CIAVVANI, quidam vero VVARAVVITÈ.

Magnus fluuius ORENOQUE siue BARAQVAN, 9 habet riuos siue venulas, ex ostio fluminis versus septentrionem labentes, & 16 sinus, multasque Insulas, quarum aliquę eiusdem sunt magnitudinis cum Insula VVIGHT siue VECTIS, quędam maioris, quędam minoris. Ab vno riuo siue ductu versus septentrionem, vsq; ad postremum, versus austrum, ad minimum numerantur 100 LEGVAS, & eo loco vbi in mare sese exonerat latitudo est 300 anglicorum miliarium. Et meo quidem iudicio longè maior est fluuius AMAZONES. Populos vero omnes qui istis riuis siue ductibus adiacent, vocant TINITIVAS, quibus duo gubernatores siue Domini imperant, qui assidua inuicem bella gerunt. Insulas ad dextrum sitas vocant PALAMOS, ad sinistram vero, HIROROTOMAKA. Fluuius per quem IOHANNES DOVVG LAS ab AMANA CAPVRI reuersus est, vocatur MACVRI.

Descriptio populorum Tinitiuas.

Populi TINITIVAS, procero & pulchro sunt corpore, apti ad bellum, & tantę eloquentię, quantę nullum hucusq; populum audieram. In æstate ædificia sua in terra, quemadmodum etiam alię nationes habent, hyberno autem tempore in arboribus habitant, in quibus ædificia sua artificiosissimè parare possunt, quemadmodum copiosius hac de re in Hispanica descriptione Indię occidentalis, legere quis poterit, vbi etiam alij populi humilis & depressę regionis VRA-

Orenoque 20 pedibus supra terram eleuatur.

LIA, idem facere dicuntur. Nam fluuius ORENOQUE à Maio vsq; ad Septembrẽ, ad 30 pedes eleuatur, ita vt 20 pedibus supra terrã ascendat, exceptis aliquot montibus, in media regione sitis. Et hac de causa coguntur ædificia sua tum temporis mutare. Non studet agriculturę, sed contenti sunt eo quod terra ipsis sua sponte producit, ad panem conficiendum vsurpant PALMITOS, sed carnibus tamẽ & piscibus vescuntur. Abundant istę Insulę auibus, & arboribus frugiferis. Et quidem tam varias habent aues, vt similes nullibi locorũ viderim.

Vitus quotidianus.

Aues.

Opificia.

Populi CAPVRI & MACVRI, qui ad littus ORENOQUE habitant ferè omnes sunt fabri lignarij, qui CANOAS extruunt. Item pulcherrima ædificia, quę in regno GVIANA auro, & in Insula TRINIDAD, TABACCO vendunt. Et in hoc quidem opificio, quoad celeritatem omnes populos superant, breui enim tempore multa extruere ædificia possunt. Aërem habent humidum, & cibo vtuntur admodum duro. Pulcherrimus est & fortissimus populus, quem vnquam in

Bella cum vicinis.

India & Europa vidi. Bella gerunt cum finitimis populis, maximè vero cum Anthropophagis CANIBALES, ita vt omnibus aliis populis formidabiles sint, qui cum eis congregari nõ audent, iam autem facta cū vicinis populis pace, hostem præter Hispanos nullum agnoscunt. Cum Duces & Gubernatores ipsorũ moriuntur, admodum

Luctus propter Duces defunctos.

eos

eos lugent, & post sepulturam eorum cum existimant carnem iam absumptam esse, eos rursus effodiunt, atque in ædibus, quas viui inhabitauerant suspendunt, caput vel cranium plumulis varij coloris exornant, & ossibus reliqui corporis, omnia quæ habuerunt vasa aurea appendunt. Alij populi quos ARVVACAS vocant, & valdè in ista regione celebres sunt, effossa & eruta dominorum, vxorum & cognatorum suorum ossa, in puluerem redigunt, atque in omnem suum potum inspergunt donec absumantur.

Arvvas populi ossa suorum dominorum in potu absumunt.

Ex portu igitur CIAVVANORVM soluētes, quamdiu fluxus maris, durabat progressi sumus, mari autem defluente quievimus. Tertio die postquam in fluuium venissemus, confedit triremis nostra tanta vehementia, vt aliter existimare non possemus, quam de ea & 60 istis armatis actum iam esse, sed sequenti die dominica seburra qua onusta erat eam exonerauimus, quo facto postea Dei beneficio, ab aqua rursus eleuata est, post quatuor dies in fluuium admodum elegantem delati sumus, qualem ego antea per omnem vitam non videram, quem vocant magnum AMANA, hic recto fluebat cursu, & sinus anfractusque nullos habebat, sed cum nos fluxus maris dereliquisset, occurrit nobis, alueus fluuij tanta copia & velocitate, vt omnes remigare cogermur, nisi cum dedecore & re infecta reuerti mallems. Rationem igitur aliã inuenire non potui, quam vt meos admonerem ad labores hosce viriliter perferendos, siquidem hæc calamitas diuturna non futura, sed propediem finem suum habitura esset, ad quam quidem admonitionem, tam nobiles quam alij inferioris conditionis homines ad remes sese applicarunt. Quotidiè elegantes præteruehebamur riuos & fluuios ab ortu partim, partim ab occasu sese in fluuiũ hunc AMANA exonerantes, quos quidẽ ego vna cū ortu suo, in mea tabula siue mappa diligentissimè annotaui.

Fluuius Amanae elegans.

Cum aliquot dies elapsi essent, cœpit populus meus animũ ferè abii cere, præsertim cum admodum ab æstu solis vrgeretur, & fluuius iste ab vtraque parte proceris confitus esset arboribus, quæ omnem ferè auram à nobis prohibebant. Præterea & aquas, quo longius progredieremur, eò maiores & vehementiores experiebamur. Itaque licet quotidiè PILOTTA, meo iussu, populum ad constantiam hortaretur, tamen tandem cum omnes admodum essemus defatigati, & iam cõmeatu quoq; carere inciperemus, ego ipsemet dubitare sæpenumero incepti, an pergere vellem nec ne. Nam & æstum solis quò propius ad lineam, à qua 5 tantum gradibus aberamus, accessimus, eò vehementiorem experti sumus, ita vt quò magis virib. opus esset, eò languidiores fieremus. Sed nõ cessauit tamen populum cõsolari, & hortari, vt essent forti animo, nos enim tantum vnus diei itinere à quodam loco abesse, vbi reficere nos & rebus omnib. nobis rursus prospicere possemus, posito ipsis ante oculos periculo mortis, quæ cum dedecore subire cogermur, si cursum nostrũ verteremus.

In ripa istius fluminis magnus erat prouetus pomorum, boni saporis, & tanta copia arborum herbarumque, ut vel 10 herbaria non sufficiant nominibus istis annotandis. Et sane nisi pomis nos reficere & aues piscesque capere potuissemus, actum de nobis iam pridem fuisset.

Pilotta proditionem molitur.

Senex noster PILOTRA, quem ex CIAVVANI nobiscum acceperamus, persuadebat nobis, si sequi, & riuulum aliquem ad dextram ex hoc flumine ducentem, ingredi vellemus, relicta triremi in fluuio AMANA, se nos in pagum quendam, qui ad ARVVACAS pertineret, ducturum, ubi sat panum, gallinarum, piscium & vini essemus accepturi, & istum quidem locum non procul abesse, ita ut aliquot horis ad naues nostras redire possemus. Hoc audientes ego & Capitaneus GIFFORD, nec non & CALFIELD, nauiculis nostris ostium istius fluminis ingressi sumus, paucis ad nos armatis assumptis. Et quia ipse dixerat non procul istum pagum abesse, nihil cibi nobiscum sumpsimus. Tribus autem horis progressi, mirati sumus nullum nos vestigium vel signum ædificiorum videre, & PILOTTAM interrogauimus, in qua fluminis parte pagus ille situs esset, qui respondebat, parum nos adhuc abesse. Porro ad tres rursus horas progressi, sole iam ad occasum vergente, cum pagum nullibi videremus, coepimus suspicari, ipsum nos in perniciem abducere constituisse, neque etiam multum nos isthæc fefellit suspicio, nam ut postea ex ipso percepimus, Hispani, qui ex TRINIDAD fugerant, & in EMEREA apud CARAPANA manserant, in quodam pago ad hunc fluuium sito, sese congregarant. Nocte igitur iam ingruente, serio ipsum interrogauimus, ubi nam locorum pagus iste situs esset, sed ipse respondebat, paulo amplius adhuc progrediendum esse. Cum igitur pagum nullibi cerneremus, & tamen 40 iam ferè miliaria britannica sine cibo confissemus, constituimus non semel PILOTTAM ab arbore suspendere.

Pilotta in periculum mortis incidit.

Quod etiam factum fuisset, si, qua via reuertendum nobis esset, noctu sciuissemus, sed nostrum periculum ipsi tum vitam conseruabat. Erant enim densissimæ tenebræ, & amnis magis magisque coepit coarctari, ita ut etiam rami ab vtraque parte sese contingerent, & cursum nostrum multis modis impedirent. Magno sane desiderio pagi istius tenebamur, sperabamus enim ibi coenam bonam reperire, cum in nostra triremi tentaculum tantum sumpsissemus, & vero iam hora octaua instaret, qua adhuc de pago isto nihil nobis polliceri possemus, quamuis PILOTTA nos subinde erigeret & bonis verbis solaretur.

Pagus tandem inuentus.

Tandem lumen aliquod è longinquo vidimus, hora ferè prima post mediam noctem, itaque cursum nostrum eò statim direximus, præsertim cum & canes ibi audiremus latrantes. Cum autem in locum istum venissemus, exiguum ibi populū offendimus. Dominus enim istius loci ad ostium ORENOQUE, quod 400 miliaribus britan-

britannicis ab isto loco aberat, profectus erat, aurum commutaret & mulieres à CANIBALIBVS siue Anthropophagis redimendi gratia. In edibus eius multos panes, gallinas & pisces, quin etiam vinum inuenimus, vt amissas vires recolligere facile possemus. Sequenti autem die accepto in naues commeatu necessario, ad socios & triremem rediimus, panes, gallinas & pisces eis afferentes.

Ab vtraque parte fluminis apparebat nobis ista regio longè pulcherrima, & cū antea nihil nisi syluas & sentes vidissemus, iam pulcherrimæ nobis valles apparebant, 20 ferè miliaria Anglica longas, gramine & arboribus optimo ordine exornatas, non secus ac si summa diligentia & studio cōsitæ fuissent. Quin & feras syluestres in litore obambulantes conspeximus, & auium pulcherrimis pennis exornatarum maximam copiam. Aqua innumeris piscibus erat referata, mixtis simul serpentibus, quos LAGARTOS nominant. Habebam ego mecum NEGRO aliquem elegantem iuuenem. Hic cum ex triremi prosiliens ad ostium fluminis natare vellet, totus ab huiusmodi serpente LAGARTO, absumptus est, nobis omnibus videntibus. In absentia nostra existimārant nostri socij, quos in triremi reliqueramus, nos omnes in flumine extinctos esse, miseruntq; Capitaneum VVHIDDON cum cymba nauis LEÆNVLÆ, nobis in occursum, vt nos inuestigaret, promiseramus enim circa vesperam eiusdem diei ad eos reuerti.

In itinere hoc 80 miliaria britannica confecimus donec ad naues nostras & triremem reuersi sumus. Cum autē iam ad naues nostras venissemus & Capitaneus meus GIFFORD triremem iam ascēdisset, alij vero in littore ignem extruerent, vidimus magna cum lætitia quatuor CANOAS flumen istud descendere. Itaque Capitaneus meus GIFFORD populum suum eis in occursum emisit, sed duæ ad littus declinabant, & homines in illis nobis visis omnes in syluas aufugerunt, dumque nos in persequendis istis duabus CANOIS & populo, qui fugam dederat, occupati essemus, effugerunt interea manus nostras reliquæ duæ sed minores tamen CANOÆ, ignorabamus autem an panes quos vehebāt MARGARITAM, quam Indiani ARVVACAM vocant, perducere voluerint nec ne. In duabus minoribus CANOIS erant tres Hispani, qui audierant, quid Gubernatori suo in Insula TRINIDAD accidisset, & quod constituissemus GVIANAM proficisci, vnus erat CAVALLERO siue eques, alter gregarius miles, tertius excoctor siue auri explorator, quemadmodum postea ex relatione Capitanei, qui in ARVVACA erat, cognouimus.

Interea nihil æquè desiderabamus, quam aurum, & panem, quem tamē in hisce CANOIS fatis copiosum inuenimus. Postquam autem Capitaneus meus GIFFORD duas istas CANOAS adduxisset, statim ego celoce nostra cum aliquibus sclopetariis ad locum istum me contuli, vbi Hispani illi ex CANOIS effugerant, vt eos in sylua in-

quireremus, cumque ab vna quidem parte Capitaneus GIFFORD, ab altera Capitaneus CALFIELD, syluam ingressus esset, atque ita ego cum meis eos diligenter inuestigaremus, inuenimus tandem indicum corbem, quem meo quidem iudicio excoctor ille siue auri explorator, inter fugiendum abiecerat, erat enim in eo argentum viuum, nitrum, & res aliae, quae ad exploranda metalla adhibentur, quin & aurum puluerisatum, quod ex auro fortassis illo remanserat, quo reliquae duae CANOAE, quae effugerant, onustae fuerunt. Aduocatis igitur pluribus ex triremi eos syluam emisi, proposito ei, qui Hispanum aliquem adduceret, praemio, 500 librarum STERLINGS, hoc est, nostrae monetae 2000 Ioachimicorum. Sed labor omnis frustraneus erat. Nam Hispani isti duas illas CANOAS quae effugerant assecuti erant. Inuenimus tamen quosdam ARVVACAS qui sese in syluis occultabant, & PILOTTAE remigesque Hispanorum fuerant. Ex quibus ego optimum & qui maximè exercitatus erat mihi in PILOTTAM assumpsi, & in regnum GVIANA perduxi, à quo postmodum etiam cognoui quibus in locis Hispani aurum maximè inquirerent, sed hoc non omnibus aperui.

Cum vero aquae inciperent admodum crescere & inundatione terram vndique implere, ita vt nobis impossibile esset canales & meatus auri aperire, quamuis quidem etiam instrumentis ad eam rem idoneis non essemus instructi, non existimaui consultum, nos ibi diutius commorari, ne consilium nostrum aliis innotesceret, atque ita ab ipsis impediretur, praesertim cum & PILOTTA noster aufugisset, qui Indianorum nobis fauentium animos statim commouere & in nos concitare potuisset. Quod si quis nobis hic obiicere voluerit, quemadmodum etiam aliquando factum memini, quod tamdiu emanentes non plus auri nobiscum attulerimus, optarem ego quidem eum ibi adfuisse, & coram vidisse istas aquarum repentinis inundationes, veruntamen totum iam etiam mensem à nauibus nostris abfueramus, nec interea temporis quicquam de illis audieramus, quas quidem non admodum munitas, 400 miliaribus britannicis à nobis reliqueramus. Et vt paucis dicam tot nobis obiectae sunt incommoditates, vt non credam quenquam esse, qui, etiam si mōtes omnes auro & gemmis fuisset repleti, commorari ibi diutius potuisset. Omnia enim quae in ORENOQUE fluuium sese exonerant flumina, vno die in tantum creuerant, vt cum mane vix calceos superauerant, circa vesperam ad brachia & humeros vsque ascenderent, vt ita aurum eruere magis fuisset opus laboris quam ingenij. Et vt verum etiam fatear, plus auri afferre potuissem, nisi aliud mihi tum, quam vt lucro inuigilarem, propositum fuisset.

Hispani Indianis persuadent Anglos esse Anthropophagos.

ARVVACA ille quo ego PILOTTA utebar, verebatur, se à nobis deuoratum iri, Hispani enim Indianis persuaserant, nos Anglos Anthropophagos siue CANIBALES esse, vnde neminem ad nos inuita-

inuitare potuimus qui nobiscum loqueretur, neque in itinere, neque in ipso GVIANA regno. Sed postquam nobiscum aliquandiu conuersati essent, nosque ipsis de cibo nostro communicaremus, quin etiam aliquid, quod ipsis nunquam visum erat, muneris loco daremus, coeperunt tandem nobis omnia humanitatis officia exhibere & dolum Hispanorum animaduertere, qui, ut ipsi referebant, ad libidinem & turpitudinem suam explendam filias & vxores ipsorum, minis verberibusque adigebant. Verum ego hic sanctè & in conspectu Dei affirmo, me ignorare nec etiam credere, aliquem ex nostris vxores eorum vel per vim vel per aliam rationem vnquam cognouisse, nihil omnino per libidinem cum ipsis commercij nobis fuit, quamuis eas magna sæpè copia nudas viderimus non solum, sed & in potestate nostra habuerimus. Aspeximus nobiscum conuersantes sine omni malo & turpi affectu, licet iuuenulæ essent & formæ satis elegantis.

Nihil erat quod nobis fauorem & gratiam apud eos maiorem conciliârit, quam quod populus meus ne quidam PINA siue BATA TA radicem aliquam ab ipsis sine remuneratione & solutione precij, accipere, vxores vero & filias ipsorum ne attingere quidem auderet. Quo solo apud ipsos efficiebam, ut & nobis fauerent, & Reginam nostram mirarentur admodum & venerarentur. Quia tamen gregariis militibus furto abstinere impossibile erat, & ego non semper cauere satis poteram quin vbi ad ædes Indianorum ventum erat, furarentur, subinde per Indianum meum interpretem incolas interrogavi, quidnam ipsis à militibus nostris ereptum ablatumque esset, ut illud diligenter quæsitum atque apud nostros repertum rursus reciperent. Mirabantur cum audirent Hispanos in Insula TRINIDAD à nobis superatos atque interfectos esse, fuerant enim in ea opinione, eos omnibus Christianis superiores esse, & multo magis mirabantur cum ex mea relatione audirent, nos classè nostra in ipsam Hispaniam delatos, eos superasse & vicisse.

Cum igitur satis panum ex CANOIS ipsorum accepissemus, nec non & multis radicibus instructi essemus, tradidi ARVVACA alicui, vnam ex CANOIS quæ Hispani cuiusdam fuerat, & donata omnibus libertate, excepto vnico Capitaneo, quem Hispani MARTINVM in baptisate nominauerant, remisi cum ista CANOA primum meum PILOTTA FERDINANDO, & senem istum CIAVVAN, tradito ipsis com meatu quantum opus erat, scripsi etiam literas ad populum meum, quem in nauibus reliqueram, quas promiserunt se reddituros, quem admodum etiam fideliter ab ipsis factum est. Postea progressi sumus cum nouo nostro PILOT, ARVVACAN, sed post diem vnum atque alterum, confedit triremis nostra in fundo, & parum aberat, quin fracta triremi, omnem com meatum amisissemus, cumque totam noctem in arena herentes, maris fluxum non animaduertissemus, quo
allicua-

alleuata triremi pergere potuissemus, eramus in maximo metu. Itaque sequenti die anchoris nostris in littore firmatis, summa vi triremem ab arena detraximus, atque ita rursus progressi sumus.

*Tres Canoæ
conspiciuntur
& vna capi-
tur.*

Post 15 dies vidimus magna cum exultatione & lætitia montes regni GVIANÆ è longinquo, & accepimus circa vesperam ventum bonum, qui ab occasu vehementer prorumpens, nos ita impulit, vt eadem adhuc vespera, fluuium ORENÔQVE aspiceremus, ex quo fluuius iste prouenerat, in quo tum temporis hærebamus. Rursum autem ibi tres CANOÆ oculis nostris obiectæ sunt, sed cum tanto interuallo à nobis abessent, quāto oculis pertingere potuimus, quamuis eas celoce nostra insequeremur, duas tamen statim ex conspectu amisimus, tertia versus occasum in magnum fluuium delata est, atque ita oculis nostris etiam subtracta, putabant enim nos versus ortum ad prouinciam siue regionem CARAPANA profecturos, vbi Hispani quidem subsistebant, non audentes regnum GVIANA contingere, propterea quod omnibus vicinis populis odio essent, qui quidem etiam arbitrabantur, nos Hispanos illos esse, qui ex Insula TRINIDAD effugerant. Cum autem ad angulos istius fluminis veniremus, in quibus ipsi sese occultarant, strenuè nauem nostram propellentes, per interpretem nostrum ipsis denunciauimus, qui & quales essemus. Itaque cum id audiuisent, statim ad nos venerunt, communicantes nobis quicquid habebant, & inter alia etiam TORTVGAS, hoc est, oua testudinum, quæ collegerant. Quin & ad Dominum istius loci nos sequenti die se perducturos, & in omnibus nobis gratificaturos pollicebantur.

Hac nocte paululum progressi, anchoras postea firmauimus in loco quodam vbi contingit diuortium trium pulcherrimorum fluminum, quorum vnū erat AMANA, in cuius littore nos à septentrione veneramus, eo versus meridiem fluente, reliqua duo ex ORENÔQVE ab occasu venerant, & per AMANA versus ortum in mare sese exonerabant. In arena vbi quieuimus, inuenimus vltra 1000 TORTVGAS siue testudinum oua, quæ ad comedendum aptissima non minus quam salutaria erant. Itaque populus meus iam pulchrè acquiescebat, cum satis ciborū haberemus, & regnum etiam GVIANA tam propè adesset, vt contemplari & intueri illud rectissimè possemus.

Altero die venit ad nos iuxta promissionem eorum qui in CANOA fuerant, Dominus istius terræ TOPARIMACA, cum 40 ferè ministris, afferens nobis poma, panes, vinum, carnes & pisces, hunc nos pro tempore etiam liberaliter tractauimus, propinato & donato ei vino Hispanico, quantum adhuc in lagenis nostris erat, quod quidem ipsi cupidissimè biberunt. Ex hoc TOPARIMACA quæsiui de proxima via, quæ in regionem GVIANA nos perduceret. Ipse vero triremem & nauiculas nostras in portum suum deduci curabat, &
inde

inde nos secum sumpsit ad pagum suum qui miliare vnum cum dimidio ab isto loco aberat, vbi quosdam ex Capitaneis nostris vino suo ita tractauit, vt inebriati ad nos reuerterentur. Erat enim istud vinum ex aromatibus & herbarum quarundam succo præparatum atque confectum. Asseruant illud in vasis testaceis quorum singula 12. ferè congios capiunt, & largissime in conuiujs suis absumunt, sunt enim potatores, quales in vicinia non facile reperiuntur.

Cum ad ciuitatem hanc venissemus, inuenimus ibi duos CASSIQVEN, quorum vnus peregrinus erat, qui propter mercaturam quam exercebat, fluuium ascenderat, & CANOAS suas cum vxore atque familia domestica, in portu habebat, in quem nostræ quoque nauiculæ erant transmissæ: Alter erat huic TOPARIMACA subiectus. Noctu dormiebant in HAMACA gossypino, nos lectulos BRILIENSES vocamus. Duæ mulieres mensæ ministrabant cum 6 poculis, & vase quodam alio, quo vinum haurientes, poculis infundebant, & quilibet simul tria exhaurire pocula cogebatur, quæ causa erat ebrietatis ipsorum.

Pagus istius TOPARIMACA, in monte quodam situs erat & prospectum bonum habebat, hortis ad miliare Britannicū circumdatus erat, intermixtis multis aquis piscium multitudine abundantibus. Et pago quidem nomen erat ARVVACAI, incolas autem vocabant HEPEIOS, parent vero dominio CARAPANA. Offendimus ibi multos decrepitos senes, tantæ ætatis, vt venas in toto corpore numerare possemus, carne enim exiccata, ossa tantum cute siue pelle obducta apparebant. Dominus huius loci adiungebat mihi senem quendam PILOT, qui omnium viarum peritissimus erat, & ductus aquarum nocte dieque discernere rectissime poterat. Et profecto qui peregrinari istis in locis voluerit, PILOTTA peritissimo admodum opus habet, tot enim ex arena tumuli, tot saxa & Insulæ ibi passim, vt aquarum velocitatē taceam, reperiuntur, vt in extremum sæpenumero periculum inciderimus, nauiculis certè nostris, excepta triremi, à littore recedere parū tutum erat, nisi cælo admodum sereno & quieto.

Sequenti die iter rursus ingressi sumus, & quia ventum ab ortu satis fortem cōmodumq; habebamus, remos impellere necesse non erat. ORENOQE enim fluuius ab ortu ad occasum labitur, vsque ad QVITO IN PERV. In hoc fluuio vel 1000 miliaria Britānica ascendendo cōficere possumus, & ab isto loco, quo eū sumus ingressi, potest aliquis cum PINASSEN ad præcipuas vsq; ciuitates NVEVO REYNO de GRANADA & POPAIANO peruenire, ita vt nulla cōmodiori via, q̄ hoc ipso fluuio quis vti possit, ad occupādas & expugnandas Indianorū ciuitates. Die isto riulū quendā nauigando cōfecimus, ad cuius sinistra Insula ASSAPANA sita est quæ 25 miliaria Britannica in lōgitudine, & 6 in latitudine habet, ad dextrā vero fluuius ORENOQ; labitur.

Ee

Hoc

Hoc fluuio superato alia rursus insula occurrit, nomine *IUVANA*, quæ magnitudine sua, bis superat Insulam *VVIGHT* siue *VECTIS* in Anglia. Inter hanc Insulam & *GVIANAM*, alius adhuc fluuius labitur, qui ex *ORENOQVE* promanans, *ARRAROAPANA* vocatur. Qui fluuij omnes tanta sunt magnitudine & profunditate, vt magnas etiam naues capiant. Hunc locum vna cum Insulis, quibus varè diuiditur, iudico in latitudine tria miliaria Britannica habere. Cum ad arcem Insulæ *ASSAPANA* venissemus, aperuit sese versus occasum, ex altero latere alius quidam fluuius, cui nomen erat *EVROPA*. Hic ex septentrione in fluuium *ORENOQVE* sese exonerabat. Quo superato, anchoras nostras firmauimus ad Insulam *OCAVVYTA*, 6 miliaribus Britannicis longâ, & duobus latam, vbi duos *GVIANOS* emisimus, quos ex ciuitate *TOPARIMACA* nobiscum adduxeramus, vt de aduentu nostro Dominum regionis *PVTYMA* certiores facerent. Hic subiectus est *TOPIAVVARI* regi *ARROMAIA*, qui in locum *MOREQVITO* successit, quem *BERREO*, vt supra dixi, capitis supplicio affecerat. Sed cū ciuitas eius procul à littore abesset, non poterat isto die nos conuenire. Itaque progressi ad aliam Insulam, sequenti die anchoram nostram in ea firmauimus, quæ eiusdem ferè magnitudinis erat cum priori, & *PVTAPAYINA* dicebatur, eratq; è regione eius in terra continua excelsus mons situs, quem *OCCAPA* nominant. Et libētius quidem ad Insulas istas quam ad littus terræ continuæ appellere solebamus, propter *TORTVGAS* seu oua testudinum, quorum multa copia in Insulis reperitur, deinde etiam propter commoditatem piscandi, quæ maior erat in Insulis quam in altero littore. In littoribus multa saxa cæruleo & metallico colore cernuntur, & ego quidem in ea sententia sum, ea non caruisse chalybe, colorem enim chalybis per omnia habebant, & scopuli isti in aliquibus locis altissimos montes constituunt.

Sequenti die versus occasum progressi ad dextrâ planam & apertam *GVIANÆ* terrâ conspeximus, cuius littus planè rubrū apparebat. Ibi iussi quosdā in littore scrutari & videre, qualis ab altero latere terra esset, qui reuersi nunciârunt mihi, regionem esse planam & vndique patentem quousq; quidem ipsi è longinquo perspicere, & ab arboribus quas conscenderant videre potuissent. *PILOT* meus, vir ætate & multo vsu clarissimus, & frater Domini siue *CASSIQVE TOPARIMACA*, referebat mihi. Hanc regionē esse vallem *SAYMA*, quæ pertingeret in Indiam occidentalem vsq; ad *CVMANA* & *CARRACAS*, & à quatuor diuersis populis habitaretur quorū nomina essent, *SAYMA*, *ASSAVVAI*, *VVIKIRI* qui populus potentissimus erat, & à quo *PEDRO HERNANDEZ de SERPA*, vt supra dictum, cū suis occisus est, vbi cum 300 equis à *CVMANA* ad fluuium *ORENOQVE* profectus regionem *GVIANA* expugnare voluisset. Quartum populum *ARORAS* vocabat. Hi nigri sunt instar *NEGROS* siue *Æthiopum*, populus prudens

P A R S O C T A V A.

35

prudens, fortis & audax, sagittis in bello vtuntur efficacissimo vene-
no infectis, quam ob causam ego de optimo mihi antidoto & reme-
dio contra venenum prospiciendum putavi. Nam sagittæ istæ vene-
natæ, non tantum lethalia vulnera infligebant, sed tantum etiam
dolorem vulneratis afferebant, vt genus illud mortis merito pessi-
mum & miserrimum haberetur. Iacti enim & vulnerati istiusmodi
sagittis, in furorem aguntur, & ita distenduntur, vt tandē rupto ven-
tre, omnia intestina effundant, colorem nigrum & piceum contra-
hant, & tam grauius olent, vt nemo apud eos durare & permanere
possit.

*Nocentissimum
venenum quo
sagittæ illi-
nuntur.*

Equidem sæpè miratus sum, neminem vnquam Hispanum,
quamuis multi illorū huiusmodi sagittis vulnerati & interfecti fue-
rint, verum antidotum & curationem istius veneni inuenire potuif-
se. Sed & nemo ex Indianis, etiam si vel mille eorum interrogas, eam
nōuit, præter sacerdotes & aruspices, qui curationem istam tam stu-
diosè celant, vt etiam filiis non nisi iam morituri aperiant. Vulgaria
& optima remedia quibus hoc venenū pellitur, & vulnera rectissi-
mè sanantur, præparantur ex liquore radicis TAPARA, nec aliud effi-
caciùs inuenitur. Nam idem etiam remedium febres arcet, & ruptas
in corpore venas, aliq; intrinseca vulnera sanat. Cum igitur GVIA-
NI hoc me remedium docuerint, agnosco vtq; me ipsis plus debe-
re, quam omnes alij populi. BERREO enim referebat, se ne audiuisse
quidem istud venenum posse curari, & vero ego tū optima ab ipsis
remedia didici, non tantum quibus venenum pelleretur, sed etiam
quibus vulnera rursus sanarētur. Quidam Hispani liquorem ex allio
expressum ad hæc venenata vulnera adhibent, quæ quidem curatio
vulgaris est, sed ego vnumquemque, qui hisce regionibus vtitur, fi-
deliter monitū volo, vt si fortè sagitta aliqua petatur, omni potu ab-
stineat, & sitim, quādiu possit, toleret, si enim statim post acceptum
vulnus biberit, certissima morte in ipso puncto ipsi moriēdum erit.

*Curatio huius
veneni.*

Iam ad iter nostrum reuertemur, quod quidem tertio die ab-
soluimus, anchoras nostras ad sinistrum duorum mōtium firman-
tes, quorum vnus AROAMI, alter vero AIO nominatur. Sed ibi ta-
men tantum ad medium noctis commorati sumus, metuebamus
enim pluuiam, postquā progredi amplius non potuissemus, & præ-
ceperam quidem ego, ne quis ad explorandum terram GVIANA ex
navibus descenderet, donec fluuiū rursus descendissemus. Sequenti
die ingētem præteruecti sumus Insulā, quæ in medio fluminis, MA-
NORIPANA, sita erat, vbi cū respexissem vidi nos insequentē CANOAM,
in qua octo GVIANI erant, qui nos rogabāt, vt in portu suo anchoras
nostras firmarem, sed ego hoc ad reditum meum differebam. Ad-
erat in CANOA ista CASSIQUE siue Dux ille, ad quē nostri NOPOIOS,
qui nobiscum à TOPARIMACA venerant, meo instinctu & iussu
profecti erant, vt de aduentu nostro ipsum edocerent.

*Quomodo in
Guianam ad-
uenerint.*

Quinto post die venimus in Prouinciam siue Regionem AROMAIA, in qua MOREQVITO regnauit, quem BERREO interfici iusserat, & appulimus ad terram versus occasum, alicuius Insulae MVRRECOTIMO dictae, quae decem miliaria Britannica longa & 5 lata erat, eodem die CASSIQVE de ARAMIARI nos preteruectus est, ad cuius ciuitatem siue pagum aliquando com meatum petentes appuleramus. Postero die peruenimus ad portum MOREQVITO, vbi firmatis anchoris, PILOTTAM ablegauimus qui Regem AROMAIA, Regis MOREQVITO cognatum quaereret. Qui sequenti die ab arce sua ante meridiem pedes ad nos venit, & eodem die domum rursus iuit, conficiens ita vno die iter 28 miliarium Britannicorum, cum tamen iam annum aetatis non attigisset. Adducebat finitimos populos, & magnum foeminarum, liberorumque numerum, vt nos viderent, afferebat etiam com meatum omnis generis, feras nempe syluestres, apros, gallinas, aues, pisces, poma & radices varias, quin etiam magnam copiam PINAS, quae omnia totius mundi poma longe exsuperant, nec vllibi meliora quam in GVIANA reperiuntur. Insuper etiam multum panis & vini afferebant, & quidam ex illis animal mihi quoddam donabat, quod ipsi CASSACAIN, Hispani vero ARMADILLO nominant, squamis oppletum est instar Rhinocerotis, & in extrema corporis parte caudam habet magnitudine & forma cornu venatorij. MANARDVS scribit ossa huius caudae puluerizata, & auribus immissa surditati mederi.

Cum Rex iste in tabernaculo, quod in eum finem paraueram, confedisset, incepti per interpretem meum cum eo loqui de morte MOREQVITO & de Hispanis, exponens ipsi causam mei aduentus, & cuius imperio parerem, quodque hoc iter ingressus essem, vt eos a tyrannide Hispanorum liberarem atque defenderem. Cumque praemississem prolixam & bene longam orationem, (quemadmodum etiam in Insula TRINIDAD a me factum fuerat) de Reginae nostrae potentia, virtute, candore & singulari affectione erga omnes in genere afflictos, & oppressos, interrogabam postea eum de statu GVIANAE, qualis regio esset, quae eius administratio, & constitutio, quae iura & statuta, quae potentia & vires essent, quam late dominium eius sese extenderet, ac tandem quos hostes, quosque socios & amicos haberet.

*Regis de statu
regni Guiana
responsio.*

Ad haec respondebat ipse, vniuersam suam terram, quemadmodum etiam regiones alias omnes, quae versus mare vsque ad fluuium EMERIA, & regionem CARAPANA sitae sunt, GVIANIS subiectas esse, vocari tamen ORENOQVEPONOS, propterea quod flumini ORENOQVE adiacerent, quod quidem nominis omnes populi vsurparent, qui ab isto flumine vsque ad montes VVACARIMA habitant, cum ab altero montium latere, vallis esset, in qua veteres GVIANAE coloni habitarent, quam quidem vallem in reditu lustrauimus, nomen eius est AMARIOCAPANA. Quae rebam autem etiam ex eo, quis iste

iste populus esset, qui vltra istam vallem, in termino montium habitaret. Ad hoc cum gemitu respondens, dixit: cum ego iuuenis adhuc ^{Querela & commemoratio veteris historia.} essem, parens vero meus ætate & senio confectus, ascendit populus quidam ab occasu solis, & confedit in magnis istis vallibus GVIANA. Venerunt tanta frequentia, vt numerari nō possent, multo vero minus à nobis superari, induiti erant vestitu oblongo, & pileos rubros gerebant, dicebantque se vocari OREIONES & EPVREMEOS. Hi populi tantum ex veteribus colonis numerum suis partim sedibus expulerunt, partim miserrimè trucidarunt, quantus in syluis foliorum numerus reperitur. Quo facto seiplos Dominos fecerunt totius regionis, vsque ad montes CVRAA, duabus tantum prouinciis exceptis, quæ vocantur I V V A R A V V A Q V E R I & C A S S I P A G O T O S. Et quidem in postrema pugna inter EPVREMEOS & I V V A R A V V A Q V E R O S habita, filius eius maior natu, qui I V V A R A V V A Q V E R I S auxilio missus erat, cum vniuerso suo populo cæsus erat.

Inter alia referebat etiam, quod EPVREMEI magnam ciuitatem, ad radices montis (vbi initium est vallis GVIANA, quæ nullum ferè finem habet) condiderint, & MARCVREGVARAI vocarint, & quod ædificia haberent multis contignationibus exornata & extructa, quod etiam potentissimus populorum OREIONES & EPVREMEOS, Rex, ad fines regni sui, præsidium 3000 armatorum constituisset, à quorum iniuriis nunquam ipsi tuti hactenus fuissent, quamuis ab eo tempore, quo Christiani inceperint vires suas in istis regionibus experiri, pace meliore vsi sint, ipsis iam cum aliis vicinis gentibus (exceptis tamen I V V A R A V V A Q V E R I S & C A S S I P A G O T I S qui ad fluuium C A R O L I habitant, quos postmodò etiam vidimus) mercaturam exercentibus, & ad resistendū Hispanis omnes vires & neruos conuertentibus.

Cum igitur ad interrogata mea abundè respondisset, veniam rogabat, domum suam repetendi, dicens satis longum iter sibi conficiendum restare, quod per ætatem & vires amissas non posset facile absolueri, præsertim quia etiã cum morte iã quotidie luctaretur. Rogavi quidem cum vt mecum pernoctaret, sed obtinere nihil potui, nisi quod polliceretur se ad nos rediturū, vbi reuersi, ad portum istum rursus appulisset. Interea velle se comportare optimum quodque, quod in regione & terra sua habere posset. Atq; ita eadem die ad ciuitatem suam O R O C O T O N A reuersus est, cōficiens nimirum ea die 28 miliaria Britannica, quamuis ad ætatis difficultatem etiam æstus vehementia accessisset, quæ non exigua est in regione eius intra 4 & 5 gradum Æquinoctialis sita. Hic T O P I A V V A R I prudentissimus & sapientissimus ex omnibus O R E N O Q V E P O N I S habebatur. Quemadmodum etiam ego, cum reuersi essemus, maiestatem, prudentiam & sapientiam eius mirari satis non potui, tam eruditè enim & sapienter loquebatur, vt nunquam credidissem, tan-

tam eloquentiam in eum qui literis operam non dedisset, cadere potuisse.

Sequenti die, relicto hoc portu, versus occasum progressi sumus, ut celeberrimum fluuium CAROLI viderem, cum audiuissem, quod ad omnes ferè potentissimas nationes & populos extenderetur, qui Imperatori INGA subiecti sunt, & cum EPVREMEIS inimicitias fouēt. Circa noctem anchoras firmauimus ad Insulam quandam CATVMA, cuius longitudo erat 5 vel 6 miliarium, & postero die ad ostium fluminis CAROLI peruenimus. Cum adhuc in portu MOTEQVITO essemus, audiebamus strepitum quem fluctibus suis edebat, postquam autem alueum eius ingressi, ad 40 tantum miliaria ascendere vellemus, ut CASSIPAGOTOS videremus, qui in finibus istis habitant, deprehendimus hoc impossibile esse. Celoce enim nostra, quæ 8 remos habebat, nō poteramus ad lapidis iactum progredi, in quacunque etiam parte periculum faceremus. Erat enim omnis noster conatus irritus quamuis fluuius iste quoad latitudinem cum fluuio THEMIS, siue THAMESIS in VVOLVVICH, nec non cum fluuio SCHEEDT Antuerpiæ, comparari rectissime posset. Itaque ad ripam declinauimus, & ORENOQVEPONI illum, qui nobiscum à MOREQVITO venerat, ablegauimus, ut incolis nostrum aduentum annuntiaret, & quod magno teneremur desiderio videndi Dominum de CANVRIA, qui in ea regione circa fluuium regnabat, indicaret etiam simul ipsi, nos iuratos hostes Hispanorum esse. Nam in hac fluminis ripa, MOREQVITO quondam, 10 illos Hispanos, qui ex MANOA regia ciuitate regni GVIANA reuersi, 40000 PESOS auri attulerant, interfici, & auro isto spoliari iusserat.

VVannureto-
na Dominus
regionis ad eos
accedit.

Altero die CASSIQVE siue Dominus quidam VVANNURETONA dictus, cum multo populo ad nos venit, afferens similiter, ut & alij fecerant, omnia ad victum necessaria, idq; non parcè sed satis copiosè & largiter. Significaui etiam huic CASSIQVI per interpretem, causam mei itineris, eodem modo quo antea TOPIAVVARI, quòd nimirum à Regia Maiestate in eas terras missus essem, ut eos à seruitute liberarem. De regno GVIANA tantum ab eo percepi, quantum ipse exploratum habebat. Quin & hoc intellexi, quod qui circa flumen CAROLI habitant, non tantum Hispanorum, sed & EPVREMEORVM acerrimi hostes essent, & auro valde abundarēt. Referebat etiam mihi quòd circa initium istius fluminis, ad lacum quèdam ex quo flumen deriuatur, tres potentissimi populi habitarent, qui vocantur CASSIPAGOTOS, EPARAGOTOS, AROVVAGOTOS, qui omnes nobiscum pugnaturi essent contra Hispanos & EPVREMEOS, de auro nos non debere dubitare dicebat, reperturos enim esse magnam auri copiam, vbi superatis montibus CVREA, in terram istam perueniremus. De IVARAVVACARIS, quorum supra mentionem fecimus, dicebat, eos quotidie cum EPVREMEIS bella gerere, primam ciuitatem

in GV.

in GVIANA, nempe MACVREGVARAI, inhabitare, & Imperatori INGA subiectos esse.

Eo tempore referebat mihi Capitaneus quidam GEORGE, quem cum BERREO captiuum habebam, circa hoc flumen diuitem argentifodinam esse, sed fluuius ORENOQVE, CAROLI, & alij omnes, iam ad 5 pedes creuerant, vt impossibile esset in istis progredi. Itaque ego aliquos Capitaneos & milites terra, in ciuitatem quandam 20 miliaribus Britannicis ab isto loco distantem ablegauit, ad quam cum per vallem AMNATOPOI venissent, inuenerunt ibi quosdam qui ad aliam ciuitatem CAPVREPANA ad fluuium montis sitam, ituri erant, quæ ciuitas dominum habet siue CASSIQVI, HABARACON dictum, qui erat cognatus TOPIAVVARI regis in ARROMAIA optimi nostri amici, & CAPVREPANA quidem ciuitati MACVREQVARI adhæret, quæ ciuitas est finitima imperij. Interea ego quoque cum aliquibus in terra ad videndam fluminis CAROLI declinationem siue cataractas iter feci, cuius strepitum nos magno interuallo audieramus, quin etiam inde ad cõttemplandam regionem CAVARI, progressi sumus, & Capitaneum IOHANNEM VVHIDDON ablegauit, vt videret an in ripa fluminis istius lapides metallum habentes inuenire posset.

Ascendimus etiam in montes circa istum fluuium sitos, vnde totum fluuium CAROLI perlustrare poteramus, quomodo nimirum in tres partes diuideretur, vidimus etiã declinationes siue prolapsus & cataractas eius, decem vel vndecim, quibus aqua quasi ab altissima turri delabatur, tanto strepitu & repercussione, vt maximam vim imbrium descendisse, & quibusdã in locis fumum quasi ascendere putares. Itaque aliquanto propius ad valles accessimus, vt hanc rem rectissimè perspiceremus. Pulchriorem ego regionem vel prospectum antea non vidi, montes enim nõ erant continui, sed ab inuicem pulcherrimis vallibus separati, tellus firma & arenosa, herba viridi vestita & ornata erat, tam ad equitandum quam ad ambulandum idonea. Feræ nobis vbique obuiæ fiebant, & auium in arboribus suauissime modulantiũ infinitus erat numerus. Lapidés omnes aurei & argentei videbantur, ita vt non existimem hisce similes alibi reperiri. Sed cum instrumentis idoneis careremus & tantum pugiones nobiscum haberemus, non potuimus lapides digitis eruere, vel aurum ex venis suis quæ in durissimis faxis absconditæ erant effodere. Ex lapidibus quos nobiscum sumpsimus, quosdam postea in Insula TRINIDAD probauimus, & Hispano etiã cuidam de CAROCAS monstraui, qui dicebat venas aliquanto profundius latere.

Quidam meorum militum conuasârunt sine discrimine quicquid colorem tantum auri referebat, sed deprehenderunt postea, quod MARCASITA loco auri plerique accepissent. Equidem ego hoc iter non tam facilè ingressus fuisset, nisi certus fuisset hanc regionem auri ditissimam esse, neque enim volupe mihi fuit tot miseris, mor-

Descriptio pulcherrima regionis.

morbis, curis & calamitatibus me subiicere, cibo & potu lautiori abstinere, factoribus item & vigiliis corpus meum macerare, & cōmodum inde vel vtilitatem nullam referre vel expectare. Capitaneus VVHIDDON & chirurgus noster, afferebant mihi lapides quosdam, qui colore saphiros representabant, ignoro tamen adhuc quid de illis sentire debeam. Monstrabam quidem eos ORENOQVEPONIS, sed illi valorem ignorabant, affirmabant autem quod me ad montem quendam perducere vellent, qui eiusmodi lapidibus esset refertissimus. Nescio quidem an pro crystallo, adamante, saphyro vel alio quodam precioso lapide eos habere debeam, sed hoc tamen scio, locum istum, vbi inueniuntur, tam procul à nobis abesse, quàm ille, ex quo lapides preciosi alij ad nos asportantur.

Ad sinistram fluminis CAROLI, habitant IVVARAVVAKERI, quorum EPVREMEI hostes sunt. Ab vna parte scaturiginis suæ, circa stagnum CASSIPA, habitant populi CASSIPAGOTOS, EPARAGOTOS & AROVVAGOTOS, qui EPVREMEIS vnà cum Rege INGA semper aduersantur. Hic lacus CASSIPA tam latus est, vt vix integro die eum CANOA aliquis traicere possit, nam ferè 40 miliaria Britannica in latitudine habet. Multa etiã flumina eum ingrediuntur, & in æstate multa auri grana in eo reperiuntur, quæ per flumina illa in lacum istum exuberant.

Vltra fluuium CAROLI, adhuc alius conspicitur fluuius nomine ARVI, qui versus occasum per lacum CASSIPA in fluuium ORENOQVE labitur. Inter hosce duos fluuios admodum pulchra & frugifera Insula sita est, iuxta autem fluuium ARVI adhuc duo flumina labuntur, quæ ATOICA & CAROA dicuntur. In horum ripa homines habitant qui capita in humeris non habent, quod tametsi fictum & fabulosum videatur, verissimum tamen esse credo, cum in AROMAIA & CANVRI vel infantes & pueri ea de re loquantur. Nominantur isti homines EVVAIPANO, capita in pectore, & os paulò infra pectus, crines vero circa humeros à tergo dependentes habent. Filius TOPIAVVARI quem mecum in ANGLIAM adduxi, dicebat mihi, eos terra præstantissimos esse milites & fortissimos. Arcus & sagitte, quibus vtuntur, triplo maiores sunt quàm GVIANORVM vel eorum qui vocantur ORENOQVEPONI.

Quidam IVVARAVVAKERI ante annum aliquem ex eis captum in suam patriam AROMAIA adduxerat, cumque videret me hac de re dubitare, & vix ad credendum adduci posse, affirmabat eos ibi raros non esse, quin & validissimum potentissimumque populum esse, dicebat, qui ante aliquot annos, multos ex parentis sui subditis & vicinis aliis, interfecissent. Sed nescio quo fato factum, quod ante meum discessum nihil de ipsis audierim, si enim vel vnicum de ipsis verbum dixissem, cum ibi adhuc adessem, adiunctus mihi procul dubio aliquis fuisset, vt ita veritatem re ipsa potuissem confirmare.

De hisce

De hisce hominibus etiam MANDEVILLE aliquid scripsit, quod tamen fictum & falsum semper habitum est, antequam perlustrata occidentali India, veritas manifestata fuit. Sed tamen, cum ego illos ipsemet non viderim, nihil attinet plura de eis scribere. Post reditum meum ex CVMANA in Indiam occidentalem, accidit, ut cum Hispano quodam, viro admodum exercitato & perito loquerer, qui cum audivisset me in GVIANA fuisse, interrogabat, an etiam quosdam EVVAIPANOMAS, qui nulla capita haberent, vidissem, dicebatque se multos eorum vidisse. Vir iste notæ erat fidei, sed parco ipsius nomini, ne ei hæc mea commemoratio vergat in ignominiam. Intercedit ipsi familiaritas cum filio MONSIEURS MOVCHERON Londinensi, & cum PETRO MOVCHERON Belgicarum nauium inspectori, qui isthic loci mecum hæc omnia audierunt.

Quartus fluminis Caroli riuus, versus occidentem, nominatur CASNERO, exonerat se cis AMAPAIA in fluuium ORENOQVE, multo maior est Danubio, vel alio aliquo in Europa fluuiio, oritur in ea parte Guianæ, quæ ad austrum sita est, vbi montes GVIANOS ab AMAZONIBVS discernunt, & videtur aliquot centum miliaribus Britannicis conficiendis patere, nos tamen hyeme præuenti flumina ista omnia inquirere & perlustrare non potuimus. Quamuis enim nulla in istis regionibus inter hyemem & æstatem, quoad æstum & frigus sit differentia, & arbores semper virides folia non modo non deponant, sed & fructus suos semper siue maturos siue non maturos habeant: Imo vno sæpè & eodem tempore folia, flores, fructusque maturos & non maturos in arboribus cernere possis, nihilominus tamen copiosa in hyeme pluuia descendit, & fluuiorum maximæ contingunt inundationes, quin ad tempestates, maxima etiam & frequentissima fulgura & tonitrua accedunt, cum quibus in reditu nostro non parum luctati sumus.

Primus fluuius, qui versus occasum in fluuium ORENOQVE se exonerat, nominatur CARRI, iuxta hunc & alius fluuius LIMO dictus labitur. Inter hosce duos fluuios habitat copiosissimus potentissimusque populus, qui CANIBALES siue Anthropophagi dicuntur, quorum metropolis vocatur ACAVVACARI. In hac ciuitate forum est, in quo singulis diebus mulieres venum exponuntur, quæ duabus vel tribus securibus venduntur. Emuntur autem ab ARVVACIS, qui in India occidentali eas rursus permutant atque diuendunt.

Ab hoc fluuiio LIMO versus occasum, conspicitur fluuius PAO, post hunc, CATVRI, post hunc VOEARI & CAPVRI, qui ex magno flumine META profilit. Et in hoc flumine BERREO, ex NVEVO REYNO de GRANADA in Guianam peruenerat: In occidentali plaga istius CAPVRI, sita est regio AMAPAIA, in qua BERREO ante hæc tempora hybernauerat, populo suo ab ANABIS aqua pluuiali extincto. Ultra AMAPAIA versus NVEVO REYNO, exonerant sese

in fluuium MEVA duo flumina, PATO & CASSANA. Versus occasum circa prouinciam ASHAQVAS & CATEITOS, conspiciuntur flumina BETA, DAVVNAII, & VBARO, & in finibus istis, versus PERV, sitæ sunt regiones THOMOBAMBA & CAXIMALCA. Ad QVITO versus occasum à PERV, cōspiciuntur flumina GVIACVR & GOAVAR. In altero montium latere, de quibus supra diximus, labitur fluuius PAPAMENE, qui sese exonerat in MARAGNON siue AMAZONES, & fluit iuxta regionem MVTILONES, vbi DON PEDRO de OSVA, à suo ALFERREZ siue signifero nefariè & perfidè occisus est, cuius rei supra mētionem fecimus. Inter DAVVNAII & BETA, celebris Insula sita est, quæ hodiè BARAQVAN vocatur. Nam vltra fluuium META, nomen ORENOQVE, ignotum est, & fluuius iste vocatur ATHVLE. Sed eousq; nauibus onustis perueniri non potest, propter amnis velocitatem. Et hæc quidem de aquis fluminibusq; his dixisse sufficiant.

In fluuio ORENOQVE ferè 1000 miliaria nauibus onustis absolue-
re possumus, paruis vero & nō onustis nauiculis 2000. Hoc flumine
possumus in PERV, NVEVO REYNO & POPAIAN peruenire, protendi-
tur etiā ad regnum INGA, regiones AMAPAIA & ANEBAS, quæ & ipsæ
auro abundant. Amnes & riui eū ingredientes, ex vallibus proueni-
unt, quæ inter PERV & GVIANA conspiciuntur, & tādē hic fluuius
inter MARAGNON & TRINIDAD ad duos gradus cū dimidio, in mare
se exonerat. Eo tēpore quo in ripa CANVRI cōmorati sumus, omnē
operam nostrā posuimus, in populis qui in istis finibus habitant co-
gnoscendis, cumq; populos istos discernere mediocriter possem, sci-
remq; qui EPVREMEIORVM hostes essent, qui hoc tēpore regionem
GVIANAM possiderēt, nō videbatur mihi consultū, plus ibi tempo-
ris perdere, præsertim cum etiā fluctus ORENOQVE magno cū sono
& strepitu indies magis augerentur, & ab imbribus assiduis magnæ
inundationes fierent. Et sane necesse etiam erat, vt populus meus ve-
stes mutaret, nemo enim præter eas, quibus indutus erat, alias secum
portare vestes potuerat, quæ quidem vel decies vno die aqua perfun-
debantur, ita vt eas mutare perquā necessarium esset, taceo, q̄ à nauibus
etiā nostris vltra definitum tempus menstruū iam abfueramus.

Itaq; cū hætenus semper versus occasum progressi essemus, iam
mutato cursu versus ortum nos cōuertimus, vt fluuium istum, qui
in mare sese exonerat, rectius perlustraremus, nam necessarium id o-
mnino putavi, & ante hæc tempora eum nō videramus. Postero die
relieto flumine CAROLI reuersi sumus ad portum MOREQVITO, in
quo ante etiam fueramus. Et quia secundo fluxu progrediebamur,
vno die, etiā si ventos contrarios haberemus, 100 miliaria Britannica
absolue potuimus. Quamprimum anchoras ibi nostras firmasse-
mus, nisi aliquos qui seni isti TOPIAVVARI id nunciarent, cum eo e-
nim colloqui & cōuersari amplius decreueram, iussi etiam eum ro-
gari, vt aliquem ex suis nobiscum in Angliam proficisci permetteret,
qui linguam & mores nostros disceret. Postquam hæc ipsi nuncius

significasset, & ad nos reuersus esset, ipse T O P I A V V A R I, eum post tres horas infecutus est, & multi ex populis, qui in vicinia ista habitant, cum eo, singuli aliquid secum afferentes, vt quasi ex nundinis venire viderentur: quod quidem famelicis meis militibus gratissimum fuit spectaculum, quorum quilibet, quod sibi conuenire maximè videbatur, appræhendit.

Postquam autem Rex in tabernaculo paululum quieuisset, iussi omnes secedere, ita vt ego solus cū interprete meo apud ipsum manerem. Quo facto, iussi ei significari, me non ignorare, quod tam E P V R E M E O S quam Hispanos, iuratos hostes haberet, quorum illi quidem G V I A N A M in potestatem suam redeuissent, hi vero iam terram istā vtriq; parti eripere conarentur. Itaq; me summa animi deuotione petere atq; rogare, vt quantū sciret cognitumq; haberet, non tantum de commodissimo transitu & via in terram G V I A N Æ, sed etiam de ciuitate & vestito isto populo Imperatoris I N G A mihi exponeret.

Ad hæc interrogata respondebat ipse, primò sibi non videri consultum vt ad ciuitatem M A N O A pergerem, propterea quod præsens tempus id non permetteret, neque etiam ego populo satis instructus essem ad propositum istud exequendum, certissimum enim esse, si cum exiguo isto populo eò venirem, me cum omnibus meis interfectum iri, tantam enim esse Imperatoris istius potētiam, vt nihil proficere possemus, etiam si plures nobiscū essent. Porro id mihi consilij dedit, vt semper in id incumberem, (nam quod suā quidem personam attineret, certissimū esse, se tam diu non victurum, donec nos reuerteremur) vt vicinorū populorum fauorē & beneuolētiam retinerem, & nihil tentarē nisi prius populos istos omnes quibus cū G V I A N I S inimicitia intercedunt à meis partibus haberē. Sine enim ipsorū auxilio impossibile esse potentiā G V I A N Æ infringere, propterea q̄ cōmeatum nullum habituri essemus, populo meo propter diurnitatem itineris, & æstus vehementiā deficiente, nisi cōmeatum & res alias necessarias à vicinis gētibus acciperemus, se .n. adhuc memoria tenere 300 aliquando Hispanos in valle ad M A R C V R E Q V A R A I cæsos & trucidatos esse, cū confecti itinere, nullos ex vicinis populis amicos haberent, & hostes, à quibus ex omni parte cincti erant, gramina & herbas in agris accenderent, & fumo eos maxima ex parte suffocarent. Referebat præterea, ciuitatem M A R C V R E Q V A R A I tātum quatuor dierum itinere à suo regno abesse, quæ proxima ciuitas vestitorum & Imperatoris I N G A subditorum esset, ex qua ciuitate omnia vasa aurea, quæ passim haberentur, prouenirent, cum quæ in aliis ciuitatibus pararētur, longè meliora & variis imaginibus hominum, ferarum & piscium exornata essent.

Postea interrogabā eum, an etiā existimaret, me cum populo isto, qui tum mecū erat, ciuitatē istā expugnare posse, cumq; annuisset, quærebā, an etiā cū suis subditis mihi adesse & suppetias ferre vellet,

ad quod respondit, se cum vniuersis vicinis populis mecum iturum & mecum foedus facturum, modo aquæ iter istud nõ prohiberent, sed ea tamen lege, vt post meum discessum, 50 armatos ipsi in suo regno relinquerem. Verum ego affirmabam ipsi me vltra 50 probatos milites mecum non habere, reliquos remiges tantum siue nautas & gregarios milites esse, præterea me nõ esse pro necessitate fatis instructum puluere tormentorio, glandibus siue globis, vestibus & aliis rebus necessariis, quas ipsis post meum discessum relinquerem, quibus rebus deficientibus, ipsi sese ab Hispanis & aliis tueri & defendere non diu possent, qui vindicaturi essent cladem quã in Insula TRINIDAD à me acceperant. Et quamuis Capitaneus CALFIELD & GREENVILLE cognatus meus, itemque IOHANNES GILBERT, & alij, non recusarent ibi reditum meum expectare, ego tamẽ certus eram, quod mortem euitare non potuissent. BERREO enim quotidie nouum ex Hispania exercitum expectabat, & filius eius multis cum equitum peditumque copiis, ex NOVO REYNO de GRANADA iam iam aduenturus erat, qui 200 iam equites in VALENTIA & CARACAS habebat. Ego vero etiam vix 40 militibus carere poteram, neque, vt antea dictum, instrumentis bellicis, ligonibus, aliisque necessariis rebus instructus eram.

Cum ego ipsi causas hæc, cur tot armatos ipsi relinquere non possem, proposuissem, rogabat, vt sese hac quidem vice excusatum haberem, certum enim esse EPVREMEOS quamprimum ego ex portu suo discederem, se cum vniuerso suo populo interfecturos, si nobis aduersus eos auxilio veniret. Affirmabat etiam Hispanos mortem sibi parasse, & iam pridem insidias struxisse, à quibus post interfectum suum cognatum MOREQVITO, qui Dominus & Rex istius Regionis fuerat, in vincula coniectus, tredecim diebus instar canis per plateas tractus fuisset, donec 100 patinas auri, & aliquot catenulas preciosorum lapidum, lytron pro liberatione sua ipsis dedisset. Quin & interea temporis quo ipse regno potitus esset, sibi ab ipsis multas insidias structas dicebat, quas quidem maiores metuere necessum esset, si audirent sibi cum Anglis foedus & amicitiam intercedere. Commemorabat præterea, quod in omnes occasiones essent intenti, vt eum ex imperio & regno remouerent, captiuum enim (dicebat) meum cognatum APARACANO secum abduxerunt, eumque baptizatum DON IVAN, filium vero ipsius DON PEDRO nominarunt, hos ad vestes & arma assuefactos, in hoc regnum introducere vnicè moluntur. Præterea duxisse se vxorem dicebat magni nominis & familiaræ ex vicina LAVIANA, senio vero iam confectum, & morti vicinum nõ posse itinera & peregrinationes eas sustinere, quas in iuuentute sua sustinuisset.

Hic de causis omnibus rogabat nos, vt hanc rem in annum sequentem differremus, interea operam se daturum, vt omnium vicinorum

norum populorum animos nobis conciliaret, quo etiam nauigatio & itinera melius commodiusque perfici possent, quam eo tempore, quo aquæ & flumina adeo creuissent, & etiamnum crescerent, vt ea traicere & superare impossibile esset. Porro admonebat me etiam, ne ciuitatem MACVREQVARAI subito expugnare, aliâs futurum, vt omnium prouinciarum GVIANÆ odium in me concitem. Olim, inquit, cum ego bellum cum EPVREMEIS gererem, ipsi omnes vxores nostras constuprabant, filiabus planè secum abductis, ita vt postmodum pro vxoribus liberisque magis nobis, quam vt auro & opibus ipsorum potiremur, pugnandum esset. Quod cum dixisset, addidit grauem querelam, quasi de re admodum ardua, quòd cum antea 10 vel 12 vxores ipsis habere licitum fuisset, coacti nunc essent vltra tres vel quatuor non ducere, cum tamen Rex EPVREMEORVM 50 vel 100 semper haberet. Et vt verum fatear, magis ipsi inuicem propter vxores, quam propter regiones & imperia dimicabant. Domini enim & principes istarum regionum in id vnicè incumbébant, vt posteritatem suâ auerent, & multos ex sese liberos procrearent, in quibus omnis ipsorum spes & fiducia posita erat. Multi etiam ex ministris ipsius petebant, vt quam primum redirem, quò EPVREMEOS superare & spoliare possent. Cumque interrogarem, cur hoc exoptarent, respondebant, vt nos ipsorum vxoribus, vos auro & argèto potiamini. Magis enim propter vxores bellum gerunt, quam vt vel opes colligant, vel ereptas sibi prouincias ab hostibus rursus vendicent, & omnes populi, qui inter Regem INGA & Hispanos habitant, admodum debilitati sunt, ita vt subindè motu Hispanorum, loca magis remota petere cogantur.

His omnibus auditis & perceptis, deliberauimus an consultum esset, MACVREQVARAI expugnata, belli aduersus Imperatorē INGA initium facere: Sed dissuadebat id nobis incommoditas temporis, & quod rebus ad hanc rem necessariis instructi nō essemus. Impossibile enim erat flumina ista traicere, neque etiam satis virium habebamus, & præterea hyemem expectare amplius necesse non erat, quam præforibus habebamus, nec diutius à nauibus nostris abesse poteramus. His de causis non videbatur mihi cōsultum eo quidem anno expeditionem istam suscipere, quātumuis auri cupiditas eam suadere maximè videretur, id enim nobis magis impedimento fuisset, quam adiumento, si fortè alio tempore Regia Maiestas in istis regionibus aliquid tentare voluisset, si enim nos qui Hispanorum hostes nos profitebamur, & à Maiestate Regia in ista loca missos esse dicebamus, vt ea ab Hispanis tuta redderemus, animaduertissent, regioni & opibus ipsorum æquè ac Hispanos inhiare, ipsi proculdubio postmodo cum Hispanis vires suas aduersus nos cōiuncturi fuissent. Iam autem ipsis de consilio & mente nostra cognitum nihil est, neque etiam de auri cupiditate, quæ sola nos eò perduxerat. Et du-

Qua de re conquestus Rex iste maximè fuerit.

Cur ministris Regis Epuremeos spoliare cupiant.

bium mihi nullum est, eos si Maiestas Regia periculū facere aliquod voluerit, multò promptiores futuros ad imperium Regiæ Maiestatis, quam Hispanorum admittendum, cum crudelitatem Hispanorum vicini isti populi ferè omnes iam experti sint.

Antequam igitur de voluntate Regiæ Maiestatis mihi constaret, intermittere potius volui direptionem vnius atque alterius ciuitatis, licet magnas nobis opes & diuitias afferre potuissēt, quā futuram spem omnem conuellere & turbare, quæ multorum millium esse, & opulētissima Anglorum mercimonia augere mirum in modum poterit. Neq; vero etiam dubito quin incolæ eius regionis nobis fidelissimè adfuturi sint contra Hispanos, spe futuræ ab ipsorum iugo liberationis. Quod si autem vicinis locis deuastatis, dominos & populum istum extirpāssēm, omnē simul spem vanam & irritam reddidissēm. Et quod in præsentia TOPIAVVARI istum, Dominum in ARROMAIA liberum dimitterem, in causa erat, quod non poteram ei præstare quod tum quidem temporis à me petierat. Itaq; conclusi propositum meum in sequentē annum differre. Ipse quidem filium suum mihi adiunxit, qui mecum in Angliam iret, sperans fore, vt si quidem morti vicinus esset, ipse filius nostra ope in regno sibi succederet & confirmaretur. Ego contra FRANCIS SPERRON, famulum CAPITANEI GIFFORDS, qui calamo regionem eleganter depingere poterat, vna cum meo puero HVG O GOODVVIN, apud eum reliqui, vt linguam interea addiscerent.

Postea interrogabam eum quis vasa ista aurea pararet, & quomodo aurum istud ex durissimis saxis eruere possent. Ad hoc respondebat, aureas istas imagines non ex auro isto factas, quod in saxis hereret, sed ex illo quod iam separatū ex stagno & aliis in ciuitate MANNOA fluminibus colligerent, vbi instar arenæ reperiretur, esse tamen istud aurum intractabile, nisi cum ære permisceretur. Habere autem eos vas quoddā fictile multis foraminibus pertusum, in hoc aurum istud ære admixtum ponere, & postea admoto ad foramina ista calamo, ignē ore inflare, donec metalla ista soluantur & liquefiant: Quo factō, fundere eos aurum istud liquefactū in omnis generis typos, quos ex lapidibus & saxis ad hanc rem paratos haberet. Ita fiunt pulcherrimæ istæ imagines, quarum ego duas ad Maiestatem Regiam transmisi, vt artificium conspiceretur, non quod essent quantiuis precij. Summo autem studio eos celauit, istum nobis finem propositum esse, vt auro potiremur, propterea quod tempus nos deficeret, & populo non essemus sufficienter instructi. Quin & ipsis ferè plus auri à me donatum est, quam ego ab ipsis acceperam, suspendi enim à collo ipsorum imaginē Regiæ nostræ, cui perpetuam subiectionem promittebant.

Transmisi etiam ad Maiestatem Regiam aurea quedam mineralia, quæ scio tantæ esse præstantiæ, quantæ vllibi inueniri possunt,
multa

multa autem eorum copia hic reperitur. Verum nos, præterquam quod ibi commorari diutius non possemus, nullis idoneis instrumentis instructi eramus, vt perfossa terra, ea inquirere potuissemus. Vbique tamen aurum & argentum cernebatur, & nos depræhendimus non MARCASITA esse, sed illud quod Hispani *la madre del oro*, id est, matrem auri nominant.

Postquam igitur in CANVRI & AROMAIA de omnibus probè instructus fuisset, & à præcipuis regionis gubernatoribus iuramento mihi confirmatum esset, quod vellent Regiæ Maiestati subiecti esse, & Hispanis omnibus modis resistere, si in nostra absentia ad loca ista reuerterentur. Quòd præterea etiam sibi coniungere vellent omnes vicinos populos, vtpote IUVARAVVAQVEROS, CASSIPAGOTOS & alios, discessi à sene isto TOPIAVVARI assumpto mecum in Angliam filio eius in cõfirmationem foederis inter nos initi. Mandavi autem prius supra dicto SPARROVVE vt cum istis mercibus, quas ei reliqueram, in MACVREQVARI proficisceretur, vt omnem istius loci cõmoditatem & statum inquireret, & si fieri posset, in magnam ciuitatem MANOA sese conferret. His ita confectis soluimus paulatim in ripa GVIANÆ progredientes, donec ad fines SAYMA & VVIKIRI venissemus.

Discidunt à sene isto Rege.

Profectus est autem nobiscum ex AROMAIA, CASSIQVI PATYMA, qui nouem illos Hispanos vnà cum Monacho ad fluuium CAROLI de voluntate & iussu MOREQVITO interfecerat. Hic rogabat nos, vt in portu regionis suæ paulisper moraremur, velle se nos in montem quendam non procul à ciuitate sua situm, secum ducere, cuius lapides aurei coloris essent, quemadmodum etiam postea ab eo factum. Nam cum per noctē ibi quieuissemus, progressi sumus sequenti die ad montem istū ingredients circa ripam fluminis MANA, relicta ad dextrā ciuitate TVTERITONA in regione TARRACO sita. Nō procul ab ista ciuitate versus austrum in valle AMARIOCAPANA alia ciuitas conspicitur, eiusdem cum valle nominis, quæ vallis ad 60 miliaria versus ortum sese extendit, & pulcherrima est regio, labitur & fluuius per eam, qui omnis generis piscibus abundat, quin etiam syluis & arboribus exornata est, in quibus multæ feræ reperiuntur. Huic regioni præest quidam CASSIQVI qui IRROPAROGATA vocatur.

Cassiqui quidam promittit ei, se monstraturum montem aureum.

A flumine MANA peruenimus ad fluuium OCIAIA, qui etiam per vallem istam deriuatur, & quieuius paulisper ad lacum quendam, qui in medio vallis erat, ibi quidā ex illis, qui nobiscum ierant, ignem extruxit, ad quem indusia nostra ab æstu & sudore humida facta, rursus siccaremus, postea ad montem ICONVRI perreximus, de cuius lapidibus PATYMA nobis dixerat. In lacu isto conspeximus piscem magnitudine ingentis dolij, quem MANATI nominant, boni & salutaris cibi, cum autem audirem, ferè dimidium diem isto itinere

here

nere adhuc consumendum, & ego depræhenderem, vires meas absumptas & debilitatas, ita ut æstum istum ferre diutius non possem, mihi Capitaneum KEYMIS & 6 milites, qui ad montem istum procederentur, addito ipsis mandato, ut non reuerterentur ad portum istius PVTYMA cuius nomen erat CHIPAREPARE, sed ad fluuium quendam CVMACA, apud quem eos expectare vellem, PVTYMA autem promissit, se eos eò comitaturum.

Ipsi igitur progressi iter fecerunt in latere EMPAREPANA & CAPEREPANA ab ædibus vero PVTYMA per vallē AMARIOCAPANA profecti sunt. Nos autem eo die adhuc ad portum peruenimus, & multa saxa scopulosq; conspeximus, tantæ pulchritudinis, ac si merum aurum argentumq; fuissent, ad sinistram etiam ex eiusmodi saxo totum montem vidimus. Soluentes igitur secundo flumine, in ripa PARINO nauigauimus vsque ad regionem ARIACOA, vbi ORENOQVE in tria pulcherrima flumina diuiditur, ibi Capitaneum HENRIDVM THYN & Capitaneum GREENVILL, cum triemi via proxima pergere iussi. Ego autem assumpto Capitaneo CALFIELD, EDWARD PORTER, & Capitaneo EINOS, cum nauiculis nostris & celoce, brachium ORENOQVE, CARAROOPANA dictum ingressi sumus, cuius ductus pertingit in regionem EMEREIA, vbi CARAPANA dominatur, & in mare versus ortum sese exonerat, partim ut Capitaneum KEYMIS ibi reciperem, quem terra eò proficisci iusseram, partim etiam ut amicitiam contraherem cum CARAPANA, qui ex precipuis dominis inter ORENOQVEPONOS vnus est, cum que ad fluuium CVMACA venissemus, ad quem PVTYMA promiserat Capitaneum KEYMIS deducere, relictis ibi Capitaneo EINOS & EDWARD PORTER, ut eum expectarent, nos cæteri, in fluuio ad EMEREIA progressi sumus.

In hoc fluuio CARAROOPANA multas pulcherrimas Insulas conspeximus, quarum quædam 6, quædam 10, quædam 20 miliaria Britannica longæ erant. Circa vesperam autem istius diei, ingressi sumus alium fluuium, qui in ORENOQVE se exonerat, & VVINECAPARA vocatur, vbi nobis dicebatur de monte crystallino, ad quem tamen nobis propter longitudinem itineris, & assiduas pluuias, ire impossibile erat, conspeximus tamen eum e longinquo, instar altissimæ turris de albatæ. In vertice siue cacumine montis istius maximus fluuius existit, qui ad nullum latus pertingit, sed postea tanto impetu montem istum descendit, ut sonum tam magnum, ac si 1000 campanæ pulsarentur, edat. Non credo in toto mundo eius similem reperiri. BERREO dicebat mihi, montem istum etiam adamantinos, & alios preciosos lapides generare, qui magno interuallo cernerentur. Sed tamen neque ipse, neque populus suus montem istum conscendere audebant, propter odium omnium vicinorum populorum erga suam personam.

In hoc

In hoc flumine VVINECAPARA quieuiimus paululum, & in terram descendimus, ingredientes ciuitatem à flumine isto denominatam, quam gubernabat TIMITVVARA, qui etiam studium mihi suum deferebat, quod vellet me in montem VVACARIMA perducere. Cum ædes huius TIMITVVARA ingrederemur, celebrabāt ipsi solenne aliquod festum, & omnes probe inebriati erant, quin & nos multis poculis exceperunt, quod quidem nobis itinere defatigatis gratissimū erat, sed tamen paululo contenti eramus, propterea quod potus ipsorum admodum esset inebrians, qui statim capitibus nostris nocebat. Cum igitur satis potu isto nos recreāsemus, reuerfi sumus ad nauiculas nostras, quas in flumine reliqueramus.

Paulo post autem, antequam adhuc solueremus, veniebant ad nos omnes istorum populorum Domini, afferentes secum cibos, quos terrā ista produceret, omnis generis, nempe vinum ex PINAS factum, gallinas, & alia, itemq; PIEDRAS HVADAS, hoc est, Epatitas lapides preciosos. Ex hoc Domino de VVINECAPARA audiebamus, Dominum CARAPANA de EMEREIA, quæ iam nobis in conspectu erat, in CAIRAMO fugisse, quæ sita est in montibus GVIANÆ, ultra vallem AMARIOCAPANA, decem enim Hispani, qui in ædibus ipsius erant, ipsi persuaserant, nos venisse, vt eum cum vniuerso suo populo perderemus.

Sed cum CASSIQVIEX VVINECAPARA & SAPOCATANA dominio nimirum & potestati ipsius subiecti, viderent, nos in ista loca tanquam hostes Hispanorū venisse, & nemini ex omnibus populis vllā iniuriam, imò ne illis quidem, qui Hispanis erant addicti, intulisse, pro certo promittebant, CARAPANA tam promptum & paratum futurum ad omnia humanitatis & benevolentiae officia nobis exhibenda, quàm alij fuissent, per quorum regiones effemus profecti. Dicebant autem, hunc CARAPANA in hodiernum vsque diem non audere cum aliis populis amicitiam & societatem facere, quàm cum Hispanis, quibus regio ista omnium proxima esset, per quam etiam ipsi iter in GVIANAM facere solent, tanquam per regionem vndique apertam. Quin & hoc dicebant, eum nō propterea fugisse, quasi nostrum aduentum timeret, sed vt ab Hispanis liber esse posset. Regio enim CAIROMA sita est ad radices montium, quibus valles GVIANÆ ab ORENOQVEPONIS separantur, vnde ipse sese, si quis ciuitatem suam expugnaret, statim trans montes in GVIANAM ad EPVREMEOS poterat conferre, quò ipsum Hispani sine maxima potentia sequi non possent.

Sed ego existimo hunc CARAPANA tanquā prudentissimum & *Carapana astutia.* per ætatem (erat enim ferè 100 annorum) exercitatissimum vinum, hanc potissimum ob causam ex suo regno secessisse, vt absens eò melius videret, qualis nostrarum rerū exitus futurus esset, & si viribus & robore pollētes reuerteremur, ipse quoq; nobis sese deberet, sin vero

minus haberet tamen quod coram Hispanis prætenderet, & quo se se excusaret, quasi metu nostri aduentus fugisset.

*Enumeratio
aliquot flumi-
num ex Ore-
noque profu-
entium.*

Itaque superuacaneum arbitrabamur, fluuium istum rursus remeare, & vulpeculam hanc annosam quærere, sed recessimus à fluuio VVINECAPARA, qui in EMEREIAM ducit, quatuor istis fluminibus quæ ex ORENOQVE promanant, & VVARACAPARI, COIRAMA, AKANIRI & IPARONIA vocantur, versus ortum relictis. Præter hæc quatuor flumina, etiam alia ex ORENOQVE in mare versus ortum sese exonerant, quæ vocantur, ARATVRI, AMACVRA, BARIMA, VVANA, MAROACA, PAROMA & VVINNI. Quin adhuc 14 flumina inter ORENOQVE & AMAZONES conspiciuntur, quæ omnia etiã per istam terram in mare labuntur, & ab ARVVACIS atque CANIBALIBVS, qui anthropophagitæ sunt, habitantur.

*Quomodo ex
portu Emercia
soluerint.*

Cum postea nauigaremus versus septentrionem, arduum nobis obiiciebatur iter, quo rursus ex portu EMEREIÆ ad caput fluminis CARARVPANA eundum erat, vbi nos à triremi prius separaueramus, quã proxima via ad portum TOPARIMACA dimiseram, in quo portu primum ingressum in regnum GVIANÆ didiceramus.

Nox ea illunis & tenebricosa erat, præterea etiã magna tempestas extitit, vt cogeremur in ripa fluminis cessare, vbi non parum turbati sumus nimia velocitate fluminis.

Versus ortum assequeremur tandem ostium fluminis CVMACA, vbi Capitaneum EINOS & EDVVARD PORTER reliqueramus, vt Capitaneum KEYMIS ibi expectarēt, qui terra eò venturus erat, cumque eò venissemus, nullum adhuc de eo nunciũ acceperant, vt dubitarem de ipsius fortuna, progressi aut sumus in flumine LEGVANũ atq; alterũ, & subinde sclopetis ei aculabamur, vt audiret nos ibi adesse. Sequenti igitur die ipsum ei aculantẽ rursus audiuius, cumq; aduenisset recepto eo, valediximus eius comiti POTYMA atq; ita discessimus, qui quidẽ nostrum discessum ægrè admodum ferebat, & pmittebat se mihi filiũ suum adiuncturũ, si modo ibi expectare vellemus, donec ipse ex ciuitate adduceretur. Sed nobis propter subinde crescentẽ ORENOQVE strepitũ, expectare ibi diutius integrũ nõ erat, Itaq; versus occasũ rursus perrexim⁹, donec ad supradictã diuisionẽ ORENOQ; veniremus, vbi secũdo flumine nostrã triremẽ petiimus.

Postero die ad Insulam ASSIPANA appulimus, quæ fluuiũ ab alueo isto, quo EMEREIAM antea petiimus, separat, ibi comedim⁹ de ARMADILLO animali, q̃ in VVINECAPARA primò videramus. Et sequenti die inuenimus triremem nostrã in portu TOPARIMACA. Eodem die inter tonitrua & fulgura nobis erat nauigadum, siquidem hyems iam aderat, quamuis autem vno die, 100 Britannica miliaria conficere possemus, impossibile tamẽ erat isto itinere rursus reuerti, q̃ prius ingressi fueramus, fluuium enim AMANA, qui circa GVIANA in lacum sese exonerat, remeare omnino nõ poteramus, propterea quòd
fluxus

fluxus maris eo in loco fortissimus erat & rapidissimus, quo versus ortum à nauibus nostris abducti sumus. Quin & ventum secundum habebamus quo tum etiam nobis opus erat, tanto namq; interuallo in mari nauigandum nobis erat, quantum est inter GREVELINGAM & DOVER, idque cymbis vel nauiculis nostris, vt antea dictum.

Cum ad littus maris venissemus, in maximo eramus periculo, periculosissimum enim iter adhuc restabat, vt ita in tristissimo & desperato quasi statu tum versatos nos esse, verè affirmare possim. Ea enim nocte, qua circa ostium, quo flumen CAPVRI in mare sese exonerat, quieuius, aquæ tum subito creuerunt, vt cogermur cum nauiculis nostris ad terram appellere, & triremem quoque ad littus adducere, multo eam labore retinentes & conseruantes, ne mergeretur.

Quod ad meam personam attinet, dubitabam profectò quid facere, an triremem ingredi, quæ admodum onusta ad duas LEGVAS arenam cogebatur præternauigare, vbi aquæ profunditas non nisi sex pedum esset, an verò cum celoce mea in tanta tempestate, mari me credere deberem, & quò diutius iter differebamus, eò tempestates & procellæ maiores fiebant, itaque assumpto ad me Capitaneo CALFIELD, Gifford, & cognato meo GREENVILL, cum celoce circa noctis medium, quo tempestates paululum cesarant, mare ingressus sum, relicta post nos triremi, quæ propter aduenientem auroram non audebat nos statim sequi, atque ita non sine moerore in mari progressi sumus, donec circa horam nonam ante meridiem Insula TRINIDAD nobis appareret. Qua visa, vt proximam viam proficisceremur, progressi sumus in littore, & diligenter cauimus, ne à flumine abriperemur, tandem igitur in CVRIAPAN peruenimus, vbi nauem nostram, magna cum lætitia in portu cõspeximus, & adhuc saluam Dei beneficio inuenimus.

Postquam nos igitur Deus saluos & incolumes ad naues nostras reduxit, necessarium iam fuerit, vt GVIANA, versus solem, quem adorant, relicta, nauigationem nostram versus septentrionē dirigamus. Quod antequam fiat, breuibus descriptionem GVIANÆ hic concludam, facta enumeratione præcipuarum, quas in itinere isto vidimus perlustrauimusque regionum & prouinciarum.

Cum primum AMANA fluuium essemus ingressi, qui ab ORENDO Summaria enumeratio omnium regionum, quas in itinere videntur. *ORENDO* in mare labitur, reliquimus CANIBALES, homines immanes, ad dextram, circa ostium maris, ex opposito Insule TRINIDAD situm, quod habitatur à quibusdã ex GVANIPA & BERRESE. In hoc ostium alius adhuc fluuius labitur AROE dictus, qui ex PARIA versus CVMANAM fluit, & habitatur à VVIKIRIS, quorum præcipua ciuitas fluuium SAYMA adiacet.

In hoc igitur ostio concurrunt tantū tres isti fluuij quos dixi, qui

tamen tempore hyemis tanto cum impetu & copia, in mare prolantur, ut ad 3 LEVAS in mari aquam dulcem haurire possis. In itinere versus GVIANAM, omnes Insulae, quae passim in fluuio ORENOQUE disperse conspiciuntur, habitantur populis, quos TINITIVAS nominant, qui tamen in duas nationes diuisi sunt, quarum vna CIAVVARI, altera VVARAVVETI nominantur, & perpetua inuicem bella gerunt.

In superiori parte ORENOQUE, sita est TOPARIMACA, & VVANICAPORA, vbi habitant NAPOIOS populi, subditi nimirum CARAPANAE, Domini in EMEREA. Inter VVANICAPORA & portum MOREQVITO, in regione AROMAIA, qui habitant, quemadmodum & illi qui in vallibus AMARIOCAPANA habitant, omnes sunt ORENOQUEPONI, qui ante haec tempora MOREQVITO subiecti fuerunt, iam autem subiecti sunt TOPIAVVARI. Ad fluuium CAROLI habitant CANNURI, quibus foemina imperat, quae coheres est istius regionis. Haec foemina ex longè distito loco ad me venit, ut populum meum videret, & multa me de Regia Maestate interrogans, admodum mirata est potentiam, dignitatem & virtutes eius, quas ipsi enumerauimus.

Ad lacum CASSIPA, vbi fluuius CAROLI suam originem habet, habitant tres potentissimi populi ex illis quos CASSIPAGOTOS vocant: versus austrum habitant CAPVREPANI & EMPATEPANI, & post illos non procul à MACVREQVARAI qui Imperatoris INGA primi subditi sunt, habitant IVVARAVVAKERI. Hi omnes iam pridem sese hostes Hispanorum & EPVREMEORVM esse declararunt. Versus occasum à flumine CAROLI habitant varij populi CANIBALVM, item EVVAIPANOMA, AMAPAIAS & ANOBAS, qui etiam auro abundant. Qui versus regionem PERV habitant, de illis in praesentia nihil dicemus.

In plaga septentrionali fluuij ORENOQUE sunt VVIKIRI & SARMI, qui omnes Hispanorum iurati hostes sunt.

Versus austrum, ad ostium ORENOQUE, sunt ARVVACAS, & aliquanto vltius habitant CANIBALES, & ab his austrum versus AMAZONES.

De variis animalibus, auibus, piscibus, frugibus, floribus, GVIAMMI, & Glycyrrhiza, quemadmodum etiã de religionibus & statutis eorum variis, si exactè scribere vellem, possem ego librum tantè magnitudinis conficere, quantæ Gesneri opus est, & de residuo adhuc multas Decadas complere.

*De religione
horum popu-
lorum.*

EPVREMEI eandem habent religionem, quam habent populi INGAS & Imperatores secum ex PERV attulerunt, qua de re legi potest copiosè in CRIECA & aliis scriptoribus Hispanis, credunt enim immortalitatem animarum, adorant solem, & vxores, quas charissimas habuerunt viuas, quemadmodum etiã thesauros suos secum sepeliri iubent. Quae omnia etiam in PERV regione ita sunt in vsu.

ORE-

ORENOQVEPONI post mortem non sepeliuntur cum vxoribus suis, sed volunt, vt cum omnibus suis thesauris & clinodiis sepeliantur, sperant enim & credunt se post hæc tempora illis rursus potituros. Contra vero ARVVACAS in vsu habent, vt si aliquis ex magistratu suo, vel vxor vel alius amicus moriatur, post eorū sepulturam, carne planè absumpta, ossa effodiant, eaq; in puluerem contusa, potui suo admisceant atque consumant.

*Sepultura hō-
rū populorū.*

In PERUVIANORVM sepulchris omnes ferè eorum thesauri reperti sunt, idem etiam in hisce regionibus tentari poterit, multas ducunt vxores, ita tamen vt principes ipsorum quintuplo plures habeant quam ciues alij. Vxores nunquam cum viris vel in virorum societatibus cibum capiunt, sed mensæ ministrant, & peracto prandio vel cœna cibum seorsim in loco quodam separato capiunt. Quæ annos iuuentutis egressæ sunt, pinfere panes, cōficere potum, lectulos gossypinos parare, & alia opera domestica peragere solent. Viri vero quando à bellis liberi sunt, nihil aliud agunt, quam vt venationibus, piscationibusque operam dent, & poculis aliisque voluptatibus sese oblectent, sed cesso iam de religionibus statutis & moribus eorum plura scribere.

De ciuitate autem MANOA nihil attinet ea scribere, quæ ex aliorum relatione accepi, cum ipse ibi non fuerim. Illud tamen transire non possum, quod Imperator INGA in ciuitate MANOA splendidissimam arcem extruxisse dicitur, ad eam formam, qualis in PERV olim à maioribus suis extructa fuerat, qui quidem quoad opes & potentiam omnes in EVROPA principes longè superârunt, solis CHINESIIS exceptis. Hoc mihi pro certissimo ab Hispanis, quos mecum habebam, affirmatum est. Qui etiam dicebāt, omnes incolas vicinarum regionum, qui respectu GVIANORVM meri SALVAIS, id est, barbari homines sint, thesauros secum etiam sepelire solere. Quemadmodum etiam ego postmodum in ista terra audiui, quendam CASSIQVI siue Dominum in valle AMARIACAPANA paulò antè aduētum meum, in aurea sella sepultum fuisse, quæ pulcherrimè & artificiosissimè in ciuitate MACVREQVARAY, vel in ciuitate MANOA facta fuerat. Sed ego eos in religione turbare, vel aliquid ex terra eruere nolui, priusquam cognoscerem, ratumne consilium & propositum meum, apud Maiestatem Regiam haberetur nec ne, ne animos eorum à nobis aliquo modo alienarem. Quod si autem in regno PERV tanta vis auri fuit reperta, cuius INGAS Domini fuerunt, dubium mihi nullum est, modernum Imperatorem in ciuitate MANOA auro æquè abundare, quin certus planè sum, plus auri in hac regione reperiri quam in PERV, & omni occidentali India.

Iam ad ea rursus reuertor, quæ coràm vidi, & vera esse noui. Qui cupiunt multas & varias regiones perlustrare, eorum desiderio hic fluuius abundè satisfacere poterit, siquidē multos adhuc riuos ha-

bet, qui aliquem in longè diffita loca, vltra 2000 miliaria Britannica, ab ortu ad occasum, & 800 miliaria, à meridie versus septentrionem perducere possunt, quin & auro aliisque preciosissimis mercibus repleti sunt. In hisce locis gregarij milites pro auro dimicaturi sunt, & stipēdia inter sese maximis auri fructis distribuere possunt, cum aliis in bellis pro solo cibo corpora sua infinitis periculis exponere cogantur. Duces & gubernatores bellorum, qui honores & aurum sitiunt, hisce in regionibus plures ciuitates, ædificia & templa, preciosissimis pulcherrimisque ex auro ornata imaginibus, plura item sepulchra amplissimis thesauris referta, inueniēt, quam CORTESIUS in MEXICO vel PIZARRUS in PERU inuenerunt, vt ita expugnatio harum regionum, omnes Hispanorum hæctenus inuentas prouincias & regiones facile obscuratura sit.

*Laus regionis
Guianæ.*

Nulla est regio, quæ populos & habitatores suos oblectare magis possit, quam GVIANA: Tot habet valles & flumina, tot auibus & animalibus aliis abundat, vt enumerari omnia non possint. Reperiuntur etiam ibi animalia, quæ CAMA siue AMA ipsi nominant, magnitudine bouis Anglicani. Quod si de omnibus rebus in specie & peculiariter scribere vellem, nimis id longum foret, itaque illis omis- sis, hoc saltem dicam, nullā esse ditio- rem, salubriorem & pulchriorem terram, quam hanc ipsam regionem GVIANAM, in qua homines centum annos viuere possunt. Nos profecto in ea regione sub dio semper dormiuimus, & tamē toto eo tempore nihil inter meos morbi animaduersum est. GVIANA non tantum auro sed & aliis preciosissimis mercibus abundat, versus austrum enim crescunt Bresilienses arbores, optimi & præstantissimi coloris, ita vt etiam foemina ad fucandam faciem lignum istud adhibeant.

Gossypium in omnibus locis reperitur, vt & sericum & balsamum, quale in tota Europa non extat, gummi item, & piper Indicum, & aromata alia ibi inueniuntur, quorū nomina propter temporis angustia inquirere omnia non potuimus. Terra passim riuulis & fontibus scatet, vt meo quidem iudicio ad faccarum, gingiber, & alia aromata producenda non minus idonea esse possit, quam terra, quæ in India occidentali reperitur.

Nauigatio hæc breuis est, potest enim cōmune & vulgari ventō absolui spacio sex mensium, ita vt eo tempore domum quis rursus reuertatur. Neque etiam tam multa saxa, scopuli, portus, hostis, regiones, tumuli arenarij, & alia id genus præternauiganda sunt, quemadmodum in India occidentali & alibi, vbi eiusmodi pericula non rarò alicui obiiciuntur, quemadmodum etiam in CANAL siue fluuio BAHAMA, qui ex India occidentali prouenit, in quo hyberno tempore omnino non nauigare, aliis verò temporibus non sine ingenti periculo possumus.

Præterea etiam omnis India hac terra excepta variis morbis est obnoxia,

obnoxia, & BERMVDAS, planè infernalis locus propter tempestates, fulgura & tonitrua esse videtur. Hoc præfenti anno 17 Hispanorum naues in CANAL BAHAMA submersæ sunt, vbi parum abfuit, quin Philippus Magnus extingueretur, qui etiam, cum ad BERMVDAS venisset, retroactus est vsque ad S. IVAN de PVERTO RICO. Et hoc quidem ferè quotannis fieri solet, quod in hoc itinere extimescendum non est.

Optimum tempus ex Anglia soluendi, est mēsis Iulius, sic enim circa æstatem in GVIANAM quis venire potest. Qui mensibus Octobri, Nouembri, Decembri, Ianuario, Februario & Martio, ibi cōmoratur, & mense Aprili rursus inde soluit, is in Angliam circa mensem Iunium reuertetur. Et profectò hæc satis magna esse possunt ad excitandos & confirmandos eorum animos, qui hoc iter ingredientur, & alterum quoque iter in Indiam occidentalem, sicut ego, exploratum habet, quod maximis tempestatibus periculisque expositum est.

Optimū tempus ex Anglia in Guianam nauigandi.

Sed vt paucis dicam, GVIANA adhuc pura & intemerata virgo est, nunquam enim adhuc spoliata, victa, superata fuit, terra ipsius nunquam adhuc perfossa & aperta est, sepulchra ipsorum nondum propter thesauros diruta sunt, imagines & aureæ statuæ in templis ipsorum nunquam adhuc visæ, nedum ab aliquo Christiano principe deturbatæ & disiectæ sunt. Quin imò potentia & vires huius regni nondum tentatæ & exploratæ sunt. Et satis munita est aduersus omnem impetum, si duo saltem propugnacula in quadam prouincia, quam ego vidi, extruerentur, tū enim nulla nauis fluuium istum percurrere posset, quin vnum ex istis propugnaculis transire cogeretur. Et sufficere possent hæc duo propugnacula, nō solum ad defendendum Regnum GVIANÆ, sed etiam ad 100 alia, quæ passim circa istum fluuium reperiuntur.

GVIANA etiam vnum tantum in mari ingressum habet, quo Onustis nauibus ad eam venire possimus. Quare qui regionem istam aliquando occupabit, is deprehendet, non posse ad eam nisi paruis cymbis, CANOIS & nauiculis humilibus perueniri. Qui etiam imposterum eam sibi subiicere conabitur, is depræhendet, in fluminibus syluas esse 200 Britannica miliaria longas, tam densas atque opacas, vt ne mus quidem pusillus in naui sese occultare possit, quin ramis arborum tangatur atque feriat. Terra vero ad eam accedere prorsus est impossibile: Nulla est enim regio sub cœlo, quam natura adeo munitam reddiderit.

Guiana tantū vnū habet accessum.

Ex omni parte altissimos montes habet, & in itinere commeatum & victum accipere nemo potest, quod ipsum Hispani nō semel sunt experti. Ipsi enim ab eo tempore, quo regno PERV potiti sunt, subinde conati sunt hoc quoque regnum sibi subiicere, atque in omnes quidem occasiones hæcenus fuerunt intenti, vt aditum sibi ad illud

ad illud pararent. Sed ex 23 ne vnum quidem noui, qui castra sua ad regnū hoc admouere, multò minus introducere, & nauibus ex mari eò appellere potuerit. AVRELIANO qui AMAZONES flumini suum nomen imposuit, primus, & DON ANTHONIO de BERREO postremus fuit. Et ego valdè dubito, an vel ipse, vel aliquis ex suis commodum accessum & aditum ad istam terram haecenus inuestigârît. Vnicus enim tantum locus est, per quem magnis nauibus ad istam regionem perueniri possit, quem locum ego aliquando solus summa cum festinatione exploravi & perspexi, certusque sum neminem eum facillè exploraturum cogniturumque, etiam si summo eum studio inquirat.

Cur India orientalis commodior quam occidentalis.

Totum regnum GVIANA vno firmo propugnaculo, siue probè munita ciuitate, tutum reddi potest, & populus, qui postmodum in istam terram introducendus est, etiam si 20 regionibus disiungatur, potest tamen facillè congregari, siue mari siue terra, ita vt neque syluæ neque montes id impediunt. Sed in India occidentali paucae sunt regiones & ciuitates, quæ inuicem suppetias sibi ferre possent, siue mari siue terra eos hostis aggrediatur. Terra enim multis mōtibus, syluis, & hostibus infesta est. Mari autem si quis eos versus ortum habitantes adoriatur, ab illis, qui versus occasum habitant, aliquot mensibus subleuari non possunt.

Hispani etiam ibi hinc inde dispersi, habitant & in nullo loco tam frequentes sunt quam in NVEVA ESPANNA. Maxima propugnacula regni GVIANA sunt altissimi montes, acutissima vepreta, & senticeta, arenosæ in vallibus viæ, maximus æstus, & aquæ penuria siue defectus: Vnde qui terra eam aggredi voluerint, victus & com meatu defectu inde facillè desistere cogentur, quod ipsum eis muri aenei loco esse potest.

Quis Indiã occidentalem Regi Hispano primus obtulerit.

India occidentalis principio Regis Hispaniæ auo, à CHRISTOPHORO COLUMBO GENVENSIO oblata est, de quo tãquam peregrino nō immerito sinistri quid suspicari aliquis tum potuisset, præterea etiã incredibile videbatur, tot & tam magnas regiones adhuc inueniri, de quibus ne iota quidem esset perscriptū. Sed hoc regnum Regiæ Maiestati, à subdito & vasallo suo apertum offertur, à quo plura officia & seruitia Regiæ Maiestati debentur, quam à quoquam alio, vt religioni mihi maximæ futurum sit, Regiam Maiestatem circumuenire & fraudulenter decipere, à qua tot mihi & tam magna sæpenumerò præstita sunt beneficia.

Aperta sanè regio est & manifestata, multæ etiam prouinciæ ad amorem & subiectionē Regiæ Maiestatis inuitatæ, Hispani, qui huic Regno aliquoties iam ante aliquot annos inhiarant, fugati sunt & eiectioni, quin etiam, cū antea insuperabiles habiti sint, iam omnium risui exponuntur, & pro mulierosis atque euiratis habentur. Poterit autem Regia Maiestas ad hoc institutum vti gregariis militibus, & nobili-

nobilibus, qui ætate adhuc vegeta atq; florente sunt, ipsisq; gubernatores & duces addere eos, qui in regno suo nullis sunt muneribus atq; officiis astricti. Et sanè potissimus sumptus prima navigatione impendendus erit ad naues & milites rebus necessariis instruendos. Nam post primum vel secundum annum dubiū mihi nullum est, quin LONDINI tanta ex GVIANA futura sint mercimonia, quanta SIVILLÆ ex occidentali India exercētur. Certus etiam sum, si mediocris tantum exercitus in GVIANA esset, qui ad ciuitatem Manoa duci posset, Imperatorem Inga statim certis cōditionibus sese imperio & potestati Reginæ nostræ subiecturum, & tot centena millia singulis annis soluturum, vt omnes sumptus abundè recompensari possent. Quin & ipse facile permoueretur, vt exercitū 3000 vel 4000 militum aleret, & de stipēdiis ipsi prospiceret, qui sese & suos ab omnibus aliis populis defenderent atq; tuerentur, præsertim cū non ignoret, quomodo antecessores sui GVASCAR & ATTABALIPA filij GVAYNACAPA ex regno PERV eiectione sint & miserè trucidati, & quod hostes hæcenus non semel tentarint regnum GVIANA expugnare, quemadmodum etiam non exiguā crudelitate in vicinos populos sæuierunt.

Quibus de causis ipsum facile nos admissurum iudico, vt subiectus nobis sit, & tributum annuum soluat, præsertim cum nullis armis & tormētis instructus sit, atq; ita facile superari possit. Et Deum ego testor, mihi à DON ANTHONIO de BERREO pro certo affirmatū, quemadmodum etiam ab aliis cognoui, quod in præcipuo ipsorum templo, inter alia vaticinia, quæ de amissione regni loquuntur, hoc etiam sit, quo dicitur fore, vt INGAS siue imperatores & Reges PERV ab aliquo populo, qui ex regione quadam, quæ INGLATIERRA vocetur, in regnum suum rursus introducantur, & à tyrannide atq; seruitute omniū suorum hostiū, qui nos ex sua terra eiecerūt, liberentur.

Quemadmodum igitur ego exiguis copiis primū Hispanorum præsidium superavi, & ex terra ista profligatū: Sic bonam spem concepi, si Regia Maiestas aliquid tentare voluerit breui me Deo volente effecturum, vt regnum istud nobis tributarium fiat. Quicumq; sanè princeps hoc regnum primus debellauerit & sibi subiecerit, is potentissimus euadet, & si Regem Hispaniæ hoc regno potiri contigerit, tanta ipsius futura potentia est, vt postmodum nemo cum ipso certare audeat. Quod si Regia Maiestas aliquid conabitur, futurum utique est, vt splendidum eius nomen longè lateq; apud exteros innotescat, & ipsa propter egregia sua facta in toto mundo celebretur atque commendetur.

Quin & AMAZONES foeminæ, quibus versus austrum GVIANA vicina est, virginem hanc supra modum mirabuntur atq; prædicabunt, quæ sua potentia non proprium tantum regnum tueri, sed etiam longè à se remotum hoc imperiū superare & retinere possit. Sed finem facio, ne plura loquendo, molestia lectori creem, spero autem

Hh Regem

Regem regum & Dominum dominantium Regiam Maiestatem ita gubernaturum & recturum, vt aliquid in hoc regno experiatur, sin minus: ego non iniquus facturos alios Reges principesque existimaue- ro, qui annuente quali & tacente Maiestate Regia, id facturi sunt.

COPIA QUARVNDAM LITERARVM A NO-
BIS IN MARI INTERCEPTARVM, IN QVIBVS
de regno GVIANA & Insulis in fluuio ORENOQVE sitis agitur.

LECTORI BENEVOLO.

Literas has, ex quibus, quae sequuntur, desumpta sunt, Capi-
taneus GEORGE PAPHAM, anno 1594, paulo antè, quam
Dn. GVALTHERVS RALEGH GVIANAM aperuit, in mari,
cum Hispaniam peteret, interceptit, & statim post suum reditum, Regia
Maieitati secreto communicauit, itaque opera precium facturum me
putauit, si eas hic subijcerem. Sed tamen monendus est lector, ne existi-
met Hispanos istas regiones possidere. Nam quamuis Hispani de posses-
sione gloriantur, (populus enim istius loci ante hac tempora de mente
& proposito ipsorum cognitum nihil habuit) tamè quamprimum ipsi
ex terra ista rursus migrarunt, animaduenterunt Indiani ipsorum
mentem, & audierunt, quam crudeliter in aliis locis saeuierint. Cum
itaque reuertentur ita eos exceperunt, vt nemo euaserit, qui relatio-
nem de isto regno aliis facere potuisset, omnes enim interfectos sepeliue-
runt in terra, quam querebant, atque ita in plenariam possessionem istius
terrae eos introducebant, cuius antea umbram tantum aspexerant.

Quin etiamnum hodiè eadem hac ipsis mens & constantissima vo-
luntas est, omnes Hispanos, qui aliquid moliri imposteum uolent, eo-
dem modo excipere atque tractare. Ita que Hispani ne pedem quidem
in ea terra post hac figere facile poterunt, nedum, vt eam plenè possideant.

Unum adhuc in hisce literis notandum est, quod nimirum Hispani,
GVIANAM & omnes prouincias ad ORENOQVE sitas, NVEVO
DORADO nominent, propter maximam auri copiam, qua regiones istae
abundant. Quo nomine digittum etiam intendunt ad nomen EL DO-
RADO, quo nomine MARTINES monachus, ciuitatem MANOA pri-
mo ornauit, vt supra dictum. Hoc ne lateret lectorem beneuolum, pra-
mittere hic uolui, quemadmodum ex CATYVORACO filio TOPIAVVA-
RI, qui mecum in Anglia fuit, & iam Dominus in AROMAIA est,
percepi. Jam ad lectionem literarum lectorem amicè remitto.

Gualtherus Raleigh.

LITE.

LITERAE ALLONSI EX MA-
GNA CANARIA, AD FRATREM SVVM
præfectum in S. LVCAS scriptæ, EL DORA-
DO concernentes.

A Ccepimus nõ ita pridem literas de nuper inuenta quadam
regione, quam EL DORADO vocant, à quibusdam ciuium
in hac ciuitate filiis, qui ipsi, cū terra ista inueniretur, præ-
sentes ibi fuerunt. Hi scribunt maximas diuitias, & ingētem auri co-
piam in ciuitate EL DORADO esse, iter, quo ad istam terram perueni-
tur, ferè 50 LEGVAS à MARGARITA distat.

ALLONSI LITERAE, DE HOC
IPSO LOCO AD QVOSDAM MER-
catores in S. LVCAS scriptæ, quatenus ciuitatem
EL DORADO siue MANOA con-
cernunt.

Domine, noua hoc in loco scriptione digna ferè nulla habe-
mus, præterquam de inuentione cuiusdam ciuitatis EL
DORADO, quam nuperrimè Hispani aperuerunt, & distat
itinere duorū dierum à MARGARITA. Tanta est ibi auri abundan-
tia, quantam ante hæc tempora nunquam audiuiimus. Relationem
habemus hac de re certissimam ab illis, qui ipsi presentes ibi adfuerunt,
& ad parentes suos ea de re scripserunt. Ego quidem constitui, 10 vel
12 dies, itinere EL DORADO versus impendere, ubi iter CARTHAGE-
NAM ingressus fuero. Spero enim me magnum ibi fructum facere pos-
se. Communicavi vobiscum, quæ ad Regiam Maiestatem scripta fue-
runt, &c.

SVMMA LITERARVM AD RE-
GEM HISPANVM DE INVENTIO-
ne GVIANÆ perscriptarum.

IN flumine PATO, quod aliàs ORENO QVE nominant, & in
præcipua eius parte, quæ vocatur VVARISMERO, conuo-
catis omnibus militibus, anno 1593, die 23 Aprilis, DO-
MINGO de VERA, cōstitutus dux exercitus loco ANTHONII de BER-
REO, gubernatoris siue Viceregis inter fluuium PATO & PAPAME-
NIALIAS PRENO QVE siue MARAMNOS, quæ una est ex Insulis
Hh 2 TRI

Peso valet ca-
stilianum co-
ronatam.

TRINIDAD coram me RODRIGO de CARRANCA Registratore, aciem instruxit. Cumq; in medio exercitus constitisset, milites ita allocutus est: Optimi milites audiuitis iam pridem, quomodo Dux noster ANTHONIO de BERREO, iã 11 annos, nulli labori pepercerit, & maximos sumptus ultra nimirum 100000 PESOS auri impenderit, ut nobis au- riferam GVIANAM aperiret & patefaceret, sed cum & populo & re- bus ad bellũ necessariis tandem destitueretur, ex GVIANA ad Insulam MARGARITA, & consequenter ad Insulam TRINIDAD reuersus est. Hic igitur me iam ablegauit, ut terram illã plenariẽ aperirem, & iter patefacerem, quo populus commodissimẽ in eam traduci possit. Itaq; decreui vocationi meae satisfacere, idq; nomine Regiæ Maiestatis, & dicti ANTHONIO de BERREO. In testimonium veritatis, peto à te FRANC. CARILLO, ut me iuues hanc crucem erigere, quam in terra positam vides, ut collocetur versus ortum. Quo factõ, procidentes in genua Dux ipse cum vniuerso exercitu eam adorarunt. Postea Dux exercitus poculum aquae ebibit, & haustam rursus aquam in terram effudit, euaginato insuper gladio herbam à terra & ramos ab arbori- bus abscidit, dixitq;: Hanc ego regionem expugnaturus sum, nomine Regis DON PHILIPPI, & praesidis ipsius ANTHONIO de BERREO. Quod si quis hanc possessionem in dubium vocare voluerit, huic re- spondeo: Quod non ita pridem nobis hac de re deliberantibus adfuerit supremus CASSIQVI, DON ANTHONIO, aliàs MORE QVITO dictus, in cuius terra congregati eramus, ipse nobis potestatem huius rei fecit, & simul promisit perpetuam obedientiam & subiectionem Regi no- stro, & eius praesidi ANTHONIO de BERREO prestare, de cuius etiam nomine postmodum vocari voluit. Hæc cum dixisset procidens in ge- nua cum vniuerso exercitu, iurauit se vitam suam pro hac possessione daturum, & eam aduersus omnes contradicentes defensurum. Postea Dux ille exercitus, euaginatam gladium in manu habens, dixit ad me: Cupio eorum omnium, qui hic praesentes sunt, fieri consignatio- nem, & mihi copiam testimoniumq; communicari, ut notum fiat om- nibus, me terram hæc pro Governatore DON ANTHONIO de BER- REO occupasse, & si necessarium sit, de nouo adhuc semel occupare vel- le. Cupio etiam ab vniuersis & singulis qui hic praesentes sunt, hocra- tum haberi, quod ita velim strenue pergere, & possessionem mihi vsur- pare omnium regionũ, quas armata manu posthac occupaturus sum. Subscriptum & signatum, &c.

DOMINGO de VERA coram me RODRIGO
de CARRANCA Registratore.

Cum

Cum igitur Dux ille ita pergeret in occupatione & manifestatione itinerum huius Regionis 27 Aprilis, venit cum uniuerso suo exercitu ad 2 LEGVAS in terram istam, ac tandem in ciuitatem alicuius Ducis, cui per interpretem dictus ANTHONIO BISANTE indicauit: Regiam Maiestatem ex Hispania ANTHONIO de BERREO in ista loca misisse, ut terram istam Regis nomine occuparet, & monachus FRANCISCO CARILLO communicauit ei quaedam ad fidem catholicam pertinentia, aperta ei per interpretem significatione, cui respondit: serem istam intelligere, nec recusare Christianam fidem amplecti, quin imò libenter se etiam permissurum, ut crux Christi erigeretur eo in loco ciuitatis, quem ipsi aptissimum iudicarent, promisitq; obedientiam ANTHONIO de BERREO. Itaq; Dux exercitus crucem non exiguae magnitudinis versus ortum collocari iussit, & testimonium ab exercitu suo rogauit, DON vero DOMINGO subscripsit in hanc sententiam.

Ita & non aliter factum est coram me RODRIGO CARRANCA Registratore.

Die 1 Maij in occupatione pergentes, uenerunt in ciuitatem CARAPANA & hinc in ciuitatem TORACA admodum populosam & 5 LEGVAS ulterius sitam, cui TOPIAVVARI dominatur. Huic TOPIAVVARI itidem significari per interpretem suum iussit, accepisse se à Maiestate Regia & Governatore BERREO, mandatum, de terra ista occupanda, & in potestatem Regis redigenda, uelle igitur se crucem in medio ipsius ciuitatis erigere. Cui CASSIQVI respondit, integrum ipsis esse, crucem istam collocare in loco, quem maxime aptum iudicarent, se enim paratum esse imperium Maiestatis Regiae admittere, & BERREI tributarium fieri.

Quarto huius mensis die, peruenimus in regionem quandam ultra 5 LEGVAS à TORACO distantem, hominibus refertissimam, quorum Dux RENATO dictus nobis cum uniuersa sua familia obuiam uenit, nosq; secum in splendidam domum abduxit, ubi nos liberaliter excepit, & magnam auri copiam donauit. Inter alia autem quaesuit ex eo interpretes meus, unde aurum istud haberet, cui respondit; Illud ex regione quadam, quae tantum unius diei itinere abesset, transportari, in qua tot Indiani essent, ut terram operirent, & tanta auri copia, quantam omnes capere ualles possent. In hac terra qui à rege suo ad cenam uel prandium inuitantur auro in puluerem tenuissimum redactis, corpora sua aspergunt, ut pulchri-

res appareant, atque, ut aurum illud eò facilius adhæreat, corpora prius liquore & succo quarundam herbarum inungunt, perpetuum etiam cum aliis populis bellum gerunt. Hac cum dixisset promisit se nobis quosdam additurum qui nos eò comitarentur, si iter illud ingredi vellemus, sed certum se esse, nos in presentissimam mortem profecturos, cum maxima ipsorum multitudo sit, ceterum cum interrogarentur, quomodo aurum illud ex terra acciperent, respondebant, eos in vallibus herbam cum radicibus eruere, & terram postmodum radicibus adherentem, vasi inclusam soli exponere, solere atque exsuccatam aqua eluere, quo facto, granula illa quidem in puluerem redigant, frustra vero maiora ad imagines faciendas reseruent.

Octavo Maij progressi sumus ad 5 LEGVAS, & circa radices montis cuiusdam, offendimus Ducem quendam cum 3000 Indianis, qui nobis pacificè de omnibus rebus ad com meatum necessariis, ut sunt gallinae, ferae sylvestres, vinum & alia prospexerunt. Dux ille rogabat nos ut in ciuitatem suam in qua 500 aedificia essent, veniremus, & ibi paululum quiesceremus, interpretes noster interrogabat eum, unde gallinas haberent, qui respondit, eas de monte quodam afferi, qui vix quadrante LEGVAE abesset, & vero tot Indianis habitaretur, quot flores & gramina in terris essent, quorum humeri supra cranium eleuati essent. Hos affirmabat tot gallinis abundare, ut pro uno cremulo duas nobis gallinas daturi essent. Hoc audito dedimus Indiano cuidam 500 cremula, qui nobis pro istis statim tot gallinas attulit, ut eas vix numerare possemus, postea diximus nos velle ad eos proficisci, sed ipsi contra respondebant, eos iam in quadam BORACHERA, hoc est conuiuio congregatos esse, & nos interfecturos si veniremus, interrogauimus igitur eum, qui gallinas illas attulerat, an res ita sese haberet, cumque id confirmasset, interrogauimus eum quæ esset conuiuandi apud ipsos ratio, qui respondit, eos multas aquilas aureas & margaritas in auribus habere, ebrios vero corpora auro exornare & choreas ducere. Interrogabat autem an eos videre vellemus, & promittebat se nobis aliquot aureas aquilas allaturum, si aliquot secures sibi donaremus. Itaque Dux noster unam ipsi securim dari præcepit, neque enim plures ipsi dare voluit, ne animaduertent nos aurum sitire, statim igitur aquilam nobis attulit ex puro auro 27 libras habentem. Quam Dux noster cum militibus monstrasset, abiicit, simulans se aurum illud nihili facere, ex septentrione Indianus quidam me accessit, dixitque se mihi dicturum, quid mōstri Indiani cum elatis humeris alerent, si hastam sibi dare vellem. Hoc cum interpretes Duci significasset,

casset, mandauit Dux noster hastam ei dari, qua accepta dicebat, Indianos illos in itinere esse ut nos interficerent, mandauit igitur Dux noster, ut instructa acie progredere mur.

Undecimo Maij peruenimus in regionem ad 7 LEGVAS hinc distantem, in qua multos vestitos Indianos inuenimus, qui nobis significarunt, si pugnandi animo venissemus, velle sese totam vallem Indianis replere, qui nobiscum essent pugnaturi: Sin vero pacifice veniremus, nos gratos & acceptos futuros, siquidem & ipsi iam pridem Christianos videre admodum desiderassent. Enumerabant vero etiam nobis diuitias & opes suas, qua de re hic quidem verba facere nolo, praesertim cum omnia prolixè descripta sint in informatione siue relatione ad Maiestatem Regiam transmissa, & si hic repetere omnia vellem, aliquot mihi volumina complenda essent.

EPISTOLA GEORGII BARIONIS, GALLI
cuiusdam ex BRETAGNIA, Insulis nimirum CANARIIS ad
cognatum suum in S. LVCAR habitantem de
EL DORADO scripta.

Domine cognate, non ita pridem literas accepimus, quibus de nuper inuenta quadam regione per scriptum erat, non procul à TRINIDAD sita, quæ (ut literæ habent) maxima aurii copia abundat. Noua ista verissima sunt, & à principibus huius ciuitatis confirmantur. Copia siue commemoratio inuentionis literis inclusa & ob signata, ad Regiam Maiestatem transmissa, est lectu dignissima.

RELATIO, DOMINGO MARTINES DE IAMICA, quatenus ciuitatem EL DORADO concernit.

Scribit ipse, quod, cum in CARTHAGENA esset, rumor quidem sparsus sit de NVEVO DORADO, & quod aliquot diebus ante suum aduentum FREGAT navis aliqua de DORADO aduenerit, in qua magna statua fuerit ex purissimo auro facta, cuius pondus fuerit 47 QUINTAL. Hanc statuam dicebant quondam ab Indianis pro Deo habitam fuisse, iam vero cum ad fidem Christianam & imperium Regis perducti essent, missam esse in testimonium fidei & subiectionis. Qui ex ista FREGATA venerunt, omnes affirmabant, aurum ibi magna copia inueniri, ut & preciosos lapides & margaritas.

RELA.

RELATIO CVIVSDAM GALLI BOVNTIL-
LIER, ex SARBOVK, de ciuitate TRINIDAD
& EL DORADO.

Hic refert, se, cum anno 91 in TRINIDAD fuerit, à quodam
Indiano frustum auri pro cultro accepisse, cuius pondus
quarta pars libra fuerit, & Indianum dixisse, se aurum il-
lud accepisse in ostio fluminis, quod circa TRINIDAD in PARACOA
labitur, in flumine vero ORENO QUE illud magna copia inueniri. Se-
quenti autem anno 1593, ciuitatem ad flumen istud sitam, ab Hispa-
nis expugnatam, & incolas captiuos versus MADERA abductos esse.
Quo loci paulo post nauis ingentis capacitatis, ex nuper inuenta re-
gione, 2 MILLION auri onusta aduenit, quæ affirmabat, auri eo in lo-
co magnam esse copiam, locum autem nominari NVEVO DORADO.
Hic Gallus nauis quadam ex Hispania aduenit, nobilem & splendidam
vitam egit, multumq; versatus est cum alio quodam, qui in eadem
nauis erat. Hic in terra ista fuerat & multum loquebatur de maxima
auri copia in EL DORADO, quæ regio sita est, ut ipsi dicebant, ad flu-
uium ORENO QUE.

RELATIO QVORVNDAM MERCATORVM
ex RIO de la HACHA, de NVEVO DORADO.

Inter alia, cum thesauros regio in India predicarent, dice-
bant, NVEVO REYNO de GRANADA multo auro abun-
dare, sed nuper, adhuc aliam regionem inuentam esse, quæ
auro ita abundet, ut fidem ferè omnem excedat. Nominatur regio i-
sta NVEVO DORADO, & inuenta est à DON ANTHONIO de BER-
REO.

RELATIO CVIVSDAM CAPITANEI HI-
spani, quicum BERREO in NVEVO DO-
RADO fuit.

Informatio siue relatio, ad Maiestatem regiam transmissa,
in omnibus verissima est. Fluius ORENO QUE septem locis
in mare se exonerat, quæ omnia uno nomine LAS SIETEBO-
CAS de DRAGO vocantur. Fluius iste in medio regionis, maxima la-
titudinis est. ANTHONIO BERREO in Insula TRINIDAD adhuc
moratur, & de EL DORADO commodissime occupanda expugnandaq;
deliberat.

F I N I S.

PRÆ-

Præfatio ad Lectorem secundi itineris in

GVIANAM suscepti.

LN rebus, quas unice desideramus, licet certissima sint, dubitare tamen solemus, & rationi nostra tantum fidere, ut authores & promotores istarum rerum infidelitatis & perfidia accusare non vereamur, cum tamen interim vitam nostram in otio & desidia transigamus, & quicquid deliberato consilio proponitur, iam pro effecto & absoluto habeamus. Ego autem cum maxime flagrem hoc regnum GVIANA occupare, non existimo quidem istam occupationem inchoatam esse, siquidem absoluta & ad finem perducta non sit. Quod autem hasce pageilas tibi legendas exhibere volui, ideo factum est, ut aliquando abiecta incredulitate, veritatem penitus introspiceres & admitteres vel certe, si in incredulitate perseverare tibi libeat, ego aliquo modo excusatus essem.

Quod si autem quispiam hoc meum studium ita calumniari & interpretari voluerit, quasi ego Hispanos docere, monere, & instigare siue excitare vellem: Huic aperte respondeo, non opus esse vanissimis istis cogitationibus, cum Hispani naues nostras subinde in ista terra videant & intueantur, quæ eos de nostro consilio, erudire & monere facile possunt, & possunt quidem melius quam ullus proditor, mercede ad mentem nostram explorandam conductus. Præterea si res hac Regiæ Maiestatis sumptibus ageretur, esset fortassis, cur celaretur & quam optime occultaretur, donec vel de mandato Regiæ Maiestatis manifestari eam necesse esset, vel superata & expugnata regione, occultari non amplius posset.

Fam autem cum periculum in hac terra faciendi libero quorumlibet arbitrio & voluntati relicta facultas sit. Quotus quisque reperietur, qui vitam & facultates suas non maioris faceret, quam ut investigationi & inquisitioni istarum rerum eas impendat, de quibus nihil sibi hæctenus auditum cognitumque fuit. Nemo igitur me iure reprehendet, si auxilium hac in re expetens, causas omnium oculis exponam, quibus ad amorem istius rei, de qua potissimum agitur, aliquo modo allici & excitari homines possint. Rex Hispanus non adeo imprudens est, aut incertus in consiliis suis, ut nostra instructione indigeat, vel ad admonitionem nostram exercitum conscribat, propositum enim & consilium eius suo proprio populo satis est confirmatum, qui iam ultra 60 annos saltum de hac sponsa inanem saltarunt.

Fi studium

*studium & cupiditatem suam hanc regionem occupandi vel præteritò
 Februario satis manifestarunt, quo naues suas eò miserunt, ut & Im-
 peratorem cum subditis suis ex isto regno extirparent, & nos simul et-
 iam profligarent. Taceo Hispanos auri cupidissimos, sua nos indefesso
 studio & labore pigritia & negligentia in rebus maximis peragendis
 accusare, & nõ obscure insimulare, totis enim iam 12 mensibus nihil à
 nobis memoratu dignum factum gestumq; est, cum tamẽ maiores no-
 stri in eo toti fuerint, ut laudẽ & gloriam consequerentur. Et hoc qui-
 dem nuper etiam mense Iunio consilium suum Hispanus in actũ pro-
 ducere unice conatus est, cum integras familias 600 personarum, huic
 itineri destinaret, nec frustra etiam laborasset, nisi naues istæ in dire-
 ptione CALIS igne peruissent. Quid quæso sibi hoc indefessum Hispano-
 rum studium uult? Nihil certè inde aliud colligi potest, quàm quod
 sermones qui inter ipsos de opibus EL DORADO sunt, uerissimi & cer-
 tissimi habeantur. Quod nos quidem arguere debebat atq; reprehē-
 dere, qui de statu regni GVIANAE oblique inquirentes, quicquid de
 eo dicitur negligimus, ac si aliud nihil esset, quàm uelucundissimum
 de aureo freno somnium. Quod si nos ipsos inuicem interrogemus, quæ
 causa negligentia istius nostræ sit, maximè cum palmam iam obtinue-
 rimus, BERREO superiori anno profligato & captiuato, & terrã iam
 explorauerimus, Regiæq; Maieitati aliquo modo subiecerimus, quin
 & promptos ad obedientiã Regina declarãdam fecerimus. Quid quæ-
 so causæ allegabimus? PERVLERI quando ex Hispania nullis rebus in-
 structi in regnum PERV proficiscuntur, tertio quolibet anno diuites
 admodum reuertuntur, quod ipsum de eorum mente & studio abun-
 de testatur. Sed dicemus ne Hispanos militibus magis abundare, &
 carere etiam iis melius hoc tempore posse, quàm nos? Non equidem
 existimo, cum nemo sit qui nesciat contrarium potius uerum esse. At
 fortassis inopia ipsi magis quàm nos laborant? Ubi pecunia est, de in-
 opia, & paupertate haberi querela non solent. Neque tamen dormien-
 dum est semper etiam si nobis nihil desit, nisi tantum præsentia spectare
 & in diem uiuere libeat, cum is nobis blandiatur periculosa & frau-
 dulenta quiete, scilicet securitas in quam præsens hoc seculum planè
 est immersum, nobis plus iusto arridet facitq; ut mutationibus tem-
 porum nihil cogitemus. Quare nisi Deus opt. Max. sua nobis gratia
 adsit, & corda nostra regat moueatq; ad perpendendum & apprehen-
 dendum, quod ad pacem nostram facere potest, parum aberit, quin in
 miserias & pericula, quæ ceruicibus quidem nostris iã pridem immi-
 nere uisa sunt, tandem incidamus atque prolabamur maxima.*

VERIS.

VERISSIMA DESCRIPTIO NAVIGATIONIS BRITANNICÆ IN RE-

GIONEM GVIANAM SECUNDVM FACTÆ: IN QVA
omnia maria, littora, Insule, promontaria, Ostia maris, portus, stationes nauium, freta, scopuli, &c.

Cum constitutione ventorum, æris, fluminum, partium anni, aliarumq; situ necessa-
riarum rerum explicatione, perspicue & manifestè ante oculos ponun-
tur, per dictum Dominum GVALTHE-

RVM RALEGH.

ANNO 1596, die 26 Ianuarij, soluimus ex portu PORT-^{1596.}
LANDIÆ, naui quæ vocatur *the lustie mayd of Lon-*^{ianuar. 26.}

den, hoc est, hilatis & iucunda virgo Londinensis,
assumpta parua PINASS, siue celoce, quam postea in
mari per tempestatem amisimus. Die Veneris, 13 Fe-^{Febr. 13.}
bruarij venimus ad Insulas canarias, vbi 7 vel 8 die-

bus, iuxta promissionem, PINASS expectauimus. Hic cepimus duas
nauiculas, & versus austrum progressi sumus, ad Insulas PROMON-
TORII VIRIDIS vel CABO VERDE. Hinc soluentes 28 Februarij,^{Febr. 28.}
versus occasum progressi sumus, quo cursu semper mare placidum
& tempestatem bonam habuimus, vento maxima ex parte subsola-
no spirante, postea ad 300 LEGVAS ab his Insulis progressi, venimus
in apertum & plenum mare, in quo tantum fluctus strepitum exci-
tabant, ac si duo flumina sibi contraria ad scopulum allisa fuissent.

Duodecimo Martij fundum habuimus arenosum ad 47 fila in^{Mart. 12.}
aqua, versus septentrionem ad 12 fila in aqua & fundo isto arenoso an-
choram nostram firmauimus.

Decimoquarto circa vesperam, ad 6 LEGVAS à terra vidimus hu-
mitem aliquam regionem. A nono Martij, vsque ad 14 ferè, semper
cursum australem tenuimus, aqua eo in loco plana & quieta erat,
turbulenta item & nigricantis siue fusci coloris. Littus PILOTTIS no-
stris aliquo modo demissum & humile videbatur, aquam enim ad
7 tantum fila habebamus, & cum nō semper alueus circa littus tam
vehemens sit, sub noctem subinde quæsiuimus locum aliquem vbi
ad 3 vel 4 fila anchorā firmare possemus. Et quid ego hic bonitatem
Dei prædicem? Est vtique Deus mirabilis in operibus suis & miseri-
cors in prouidentia sua. Namque quò littus erat humilior, eò Euros
habebamus ab ortu plures atque maiores, à quibus nauibus periculi
minus imminet, & minus etiam flumina commouentur. Cum au-
tem hic vêtus desisset, discessimus ex hoc tractu, & primus quidem
locus vbi anchoram firmauimus, erat ostium fluminis AROVVARIA,

flumen pulcherrimum distans ad vnū gradum & 40 minuta. Namque ex imperio Regiæ Maiestatis tam longe versus austrum profecti eramus. Ac hisce quidem in locis incolas nullos inuenimus. Cæterum quod ad regiones, ciuitates, atq; Gubernatores quos in hac vicinia vidimus attinet, quemadmodum etiā fruges & alia, nolo ego lectori eorum cōmemoratione hoc in loco molestus esse, cum constituerim eorum nomina ad finem in tabella quasi quadam consignata lectori exhibere. Littus profecto ex conspectu nostro non dimisimus donec isto in loco versaremur, & semper nocturno tēpore ad 3 vel 4 fila in aqua anchoram firmauimus.

A Lord VVilhelm Cecil, supremo in Anglia thesaurario.

Cumque ad terram non nihil eleuatam alicuius orificij, (quod CAPO CECILLI nominabamus) versus septentrionem progredieremur, vidimus duo cacumina instar Insularum, sed regioni tamen cōtermina. In hac regione circiter 60 LEGVAS versus septentrionem, sequentia hæc in mare sese exonerant flumina, AROVVARI, IVVARIPOCO, MAYPARI, CAANAVVIM, & CAIPVROOGH, circa montes hoscē ad duo fila in mari anchoras nostras firmauimus, & vasa nostra aqua dulci repleuimus, quam aliis quidem in locis ad 30 miliaria habere non potuimus, alterum orificium seu ostium maris ad 30 LEGVAS versus occasum sese extendit, & ingredientia hæc habet flumina, ARCOOA, VVIACOPO, VVANARI, CAPARVVACKA, CAVO, CAIANE, VVIA, MACVRIA, CAVVROON, CERRASSAIVVIMI.

Hoc in loco relicta naui, assumpsi in cymbam meam IOHANNEM PROVOST, Indianum meum interpretem, & IOHANNEM LYNSEY, cum 8 vel 9 personis aliis, vt fluuium istum explorarem & cum Indianis si quos fortē offenderemus, loqueremur. Circa fluuium VVIACOPO ad radices montis versus ortum inuenimus 20 vel 40 ædificia, nullis inhabitata hominibus. Hoc autem in loco vnam tantum noctem commorati sumus, & postea VVANARI fluuiio relicto, cuius ingressus, saxi & scopulis erat admodū formidabilis, CAPERVVACKA fluuiū ingressi sumus, vbi circiter 40 miliaria Britanica confecimus, sed toto itinere Indianos non vidimus. In portu quodā huius fluuij, qui in angulo montis cuiusdam situs erat, tantam Bretiliensis ligni copiam assumpsimus, quantam nauiculæ nostræ capere poterant. Succidimus vero & arborem quandam, quæ iter nobis alio tempore reuertentibus monstraret, quam ego verè cinnamomi speciem fuisse existimo, quales in MAGALLONICO itinere inueniuntur.

Duo Indiani.

EX CAPERVVACKA peruenimus in fluuium CAVVO, vbi nobis obuiam venit CANOA quædam in qua duo Indiani erant. Hos neq; assequi statim neque notis & indiciis permouere potuimus, vt ad nos venirent, propterea quod nos Hispanos esse putarent. Sed cum eos interpres meus in clamaret, nosque non Hispanos, sed Anglos esse affirmaret, qui nuperrimè ex Anglia in ea loca venissemus, nō tantum nos

nos expectarunt, sed etiam ad Ducem & Governatorem istius loci nos adduxerunt sine vlla vltiore deliberatione. Dux autem ipsorum postquam nos amicè excepisset, narrabat; se ab Hispanis nuper ex MORVGA eiectum esse, quod flumen est ad RALEANA siue ORENORVE situm, qui Hispani regionem suam igne partim vastassent, partim AVVACIS habitandam dedissent, quæ natio sine certis ferè sedibus passim vagabatur, Hispanis tamen maxima ex parte subiecta erat. Addebat præterea se IAOS esse, quæ potentissima natio fuerat, & in littore maris vsq; ad TRINIDAD, habitauerat, & populū istum, licet adhuc in ista terra habitaret, communi tamen cōsilio decreuisset locum mutare, & ad fluuium AMAZONES commigrare, propter Hispanorum crudelitatem, qui vxoribus suis subinde infidiarentur. Præcipua vero causa huius mutationis erat, quòd ante 20 annos, 20 Hispani in ciuitatem suam venissent, & præstantissimam charissimamque suam coniugem sibi eripuissent, itaque licet eam ex manibus Hispanorum rursus eripuisset, & plerosque Hispanorum trucidasset, constituisse tamen sese, vt imposterum tutior ab eorum iniuriis esset, procul ab ipsis sedem figere.

Ducuntur ad Governatorem.

laos populi.

Cur laos populi sedem mutarint.

Indianus noster PILOT FERDINANDO qui nos in fluuium AMANA deduxerat, & iam ad ostium fluminis DISSEKEBE habitat, eius erat subditus, ex quo hic Dominus, meo quidem iudicio, satis de Regiæ Maiestatis animo cognouerat, quærebat enim in specie & expressè de potentia nostra, quanta nimirum copia aduenissemus, pro certo affirmans, Hispanos rursus in Insula TRINIDAD esse, & Indianos iam, vel sex mensibus intra spem metumque fuisse, & nostrum aduentum anxie expectasse. Cumq; ipsi respondiissem, nos quidem Hispanos, à quibus periculum ipsis esse poterat, nuper omnes exterminasse, iam vero hoc saltem sine aduenisse, vt terram magis exploraremus, & cum Indianis amicitiam cōtraheremus, propterea quod si à Maiestate Regia copiosus in ea loca exercitus hoc tēpore missus fuisset, in quibus hostes quidem nulli essent, metuendum fuisset ne Indiani cogitent, nos venisse magis, vt regiones istas expugnaremus & in nostram potestatem redigeremus, quā vt ab hostibus eas tueremur & defenderemus, dicebat ille, hunc meum sermonem optimè conuenire cum rumore vulgi, quo potentia & beneficentia Regiæ nostræ passim apud omnes prædicaretur, quod nimirum ea non potens saltem ad exterminandos Hispanos, sed etiam tam benefica & misericors esset, vt Indianorum miserta, eos ab hostium impressione liberare decreuerit. Et hunc quidem rumorem ad omnes vndiq; populos peruasisse, qui iam nihil magis in votis haberent, quam fœdus nobiscum facere, & Hispanos summa vi, ex omnibus locis quæ occuparant, extirpare. Errare vero nos etiam toto cœlo, si cogitaremus, terram & regionem istam non satis amplam esse, vt nos quoq; in ea sine detrimento Indianorum habitare possemus. Non enim deesse

Indianis commoda ad habitandum loca, & totam nobis regionem patere, ut ubicunque liberet locum nostris habitationibus convenientem eligeremus, si quidem Indiani nostram praesentiam non solum unice exoptarent, sed etiam admodum nostra opera ad tuendam libertatem suam, quae ipsis omni hereditate & terra sua charior esset, indigerent.

Haec cum dixisset, rogabat ut benevolentiam & auxilium nostrum contra ARVVACAS sibi non denegaremus, qui non contenti fuerant suis domibus & agris, sed insuper etiam uxores & liberos suos captiuos adduxerant, quamuis alias praeter captiuitatem ab Hispanis nihil sperare & expectare aliud potuissent. Hisce auditis iussi ipsum esse bono animo, cumque discedere vellemus, adiunxit nobis PILOTTAM, qui nos ad fluuium RALEANA comitaretur. Sub discessum interrogabat nunquid VRAPO expeteremus, quod plerumque ab istis locis in Insulam TRINIDAD trasuehitur, & a gallis magna copia emitur. Querebat similiter etiam an naues in portum suum traducere vellemus, & VRAPO implere, sed cum dolia & vasa nostra circulos ferreos non haberent, atque ita moueri sine iactura potus nostri non possent, respondebam me hoc quidem tempore nauiculas onerare amplius non posse, & sane nauiculæ nostræ adeo onustæ erant, ut aliquando sub noctem exorta subito tempestate, totam suppellectilem in mare proiicere necesse esset.

Totis 7 diebus donec ad naues nostras reuerteremur, ad terram applicare non potuimus, sed semper in nauiculis nostris permansimus, quæ sane non raro in periculo erant maximo. Tot enim in hoc itinere tempestates, vêtos & fluctus experti sumus, ut populus meus non parum debilitatus, de reditu ad naues desperaret. Et referebat mihi PILOTTA meus, hanc tempestatem toto anno, circa Insulam istam ONEARIO vsitatam esse, incolas etiam in ea opinione esse à malo quodam genio istam Insulam inhabitari, & hominem si ibi dormiat perire, nisi ebrius & bene potus sit. Optimum tempus quo paucissimæ ibi pluuie conspiciuntur, est circa solstitium nostrum hyemale, cum dies apud nos breuissimi existunt. Venti hisce in locis maxime sunt septentrionales, nisi sol in altera parte æquinoctialis constitutus sit, tum enim plerumque australes esse solent, maxime tamen sub noctem.

Hic PILOTTA erat etiam natione IAOS, hi enim ut ab aliis dignoscerentur sese ita signant, ut accepto dente animalis cuiusdam, quod magnitudine glirem repræsentat, vel faciem, vel partes corporis alias fecent lacerentque, ut cutis acu lacerata videatur, & cicatrices quidem renasci nunquam possunt. Postquam autem cum quibusdam Indianis, qui nobiscum ex Anglia venerant, locutus esset, expetebat sua sponte, regionem nostram videre. Et quidem prudentiam fidem & experientiam eius tantam esse iudico, ut si iter GVIANAM versus ingredien-

grediendum aliquādo esset, Regia Maiestas ipsum, meo quidem iudicio, ad omnia paratissimum habitura sit. Præter enim exactam omnium riparum, ciuitatum & regionum Indiæ, cognitionem intelligere etiam & loqui omnium sermonem potest, utpote ex GVIANA oriundus, & frater PVTYMA, istius qui Hispanos ex MANOA reuersos interfecerat. Taceo quod venas auri nouerit quamplurimas, ut non dubitandum sit de eius conatu & fidelitate.

Circa hoc maris ostium multi portus reperiuntur, præter Insulas quamplurimas, quarum maxima GOVVATERI nominatur, & à SCHEBAIOS habitatur, in hac Insula omnis generis pisces, aues, poma & alia reperiuntur, apri etiam & feræ syluestres plurimæ, eo potissimum in loco, ubi fluuius CAIANE in mare se exonerat, qui locus circa ostium VVIA & CAIANE situs, ad 4 vel 5 fila aquam habet, ita ut etiam naues saburra onustæ ibi applicare possint. Et profecto meliorem portum nondum habueram, itaque eum hoc nomine donavi, ut imposterum portus HAVVARTS diceretur. Tres ibi angulosæ Insulæ versus occasum post alias omnes sitæ sunt, quæ auibus, piscibus, feris syluestribus & IUVANAS abundant, tanta copia, ut naues etiam à tempestate defendere possint. Montes hanc regionem ab aliis discernunt, nam versus ortum ab hoc loco pagi nulli inueniuntur, quemadmodum etiam versus occasum, ultra montem HOBBEIGH.

A Lord Thomas Howard. Anglico admiral.

Superatis istis montibus syluæ inueniuntur lignum Bresiliense ferentes, oleum itidem, piper, sericum & balsamum magna copia. Herba VVIAPASSA quæ hisce in locis abundè crescit, radicem habet gingiberi quoad saporem non dissimilem, utilem etiam ad sedandam Diarrhæam, & dolores capitis leniendos. Flumina ista omnia, quorum hætenus mentio facta est, quemadmodum etiam ea, quæ RALEANA fluuiio viciniora sunt, ex vallibus Imperij deriuantur, quemadmodum fluuius CAROLI in RALEANA sese exonerat. Valles vero istæ plurimis in locis nullas habent arbores, sed gramine tantum ornatae sunt veluti regio ARROMAIA. Cætera quæ ad RALEANA fluuium conspiciuntur hæc sunt flumina: CINIMIAMMA, VRACCO, NAVVARRI, MAVVARPARO, AMONNA, MARAVVINI, ONCOVVI, VVIAVVIAMI, ARANATAPPO, CAMAIVINI, SCHVRINAMA, CVPANAMMA, INANA, CVRITINI, VVINITVVARI, BERBECE. VVAPARI, MAICAININI, MAHVVAICA, VVAPPARI, LEMERARE, DISSEKEBE, CAOPVI, PAVVROOMA, MONIGA, VVAMI, BARIMA, AMACVR, ARATOORI, RALEANA.

Ita nominatus est à sir Edward Habbeigh.

Nomina fluiorum vsque ad Raleana.

A CABO siue promontorio CECYLLI, flumina ista ad 200 miliaria Britannica versus occasum excurrunt, vsque ad fluuium RALEANA. Inter ea autem, solus AMONNA, fluuius tanta profunditate & cursus velocitate sese in mare exonerat, ut quascunque maiores naues saburra onustas admittat, habet etiam portum BURLEY nauibus recipiendis accommodatissimum. Incolæ versus ortum habitantes, non versantur ultra fluuium BERBECE. In superiori parte fluminis

Portus iste à dicto thesaurario ita dictus est qui fuit Baro à Burley.

CVRI-

CVRITINI multa mella colliguntur. Ultra fluuium DISSEKEBE versus ortum, Hispanus nemo peruenit, cuius rei argumentum est, quod nullam adhuc tabulam viderim, in qua flumina ista cum suis ripis rectè essent depicta, itaque placuit quædam loca quorundam ex Anglia nobilium nominibus insignire, quod quidem nobis permissum esse meritò debuit, qui in exploratione harum regionum, tantum operæ & laboris insumpsimus, iustum enim est, vt suo afficiantur honore, qui hoc animo sunt, vt nullis hac in re laboribus sumptibusve parcant.

Indiani vt dignitatem fluuij DISSEKEBE aliquo modo exprimerent, nominabant eum fratrem ORENOQVE, est enim non exiguæ magnitudinis, & multas etiam Insulas complectitur. Ab ostio vique ad scaturiginem seu initium eius, 20 diebus Indiani perueniunt, vbi acceptum commeatum & cibum necessarium, itinere vnus diei secum terra auerunt, postea reuersi CANOAS suas ad lacum quendam deducunt, quem IAOS populi, EAPANOVVINI, CHARIBES vero PARI-ME nominant, & tantæ est magnitudinis, vt nesciât quid inter ipsum & mare sit discriminis, & sanè meo iudicio, ipse hic est fluuius ad quem ciuitas MANOA sita est. In hoc fluuio quem nos DEVORITIA nominamus, decreuerunt Hispani ciuitatem condere. Non procul abest à fluuio MORVGA in quo Indiani à BARREO ante dimidium annum fugati fuerant. ARROMAIARIE, isto in loco magna cum laude TINITIVAS ab AMANA superauit, & iter à latronibus tutum reddidit, sed fauorem iam amisit, postquam CHARIBES maximam suorum subditorum partem trucidârunt, & ciuitatibus igne subuersis, filias & vxores quamplurimas abduxerint. Et quidem ipsemet tum temporis ibi præfens fuit, vnà cum alio quodam Indiano ARRACVRI nomine, qui ARVVACA erat, ex illis qui BARREMA inhabitant, & Hispanos ad omnes Indianorum habitationes perduxerat, ipsi quidem non erant ex isto populo, quem ANTHONIO de BERREO secum habuerat, sed erant Hispani ex MARGARITA & CARACAAS, quibus SANTIAGO sese adiungens Ducem suum BERREO deseruerat, quam ob causam ipse iam in Insula TRINIDAD catenis alligatus seruatur, iudicium mortis quotidie expectans. Res hæc ita sese habet.

Postquam BERREO cæsis omnibus suis militibus, solus cum FASSHARDO, in CYMANA mansisset, & iam omni auxilio destitutus propositum suum de regno GVIANA superando, in actum producere non posset, Capitanei & gubernatores in MARGARITA & CARACKAS communi consilio decreuerunt ad Regem Hispaniæ sequentem in modum scribere; Quod BERREO cum rebus hisce gerendis & perficiendis longè sese minorem esse, cognouisset, domi suæ in omnibus voluptatibus & delitiis se iã oblectaret. Quin & rem istam nimis arduam esse, propterea quod Nobilis quidam Anglus, magne autho-

authoritatis (sic enim gratiam vestram descripserunt) in regno GVIANA fuisset, & exploratis rebus omnibus, amicitiam cum vicinis populis omnibus contraxisset, maximè autem cum TOPIAVVARI, qui prudentia & ætate plurimum valeret, & in certissimum fœderis signum, vnicum suum filium in Angliam misisset, qui post mortem patris, in regno succederet. Itaque facili coniectura quemlibet assequi posse, eum qui tam difficile & periculosum iter ingressus fuisset, saltem vt terram istam videret, & aliquid certi de ea cognosceret, non quieturum postmodum, sed diligenter aduigilaturum, & operam daturum, vt eam sibi subiiceret.

Dubium sanè nullum esse, quin is breui affuturus sit, qui vitæ TOPIAVVARI perpercisset, vt ipse interea conatibus Hispanorum resisteret, sed tamen, personam eius nequaquam sufficere vt potentia Regis resistat, cuius etiam intuitu & nudo aspectu in fugam conuerti facile posset. Summè igitur necessarium esse, vt Regia Maiestas reiecto BERREO eorum ministerio & opera vtatur, qui ad omnem euentum promptissimi paratissimiq̃ futuri essent.

His ita ad Regem perscriptis, venit paulo post DOMINGO de VERA DUX exercitus à BERREO constitutus, (qui mensibus antenostrom in Insulam TRINIDAD aduentum, in Hispaniam missus fuerat, cum ingenti summa auri, quam ex GVIANA attulerat, vt 500 milites ibi conscriberet) Hic cum Capitaneorum & gubernatorum sententiam cognouisset, tanta authoritate causam BERREI egit, vt statim decerneretur, 10 naues probè instructas BERREO mittendas esse. Quin imò aurum istud tantum operabatur, vt Rex missis 18 nauibus præciperet eas ex Insula TRINIDAD non debere discedere, donec omnes hostes vndique superati & exterminati esset.

BERREO hac legatione in Hispaniam aliquo modo offensus, cœpit cogitare Capitaneos & Duces aliquid sinistri alere, quamuis constantiam suam ab ipsis laudari audiret, quòd fortunæ qua premeretur cedere nollet, & tam strenuè rebus agendis inuigilaret, vt vix respirare posset. Itaque ad portum CARAPANA confugit cum 15 tantum viris, qui ipsum sequebantur, & ex Insula TRINIDAD iam pridem fugati erant. Hunc igitur Capitanei & gubernatores persecuti sunt, certò sibi persuadentes fore vt BERREO mandato regio remoto, ipsi in eius locum surrogentur. Non expectabant autem donec legati ex Hispania redirent, sed GVIANA statim occupata, BERREVM cum omnibus suis interficere statuebant, quemadmodum etiam duos vel tres ex sociis BERREI iam trucidarant, sed BERREO tamen manus ipsorum effugiens ad fluuium CAROLI sese recepit, expectans auxilium à filio suo ANTHONIO de CEMENES, ex NVEVO REYNO de GRANADA. Interim hi MARGARITANI admodum diligentes in opere erant, quidam enim regionem perlustrabant,

quidam in fluminibus com meatum adducebant, ex quibus etiam erant qui 20 CANOIS in fluuium MORVGA venerant.

SANTIAGO progressus est in terram TOPIAVVARIES, & ibi FRANCISCVM SPARRAVV, seruum Domini GEORGII GIFFORDS captiuum secum abduxit, qui tamē magna auri copia, quam collegerat, vitam suam liberavit, & hoc quidem tempore in CVMANA est. His ita peractis in Insulam TRINIDAD reuersi sunt, eo fine, vt ciuitatem ibi conderent, cumq; in opere essent, aduenerunt 28 naues ex Hispania, magno ipsorum malo, statim enim SANTIAGO in vincula coniectus est, reliquis clam sese subducentibus, qui cum suis CANOIS in MARGARITAM & CVMANAM sunt reuersi. Paulo post 18 naues ex Insula TRINIDAD rursus soluerunt ad peragenda reliqua mandata, reliquæ 10 adhuc commorantur in CONQUERABIA, expectantes ibi nostrum aduentum, vt nos excipiant opprimantq;. Hæc particularia ex quodam Indiano percepi, quem in fluuio MORVGA comprehedimus. Hic erat vnus ex IAOS populis, sed à BERREO educatus, cuius etiam seruus fuerat, & linguam Hispanicam optimè callebat. Ego cum hæc audiuissem, dedi ei pecuniam, vt CANOA sibi emeret, & domum reuerteretur, itaq; ipse nobis gratias agens beatum sese prædicabat, quod nobis obuiam factus fuisset. Indiani ad fluuium MORVGA habitantes, & sedibus suis eiecti, vicinos populos quibus possunt modis sibi conciliare student, vt ARVVACAS ex sua terra & Insula TRINIDAD eiiciant, atq; ita Hispanos cogant, vt propter inopiam, & panis defectum loca ista deserant, vel tandem confundantur & planè pereant.

Sexto Aprilis in ostio fluminis RALEANA anchoras firmauimus, postquam 23 dies inquirendis ripis consumpsferamus. Canalis istius fluminis ad 6 vel 7 fila profundus est, vltorius autem procedendo, profunditas ista magis decrescit, ita vt alicubi vltra tria fila non reperiantur. Sequenti die venerunt ad nos duæ CANOAS nauiculæ com meatu & rebus ad bellum necessariis onustæ, quarum gubernatores siue Duces erant ANAVRA & APARVVA. Hi duo CASSIQVE occultarant sese apud IVVAREVVAKEROS, qui vltorius in regione ista habitant, cum Hispani postremam in eas regiones facerent impressionem, in qua etiam aliquot vxores amiserant, (Nam inter Hispanos, quamuis omne sese Christianos profiteantur, reperiuntur multi, qui 10 vel 12 vxores habent, & sese satis pios esse existimant, si ædes multis crucibus & imaginibus illustratas inhabitent, qualem qualem etiam vitam interim agant.) Itaq; 30 CANOAS præparauerant, sperantes nostro reditu, quem magno desiderio expectabant, damnum acceptum cōpensare, & sese potissimum in ARVVACIS vlcisci, à quibus in absentia sua irritati & læsi admodum fuerant.

Cum

Cum igitur ad nos venissent, aperuerunt nobis mentem suam & petierunt vt cum ipsis foedus faceremus aduersus hostes suos, cumque me de rebus omnibus quantum ipsis quidem cognitum erat, edocuisissent, interrogabant, an non maioribus copiis instructus essem, & cur tantum vna naui hoc tempore venissem: Quibus ego idem quod caeteris responsum dedi, nempe nos hac quidem vice, tantum eam ob causam venisse, vt cum ipsis contraheremus, ignorasse enim nos Hispanos rursus in GVIANA esse, promisi vero ipsis vniuersa classe nostra quamprimum rediremus, subuenire, interea vero velle me amicos nostros inuisere, & quantum fieri posset, in periculis subleuare.

Tandem post multos sermones (praecipuus enim Dux ipsorum per noctem mecum manebat) iussit me in manum meam dextram spueri, & alias quasdam adhibere ceremonias, quibus foedera cum aliis facturi, vtuntur. Postea ad ripam progressus ablegauit vnam ex CANOIS suis, quae reliquas 20 adduceret: Quae cum aduenissent, accenso igne, confederunt bini in vnum HAMACCA, commemorantes fortia facta maiorum suorum, quos variis elogiis titulisque ornabant, addita hostium suorum detestatione & execratione maxima. Ita sederunt ad duas ferme horas, cofabulantes & TOBACCO bibentes, donec omnia ipsorum vasa euacuata essent. Hoc enim ipsis surgendi tempus erat, cum nihil haberent amplius quod biberent, interea de rebus feriis cum ipsis agere & loqui nemo audebat. Et haec quidem ipsorum religio erat, exceptis feriis esurialibus, seu peculiari quodam die, quo omni cibo & potu abstinebant in honorem magnae principis versus occasum solis habitantis.

Peractis istis sacris cum CANOAS suas rursus adornassent, monstrabant mihi profunditatem fluminis. Ego vero ab isto CASSIQVE cognoui, regionem in qua prima GVIANAE ciuitas, MACVREQVARAI sita est, vocari MVCHIKERI: ciuitatem ipsam sitam esse in pulcherrima valle ad montes altissimos, qui versus septentrionem excurrunt, & itinere trium dierum a portu CARAPANA abesse. Ciuitatem item MANOA ab hac ciuitate itinere 6 dierum abesse. Se in regionem IVVARRAVAKERORVM profecturos, vti solere fluuio AMACVR, qua viam (licet non esset proxima) optimam tamen & commodissimam esse dicebant, ad MACVREQVARAI quae duceret, alteram enim per ciuitatem CARAPANA, scopulis & montibus plane inuiam asperam horridamque esse. Populum praeterea vestitum & CASSANARI dictum, non procul ab isto loco habitare, vbi fluuius ORENOQVE suum nomen primo accipit, habitare autem longo tractu in ista terra vsque ad lacum aquae salsae PARIME dictum, magnum item fluuium quem MACVRVINI vocabunt, per mediam istam terram fluere & in ORENOQVE esse exonerare. Ciuitatem MANOA itinere 20 dierum ab ostio fluminis VVIAPOCO, 16 dierum a BARIMA, 13 dierum ab

AMACVR, & IO ab ARATOORI, abesse inter omnes populos, solos CHARIBES ad fluuium ORENOQVE habitantes, incolas istius regni, rectissimè nouisse. Viam non esse ingrediendam, quæ ducit ad MACVREQVARAI propterea, quod scrupulosa admodum sit, & non nisi multo sudore conficiatur. Incolas regni nulla alia lingua uti quam ea, quæ nostro interpreti familiaris erat. Inter cætera affirmabat etiã hic CASSIQVE non esse fictum aut fabulosum, quod diceretur de hominibus capita nulla habentibus, quorum oculi & ora in pectore conspiciantur, CHARIBES enim eos CHIPAREMAI, GVIANOS vero EVVIAPANOMOS vocare. Non referam hic quod de alio quodam populo cognoui, cum non facillè haberi & capi isti homines possint.

Tandem dicebat mihi de alio adhuc flumine CAVVIOONA, non procul ab ARATOORI fluente, addebat etiam montes CVEPYN, in quibus CARAPANA habitat transcendendi nõ posse, AMAPAGOTOS item statuas ex auro puro fufas quamplurimas, quæ incredibilis essent magnitudinis, habere, & magnam copiam equorum CARACEAS iuba carentium, posse autem ad eos perueniri in flumine CAROLI itinere 3 dierum. Cum autem non procul nostris CANOIS à portu CARAPANA abessemus, audiuius IO Hispanos multis mercibus ad fluuium BARIMA profectos esse, vbi hi Indiani habitabant, ad permu- tandos panes quos CASSANI nominat, audiuius etiam post duos dies, duas adhuc alias CANOAS ad portum CARAPANA per fluuium AMANA venturas.

Itaque Indiani isti cum nobiscum de rebus omnibus locuti essent, petebant ut sibi liceret domum reuerti, ne Hispani, cum eos domi non offenderent, suspicarentur, quod data opera abessent, & propterea direptis bonis omnibus, vxores suas secum abducerent. Ante discessum decreuerant Hispanos eos omnes, si possent, interficere, quod etiam postea ab ipsis factum est, cum enim hinc inde in ædibus suis vagarentur & CASSANA quærent, facillè, & nihil eiusmodi expectantes ab Indianis trucidati sunt, ita ut ne vnus quidem euaserit, quod postmodum ex CARAPANA, cum in flumine isto reuertemur, percepimus. Reliquæ duæ CANOÆ quæ per fluuium AMANA ex TRINIDAD venerant, de nobis in itinere audierant, itaque visa nauis nostra, antequam à nobis cernerentur, statim ad BERREVM nauigârunt, ut de nostra præsentia eum edocerent, qui subito duos in Insulam TRINIDAD nuncios allegauit, quorum vnus cum sua CANOA exploratorem nostrum in itinere offendit, quem Indiani ex BARIMA nobis dederant, hunc suo cibo spoliatum rursus dimisit, datis ipsi aliquot cultellis.

Octo diebus secundo vento in portum TAPIAVVARIÆ delati sumus, sed toto isto tempore Indianum nullum inuenimus, cum quo nobis familiaritas intercederet, tempus enim quo nostrum reditum sperare

sperare iussi erant, iam pridem præterierat, atque ipsi abiecta omni spe, aliis sese populis adiunxerant. Hoc in loco Hispani 20 vel 30 ædificia extruxerant, & propugnaculum habebant eleuatam Insulam, in medio fluminis sitam versus ostium CAROLI. In hanc Insulam confugiebant si hostes imminere audirent, & in sua ciuitate non satis tutos sese fore metuerent. Iam autem ciuitate Insulaq; deserta ad ostium fluminis CAROLI sese contulerant, vt aditum ad aurifodinas impedirent, ex quibus superiori anno lapides minerales accepimus, quos ad Regiam Maiestatem transmisimus.

Male igitur admodum nos habebat, quod spe nostra frustratos nos esse videremus. Cum autem propè ad ciuitatem ipsorum venissemus, venit ad nos Indianus quidam facie strigosa, crine raro, & oculis luscis, qui nos admoneret de potentia & viribus Hispanorum, quòd nimirum BERREO filium suum secum haberet, & singulis horis duas PINASS ex TRINIDAD Insula expectare. Sed finè Hispani propositum alium habuerunt, miserat enim hunc Indianum, vt exploratis nauibus nostris cognosceret, an GVALTERO filius TOPIAVVARI nobiscum in nauis esset.

Apparebat autem ex omnibus huius viri verbis & gestibus, quod fraudulenter nobiscum ageret, itaque minis atq; promissis eum ad egimus, vt veritatem fateretur, quo facto, dicebat quod BERREO tantum 55 viros secum haberet, quorù 20 non ita pridem ex Insula TRINIDAD aduenissent, 20 ex NVEVO REYNO, reliquos vero cum ipso venisse ante 6 menses, postquam ex portu CARAPANA fugisset, quod necessitate coactus in dicta Insula fluminis CAROLI cum suis exiguis copiis sese contineret, quòd non auderet ex syluis prodire, vel à propugnaculo suo ad dimidium saltè LEGVA discedere: Quòd quidam ARVVACAS ipsi adhuc adhæreant, quòd quotidie aduentum filij sui ex NVEVO REYNO, & Capitanei ex TRINIDAD cum quibusdam equis CARRACAS expectaret, quòd Topiavvari mortuus esset: Quòd Indiani in ista vicinia omnes aufugissent, & sese aliis populis immiscuissent, excepto filio CVRMATOI, & foemina quadam illustri familia, quos Hispani captiuos detinerent, propterea quòd in mortem 10 Hispanorum consenserant, inter quos etiam sacerdos, siue monachus fuerat, qui tempore MOREQVITO interfecti sunt. Hic CVRMATOI in GVANIPA fugerat, & magni erat apud Hispanos nominis. Quòd IUVIAK CONANE, consanguineus GVALTHERI gubernationem terræ seu regionis istius accepisset, per traditionem patris sui, dum nos adhuc in fluuio moraremur: Quòd multæ naues & Hispani in Insula TRINIDAD essent: Quòd Indiani amici nostri metuerent, nos omnes esse trucidatos, & naues nostras in CVMANA esse submersas. Sic enim Hispani affirmarant. Quòd quidam ex GVALTHERI amicis apud PVTYMA, & ad montem AIO sese detinerent: Quòd BERREO aliquos misisset, qui 6 tormenta ænea adducerent,

eum in locum collocanda, vbi se fluuium rectissimè superaturum speraret. Cum autem duos dies hoc in loco fuisset, & videremus nullam spem superesse aliquid proficiendi, imò periculum esse plus damni quam commodi nos cōsecuturos, decreui PVTYMA in montibus inquirere, atque ita 20 miliaria Britannica 6 horis confeci.

Sequenti die cum 10 sclopetariis ad ripam appuli, vt viderem, an Indiani inferiores essent ad resistendum Hispanis, & peterem vt mihi aliquot grana auri pro securibus & cultris darent, & albicantes lapides eruerent, quos ipsis mōstraturi eramus. Cum autem ad istum locum venissemus vbi plerunque versari solebant, vidimus quidem eos ibi fuisse, sed offendere tamen neminem potuimus, existimo quòd nos Hispanos esse putantes, metu sese occultarint, PILOTTA meus GHILBERT obtulit mihi suam operam, & promisit se nos ducturum ad locum vbi lapides albicantes reperirētur, in vicinia VVANICAPORA, vel ad mōtem quendam auriferum, sibi quondam à PVTYMA monstratum, nō procul ab isto loco vbi anchoras nostras firmaueramus, situm. Ego quidem eminus montem istum videre poteram, & cum præterito anno passus diligenter obseruassem, videbatur non vltra 15 miliaria Britannica à nobis abesse. Tenebam adhuc memoria, quòd cum anno præterito, hoc in loco cum PVTYMA iter facerem, ipse nutu & gestibus indicarit, vt cum eo in montem istum ascenderem. Ac nutus ego quidem facillè tum intellexi, & locum diligenter notavi, quid autem significare voluerit, eo quidem tempore intelligere non poteram, erat autem hæc ipsius mens quod mihi cataractas fluminis CVRVVARA monstrare vellet. Indianus meus dicebat mihi, eos nullo negotio aurum ex arena fluminis MACAVVINI, colligere, cuius scaturigo erat in saxis iuxta aurifodinam. Addebat etiam se apud PVTYMA fuisse, cū MOREQVITO ab Hispanis capite mulctaretur, atque ibi deliberatum fuisse, inter consanguineos & amicos MOREQVITO, quomodo eum liberare & viuum conseruare possent, nempe si Hispanis aurifodinam hanc reuelarent atque aperirent, verum cum ab altera parte demonstratum esset, Hispanos tanquam auri cupidissimos non fore cōtentos hac reuelatione, vt propterea vitæ MOREQVITO parcerent, sed metuendum potius esse, ne Regem non tantum, sed & totum suum regnum regionemque per hanc reuelationem amitterent, decreuerunt illud suppressere, & Hispanos studiose celare, quemadmodum in hanc ipsam vsq; horam Hispani ignorent, tantis hosce Indianos præ aliis opibus abundare.

Seniores & regni proceres, ne res hæc vulgo innotesceret, atque ita facillè ad Hispanorum aures perueniret, excogitarūt eiusmodi fabulam, quod nimirum ingens & terribilis Draco ista loca inhabitet, qui omnes eò proficiscētes sine discrimine deglutiat deuoretq;. Sed Indianus noster per iocum adiciebat, se Draconem istum donec reuerteremur adeò cicurare velle, vt periculum nullum ab eo metuere necesse

effet, modo generosa vina, quæ ipsi auidissimè bibere solent, nobiscum afferremus. Ego sanè libenter istū montem perlustrâssem, cum hoc itinere multum laboris sustinuissem & parum tamen profecissem. Sed cum viderem ne vnum quidem Indianū ex omnibus nostris amicis ad me venire; audiremque quod DON IVAN, GVALTHERI cognatus ad Hispanos accessisset, & iam per electionē expectaret supremus gubernator & præses omnium istarum regionum fieri, quam ob causam nobis etiam fauere non posset, cum in eo totus esset, vt GVALTHERVM suo regno spoliaret, scirem etiam io Hispanos in VVANICAPARA esse, qui antequam ex monte isto reuerteremur, facile accersitis aliquibus ex BERREI copiis, nos interuertere & à nauibus prohibere potuissent.

Cogitabam vero etiam nulla superesse media, quibus propositum nostrum in actum produceretur, quam nostram ipsorum præsentiam & nobis in isto itinere sublatis, frustra tot ab Anglis hucusque labores insumptos fore. Nec me etiam latebat Hispanos suos habere speculatores & proditores, qui omnes actiones nostras diligenter obseruarent, quod scirent nos, si in tres vel quatuor partes diuideremur, facile nos superari & opprimi posse. Optimum igitur iudicavi sepositis & abiectis omnibus aliis cogitationibus me præsentissimo periculo quamprimum liberare, & ab omnibus periculosis machinationibus, quibus incolis suspicionem aliquam mouere potuissem, abstinere.

Dum nos in terra Indianos inquireremus, compræhenderunt reliqui, qui in naui relictī erant, CANOA aliquam cum tribus personis, quarum vnus erat famulus BERREI, reliqui duo ad panes CASSANA emendos proficiscebantur. Literas ipsi habebant à Gubernatore in Insulam TRINIDAD perferendas, quas ego intercepti, vnà cum magna securi & 20 cultris, pro quibus Indianus ille seruus aliquam CANOA mutare debebat, qua in NVEVO REYNO nauigaret. CANOA hæc vna ex illis quinque erat, quibus BERREI filius cum vniuersis suis copiis adducendus erat, quæ iam ante triennium, quod memini, præparatæ fuerunt. Quod si autem vniuersus iste exercitus cum omni commeatu & rebus aliis necessariis, hisce; cymbis siue CANOIS adduci poterit, ego quidem non existimo eum alicuius momenti, & satis copiosum fore.

Hic seruus quemadmodum BERREO in omnibus rebus fidelis, sic etiam meo quidem iudicio admodum prudens & circumspectus erat. Dicebat quod Indiani, qui cultris istis essent asciscendi, tanto itinere deberent adduci, quanto abessemus à CASSANARIS qui in exiguis pagis habitant. Et quod BERREO decreuisset, eos vbi aduenerent ibi relinquere, & gubernatores reliquorum Indianorum cōstituere, contra vero tot CASSANAROS debere in eorum loca proficisci, quos BERREO duces & gubernatores GVIANORVM esset factururus.

Quod

Quod item decreuisset maximam partem veterum Insulae TRINIDAD colonorum aliò transferre, & CASSANARIOS GVIANIS permiscere. Quod ARVVACAS totam Insulam TRINIDAD inhabitare deberent, vna cum fluuio RALEANA. Quòd 60 NEGROS iam haberet, ad opus in aurifodinis faciendum. Quodq; hac ratione existimaret populos istos diuersos ita implicare, & inuicem exacerbare, vt sibi seruiantes nunquam coalescerēt, vel aduersus BERREVM seditionem excitarent. Porro dicebat etiam quòd TOPIAVVARI post nostrum discessum in montes fugisset accepto secum HVGONE GOODVVINO, & relicto post se vicario, vt supra dictum, sed primum nuncium quod de eo acceperamus erat. TOPIAVVARI mortuum, & puerum Anglicanum à tigride deuoratum esse. Verum Hispani neutrum credebant. Affirmabat præterea quod circa finem Ivnii quando in flumine nauigationes fieri nō possunt, 10 istæ naues quæ in Insula TRINIDAD erant, rursus deberent discedere. Et quòd BERREO toto isto tempore quo post reditum suum in GVIANA fuisset, nihil egisset, aliud, quam quod de cibo & com meatu sibi prospexisset: Indiani enim relictis pagis domibusque suis toto anno sementem non fecerant, vt ita Hispani cogerentur panem suum alibi quærere & paruo contenti esse.

Cum fluuiū nauigando ascenderemus, prætergressi sumus portum TOPARIMACCO, qui ab vna parte nullius ferè est profunditatis, & canalem habet nō procul à terra distantem. Quo viso aliam viam ingressi sumus in australi parte fluminis, vbi alueum inuenimus aptissimum & omnis periculi expertem. Cum ad portum CARAPANAS venissemus, misit ipse ad nos 5 vel 6 CANOAS promisitque se ipsum eodem adhuc vel sequēti die ad nos venturum, & coram nobiscum de quibusdam rebus locuturum, expectauimus igitur aduentum eius sex vel septem diebus sed frustra, tandem autē aliquem ex senioribus & præcipuis suis ministris qui nobis significaret, se aduersa valetudine vti, & propter itineris etiam incōmoditatem non posse iam ad nos in propria persona venire.

Hic legatus cum petiisset vt CARAPANAM excusatum hac quidem vice haberemus, narrabat eum spe nostri reditus, toto eo tempore in montibus sese detinuisse, quo abfueramus, & vixisse in quodam loco, quòd pertingere Hispani non facillè possent, qui tamen interea plurimas vxores suis subditis eripuissent propterea quod omnē ipsis com meatum & cibum subditi denegassent, dicebat etiā quòd DON IVAN (aliàs EPAROCONO dictus) magistratum gereret, & imperium obtineret in omnes suos subditos, exceptis aliquot veteranis & spectatæ fidei militibus, qui in præsidio circa habitationem suam essent.

Addebat præterea quod eum valdè iam pœniteret, suæ arrogantia, quòd nimirum cum Hispanis societatem iniisset & quæsiuisset poten-

potentiam regnumq; suum amplificare. Verum enim est eum ante hæc tempora non nisi vulgarem Dominum fuisse, donec cum BERAREO amicitiam contraxisset, eo enim tempore multi Indiani, & Domini etiam relictis suis sedibus, eius imperio accesserunt, eam saltem ob causam, vt liberè cum Hispanis contrahere, & secures cultrosque permutare ipsis concederetur, quæ pro preciosissimis thesauris & clinodijs ipsi habebat. Postremo nihil aliud superesse dicebat, quam vt Indiani nobiscum amicitiam contraherent, & in extrema sua necessitate nostrum auxilium implorarent, vel quantum possent Hispanos acerrimos suos hostes fugerent atque vitarent, innotuerat enim iam omnibus regionem istam auro refertissimam esse, & impossibile erat eam rem diutius imposterum occultare. Dicebat igitur ab vna quidè parte ipsis certissimū periculum iam & exitium imminere, quod euitare nullo modo possent, si ab Hispanis opprimerentur, à quibus ad vilissima quæque seruitia, ad curtendum, remigandum, sarcinas gestandum, & id genus alia peragenda, adigerentur & quod vnicè dolendum esset, ita vrgerentur, vt ipsis vxores suas denegare non auderent, si vitam retinere vellent. Ex altera autem parte non posse Indianos meliorem statum & conditionem expectare, quam Regiæ in Anglia Maiestatis, illustrissimæ virtutes & beatissima gubernatio ipsis promitterent atque pollicerentur.

Nam cum ante paucos annos (dicebat) in montes fugissemus, vt ibi facta Hispanorum cum vestris virtutibus expendimus, nihil cogitare aliud poteramus, quam quo Dux vester, qui viribus proculdubio fatiserat instructus, nos extremè persecuturus esset propterea, quòd Hispanis, hostibus vestris, cibum & res necessarias dedissemus, vel ad minimum si nos assequi non posset ciuitates saltem nostras occupaturus, & omnibus bonis spoliaturus esset. Verum contrarium tum deprehendimus, quòd nimirum nemo ex castissimis vestris militibus vllum nobis damnum dederit. Quin imò ne furari quidem ipsis Dux ille permittebat, cum tamen furta sua rectissimè celare & occultare potuissent. Itaque iam non dubitabamus amplius de omnibus, quæ Dux ille nobis de Regiæ suæ clementia & virtutibus alijs affirmabat, & certissimam notam summæ potentia & maiestatis esse statuimus, quod Regina ista subditos suos in tam longè diffitis regionibus frenare & cohercere posset.

Hic CARAPANA, cum beneuolum nostrum animum, & sedatos quietosque mores probè considerasset, summa deuotione & animi subiectione fauorè Regiæ Maiestatis expetebat, nec aliud quicquam in votis habebat, quam vt patrociniò & protectione Regiæ Maiestatis frui posset, cum ea decreuisset Indianos à seruitutis iugo liberare. Et sanè non expetebat CARAPANA iste hanc opem, tanquam ab

omnibus desertus, & ab Hispanis etiam reiectus, sed eā potissimum ob causam quòd iniusticiam Hispanorum cognitā haberet, & crudelitatem eorum ex animo detestaretur, quam ob causam etiam odium & inimicitiam tam periculoso & turpi Hispanorū favori, praefererat. Iucundum auditu erat, quomodo senex ille, virtutes & continentiam Regiæ Maiestatis predicaret, quā adeò venerari omnes incolae & Indianos affirmabat, vt Lordibus planè ab Hispanis retractis, nos vero motu & affectu colerent. Bonum enim & sedatum imperium, vinculum est vniuersalis cōcordiæ. Qui vero sine certa legum norma viuunt, sibi inuicē per discordiā aduersantur, & omnes hoc iure molesti, quo fortes. Hoc in eos dictum volo, qui in perpetua seditione timore, dubitatione, inconstantia animi, & ethnica crudelitate viuunt, qui nunquam placidè dormire & quiescere possunt, sed perpetuis motibus agitantur, & vitæ aliorum insidiantur.

In isto populo, qui legibus certis adstricti non sunt, certa pax esse non potest, & quamuis pacem inquirant atq; sectentur, inuenire tamen eam & apprehēdere nequeunt. Nam Indiani passim intra & extra GVIANAM sua nobis offerunt beneuolētiæ officia, promittuntq; se de cōmeatu & rebus necessariis nobis abunde prospecturos, modo quosdam sibi milites adiungamus, quorū præsidio ab Hispanorum immani crudelitate & tyrannide liberentur & tuti reddantur. Quin etiam decreuerunt ab Hispanorum impostorum commercii plane abstinere, & mercaturam cum eis nullā exercere, etiam si securibus & cultris opus habeant. Præterea demonstrabat mihi senex iste locum, vbi maximus esset auri prouentus, vbi Epatites & alij preciosi lapides magna copia reperirentur, vbi aurum ex arena in ripis fluminum colligeretur, & vbi Hispani suis mercibus & aliis rationibus tantam auri copiam accepissent.

Hæc omnia, vt ego quidē existimo, reuelabat nobis ex mādato & iussu ipsius CARAPANA, sperabāt .n. nos ita flectere & permouere, vt reuerteremur. Alias .n. legē habent, qua q̄ arcana eiusmodi reuelant tanq̄ proditores patriæ ad mortē cōdemnantur, præterea in hoc viro nullum dolū depræhendi, sed quod ea, quæ ipsi mandata erant, candidè & absque vlla tergiuersatione proloqueretur atque proferret.

Vt autem etiam sciremus nullo nos auxilio & cōmeatu opus habere, si ad caput vel scaturiginem istius fluminis ascendere vellemus, demonstrabat nobis, q̄ Hispani nullos Indianos à suis partibus haberent, quibus tutò fidere possent, præter solos ARVVACAS, quorum tamē pauci admodū essent numero, q̄ CHARIBES EXGVANIPA, CIAVVANNAS, TINITIVAS, SCHEBAIOS, AMAIPAGOTOS, PVTPAGOTOS, SAMIPAGOTOS, SEROVVOS, ETAIGVINAMI, CASSAMARI, cum aliis populis lōgè lateq; dispersis, cōtra Hispanos pugnaturi essent, in quacūq; etiam parte ipsi impressionē facturi essent. Quòd PARIAGOTOS, quorum regionem perrumpere primò cogerētur, satis fortes essent,

vt

vt ipsis resisterēt, idq; propter regionis amplitudinem & incolarum virtutem. In mōtib; quos populus hic inhabitat, reperiuntur albicantes lapides tanta duritie, vt nulla arte frāgi possint, & communis est opinio hōs PARIAGOTOS vulnerari non posse, propterea quòd lapides hosce in cibum assumant. Postea dicebat, quòd IVVARA-VVAKERI ferè ante tres annos gramē in omnibus viis seuiissent, quod in tantam iam altitudinem excreuisset, vt vel syluam repræsenteret, quod igne accendere vellent, quamprimum Hispani in regionem suam venirent. Postremo affirmabat VVARIARIMAGATO, qui Dux exercitus ab Imperatore constitutus erat, in vicinia ista aliquot mille EPVREMEOS congregatos habere, in præsidium imperij, qui quidem iam in parte montium australi castrametati essent, & tantum itinere vnus diei ab Hispanis abessent. Dicebat autē hunc exercitum decreuisse, se Hispanos laceffere & aggredi nolle, propterea quod tormenta ipsorum admodum perhorrescerent, velle autē eos nostrum aduentum expectare, & patriam interea defendere, quamuis non intermitterent omnes obseruare occasiones, si forte numerum Hispanorum minuere possent.

Locus vbi firmatis anchoris tum temporis commorati sumus, vnius tantum diei itinere distabat à CARAPANA, itaq; petij ab hoc legato, vt cum duobus vel tribus ex suis in nauis nostra paululum moraretur, reliquis vero mandaret, vt me ad habitationem CARAPANA ducerent, sed ipse consultum hoc non esse respondit, constitutos enim esse ab Hispanis passim certos speculatores, & facile fieri posse, vt illud Hispanis nunciaretur, quo facto in maximam CARAPANA periculum incidere posset, cum Hispani sedulo studerent ipsum sibi reconciliare, & vero CARAPANA id de die in diem differens, neque apertum sese ipsorum hostem declararet, nec beneuolentię & humanitatis officia ipsis exhiberet. Et sanè hec verissima erat causa, cur CARAPANA ad nos ipsemet non venerit.

Diutius ibi subsistere & commorari, consultum mihi non videbatur, neque tamen poenituisse me istius 7 dierum moræ, quam ibi fecimus, si cum ipso tantum loqui mihi licuisset. Itaq; fidem ipsi dedimus, nos breui rursus ad futuros, & secures, cultros, corallia & alia, quibus delectarētur, magna copia allaturos, si ipsi nobis de panibus & auro prospicere interea vellent.

Petij etiam ab eo, vt amicos nostros, qui in TRINIDAD erant, de nostra præsentia edoceret, & quod ipsis primo quoque tempore subuenire vellemus, quod sese fideliter facturum nomine CARAPANA mihi promisit. Quidam ex Capitaneis populorum CYAVVANNAS, qui hoc tempore non procul ab Insula TRINIDAD apud fluuium ARAVVANO habitat, idem etiam in se recepit, & promisit, se daturum operam, vt de nostra præsentia quamprimum edocerētur. Laborandum autem mihi eò magis in hac causa putauit,

quò plures ibi naues adesse audirem, & vererer Hispanos prohibitoros ne Indiani nobiscum loquerentur, quemadmodum etiam postea factum est.

Hic Dux populorum CYAVVANNAS venerat, vt nobiscum fœdus faceret, & in hunc finem 15 CANOAS secum adduxerat. Habuerant non ita pridem hi populi suas sedes apud fluuium MACVREO, vbi ab Hispanis nocturno tempore oppressi, 20 interfecti, & ædes ipsorum iniecto igne vastatæ sunt, propterea quod statuas aureas multorum capitum haberent, & à cōmerciis Hispanorum planè abhorrerent. His ita gestis, transmisi CARAPANÆ munus aliquod ex ferro, & postea discessimus.

Consumpsimus autē octo dies traiectione fluminis, cuius profunditas multis in locis erat 20 filorum, minima autem profunditas erat filorum duorum cum dimidio, id tamen non nisi duobus vel tribus in locis. Nominauimus hunc fluuium RALEANA, cum primi ex nostra natione fuerimus, qui eum traiecimus. Et meo quidem iudicio nō multo minor est fluuius AMAZONES, qui sub nomine ORELEANA primi inuētoris iam innotuit. Ego sanè hunc fluuium propter latitudinem, profunditatem, aliaq; commoda aptissimum nostro proposito fore omnino certus sum, breui enim tempore satis magnum iter sine remis etiam aduerso siue cōtrario vento absolui- mus. Cum ostium fluminis egressi essemus, vidimus PINASS siue celocem nostram nobis obuiam venire, quam non procul ab Anglia amiseramus. Appulerat autem ad terrā versus austrum à CABO CECILL, & tres septimanas cum aliquot diebus in isto tractu oberrauerat. Cum igitur ad eam appropinquare, dicebat mihi eius gubernator GVILELMVS DOVVN, quòd flumina ea omnia explorassent, nec tamē fluuium RALEANA inuenire potuissent, donec PILOTTAM assumpsissent, quem statim remittere volebam data ei mercede, verum is discedere à nobis recusabat.

Nostri Angli fortassis iam sese accingent itineri, vt primitias nuper inuentæ regionis afferant, sed vt mihi gratias habeat propter has admonitiones, necessum est, cū de omnibus rebus eos edocuerim, antequam ipsi in eas terras venirent. In eo mihi fidem haberi velim, quod homines hi nobis nocere nunquam cogitauerint, sed potius summa nos humanitate exceptos liberalissimè habuerint. Verūtamē iniuriarum admodum memores & impatiētes sunt, & si quid ipsis per vim eripiat, illud nunquam vindicare cessant. Cuius rei exemplum in littore GVIANÆ anno 1566 vidimus, quemadmodum etiam in DOMINICA, vbi senator quidam Londinensis nomine VVATS, cum sua nauī ferè submersus & oppressus fuit, quod nobis admonitioni esse potest, ne nobis impunitatem & securitatem promittamus, donec pro dato ipsis damno satisfactum sit.

Cum commeatum & omnia alia quæ in PINASS siue celocē ad-
huc

huc superfuerant in nauem nostram recepissimus, igne eam combussimus, quia nobis prodesse amplius nō poterat. Quando aduerso fluctu progrediendum erat, ventum probè notantes à littore non recessimus, donec i6 L E G V A s versus ortum absoluissemus. Post nauigationem 24 horarum incidimus in P V N T A de la G A L L E R A, à T R I N I D A D versus septentrionem. Sed cum nobis tandem Insula T O B A C C O appareret, rectà eam petiimus. Insula hæc omnibus rebus necessariis abundat, solum enim foecundum habet & fertile. Hoc quidem tempore non inhabitatur, propterea quod CHARIBES & DOMINICA mali vicini sint. Indiani qui Insulam T R I N I D A D inhabitant decreuerunt eò commigrare, si ipsis in T R I N I D A D permanere diutius non concedatur. Gubernator ciuitatis MARGARITA non ita pridem celoce siue P I N A S S, eò profectus fuerat, vt Insulam istam contemplaretur. P I L O T T A meus C H I L B E R T, qui ante hæc tempora ibi habitauerat, dicebat mihi, Insulam istam optimam fertilissimamque esse, & abundare omnibus, quæ longè lateque inueniri possent, fructibus. Inde rursus in P V N T A de la G A L L E R A profecti sumus, & anchoras nostras firmauimus ad 10 fila in parte Insulæ septentrionali circiter 5 vel 6 miliaria Britannica à dicta P V N T A. Et postquam tormentum emisimus, ad terrā cymba nostrā appulimus, sed ex Indianis nemo nos accedebat. Decreueram igitur I O H A N N E M de T R I N I D A D ad eos mittere, qui eos ad nos inuitaret, sed ipse recusabat hoc itineris suscipere, quod populus iste procul à littore in montibus habitaret, ipse vero iter istud cognitum & exploratum satis non haberet.

Soluimus igitur inde, S. L V C A R petituri, sed delati sumus ad G R A N A D A S, quas inuenimus hominibus vacuas, & ægrè potuimus S. V I N C E N T, assequi, propter vortices ad istam Insulam crebriores. T O B A C C O hoc in loco optimum est. Et Indiani eius loci, qui C A N I B A L E S erant, promittebāt, quod vellent magnam eius copiam nobis afferre, sed tamen de die in diem id differebant, quærētes interim occasionem nos comprehendendi & deuorādi, eodem modo, quo non ita pridem compræhensa nauis Gallica, populum omnē absumpserant. Cum autem hæ ipsorum molitiones & machinationes nefariæ per quendam ipsorum seruum manifestatæ fuerant, conspectum postmodò nostrum summo studio vitarunt.

Mōris apud ipsos est, vt peregrinos & aduentantes hospites, sellis quibusdam imponant, quasi summo honore eos affecturi, sed vā ipsis, qui fidem huic honori habent. In M A T A L M O, incolas nullos inuenimus. Tandem ad D O M I N I C A Insulam peruenimus, sed cum ibi T A B A C C O bonum accipere non possemus, & vero audissemus, nauem quandam Hispanicam in plaga Insulæ septentrionali, sibi de recenti & dulci aqua prospicere, constituimus eam inquirere, verum Hispani nostrum aduentum metuentes, noctu discesserunt. Indiani huius loci decreuerunt mutatis sedibus, cum iis ex G V A N I P P A ad-

uersus Hispanos sese coniungere, quemadmodum etiam nuperri-
mè, ex alia quadam Insula populum aliò traduxerāt. Cum ibi adhuc
essemus, venit CANOA quaedam ex GVANIPA, quæ narrabat, naues
quæ in Insula TRINIDAD erant, breui omnes discessuras, & partim
CONQVERABIAM, partim minores Insulas, petituras esse. Nos vero
naui uersus septentrionem directæ, proximo cursu Angliam repetii-
mus.

Sic igitur suppeditatam à uestra gratia pecuniam consumpsi, &
nullis laboribus peperi, ut mandato uestro satisfaceret, & uera atq; ex-
acta haberetur cognitio fluuiorum & riparum omnium. Quod ad
ipsum iter attinet, non quidem iudico illud pro itinere habendum,
cum nihil in eo consecutus sim, quo possem uestræ gratiæ & Maie-
stati regiæ gratificari. Sed me quod attinet, Deum ego testor, quod,
nisi consideratio publicæ utilitatis me prohibuisset, potius summo
cum periculo rem ipsam aggredi uoluissim, quàm re infecta ex terra
ista discedere.

Quamuis autem meum testimonium in re per se manifesta, &
uerissima, superuacaneum sit, præstantia tamen præsentis causæ, &
expectatio aliarum rerum, necessariò efflagitare uidetur, ut de gene-
ralibus quibusdam dicam, quæ à regia etiam Maiestate approbata &
publicari permissa sunt. Quod autem ad particularia quædam attinet,
ea Regiæ Maieitati reseruata sunt, quæ ea ad utilitatē publicam diri-
gere rectissimè poterit. His autem quæ dicta partim sunt & partim
iam dicentur, cum omnes in genere homines concernant, ita quidem
mihi persuadeo, fore ut desiderium aliquod in eorum maximè ani-
mis, qui huius nostri consilij participes sunt, excitent, non cessandi
donec, quæ maximis curis & sumptibus explorata & cœpta sunt, ab-
soluantur atq; perficiantur. Neq; mihi dubium est multos aliquan-
do, ubi uiderint diuitias harum regionum, quæ respectu aliarum om-
nium, pro Gazophylacio quodam haberi merito possunt, dictu-
ros, GUALTHERVS RALEGH suo equidem tempore prudentissimus
omnium mortalium fuit, qui communem utilitatem promouere
studens, tantis Rempubicam nostram opibus beaui.

In secundo hoc itinere non tantum apertissimus & manifestissi-
mus inuentus est ingressus in fluuium RALEANA, quem Indiani O-
RENOQUE uocant, sed electio etiam proposita est, inter 40 diuersa &
nō exigua flumina, quæ omnia mediocribus nauigari nauibus pos-
sunt, & mercatoribus cognitu perquam necessaria sunt, qui merca-
turam hisce in locis exercere studebūt. Et possum ego his qui inqui-
rendo auro operam dare uolent, certissimam spem facere de aurifo-
dinis, & lapidibus preciosis quā plurimis ibi inueniendis. Quamuis
autem non omnia in omnibus locis & regionibus Indianorū inue-
niantur, non tamen poterit conatus iste irritus planè esse & inutilis.
Quod enim hisce meis oculis aliquoties uidi, affirmare salua con-
scientia

scientia possum, passim in littore horum fluuiorum, ligni Bresiliani, mellis, Gossipij & Balsami maximam copiam reperiri. Quæ quidem sumptus, si qui in hoc itinere infumantur, compensare abundè poterunt. Cum autem sine certa relatione, in peregrinis locis parum proficere aliquis possit, ego sanè lubenti animo cum omnibus communicare volui, quicquid mihi ab Indianis hac in parte relatū fuit.

Ego breui tempore fluuium RALEANA aperui, & omnes meas cogitationes ad promouendam hanc rem direxi, cum iustam eam esse, vtilem & necessariam viderem. Iusta est enim, cum ad defensionem miserimorum hominum faciat, qui multis iniuriis crudelissimè oppressi, patrocinium & defensionem Regiæ Maiestatis vltro appetunt efflagitantque. Vtilitas vero maxima, manifestè ex plurimis Hispanorum literis, quæ in mari interceptæ sunt, quemadmodū etiam ex conatu nostro, cuius in descriptione primi itineris mentio facta est, patet. vt taceam confessiones Indianorum, & sumptus Hispanorum, quos quotidie faciunt vt nos ab isto regno excludāt. Necessarium vero esse, nemo negauerit, quicquid suscipitur ad infringendam potentiam Hispanorum, & frenum ipsorum ferociæ petulantiaq; iniiciendum. Vnica enim hæc via est ad opes Hispanorum quas ex PERU & NVEVO REYNO habent, peruertendas. Vnica etiam ratio est, afflictos Indianos erigendi, & aduersus Hispanos armandi, vt acceptam iniuriam vltiscātur, & omnes ciuitates, quas sanguine & furore suorum antecessorum Hispani in India passim condiderunt, diripiant rursus, & solo adæquent.

Præsidium Hispanorū, quod in TRINIDAD, à rege, ad defendendam istam Insulam, & transitum in flumine isto prohibendum, collocatum est, argumento utiq; est certissimo, Regem incertum esse, & metuere ne quid post nostram harum regionum explorationem accidat. Quomodo igitur parui facere hoc regnum videbitur? Quis quæso tam absurdus est, qui cogitet Hispanum non posse nauibus suis melius vti, quam si multis sumptibus, 28. naues in insulam TRINIDAD mittat, quæ à collectione TOBACCO nos tantum excludant? Nam in ea quidem insula nihil ferè aliud reperitur. Quin potius manifestum est, omnes istos sumptus iam pridem à BERREO compensatos esse, plurimo auro quod ex GVIANA Regi transmissum est manifestum est & hoc, quod Hispani hoc tempore magis laborent, & solliciti sint de hac regione obtinenda, quàm de alijs quas possident retinendis & conseruandis. Ad hæc facilè etiam existimari poterit, Capitaneos ex MARGARITA & CARRACAS tam amentes non fuisse, vt summum vitæ discrimen subire, & contra expressum Regis mandatum GVIANAM expugnare, BERREVMQVE cum suis trucidare conati fuerint, nisi sciuisent preciosas margaritas in MARGARITA Insula, & aurifodinas apud CARRACAS, cum ditissima GVIANA satis fore sufficientes, ad expianda omnia apud Regem quamuis maxima sua delicta.

Varij

Varij & multiplices Hispanorum qui in magna fuerunt auctoritate, conatus, hisce 63. annis, satis testantur, de ipsorum ingenti cupiditate & desiderio, potentiam & maiestatem imperij sui, hoc regno augendi & amplificandi. Sed cum nos in ea versemur opinione, quasi facillimè & sine omni labore aut periculo hoc imperio potiri possimus, frigent nostra consilia & conatus. Certum est autem Hispanos si successus habuerint feliciores, postmodum summa crudelitate & tyrannide conseruatuos, quod gladio & armata manu semel obtinuerunt atq; expugnauerunt, quod ipsum quidem Indianis ignotum non est, qui propterea maximo cum desiderio nostrum reditum expectant.

Multi hic reperti sunt Nasutuli, qui vt conatum nostrum impedirent & retardarent, partim hæc omnia pro fabulis & figmentis habuerunt, quasi eiusmodi regiones in rerum natura non essent; partim fidem nobis in eo derogauerunt, quod maximis hæc regiones opibus & diuitis abundare diximus. Non enim hoc ipsis verisimile videri potuit quod existimarent, ab Hispano iam pridem has Regiones superatas & expugnatas fuisse, si tanta vis auri & argenti in eis reperiretur. Verum si considerabimus quomodo Hispanus MEXICO, PERU & alias prouincias subegerit, facillimè respondere poterimus, cum ratione temporis & potentiae, non parum hic quoq; effecisse, si quidem non pauci Hispanorum diuersis temporibus huic regno subinde infidias struxerunt, quorum nomina ad calcem huius libelli consignata videre poteris.

Non immerito igitur vel totus mundus eorum constantiam & alacritatem mirabitur, nostram vero supinam negligentiam detestabitur, qui videmus & patimur, homines nauci & famelicos maximam orbis terrarum partem possidere, disputantes interea & contententes, vires nostras non esse satis sufficientes ad obtinendam vnicam saltem regionem, quæ aperta iam & manifestata est, cum tamen de incolarum istius regionis erga nos amore & fauore certissimè nobis constet, cum omnes duces & gubernatores debitam Regiæ Maiestati subiectionem deferant, & iter etiam breuissimum sine omni periculo morborum confici possit. Taceo quod expectatio auri & spes tanti commodi in cordibus nostris extinguere atq; suppressere periculi metum facillimè deberet. Sed quilibet prudens facillimè animaduertere poterit, has obiectiones & impedimenta, quæ nobis ab hominibus obiiciuntur, non vergere in nostram ignominiam, titulum enim prudentiae, non rem ipsam sectamur. Indianus quidam CALANVS nomine, aliquando corium aliquod ad pedes ALEXANDRI MAGNI abiicisse scribitur, & postea pede partem vnam depressisse ita vt altera pars non nihil eleuaretur.

Hoc facto indicare qualitatem & conditionem regni Alexandri voluit, quod nimirum cum longè lateq; sese extenderet, non posset
à tumul-

à tumultu & seditione diu liberum esse, excepto isto loco vbi Rex ipse regiam suam sedem haberet. Atq; hoc ipsum euētus etiam satis confirmavit, cum potentissimum istud & amplissimum imperium, quod plurimas & diuersas nationes continebat, non posset amplius sine diuisione contineri. Quotus quæso quisq; hisce nostris temporibus Rex est, qui tam fidos habeat consiliarios, quales superiorum seculorum historiæ nobis describunt, & ante oculos ad imitandum proponunt? Quid quæso de Ducibus & gubernatoribus Hispanis nobis pollicebimur aliud, quā quod incerto & infirmo fundamentò innitantur, cum Rex ab omni parte vicinos habeat populos, equè potentes ac ipse est, quorum vires non ita distractæ sunt, & qui mercenarium nō agnoscunt. Rex Hispanus facilè intelligit, regna & imperia omnia, quæ ita distracta & diuisa sunt, formā fœdissimi monstri repræsentare, cuius membra funibus & catenis constricta atq; ligata cohæreant. Si enim commercia Hispanorū ridicula tollantur, & merces quas Hispani in ea loca vehere solent, ab aliis ad eos perfe-rātur, dubium mihi nullū est, quin Indiani, qui nec legibus nec religione vlla tenentur, & sine exteris nationibus viuere rectissimè possunt, id potius operam daturi sint, vt Hispanos sibi subiiciant, quam vt iugum Hispanorum vltro subeant. Præterea non latet etiam Regem Hispanum, Hispaniam potentissimis & fortissimis vndique populis cinctam esse, qui videant, regum istud opibus & diuitiis repletum, populo vacuum esse, sciant etiam Hispanos per arrogantiam, superbiam & petulantiam omnia conari, etiam si rebus necessariis destituantur, vt ita facilè aliquando à vicinis principibus in perniciem regni sui, fœdus & pactum fieri possit, quò ipse petulantia & arrogantia suæ iustissimas pœnas det, qui pacem subinde turbans, alios suis regnis eiicere principes laborat, dum modo suam au-geat potentiam & regnum subinde amplificet. Et hoc quidem eò facilius fieri posset, cum non vltius quam in vicinam Hispaniam suscipere expeditionem necesse sit, ad humiliandū fastum & dirimenda vincula istius regni, quibus tot Reges in seruitutem attrahere, & omnes in Europa Christianos sibi subiectos reddere conatur. Et reuocent ei in memoriam consiliarij, ista populi emissionem vires suas subinde debilitari & imminui, & GVIANAM tamen tam facilè superari nō posse, quæ regio firmissima & potentissima, nuper à naturalibus & veris possessoribus Anglis, oblata est. Sciat etiam dubia admodum & infirma esse media, ad defendendam autoritatem & tegendam nuditatem sui regni, dum conatur suis veteribus minis nos terrere, quasi Angliam aggredi & expugnare velit, sperans istis vocibus nos domi detinere, satius profecto esset & magis ex re sua, si regiones istas, quas iam occupauit, præsidio firmaret, quā si vires suas frustra in expugnationē GVIANÆ conferat, quæ regio procul ab aliis suis in India prouinciis abest, maximum ipsi hæctenus damni dedit,

& incolas habet hostes suos acerrimos fortissimosque. Quod si autem Hispani maximo cum damno hæctenus huic regno eã solummodo ob causam imminent, quod nõrunt illud omnia alia regna & imperia multitudine & abundantia auri superare. An non dolendum est & deplorandum, quod nos tempora nostra tam inutiliter transigamus, cū multæ fertilissimæ regiones sint, quæ nostro sese imperio subiicere admodum desiderant. Qui vnicum BERREVM considerabit, quomodo nimirum omnes eius conatus irriti facti sint, negare meo quidem iudicio nunquam poterit, Deum potenti dextra sua contra Hispanos pugnasse, qui opus suum quod in isto populo incepit, clementer perficere, eum à pontificio fermento custodire, & luce Euãgelij sui ad suum regnum colligere atq; inuitare constituit. Consummatio certè huius propositi, corona futura est & gēma preciosissima omnis laudis, quam Regina nostra apud externos, egregiis suis factis consecuta est, vbi audierint Deum tanta Regiam eius Maiestatem gratia beasse, & ad priora hoc etiam nõ exiguum addidisse.

Castiliani initio religionem semper prætenderunt, quasi tanto zelo ducerentur Christianam istis in locis religionem propagandi, sed re ipsa nihil docuerunt & professi sunt aliud, quam auaritiam, furta, rapacitatem, cædes, & id genus alia, itemq; quomodo imaginem Dei destruere, & homines pecudum instar trucidare, e contra autem idololatricas imagines, & trophæa sua in sanguine multorum milium sine causa interfectorum, erigere & statuere deberent. Putamusne clamorẽ simplicis huius & innoxij sanguinis nubes non percurrere? An vero oblitus forsitan Deus est creaturarum suarum, vt misereri non possit eorum quos ipsemet ad suam imaginem creauit? Quin potius statuendum est, poenã ipsis iam iam imminere, & hæc crudelia ipsorum facinora per Regiam nostram, diuinitus huic rei destinatum organum punitum iri. Aliquando enim manifesta, aliquando occulta, semper autem iusta sunt Dei iudicia.

Fluuius RALEANA liberum habet & apertum aditum, quo populum, equos, com meatum, & res alias necessarias cõmodè in istas perferre terras possumus, ita vt nec Hispani hoc impedire possint, nec fluuius ipse qui per eluionem, quotannis effunditur.

Ego possum hoc verè & sanctè affirmare, me in hoc secundo itinere, beneficio temporis, & aliarum commoditatum, omnia probe perlustrasse & vidisse, nec quicquã meminisse, quod prohibere possit, quo minus auriferum hoc & ditissimum imperium à Regia Maiestate superatum, huic nostro regno contra Iudæos & gentes adiciatur. Possent quidem etiam hæc regio per subitanèũ & insperatum tumultum suo auro & copiosissimo thesauro spoliari, sed id communi vtilitati minime consultum fore arbitror.

Quod si necessitas nos non vrget ad hanc rem perficiendam, ipsa quæso vtilitas & commodum maximum nos aliquo modo excitet

moueatq; præsertim cum tot nobiles sint adolescentes, qui cum promoueri ad officia alia non possint, sæpè ad media vel non satis digna suo genere, vel inhonesta & planè prohibita deflectunt, & tandem in perniciem certissimam prolabuntur. Tot etiam operarij & opifices valido corpore, in extrema inopia & paupertate viuant. Vnde accidit quod multi filios suos BELIAL offerant, quorum sanguine terra postmodum misere fœdatur & coinquatur, idq; non immeritò, cum lex DEI hoc ipsum iubeat, & iustitia iudiciumq; in mundo vigere semper debeat. Quanto igitur vtilius rectiusq; filiis suis prospexerit, qui eos in regionem eiusmodi transferet, in qua abundè omnia habere, & in virtute indies magis magisq; proficere poterunt. Erit profectò nomen & memoria eius ter benedicta qui rem hanc probè considerauerit, & vt in actum producat, nihil in sese desiderari passus fuerit.

*Per s' s Bellat
intellit meo
iudicio catholi-
cos quoru mul-
ti etiam ex no-
bili prosapia o-
riundi ad pati-
bulum Tyburn
dictum eodem
nati sunt.*

Tandem vt ad vestram gratiam mea iam vertatur oratio, ea suis sumptibus hæc regiones aperuit & perlustrauit, principio quidem in propria persona, postmodò, & mea opera, vt nihil amplius restet, quã vt eas vindicemus, & ad plenariam possessionē progrediamur, modo inuidia & incogitantia nobis hanc fortunam ex manibus nō eripiant, hoc enim si fiat, damnū haud exiguum, & calamitates quæ huic Regno iam iam, nisi advigilemus, imminēt, breui experiamur, & contra felicem videbimus hostium nostrorum in rebus omnibus successum. Non equidem populo, non nauibus, non alijs medijs & rebus necessarijs destituimur. Ecquid igitur cessamus? Rex quidem Hispanus tam gratum ex ista regione semel percepit odorem, vt etiam si plurimis regnis & prouincijs dominetur, plurima bella in Gallia & inferiori Germania gerat, & hoc ipso anno damnū proprio suo regno nō leue acceperit, nihilominus tamen 28. ingentes naues in Insulam TRINIDAD ablegare potuerit, ex quibus 10. GVIANAM petierunt, vt nihil de classe dicam in CALIS præparata, vbi plurimas naues congregauerat, quæ tamen igne sunt consumptæ?

Tempus hoc est (vt vno verbo dicam) opes & diuitias acquirēdi. Tempus potentia hoc regnum stabiliendi & amplificandi. Tempus hostiles nostris præualendi tempus optatissimū æterna nos pace beandi, & nomen nostrum toti mundo cum sempiterna posteritatis gloria commendandi. Excutiamus igitur torporem & somnolentiam nostram advigilemus rebus nostris, & non præbeamus aures calumniatoribus, qui tantam nobis laudem, potentiam, dignitatem & maiestatem inuident, victoriam vero omnē nobis ereptam hostibus nostris Hispanis deferunt atque pollicentur.

OCCIDENTALIS INDIAE
CATALOGVS FLVVIORVM, ET VRBIVM
qua in secundo hoc itinere manifestata sunt & aperta, una cum
populis, CASSIQVE & gubernatoribus siue Du-
cibus quibus habitantur.

Fluuij.	Populi.	Vrbes.	Duces.	
1 Arrovvari, mag.	Arvvacs, Pararvveas. Charibes.			1. His inimicitia intercedunt cum IAOS populis. Pecuniam habent lapides altos & virides. Loquuntur lingua eadem cum TINITIVAS populis, quemadmodum & ARRICARRI, qui eadem etiam pecunia utuntur.
2 Ivvaripoco, Maximus.	Mapurvvanas. Ioas.			2. Hoc in loco ut apparet, VINCENT PINSON Hispanus, preciosum suum lapidem ESMORALDES dictum, inuenit.
3 Maipari, magnus.	Arriearri.			3.4.5. Hi fluuij cum praecedentibus videntur esse riuus, ingentis fluminis AMAZONES. Nam ubi primo ad terram apulimus, tantum unius diei itinere a magno isto flumine, ut Indiani referebant, aberamus.
4 Caipuroogh, mag.	Aricuri.			
5 Arcoa, mag.	Marovvannas Char.			
6 Wiapoco mag.	Coonorachi.			
	Wacavv.			
7 Wanari.	Waseavv.			
8 Capurvva ca, mag.	Charib. Charibes.			6. Primi montes, qui in ista regione videntur, siti sunt circa hunc fluuium versus ortum. Ab ostio huius fluminis Indiani 20 diebus ad stagnum falsum perueniunt, ubi fluuius MANOA praeterlabitur. Fluuius ipse multas habet catarractas siue praecipitia, quemadmodum etiam fluuius CAROLI, nisi quod longius ab inuicem distent. Vbi sese in mare exoneret, altissimis montibus cinctus est.
9 Cavvo, mag.	Iaos.	Icomana magna.	Wareo.	
10 Wia, mag.	Mavvoria Charib.	Paramonna, mag.	Mashvipo.	10. Fluuius hic dulcis aquae magno impetu in mare ruit, unde fluctus saepe adeo eleuantur, ut scopulos altissimos representent, in ripa circa montes ligna Bresliana crescunt, magna copia, quae coloris sunt aliquanto obscurioris quam alia, crescunt praeterea in hoc loco etiam praestantissima ligna.
11 Caiane, mag. Govvateria, mag. Insula.	Wiara. C. Shiebaios.	Canavvi. Orinikero.	Paravvareo.	
12 Macuria.	Piraos Cha.			14. Utuntur lingua Indianorum in DOMINICA, pauci sunt numero sed fortes admodum & cordati. Hostes suos ligatis manibus pedibusque viuos deuorant, qui cruciatus maior est quam sagittarum, quae herba venenata MAPOTOTO infecta sunt. Hi Indiani cum eos, quos interficiunt deuorent, veneno non utuntur. Littus maris nullibi habitat, nam assidue bellis quae inuicem gerunt, populus admodum debilitatus est & imminutus. Sed ad fluuium ORENOQUE hodie frequentes habitant in pace & concordia.
13 Cavvroora.				
14 Mamnanuri.	Ipaos. Char.			
15 Curocy.	Shebaios.			
16 Curastavvini.	Shebaios.	Mufivvarena, mag.	Ocapanio.	
17 Cunanama.	Iaos.	Waritapi.	Carmanari.	
	Arvvacs.		Curipotoore.	21. Circa ostium huius fluuij, CAPELEPPO cum CVRITIMICX vallibus in 18 Vrac-

	<i>Fluvij.</i>	<i>Populi.</i>	<i>Vrbes.</i>	<i>Duces.</i>
18	Vracco.	Arvvacas.		Marvvabo
19	Moraga.	Arvvacas.		Eraimaoa.
20	Mavvar- pari.	Arvvacas.	Avvarica- na.	Mahaho- nero.
21	Amonna- gar, <i>mag.</i> Caleppo, <i>mag.</i>	Charibes.	Iaremap- po, <i>max.</i>	
22	Maravvini <i>mag.</i>	Paracut- tos.		
23	Ovvcovvi.			
24	Wlavvia- mi.			
25	Araina- tappo.			
26	Wiapo.			
27	Macuru- ma.			
28	Carapi.			
29	Vracco.			
30	Charima- vvini, <i>mag.</i>	Curepini Ch.		
31	Eurovvto.	Vpotom- mas.		
32	Pavvro.	Arvvacas.	Maripom- ma.	Capona- iari.
33	Shurinama <i>mag.</i>	Carapini Char.		
34	Schurama <i>mag.</i>	Carapini Char.		
35	Northum- bria, <i>sive</i> Cupana, <i>max.</i>	Arvvacas.		
36	Wioma.			
37	Custvvini.	Neckeari.	Tauro- oromene.	Neper- vvari.
38	Inana.		Ovvaripo- ore.	
39	Curitimi, <i>mag.</i>	Carapini. Arvvacas. Paravvian- ni.	Mavvroo- noma. Maiapo- ore. Carivvac- ca.	
40	Winitvva- ri, <i>mag.</i>		Aneta. Manaco- brece. Eppora. Parvvia- annos. Lupulee.	
41	Berbice, <i>mag.</i>	Arvvacas.		Waravva- roco.
42	Wapari.	Sebaios.	Madavvi- ni.	Benmur- vvagh.
43	Maicavvi- ni.	Arvvacas. Panapi. Arvvacas.	Itevvce.	Caporaco, <i>magnum</i> Dux.

mare sese exonerant. Et habitant ad hunc fluvium aliqui GVIANORVM.

29. In hoc fluuio, quemadmodum etiã ferè in reliquis omnibus propter scopulorum multitudinem, vltra sex dies nauigare non possumus. Itinere 10 dierum peruenitur ad originem, vbi GVIANI habitant. Hic reperitur multa copia mellis, gossypij, ferici, balsami, HAMACCAS sive lignorũ Bre-filiensium, quemadmodum etiã in toto littore orientali. In vicinia & tra-ctu hoc habentur etiã statux aureæ, epatites, & alia id genus, sed hæc pluris ibi æstimantur quam alibi. Aurum suum permutãdo acquirunt. Nam pro CANOA mediocris magnitudinis, sta-tuam trium capitum accipiunt, CA-NOAS vero minores, minoribus etiã statuis permutant, vulgo autem pre-cijũ vnus CANOÆ securis est. Abun-dat ista regio metallis, gummi, & radi-cibus variis, quæ etiã ad medicamen-ta salutariter adhiberi possunt.

Herba venenata.

Ourari.
Aparaepo.
Corassi.
Parapara.

*Herba venenum ar-
centes.*

Turara.
Wape.
Cutarapama.
Macatto.

	<i>Fluvij.</i>	<i>Populi.</i>	<i>Urbes.</i>	<i>Duces.</i>
44	Mahavvaica.	Aravvacas.	Maburefa,	
45	Lemerare, <i>mag.</i>	Wacavvajjos.	<i>mag.</i> Maburefa,	
46	Deuoritia, <i>sive.</i> Piffikebe, <i>max.</i> Matoroomi. Coovvini. Chipavvame. Aravvannæ. Itorobece.	Iaos. Schebaios. Arvvacas. Charibes. Maripai. Wocovvayos Ivvarvakeri	<i>mag.</i> Caiaremappo Waroopana. Maripa. Chipariparo.	
47	Paturoama. <i>mag.</i> Aripacoro. Ecavvini. Manueri Wi- ni.	Iaos. Panipi. Tocorvvifa- rinbugh. Warivvag.		Nacapovva. Schuracoi- ma.
48	Moruga, <i>mag.</i> Piara. Chaimera- goro.	Iaos. Arvvacas.	Cooparoore, <i>mag.</i> Avvlapari Topoo.	Manarecovva Iarvvarema.
49	Waini, <i>mag.</i>	Charibes.	Tocoopei- ma, <i>mag.</i>	Parana.
50	Barima, <i>mag.</i> Caitoama. Arooca.	Charibes. Aruacas.	Pecuua, <i>mag.</i> Arvvaki.	Anavvra Aparvva. Aracurri.
51	Amacur, <i>mag.</i> Aratoori, <i>mag.</i> Cavvrooma, <i>mag.</i>			
52	Raleana <i>sive</i> Orenoque. Maipar. Iracaponen. Ovvarecapa- ter. Warucanaf- fo.			

Insulæ hæ sunt in ostio Raleana
fluminis sitæ.

Die 29 Junij peruenimus in portum PORTLANDIÆ. Atque totum iter ab-
soluimus spacio 5 mensium.

NOMI.

NOMINA CLARISSIMORVM
 QVORVNDAM HISPANORVM, QVI SVBINDE
 TENTARVNT GVIANAM OCCVPARE, EX RELATIONE IVAN
 de CASTELLANOS CLERIGO desumpta, qui eos peculiari libro
 compræhendit, cuius titulus est PRIMA PARTE de
 las ELEGIAS de VARONES ILLVSTRES
 delas INDIAS.

1. *Propositum hoc GVIANAM expugnandi, primus in actum pro-
 ducere voluit DIEGO de ORDAS ex regno LEON oriundus, Anno
 1531. Hic erat vnus ex capitaneis, qui cum CORTESIO in expugnatio-
 ne MEXICO fuerunt. Ingressus est primo fluum AMANA & 15 se-
 ptimanas consumpsit, priusquam ad fluum ORENO QVE peruene-
 rit. Quò nos 15 diebus peruenimus. Dedit huic flumini nomē VIAPARI,
 quod in Hispanicis relationibus & descriptionibus adhuc retinetur.
 Abest ab Insula TRINIDAD, 5. LEGVAS versus austrum. Acceperat
 secum ex Hispania 1000. milites, & mortuus est cum in Hispaniam
 rursus reuerteretur.*

2. *IVAN CORTESO, venit cum 30. viris in fluum AMAZONES
 & ulterius in regionem progressus, nunquam reuersus est.*

3. *CASPAR de SYLVA, & duo eius fratres cum 200. viris ex TENE-
 RIFFE profecti sunt, ut DIEGO auxilium ferrent. Quarebant in flu-
 mine AMAZONES, EL DORADO, verum non diu ibi commorati, sed
 statim ad Insulam TRINIDAD reuersi sunt, ubi etiam omnes tres se-
 pulti sunt.*

4. *IVAN GONSALES, ex TRINIDAD profectus est, ut GVIANAM
 aperiret. Hic cum plus suis comitibus, quam exiguis copiis fideret, co-
 gnouit & inuenit terram, quò longius progredetur eo maiori popu-
 lo, diuitiis, opibus & auro abundare. Itaq; cum ipse copioso auro quod
 secum attulerat nomen suum admodum illustre reddiderit, conati sunt
 postmodò plures eius vestigiis insistere.*

5. 6. *FELIPPE de VREA, & post eum, PEDRO de LIMPIAS, Du-
 ces nimirum & Gubernatores germanici exercitus, simul hoc propo-
 sito & sine in GVIANAM venerunt, sed LIMPIAS ab Indiano quodam
 CASSI QUI, cuius nomen erat PVTYMA, interfectus est.*

7. *FERONIMO de ORTAL, itinere apud MARECVANA pericu-
 lum fecit, cumq; post multas profectioes & varia itinera, sumptus &
 patrimonium omne consumpsisset, subitanea morte in SANCTO DO-
 MINGO periit.*

8. *SALA Monachus assumpto tantum vnico socio, cum aliquot*

Indianis qui iter sibi monstrarent, peruenit in GVIANAM, & explorata regione reuersus est, afferens secum aquilas & multas alias ex auro fusas statuas. Postea conatus est & alterum fluuium explorare, sed in itinere occisus est.

9. 10. XIMENES, frater XIMENES de QVESIDA de ADELANTADO, & PEDRO de OSVA, seorsim periculum fecerunt.

11. HERNANDEZ de Serpa, hoc iter etiam ingressus est, sed statim casus est populo suo in fugam verso.

12. Post hunc secutus est DIEGO de VARGES, & filius eius IVAN, sed uterq; in itinere periit.

13. CACERES ex NVEVO REYNO de GRANADA ad MATACHINES profectus est, ubi praesidium suum posuit.

14. Idem ab ALONZO de BERREO, duabus vicibus tentatum est, qui magnam expertus est miseriam, peruenit autem ad LEGVE vnā, in istam regionem, & potissimum VIAPARI siue AMANA fluuium perlustrauit, sed tandem interfectus est à populo quodam, quem Indiani LAGVAS nominant.

15. Aggressus hoc ipsam est etiam ANTONIO SEDENO, cui sese coniunxerunt HERERA & AVGVSTINE DELGADO, in expugnatione insulae TRINIDAD, aduersus BABOVVNAR, potentissimum eius loci Regem. Iter fecit non procul à MARECVANA, anno 1536. unā cum 500. fortissimis militibus, quarens ingressum in GVIANAM & ELDO-RADO. In hoc itinere plurimum auri lucratus est, & multos Indianos in vincula coniecit. Hi tamen omnes in itinere mortui sunt, quorum postea cadaueribus tigrides ex syluis allec̄ta & provocata sunt, tanta copia, ut Hispani sese vix sustinere & defendere ab earum sauitia & iniuria potuerint. Tandem SEDENO iste in finibus istius imperij mortuus & sepultus est, circa initium fluminis TINADOS, ubi maxima etiam pars populi sui periit.

16. AVGVSTINE DELGADO inquirebat regionem istam, versus austrum profectus cum 53 militibus & tribus equis, ex CVMANAVGOTO. Eo tempore bellum ortum est inter Indianos, qui in plano, & eos, qui in montibus habitabāt. Hoc bellū proposito ipsius admodum erat cōueniens & accommodatum, ea enim occasione feliciter progressus est, donec ad quēdam CASSIQVI Indianū GARAMENTALL nominatū veniret, q̄ eum humanissimè suscepit, & multa p̄ciosissima clinodia aurea, sex pueros, & decem seruos donauit. Addidit ei etiam

tres

tres pulcherrimas virgines, quæ à tribus regionibus nomina sua habebant, ex quibus huic GARAMENTALL dono missæ fuerant, qui supremus istius regionis Dominus erat. Nomina erant GVAREBA, GOTOGVANE & MAIARARE. Hæ regiones hoc præ cæteris habent, quod salutarî aëre diuinitus donatæ sunt, & fœminas nutriant formæ admodum elegantis. Hispani autem ut gratitudinem suam declararent, & beneficia ista recõpensarent, omne aurû quod inuenire poterat, ipsis eripuerunt, & insuper quotquot compræhendere Indianos poterant, in vincula coniectos secum in CVBAGVA abduxerunt, ubi pro mancipiis eos postea vendiderunt. Tandem autem hic DELGADO ab Indiano quodam sagitta in oculo vulneratus, miserè perijt.

17. DIEGO de LOSADA, fratri suo successit, sed longè maioribus instructus copiis, quæ tamen postea per seditionem sese ipsos trucidarunt, paucissimis exceptis, qui ad CVBAGVAM reuersi sunt.

18. REYNESO hoc iter quoque suscepit, sed cum infinitos deuorasset labores, & pericula non minima sustinuisset, tandem cum indignatione abstinuit, & in ESPANNOLA sepultus est.

19. PIEDRO de OSVA, inquirebat hoc regnum anno 1560. cum 400. Hispanis, iuxta fluuium ORELIANO. Populus eius in regione MOTYLONES cum fluuium descenderent, inuenerunt arbores cinnamomi. Hic propriam suam uxorem MADAMME ANES, quæ virum & Dominum suum in omnibus itineribus nûquam deseruerat, capitis supplicio affecit, sed tandem à proprio populo interfectus est.

20. Monachus FRANCISCUS MONTEFINES erat in prouincia MARECAPENA cum 100. militibus, qui ad inquirendam & occupandam GVIANAM sacramento adstricti erant. Tum tempoistyranus quidam LOPEZ AGVIERRETZ seditionem in India excitauit, sed de istius monachi itinere, & eius exitu, in historiis nihil consignatum est.

In nostra hac regni huius perlustratione inueniet lector historiam ORELIANI, qui fluuium AMAZONES aperuit anno 1510. deinde etiam historiam DON ANTONII de BERREO, & aliorum, qui superiorum vestigiis insistentes, dum terram hanc inuenire laborarunt, seipsos perdidit.

ADMONITIO AD LECTOREM.

In hoc catalogo, nomina tantum consignavi eorum, qui seducti fama & rumore de præstantia GVIANÆ summo studio terram istam inquirere & occupare statuerunt, historia enim proluxiores sunt, quam ut tam breui tempore ex elegiis Hispanicis in hanc linguam transferantur.

Sed

Sed videbitur fortassis alicui incredibile, tot CAVALLEROS à scopo propositi aberrasse, cum tamen brevi tempore, exiguis copiis, in aliis India locis res maximas effecerint, & multa regna atque imperia sibi subiecerint. Itaque opera precium me facturum putavi, si causas aliquas, ex ipsis historiarum circumstantiis observatas atque desumptas hic annotarem, quæ Hispanorum in hac regione conatus irritos semper fecerunt.

Prima causa potest esse distantia regni Hispanici à ciuitate MANOA siue ELDORADO. Nam etiam proxima loca quæ Hispani inhabitant, longè à MANOA remota sunt, proxima autem loca sunt quatuor, NVEVO REYNO, ostium fluminis AMAZONES siue ORELIANO CVBAGVA, siue littus populorum CARRACCAS, & Insula TRINIDAD.

A MOIOBANDA ubi fluvius ORELIANO siue AMAZONES originem suam habet, usque ad ostium eius, numerant Hispani 2000. LEGVAS. RALEANA etiam oritur ex montibus MOIOBANDA, & in mare sese exonerat non procul à priori flumine. GVIANA autem circumdata est & comprehensa quasi hisce duobus fluminibus, cum Hispani interim longissimè ab eorum scaturigine absint, præterea etiam ab inuis montibus quasi muro ab omni parte cincta est, excepta solum ea parte quæ regionem TOPIAVVARI, respicit. Mirum igitur non est, tot Hispanos, & vires & vitæ ibi amisisse, qui ex NVEVO REYNO tam longam, inuiam & desertam viam sunt ingressi.

Regionem CVBAGVA in mari magnis nauibus saburra oneratis inquirere infiniti est laboris. Recta vero eam ex Hispania petere, & terra eò proficisci, periculosissimum est, cum Indianorum in littore CARACCAS & GVIANÆ habitantium patientia creberrimis Hispanorum irruptionibus lesa, in furorem non raro vertatur. Quin imò ipsi nullis amplius Hispanis transitum per terram suam concedere decreuerunt, idq; propter Hispanorū crudelitatem, tyrannidem & petulantiam, qua, aurū pro voto suo nō inuenientes, eos variis iniuriis affecerunt, nulli etati vel sexui parcentes. Quo ipso tandē hoc consecuti sunt, ut populi irritati, eorum cōuersationi sese subtraxerint, et eorum commercia iam quantum possunt fugiant vitentq;.

Ab ostio fluminis ORELIANI, cum multo populo aditum & ingressum in istam regionem querere, perinde est, ac si quis montem percurrere velit. Nunquam etiam audiui eum, qui hoc iter ingressus est, de felici eius successu commodisve & utilitatibus in eo perceptis, aliquid gloriari potuisse.

Solum

Solum iter quod ex insula TRINIDAD suscipitur, ut breuissimum ita commodissimum & aptissimum videri poterit, sed impossibile tamen est ab ea etiam Insula oneratas naues in fluuium RALEANA perducere.

Secunda causa est discordia & contentio Hispanorum, hi enim nunquam eo fuerunt animo, quod vellent coniunctis viribus hanc terram inquirere & occupare, quin imò à primo vsque tempore, alter alteri istam gloriam inuidit, & socium in inquirendo admittere noluit. Nec vnquam cognoscere aliud potui, quam quod odii, dissidiis, rixis, contentionibus, seditionibus, & cadibus nefariis alter alterum impediens & iam iam GVIANÆ imminentes, imperio seipsos excluderint.

Tertio Hispanis etiam omnes commoditates defuerunt, quas habuerunt in aliis Regnorum India expugnationibus. Nam Indiani antea internis semper bellis distracti fuerunt, ut apparet ex exemplo ACAVVCANIA in PERU, iam autem ultra 30 annos cum Hispanis bella gerunt, & terram suam ab ipsis defendunt. Et quamuis Hispani multum subinde de heroicis suis factis, & rebus in India fortissimè gestis gloriantur, testantur tamen propria ipsorum scripta & confessiones, MEXICO & alias regiones India nunquam in potestatem Hispanorum deuenisse, nisi Indiani ipsimet bellis intestinis laborassent.

Postremo nullam inquirere causam aliam possum, quam diuinam & paternam Dei omnipotentis prouidentiam, per eum enim Reges regnant, & principes imperia sua obtinent. Ac meo quidem iudicio, nisi peculiare aliquod è cœlis signum expectare amplius velimus, satis ex hac nostra relatione certi esse possumus, Deo Opt. Max. visum fuisse & clementer placuisse, ex mera sua gratia, ineffabili bonitate & misericordia, hoc imperium nobis reseruare.

F I N I S .

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

TINIS

Tabulæ & imaginēs

AD SEPTIMAM ET OCTAVAM AMERICÆ PARTEM, NIMIRVM PRIMO AD HISTORIAM VLRICI FABRI, DE-
inde ad descriptionem itineris FRANCISCI DRAKEN, ac tandem ad
illustrationem regionis GVIANÆ, pertinentes. In quibus vitæ
mores & ceremoniæ, horum populorum ad vi-
uum depinguntur.

FACTA ITEM ET RES GESTÆ
HISPANORVM ET ANGLORVM, QUAE QVÆ
ipsis in itinere acciderunt, illustrantur.

SOLIDO ÆRI INCISÆ ET LECTORI AN-
te oculos positæ, studio & opera THEODORICI de BRY
p. m. relictæ viduæ & filiorum.

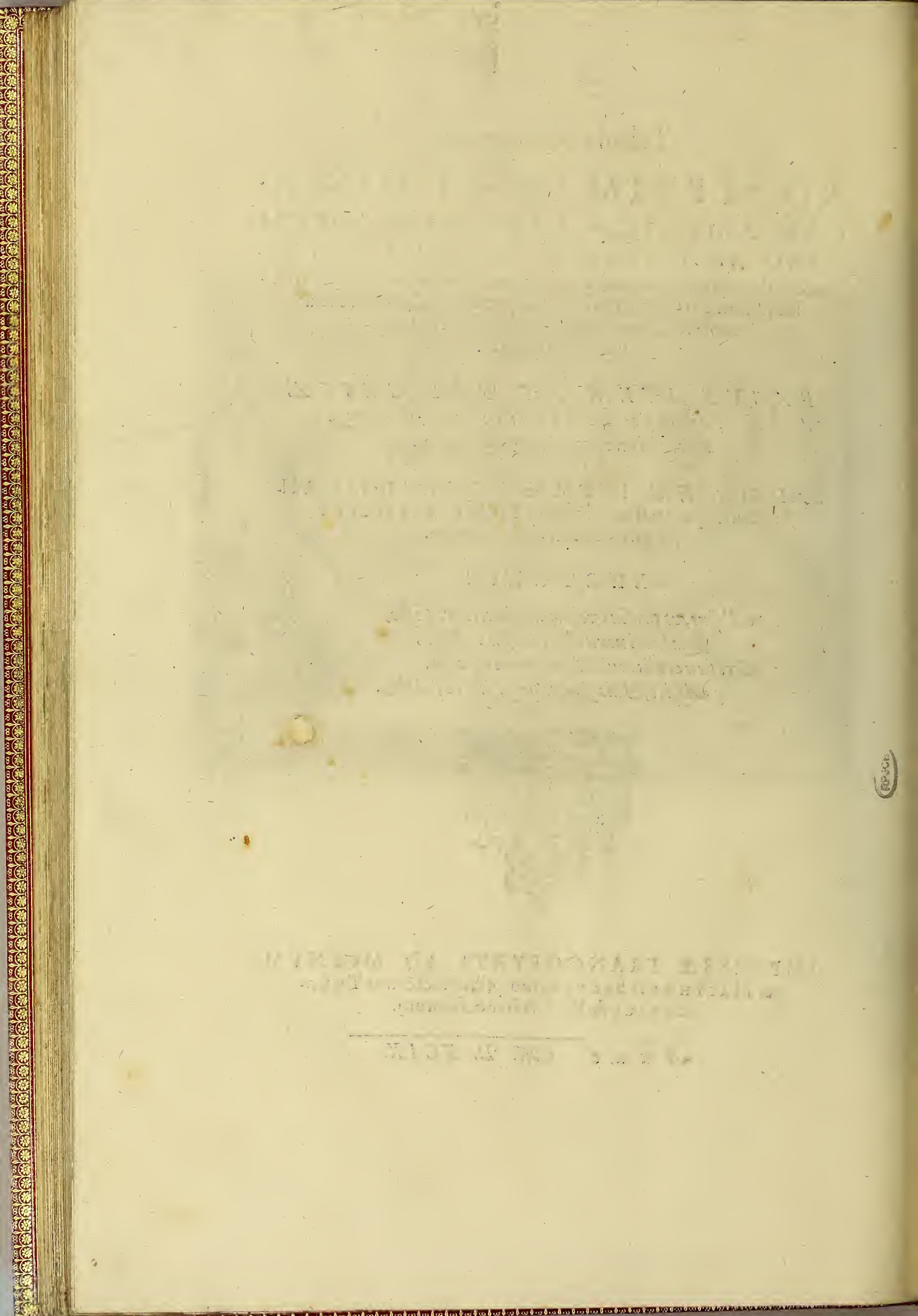
LECTORI S.

*Absens, vt presens velut, omnia cernere possis,
Quæ facili nexu charta legenda dedit;
Ecce tuis oculis multâ damus arte tabellas,
Aspice, & his studiis perge fauere; Vale.*

IMPRESSÆ FRANCOFVRTI AD MOENVM
per MATTHÆVM BECKER, sumptibus dictorum THEO-
DORICI de BRY viduæ & filiorum.

ANNO M. D. XCIX.

I.

Imagines ad septimam partem America, nimirum ad historiam ULRICI FABRI pertinentes.

PETRVS MANCHOSSA TRIBVS
FVRIBVS IVSTICIAM ADMINISTRAT.

LNgens aliquando in castris PETRI MANCHOSSA, fames extitit, ita ut milites ad sedandum famem, omnia non munda tantum, sed & immunda & impura animalia absumerent, imò illa etiã comederent à quibus aliàs natura abhorret. Accidit autem ut tres Hispani clam subreptum alicui equum mactarent atque comederent. Quam ob causam, cum factum innotuisset, ad mortem condemnati atque suspensi sunt, sub noctem autem venerunt ad patibulum tres alij, qui ipsis brachia pedes & alia absciderunt, & postea, ut famem sedarent, comederunt. Ex quo facto apparet quantus fames tyrannus sit, & quid extrema necessitas aliquando apud homines possit, praesertim cum in eadem etiam historia cap. 4. legatur, fratrem mortuum, à fratre viuo devoratum & absumptum esse.

RPJCB

II.
CHRISTIANI AB INDIA-
NIS NEFARIE ET FRAVDV.
lenter trucidantur.

CUM JOHANNES EIIOLLAS Indiam perlustraret, ve-
nit tandem ad duos populos qui vocantur NAPERII &
PEIEMBAS. Hi quamuis omnem ei benevolentiam pri-
mò exhiberent, tamen occultè de Christianis per occasionem
trucidandis, & ex regione sua exterminandis conspirarunt.
Itaque cum aliquando JOHANNES EIIOLLAS à NAPERIIS ad
PEIEMBAS proficisci vellet, magno ab Indianis, qui eum in sylva expe-
ctarant, impetu oppressus, & casus est, ita ut ne vnus quidem ex vniuerso suo
populo remanserit. Hoc facinus cum Dux MARTINVS DOMINGO
postea ex duobus captiuis Peiembas cognouisset, eos ad arborem alligatos,
lento igne ad certum interuallum extructo, torqueri & cremari iussit.

11
LIVRO DA IMATRIÇÃO
DA ESCOLA DE ...

RPJCB

157

III.
ADVENTVS AD REGEM
SCHERVORVM, ET QVID
ibi acciderit.

Pervenimus aliquando ad nationem, quam SCHERVOS
vocat; Horum populorum Rex, de adventu nostro certior
factus, logo itinere nobis satis splendide & magnifice obviam
venit, musica & ingenti multitudine subditorum suorum,
qui tamen nudi omnes incedebant, stipatus, cumq; nos hu-
manissime excepisset, singulis sua domicilia, in qua diverte-
rentur, adiudicavit, Duce nostro in ades regias secum assumpto. Huic Regi
splendide satis, pro more istius populi viventi, inter epulandum choreis & mu-
sicis instrumentis pulcherrimi utriusque sexus homines delicias quotidie fa-
cere consueverunt, ut patet in historia cap. 20.

THE
ADVANCED AND
FORWARDED TO
[illegible]

RP/CB

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

III.

*Imagines & tabula, ad historiam itineris FRANCISCI
DRAKEN pertinentes.*

QVID DN. FRANCISCO DRAKEN NON PROCVL A RIO de PLATTA acciderit.

Cum Dn. Franciscus Draco, in primo suo itinere, ad fluvium RIO de PLATTA appulisset, ut nauem quandā inutilem igne combureret, cōuenientes ibi quidam Indiani, saltare circum ignem cæperunt. Quem saltum magna cum letitia & voluptate DRACO cum suis aspexit, sed cum DRACO sese paulisper ad aliquem ex suis conuerteret, aliquid cum eo locuturus, protinus ex chorea Indianus aliquis accurrens, sericū ipsius SPANIOLA siue pileum cum aurea coronula, capiti eripuit, progressusq; socio tradidit. Qui accepto pileo, unā cum cæteris Indianis statim affugit. Non procul ab isto loco, FRANCISCVS DRACO quendam ex nobilibus suis, qui mortem meruerat, securi percussit, hoc est, caput ei more Anglico securi amputari iussit.

RPJCB

V.

FRANCISCVS DRACO CVM
IN LOCVM QVENDAM VENIS.

set, à Rege istius regionis conuenitur.

*C*um Franciscus Draco aliquando ad locum quendam in America venisset, vidit in littore quadam incolarum tuguria, quae ex rotundis paludibus vel arboribus potius compacta, & in formam pyramidis fastigiata, ab externa parte terra undique oppleta erant. Cumq; ea ingressus esset, inuenit homines in circumferentia, confuse in stramine dormientes, nullo vel aetatis vel sexus seruato discrimine, qui in medio domus ingentem ignem extruxerant. Hi homines Anglis multa exhibebant beneficia, cumq; de eorum aduentu Rex audiisset, venit eo cum 12000 viris, satis splendide magnificeq;. Ac omnes quidem subditi sui nudi incedebant, ipse vero solus cuniculorum pellibus vestitus erat. Eum caduceator precedebat, sceptrum & regalia regni gestans. Hunc cum DRACO vidisset, instructa statim acie, aduentum eius expectauit, sed ipse pacifice veniens, proluxa eum oratione per caduceatorem allocutus est, finitaque oratione imposuit ei duas coronas de scepro siue caduceo dependentes, & tres catenulas ex ossibus artificiose factas à collo eius suspendit, quibus ipse & totum suum regnum imperiumq; subicere voluit. Interea mulieres etiam non paucae accedebant, quae praeter letitia, maxillas & faciem, ad sanguinem usque lacerarant; incedebant ipsae quoque nude, nisi quod femorali ex scirpis facto, pudenda aliquo modo circumdederant, & ab humeris pellem ceruinam dependentem habebant.

RPJCS

VI.
QVOMODO DN. FRANCISCVS
DRACO CIVITATEM ET INSVLAM
S. IACOBI expugnatam obtinuerit.

Infula S. IACOB, ex omnibus qua Africam contingunt celeberrima est, sita è regione CAPO VERDE. Et ab hac Insula, reliqua omnes, etiamsi aliquot miliaribus inuicem distent, nomen suum acceperunt. Ciuitas S. IACOB, idem habet nominis cum ipsa Insula, & mercaturam exercet cum GYNEA, & aliis vicinis regionibus Africa, vnde omnis generis merces per mercatores in Portugalliam siue Lusitaniam transuehuntur.

Explicatio numerorum præcedentis tabulæ.

1 Locus est vbi classis Britannica primò substitit, & anchoras firmavit. 2 Locus quatuor ferè miliaribus à ciuitate distans, vbi Anglicani milites ex nauibus egressi sunt. 3 Via qua Angli, montes superârunt. 4 Campus latus & vndique patens, vbi Angli aciem instruxerunt, ad oppugnandam ciuitatem. 5 Acies Anglorum. 6 Propugnaculum extra ciuitatem S. IACOB, per quod Angli ciuitatem ingressi sunt. Erat autem in loco editiori situm, vbi ex eo ciuitas lustrari commodè, & iter qua ad eam duceret eligi posset, sita est enim ciuitas inter duos montes, & valles habet arboribus fontibusq; saluberrimis maximè conspicuas & iucundas. 7 Vallis ipsa, in qua salutarium herbarum, & suauissimorum fructuum, vt pote Dactylorum, Chysomelorum, saccari & aliorum, maximus est & vberimus proventus. 8 Forum in ciuitate. 9 Templum ciuitatis. 10 Propugnaculum medium versus mare, omnimunitione instructum. 11 Propugnaculum versus occasum, tormentis probè munitum. 12 Propugnaculum versus ortum, tormentis munitum. 13 Locus apertus in cacumine montis versus occasum, armis aequè vt propugnacula cetera instructum, per quem Angli sunt ingressi. 14 Sacellum, versus occasum ciuitatis extructum, quod ex foro peruenitur. 15 Incole Portugallenses, ex ciuitate S. IACOB fugientes. 16 Via qua Angli ad locum S. DOMINIGO profecti sunt, quem Episcopus cum præcipuis Insule proceribus, tenuerunt, qui adueniente Anglorum exercitu, in fugam versi sunt. 17 Locus S. DOMINIGO, qui in medio Insule situs, 12000 passibus à ciuitate S. IACOB, abest. 18 Locus mari vicinus, Prayo dictus, quera Angli sub discessum suum, quemadmodum etiam ciuitatem S. DOMINIGO, igne per dederunt. 19 Piscis volans (seu auis potius) ad viuum expressus, quales in mari Atlantico innumeri inueniuntur, ita vt aliquando in naues cadere soleant, cum enim ad 200 passus volârunt, in mare rursus decidunt. Aliquando magna copia conuolant, vt Delphino vel BONITO, qui etiam marinus piscis est, & ipsi insidias subinde struit, resistent, vltra dimidiatam vltimam in longitudine non habent.

RPJCS

QUOMODO FRANCISCUS DRACO,
CIVITATEM S. DOMINICO IN IN-
sula Hispaniola sitam expugnauerit.

Intra S. DOMINICO, sita est in Insula HISPANIOLA, qua quoad magnitudinem cum Anglia comparari commodè potest. Ciuitas ista ab Hispanis splendidissime pulcherrimeque extracta, omnibus vicinis Insulis dominatur.

Explicatio numerorum in tabula consignatorum.

1. Hispani extracto igne, de Anglorum aduentu socios admonent. 2. Area vel campus 10000 passibus à ciuitate S. DOMINICO distans, ubi exercitus Anglicus ex nauibus egressus est. 3. Via per sylvas ad ciuitatem ducens, quam Angli sunt ingressi. 4. Planus campus, ubi aciem instruxerunt. 5. Acies Anglorum. 6. Porta, per quam Dn. CARLEIL supremus ordinum ductor, ciuitatem perripit, posthabitis omnibus quibus porta ista munita erat tormentis. 7. Secunda porta, per quam Capitaneus POWVEL cum aliis, ingressus est. 8. Boves inuisitatae magnitudinis, quos Hispani in Anglorum aciem immiserunt, se forè eam turbare possent, sed nihil profecerunt. 9. Equites & sclopetarij pedites Hispanorum. 10. Locus ubi classis Anglica substitit. 11. Forum ciuitatis. 12. Cathedralis Ecclesia siue templum artificiose extractum & pulchrè exornatum. 13. Arx siue propugnaculum, in quo 50 tormenta aenea posita erant ut portum tuerentur. Ad hanc arcem confugerunt Hispani superata & expugnata ciuitate, sed paulo post cum impares sese esse sustinendis Anglorum viribus deprehenderent, naues conscenderunt & in alteram sese fluminis partem contulerunt. 14. Naues ab Hispanis data opera mari submersa, ne Angli ipsis ad persequendum vterentur. 15. Ingens Hispanorum trivernis, ab Anglis igne consumpta. 16. Alia naues Hispanorum, ab Anglis exusta. 17. Horti ciuium, pulcherrimos fructus producentes. 18. Monasterium S. BARBARAE in monte nonnihil eleuato, extractum. 19. Via qua legatus Anglorum ad praesidem siue gubernatorem ciuitatis, profectus est. 20. Turris quam albam vocant. 21. Mirabile & squamosum animal, quod nauta Anglicani, ALIGARTA, Hispani vero CAYMON nominant, nouem ferè pedes longum, in dorso nigrum & squamis munitum, in ventre molle & fului coloris, delectatur ouis testudinum marinarum, qua diligenter inquiri & ex arena in quam posita sunt eruit. Hispani aliquoties viderunt, ab hoc animali vaccam apprehensa cauda in mare pertractam esse, quod idem etiam hominibus accidere potest, si eos forte apprehendant, sed facillè tamen homines illud euitare periculum possunt, cum tarò admodum gressu procedat. Angli horum animalium multa sclopetis & lanceis suis, in desertis Insulis interfecerunt, in prioribus enim pedibus facillè vulnerari possunt, & boni etiam cibi sunt, caro enim praesertim nuper natorum, sapore vitulinam carnem refert. 22. Testudo marina, cuius supra mentio facta est. Hac aliquando ad 40 vel 50 passus ex mari in terram proserpit, & positis in arena ferè 100 ouis mare rursus ingreditur. Hac oua postmodum calore solis excluduntur, & pulli statim ad mare properant, multi tamen à supradicto animali ALIGARTA antequam in mare perueniant, deuorantur. Carnem habent boni cibi, qua carnem bubali sapore & colore representat, oua etiam ad cibum commodè assumuntur. Concha tergo imposita qua teguntur longitudine est trium pedum, latitudine vero non nisi duorum cum dimidio, coloris nigri, & tam firma, ut etiam pro clypeo ea vti possit. In ventre cutem habet molliorem & fului coloris. Potest autem hoc animal sese contrahere & sub concham occultare ita ut planè nullum membrum foris appareat. Harum testudinum Angli in CAYMANICIS Insulis, ultra centum, praeter dictas ALIGARTAS, vna atq; altera nocte ceperunt. Cuius enim ex mari egredierentur, tergo eas inposuerunt, & postea, quia in pedes sese erigere amplius non possunt, interfecerunt.

COMPTON'S HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

VIII.
FRANCISCVS DRACO CAR-
THAGENAM CIVITATEM EXPVGNAT.

Carthagena ciuitas, in India occidentalis continente sita, portum habet ad mercaturam inter Hispaniam & PERY ex-
cendam commodissimum.

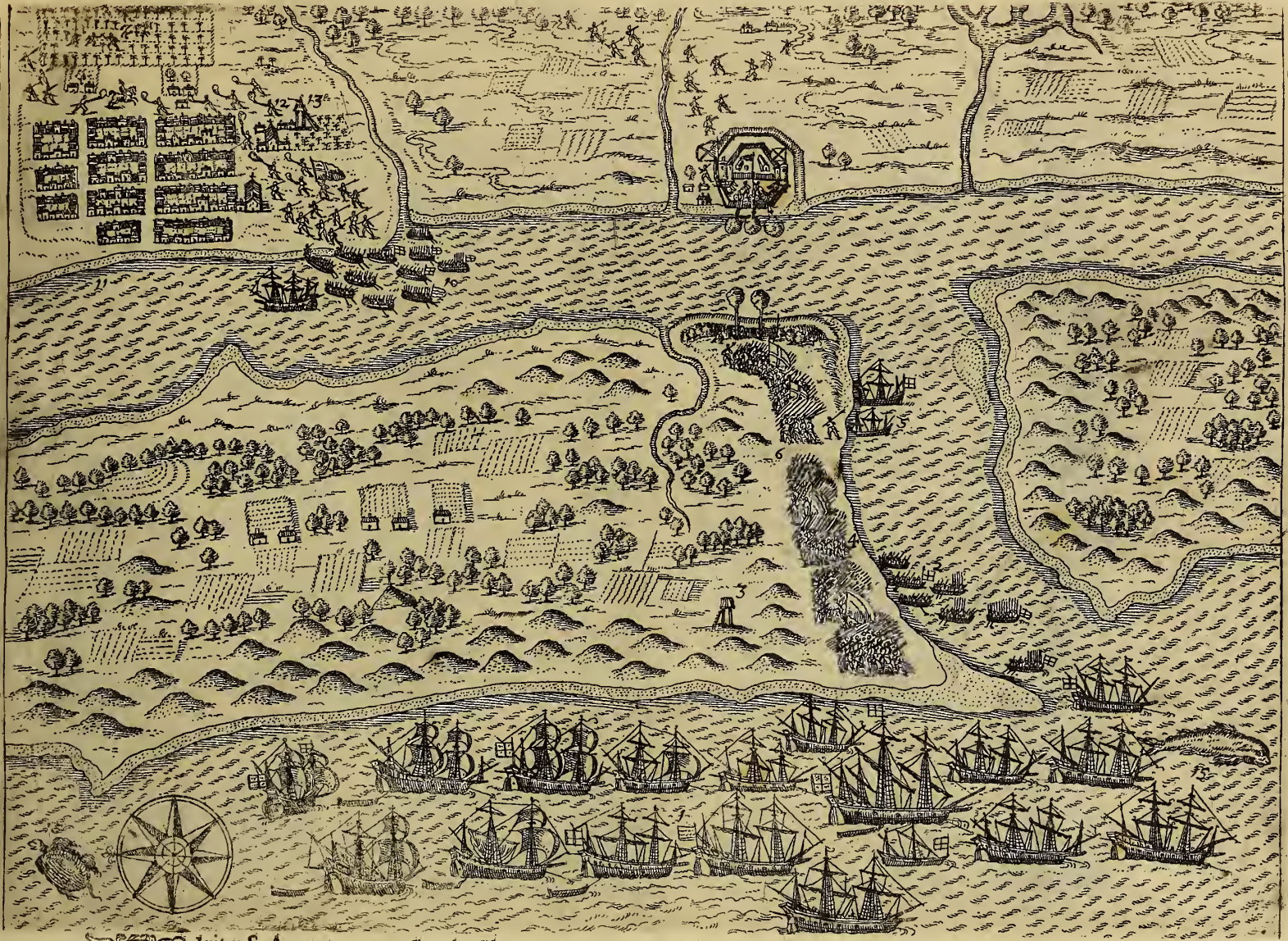
Numerorum in tabula explicatio.

1 Locus in quo Angli firmatis anchoris cum classe subsisterunt. 2 Locus, à Cartbagena quatuor vel quinque milia-
ribus distans, ubi milites nauibus egressi sunt. 3 Via qua Angli in littore maris ad ciuitatem profecti sunt. 4 Pedica
sive columna acutissima, pedem unum cum dimidio longa, ab Hispanis in semitam vulgarem qua ingrediendum erat po-
sita. Qua adeo veneno erant tincta atque infecta, ut leuissimo tactu homines interficerent. Sed cum Angli ea semita non incederent sed in
littore maris progredierentur, nihil ab hoc stratagemate damni acceperunt. 5 Exercitus & copia Anglicana. 6 Propugnaculum ex so-
lido saxo artificiosissime extructum, in quodam loco vix 500 passus longo, pilis, fessis & quinque tormentis aeneis munitum, qua quidem in viam
omnia directa erant, ut accessu hostem arcerent. Et eo quidem in propugnaculo Hispani milites ad custodiam positi erant. 7 Dua trire-
mes ad littus maris, 400 militibus sclopetariis munita, & ita instructa, ut Anglos oblique exciperent & trucidarent. Hi non cesarunt in nos
sclopetis sua emittere, sed Dei beneficio nemo ex Anglis interfectus lasusue est. Nam iussu CARLIEL Capitanei, Angli aliam viam ingressi
sunt, & per noctis etiam tenebras periculum istud euaserunt, ut salui ad propugnaculum venerint, quod ab altera parte ex qua Hispani equi-
tes nos adoriri debebant, vacuum omnino erat, & non nisi gerris sine aggeribus munitum, (quam munitionem milites hodie BARICADAS
nominant) sed aggeres hosce Angli suis armis quibus instructi erant facile demoliti sunt, atque ita propugnaculum istud expugnauerunt, ubi
primo statim ingressu Capitaneum istius propugnaculi virum fortissimum vulnerauerunt, & in vincula coniecerunt, reliquos autem omnes
veteranos milites trucidauerunt. 8 Magna nauis, quam vulgo GALLEASSAM, latinè autem Biremem nominant, ingentibus tormentis
munita, qua omnia in Anglos, quanquam frustra, emissa sunt, globi enim propter magnitudinem & intervallum inter nos & GALLEASSÈ
Anglos assequi non potuerunt. 9 Hispani qui expugnato hoc propugnaculo, ex altera parte per pontem ciuitatis aufugerunt. 10 Naues
quadam Anglica, quibus propugnaculum quod in portu erat aggressi sumus, sed nullo tamen effectu. 11 Propugnaculum, quod tuetur por-
tum interiorem, ex quadratis lapideis elegantè extructum, militibus etiam & tormentis probe munitum. Qui tamen expugnata ciuitate
cum Anglorum aduentum metuerent, eo derelicto aufugerunt. 12 Locus ubi Angli secundò firmatis anchoris cum classe subsisterunt, post-
quam ciuitatem iam expugnassent. 13 Hoc in loco naues Hispanorum comburuntur. 14 Forum ciuitatis. 15 Templum, quod ex
pulcherrimis quidem lapideis antea extructum, nunc magna ex parte concidit, cum enim Angli excubias ordinare vellent accidit, ut glo-
bus ex tormento forte fortuna prorumpens, vnā columnam in qua templum ex parte fundatum erat, quassaret, ex qua concussione magna
templi portio corcidit. 16 Pons per quem Hispani ad suburbium fugerunt. 17 Locus ubi Angli tertio firmatis anchoris cum classe sub-
sisterunt, cum discedere rursus vellent. 18 Insula multis frugiferis arboribus pulcherrè consita & exornata, multis etiam viuis fontibus sca-
tens, ex qua Angli aquam pro suo exercitu attulerunt. 19 GVANA animal reptile, colore propè viridi, cuniculos magnitudine repræsen-
tat, in syluis & alijs desertis locis viuit, ab Indianis captū Hispanis venditur, boni & salutaris cibi est, maximè si sit sexus fœminini, & ouis
abundet. 20 Duo stagna, aqua salia, Anglis ad dextram sita cum properarent ad ciuitatem Cartbagena expugnandam.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

RPJCB

IX.
**EXPUGNATIO CIVITATIS S. AV-
 GVSTINI IN AMERICA SITÆ.**

Civitas S. AVGVSTINI, ligneis adibus extracta, amenissimos hortos habuit, & solū vndiq; fecundissimū. Ab Anglis igne iniecto planē deuastata est. In hac ciuitate praesidium erat 150 Hispanorum, quemadmodum etiam in alio loco S. HELENA dicto, qui 12 miliaribus hinc aberat, idem constitutum praesidium fuit. Hac autem praesidia eo sine & consilio ita disposita erant, ne vel Angli vel Galli interiectā terram (quamuis incultam) occupare possent.

Numerorum in tabula explicatio.

1 Locus vbi classis Anglorum firmatis anchoris primò substitit. 2 Locus, vbi milites Anglorum ex nauibus sunt egressi. 3 Pinnaculum, siue specula, in qua vigiles constituti erant, vt de hostium aduentu incolas tempestiue monerent. 4 Via in littore maris Angli ad propugnaculum profecti sunt. 5 Locus, vbi tormenta aenea ex nauibus in terram deposita sunt. 6 Pratum in loco depresso situm, per quod Angli ad iyluas è regione propugnaculi sitas peruenierunt. 7 Sylua in littore fluminis, vbi multi tumuli arenarij fuerunt, circa quos Angli castrametati sunt. & aliquot tormenta ita collocarunt, vt eodem adhuc die quadam in propugnaculum emitte potuerint. Sequenti die Dux CARLEIL, tanquam supremus ordinum ductor, decreuit cum populo & tormentis bellicis flumen traicere, vt propius ad propugnaculū veniret, quod cum Hispani animaduertent, clam nocturno tempore fuga sibi consulentes, propugnaculum deseruerunt. 8 Locus vbi Hispani circa propugnaculum non procul à flumine in excubijs fuerunt. 9 Arx siue propugnaculum S. IOHAN de PINO dictum, quod ex ligno cedrino ab Hispanis eleganter extractum, & 14 maximis tormentis munitum fuit, quae in Anglos è regione in castris commorantes, direxerant, sed tandem ab ipsis igne iniecto vastatum est. 10 Triremes Anglica, quibus Angli, cum terrā non possent, mari ad ciuitatem S. AVGVSTINI profecti sunt. Quam quidem ciuitatem mox expugnatam, iniecto igne deuastarunt & deleuerunt. 11 Ciuitas S. AVGVSTINI, in qua praesidium fuit 150 Hispanorum militum. 12 Curia ciuitatis. 13 Turris siue specula in qua Hispani excubijs agebant. 14 Templum ciuitatis. 15 Delphinus, nobilis piscis, hoc in loco reperitur, coloris in dorso caerulei, in lateribus viridis, in ventre vero albicantis, caput magna ex parte etiam caeruleum habet, quemadmodum & superiorem cauda partem. Inter omnes pisces conspectum humanum minus vitat, tempore nocturno totus aureus apparet, latatur quando naues aduenire videt, & eis vnice delectatur, carnem habet boni & salutaris cibi. Nihil comedit praeter aues & pisces minores alios, nauta hamis saepenumero capere eos. & in cibum praeparare solent. 16 Hic tractus pars est regionis FLORIDÆ, sub 30 gradu latitudinis siue eleuationis poli, & mare isto in loco est depressius quam in alijs insulis.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

RPJCB

X.
QVOMODO DN. CANDISCH,
 IN QVADAM INSVLA MVLTVS CA-
 nes marinos varij generis inuenerit.

Cum Thomas Candisch in suo itinere, Insulam quandam ingressus esset, offendit ibi maximam copiam canum marinarum, qui anteriore sui parte, quoad caput, collum & corpus medium, leonem oblongis & crispis capillis crinibusq; per omnia representant, singulis mensibus catulos progenerant, quos lacte suo enutriunt. Hos canes interficere nullis armis potuimus, donec fustibus capita ipsorum percuteremus. Quin etiam tanti roboris erant, ut nostrum tres vel quatuor unum superare & interficere vix possemus. Carnem habent boni cibi, quæ veruecinam sapore refert. In hac regione duo ex nostris, nimirum nauta cum alio quopiam, ad fontem aliquando ibi à nostris effossum iuerunt, ut indusia sua lauarent: Hos ex improviso Indiani oppresserunt, & unum quidem in humero, alterum vero in genu vulnerarunt, sed Indiani tamen isti statim à superuenientibus Anglis reliquis in fugam versi sunt.

XI.

QVOMODO DVCI CANDISCH, IN QVODAM LO-
coligna & aquam dulcem obtulerint.

Dostquam Dux Candisch ad regionem MARAMORENA ap-
pulisset, accedebant ad eum multi Indiani, afferentes ei ligna
& aquam recentem siue dulcem, in testimonium subiectionis.
Quin & in sua eum aedificia secū ducebant, quæ quidem eum
in modum extructa erāt, quem hæc imago representat: Duo-
bus enim vel tribus lignis à terra paululū eleuatis, alia super imposita, & strā-
mine contecta erant, sub eiusmodi tegmine habitabant populi isti, cum uxō-
ribus liberisq; suis, pellibus ferarum pro lectis vtentes, & ex piscatura sese su-
stentantes, cuius sunt peritissimi, scaphulas vel nauiculas ex duabus pellibus
confutas habebant, quarum extremitatibus vesicas alligārant. Has postea
iter in aqua facturi, spiritu & vento replent atque extendunt, vt nauiculas
eò melius in aqua sustineant transuehantq;.

CHRONOLOGICAL TABLE
OF THE REIGN OF
HENRY THE SEVENTH

1485	July 1st	Henry VII. crowned King of England.
1485	August 8th	Battle of Bosworth Field. Richard III. slain.
1485	September 30th	Richard III. buried in Leicester.
1485	October 1st	Henry VII. crowned King of France.
1485	November 1st	Henry VII. crowned King of Ireland.
1485	December 1st	Henry VII. crowned King of Castile.
1485	December 31st	Henry VII. crowned King of Aragon.
1486	January 1st	Henry VII. crowned King of Sicily.
1486	February 1st	Henry VII. crowned King of Naples.
1486	March 1st	Henry VII. crowned King of Portugal.
1486	April 1st	Henry VII. crowned King of Sicily.
1486	May 1st	Henry VII. crowned King of Naples.
1486	June 1st	Henry VII. crowned King of Portugal.
1486	July 1st	Henry VII. crowned King of Sicily.
1486	August 1st	Henry VII. crowned King of Naples.
1486	September 1st	Henry VII. crowned King of Portugal.
1486	October 1st	Henry VII. crowned King of Sicily.
1486	November 1st	Henry VII. crowned King of Naples.
1486	December 1st	Henry VII. crowned King of Portugal.
1486	December 31st	Henry VII. crowned King of Sicily.

RPICB

The reign of Henry the Seventh was a period of great
 activity and expansion for the English monarchy.
 He was crowned King of England in 1485, and
 shortly afterwards he was crowned King of France,
 Ireland, Castile, Aragon, Sicily, Naples, and
 Portugal. This was a remarkable achievement for
 a single monarch, and it reflected the power and
 influence of the English crown at the time.
 Henry the Seventh was a great warrior and a
 great statesman. He was a man of great
 courage and of great determination. He was
 a man who was not afraid to fight, and he was
 a man who was not afraid to take risks. He was
 a man who was not afraid to die, and he was
 a man who was not afraid to live. He was a
 man who was not afraid to be a king, and he
 was a man who was not afraid to be a hero.

XII.
 QUIDAM INDIANI DVCEM
 CANDISCH IN ITINERE
 adoriuntur.

Cum Thomas Candisch ad Insulas LADRONES appulisset, venerunt ei obviam ex istis Insulis ultra 60 CANOAS, omnis generis cibo, pomis frugibusque onustæ, quas cum Anglis permutare decreverant. Itaque Angli, quantum ipsis opus erat, acceperunt, & omnis generis ferramenta ipsis dederunt, cum vero solvere rursus constituissent, tanta copia & tumultu Indiani eos insecuti sunt, ut Angli cogerentur tormenta sua aenea in eos emittere. Quo viso, magna velocitate in mare sese partim miserunt, partim CANOIS suis evaserunt, ita ut nec intersectorum corpora amplius apparuerint.

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON

1710

XIII.
GVALTHERVS RALEGH,
 EXPVGNATA CIVITATE, HISPANVM
 Gubernatorem captivum abducit.

Vm Gualtherus Raleigh, nauibus suis ad Insulam TRINIDAD appulisset, Hispanos in PVERTO DE LOS ESPANNOLES, blandis verbis gestibusq, ad se inuitavit, Et nō tantum Insularum statum, sed Et Hispanorum vires atque potentiam ab eis exploravit, postea vero cognitis rebus omnibus, Capitaneum CALFIELD cum 100 armatis sibi adiunxit, Et circa vesperam civitatem S. JOSEPHI, in qua regius Gubernator DON ANTHONIO de BERREO erat, oppugnatam facile superavit. Quo facto, dimisit omnes qui in civitate erant, excepto solo BERREO quem cum sociis captivum abduxit.

XIII

ALBERTUS RABANUS

DE INSTITUTIONE MONACHORUM

LIBER PRIMUS

PPICB

XIII.

POPVLORVM QVI HYBERNO
TEMPORE IN ARBORIBVS RVPIBVSQVE
habitant, ceremoniæ & ritus cum defunctis.

INTITIVAS populi sunt, in America qui hyberno tēpore propter inundationē fluvij ORENO QVE, in arboribus, rupibusq; præaltis domos extruere coguntur, nam à Maio vsque ad septembrem, fluvius ORENO QVE ad 30 pedes excrefcit, & 20 pedibus supra terram eleuantur, quo tempore in terra versari nemo potest, & meris piscibus se sustentare homines coguntur.

Horum vicini CAPVRI & MACVRI eiusmodi habent ceremonias, ut si fortè Dux eorum moriatur, magno eum luctu & dolore sepeliant, cumq; existimant carnem putredine esse absumptam, ossa suis adhuc nervis tendinibusque coherentia, rursus effodiant, & capita quidem pennis cristisq; exornent, reliquo vero corpori vasa aurea & clinodia, quæ in vita sua charissima habuit, appendant, & scheletum istud ita exornatū, ad perpetuam recordationem, in ædibus, quas inhabitavit, suspendant.

III

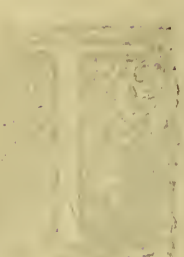
POPULORUM QUI HABENT

LIBERTATEM

EPICB

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a list or index of names and titles.

XV.

QVOMODO IMPERATOR
REGNI GVIANÆ, NOBILES SVOS OR-
nare & præparare solet, si quando ad prandium vel
cœnam eos inuitare velit.

LNcola regni GVIANÆ, quemadmodum etiam vicini populi, ebrietati admodum de-
diti sunt, & omnes nationes potando superant. Quando Imperator suis nobilibus & re-
gni proceribus prandium facere cupit, omnes ad prandium inuitandi, depositis vesti-
mentis, nobilissimo balsamo albi coloris, à vertice vsque ad calcem inunguntur, & postea
auro in puluerem tenuissimum redactò asperguntur, vt toti aurei appareant. Hoc factò,
quinguageni & centeni simul accumbunt, totis septem vel octo diebus continè potan-
tes, donec amplius non possint. Cum Angli aliquando ad CASSIQVE TOPARI-
MACA venissent, qui aliū quendam CASSIQVE inuitauerat, inuenerunt eos in BRESILIENSI HA-
MACA siue lecto simul sedentes, & strenuè potantes, ita vt quilibet vna vice tria pocula euacuaret, que à dua-
bus mulieribus mensa ministrantibus infundebantur. Potus ipsorum ex herbis quibusdam & variis aromati-
bus conficitur, asseruaturq; in vasis fictilibus, quorum amplitudo est 10 vel 12 vinarum.

RPK

XVI.
GVALTHERVS RALEGH
 AMICITIAM CONTRAHIT CVM
 Rege ARROMAIA.

Cum Angli secundo & felici itinere progredierentur, venerunt tandem in regionem ARROMAIA. Quod cum Rex istius loci audisset, captavit occasionem, cum ipsis amicitiam contrahendi & foedus faciendi. Quare non cessavit, ad eos venire, quamvis itinere 14 miliarium britannicorum abesset, & iam decimum supra centesimum annum ageret. Venit autem cum eo copiosa multitudo virorum, mulierum & liberorum, qui omnis generis cibum & comestum afferebant, ut Angli optime acquiescerent. Hunc Regem GVALTHERVS humanissime excepit, liberalissime tractavit, & cognitis quae de regno GVIANA scire voluerat, amicissime à se rursus eodem die dimisit, ut ita Rex iste qui 110 annum aetatis iam attigerat, uno die 28 miliaria britannica eundo confecerit.

Hac miliaria faciunt fere 9 vel decem miliaria germanica.

XVI

CVALTHERVS RALFCH

AMICITIAM DONAVIT EVM

1700

RP.

XVII.
 QVOMODO GVIANI AV-
 REAS SVAS IMAGINES
 fundere soleant.

LNcola regni GVIANA statuas & imagines suas, plerunq;
 ex parvis auri granulis fundunt, quæ in quodam lacu, non
 procul à regia ciuitate MANOA, & in aliis fluminibus, quæ
 sese in lacum istum exonerant, colligunt. Ad grana ista au-
 rea paululum aris assumunt, ut aurum tractari facilius pos-
 sit, & postea vasi alicui fictili includunt, quod multa habet foramina, ad quæ
 fistula quedã siue calami aptantur, ita ut in typos promineant, qui ad ignem
 sub vase isto in hunc usum collocati sunt, ut aurum habitu oris liquefactum
 & ex vase fictili promanans excipiant.

117
COMPTON'S PATENT
MACHINE

PRICE

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

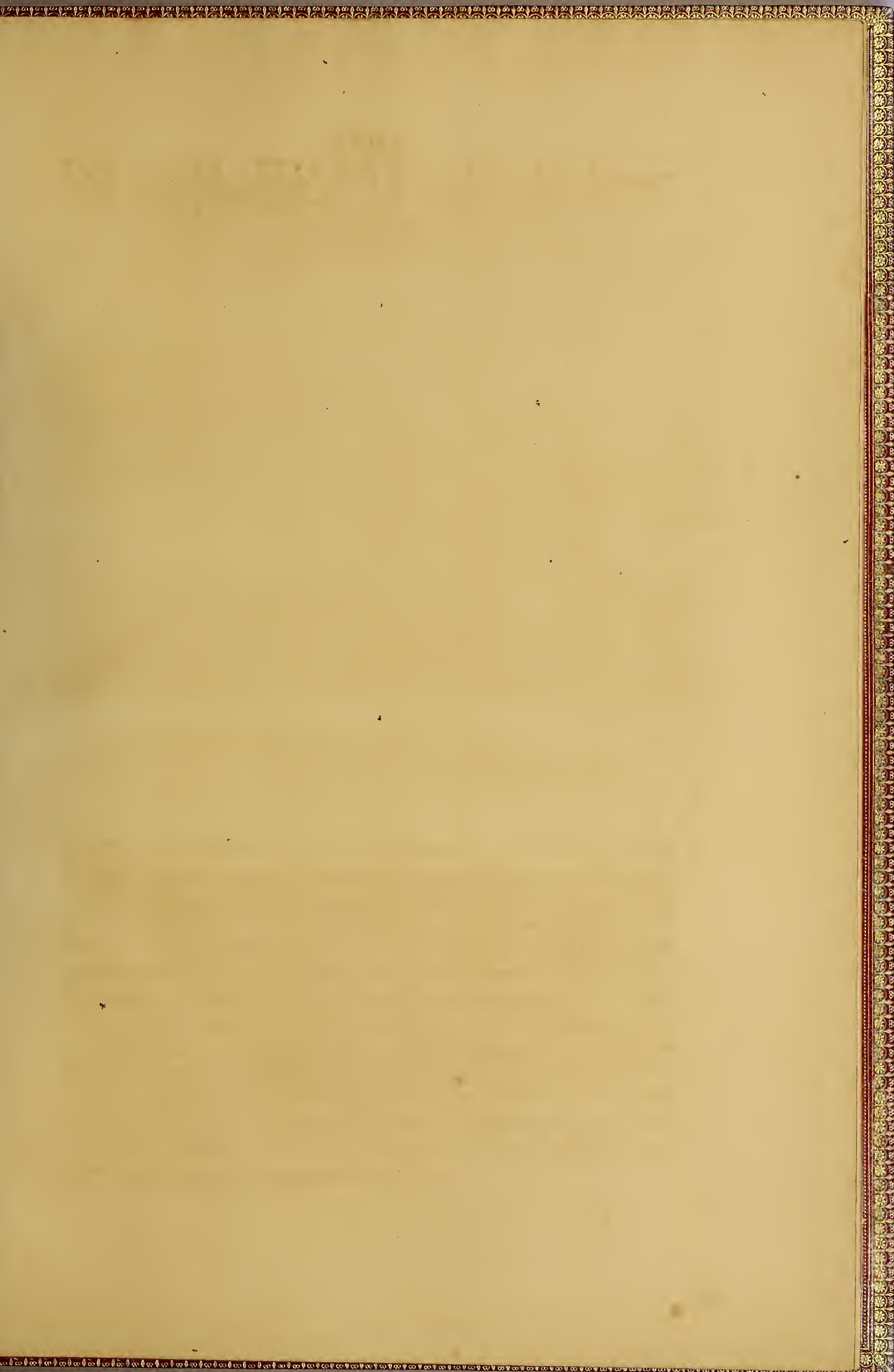
157

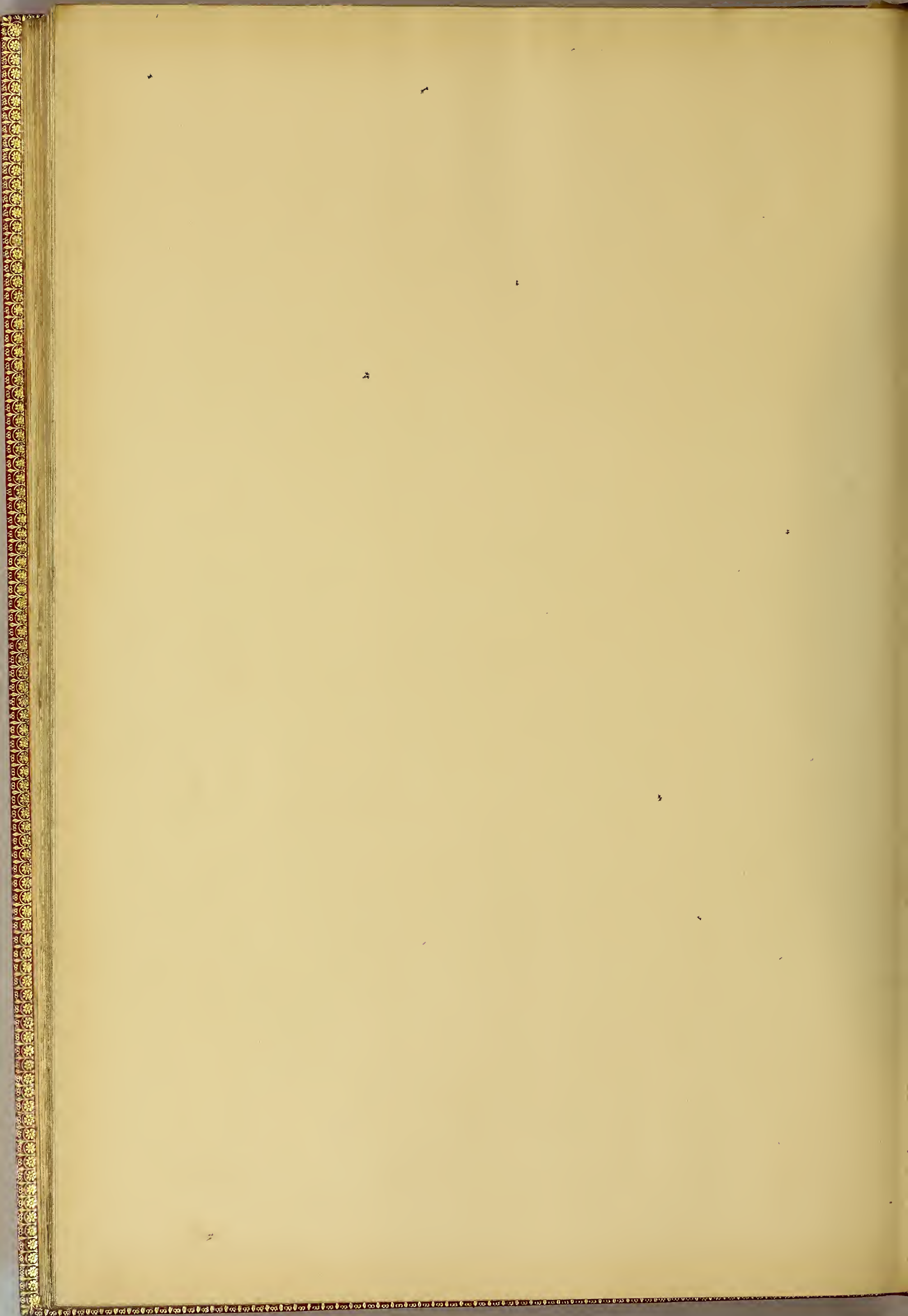
XVIII.
**DECEM HISPANI AB INDIA-
 NIS OPPRIMVNTVR, SPOLIANTVR
 & trucidantur.**

Narrant historia, Hispanum Gubernatorem DON ANTHONIO de BERREO, decem viros ablegasse, ut auriferam regiamque GVIANAE ciuitatem MANOA explorarent, & reuersi de totius regni statu, gubernatorem edocerent. Hi Hispani a MORE QVITO in ciuitatem MERCVRARAI, & postmodò in ciuitatem MANOA deducti sunt, postquam autem mandato satisfecissent, & iam multo auro onusti domum ad BERREVM reuerterentur, a subditis MORE QVITO in reditu, nihil minus cogitantes, oppressi, & omni thesauro, qui 40000 librarum STERLINGS, hoc est, nostratis moneta & 4 tonnarum auri fuerat, spoliati sunt. Hispani, inter quos etiam persona spiritalis, monachus nimirum erat, omnes trucidati sunt, unico saltem excepto, qui in fluuium prosiliens, natando vitam suam conseruauit. His rebus cognitis misit BERREO uniuersum suum exercitum, qui terram MORE QVITO vastaret, ipsum vero MORE QVITO in ciuitate GVMANA, ad quam confugerat, apprehensum & captum capite mulctauit.

FINIS TABVLARVM.

~~USFO
B915V
GUL. 8.16~~

J
De Bng
GV
pt 8
1599
Lat
cap. 2

